BİR+BİR

201004 SAYI 4 HAZİRAN - TEMMUZ 2010 7 TL KIBRIS 8.5 TL

DÜNYA KUPASI

Jabulani'nin aynasında

JUDITH BUTLER

Homofobi adlı ruhsal bozukluk

TALİP ÖZKAN'IN ARDINDAN

Bin yaylanın zeybeği

PAUL WELLER

Gömleklerin dili

CEMAL KAFADAR'LA ŞARKILI TARİH

Mazi denen o yaban ülke

MICHEL MARIAN'LA "ERMENİ TABUSU" ÜZERİNE (2)

Millî gurur neyin gururu?

ISSN 1309-5722

INSTITUTE
AUDIO ENGINEERING
DIGITAL FILM & ANIMATION
WEB DESIGN & DEVELOPMENT
DÜNYANIN EN BÜYÜK
MEDYA EĞİTİM KURUMU
İSTANBUL' DA!
SES
KONTROL
Yeni programlarımız ile ilgili bilgi için
www.saeistanbul.com
Broşür için: www.saeistanbul.com
t. 0212 292 3738
Lüleci Hendek Cad. No: 60
34425 Beyoğlu/İstanbul
www.sae.edu

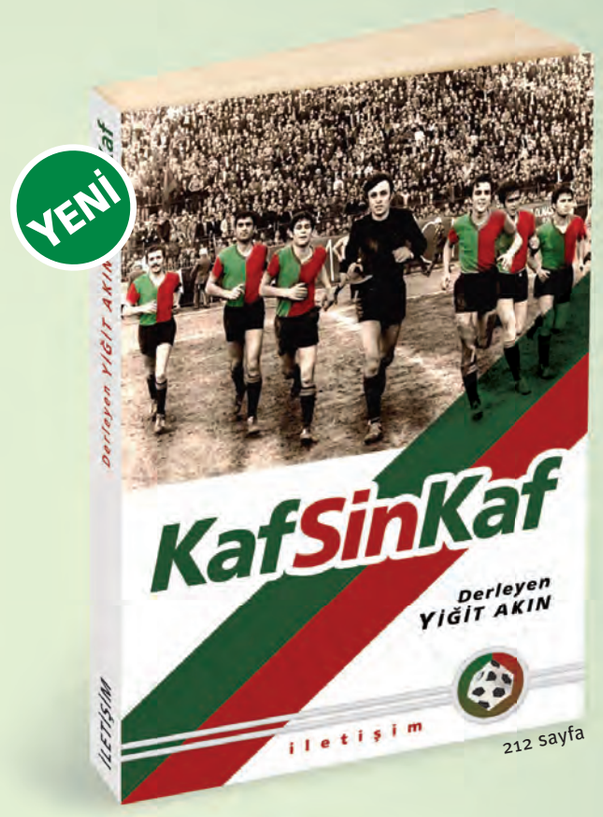
BiRHBiR

İletişim'den

FUTBOL KİTAPLARI

OYUNU DAHA DA GÜZELLEŞTİRMEK İÇİN: FUTBOL KİTAPLARI

Türkiye'nin en eski ve köklü kulüplerinden olan, sportif başarılarıyla tamamen orantısız bir coşku, bağlılık yaratmış bir takım: Karşıyaka Spor Kulübü (KSK). Osmanlıca kısaltması adı kadar meşhur: Kafsinkaf. Kulüp hakkında olduğu kadar semt, İzmir, İzmirlilik, taraftarlık halleri üzerine de sıkı bir derleme...

Der. YAVUZ YILDIRIM, MUSTAFA UÇAR
SICAĞIYLA, ACISIYLA
ADANA FUTBOLU
301 sayfa

Der. MEHMET YILMAZ
SAMSUNSPOR
KIRMIZI BEYAZ SİYAH
396 sayfa

MEHMET ALİ GÖKAÇTI
"BİZİM İÇİN OYNA"
TÜRKİYE'DE FUTBOL VE SİYASET
254 sayfa

ÖZGÜR TOPYILDIZ
ANADOLU YILDIZI
ESKİŞEHİRSPOR
319 sayfa

ZİYA ADNAN
ÇÜNKÜ BİZ ANKARAGÜÇLÜYÜZ
296 sayfa

Ed. BAĞIŞ ERTEN
DÜNYA KUPASI
453 sayfa

HALİT KIVANÇ
FUTBOL BİR AŞK
448 sayfa

YİĞİTER ULUĞ
HATİCE'YE MEKTUPLAR
243 sayfa

Der. HAKAN KULAÇOĞLU
FIRTINA, İHTİLAL, EFSANE
TRABZONSPOR
430 sayfa

Der. ROMAN HORAK, TANIL BORA, WOLGANG REITER
FUTBOL VE KÜLTÜRÜ
408 sayfa

Der. SERKAN BOYACIOĞLU
İNADINA GÖZTEPE
232 sayfa

HAKAN DİLEK
İŞTE BÖYLE BİR ŞEY
215 sayfa

ÜMİT KIVANÇ
KESİN OFSAYT
290 sayfa

MEHMET DEMİRKOL
TAE HAN MİN GUK
182 sayfa

MURAT TOKLUCU
TARAFTARIN SENLE
176 sayfa

ARTUN ÜNSAL
TRİBÜN CEMAATİNİN ÖFKESİ
440 sayfa

Der. BARIŞ KARACASU, ŞENER YELKENCİ
PİKNİKTE DÖMİVOLE
ERDİNÇ SİVRİTEPE'YE ARMAĞAN
192 sayfa

İSLAM ÇUPİ
FUTBOLUN ÖLÜMÜ
Der. Kıvanç Koçak, Barış Karacasu
288 sayfa

İSLAM ÇUPİ
OLAYLAR SAĞBEKİN LAHANA DOLMASINI YEMESİYLE BAŞLADI
Der. Kıvanç Koçak, Barış Karacasu
424 sayfa

İSLAM ÇUPİ
MAĞLUBU ANLATMAK
Der. Yavuz Yıldırım, Barış Karacasu
296 sayfa

TANIL BORA
KÂRHANEDE ROMANTİZM
FUTBOL YAZILARI
254 sayfa

Der. TANIL BORA
TAKIMDAN AYRI DÜZ KOŞU
259 sayfa

İletişim Yayınları

www.iletisim.com.tr • e iletisim@iletisim.com.tr • twitter.com/iletisimbirikim • www.facebook.com/pages/Iletisim-Yayinlari/107362772630656

twitter facebook

Genel Dağıtım PUNTO t 212 496 10 50 f 212 551 30 13 e punto@puntokitap.com • www.puntokitap.com

Maradona

A'DAN X'E *4*

SERGİ: "AH OH" *6*

JUDITH BUTLER *8*

HELİN ANAHİT *12*

LOUISE BOURGEOIS *14*

DÜNYA KUPASI VE İKİ SORU *18*

GÜNEY AFRİKA VE KUPA *21*

JABULANI VE ÇOCUK EMEĞİ *24*

TALİP ÖZKAN *26*

SES DUVARI *32*

PAUL WELLER *33*

COURTNEY LOVE *36*

GÖKSEL *38*

SAKARELLER *40*

GRUP YORUM *42*

CEMAL KAFADAR *45*

OKUMA GÖZLÜĞÜ *50*

JOSE SARAMAGO *52*

MICHEL MARIAN *54*

ŞEFİN TAVSİYESİ *58*

DİL, TARİH, COĞRAFYA *60*

Ahmet Gürata, Alican Tayla, Arslan Eroğlu, Betül Kadıoğlu, Burak Karacan, Bülent Erkmen, Çiğdem Öztürk, David Gramling, Derya Bengi, Didem Danış, Ender Ergün, Erdir Zat, Fırat Demir, Fırat Genç, Hakan Lokanoğlu, Hüseyin Ustaoğlu, Jérôme Cler, İrfan Aktan, Koray Löker, Merve Erol, Mithat Fabian Sönmez, Muhsin Akgün, Murat Meriç, Özay Selmo, Özhan Öztürk, Pelin Özer, Ragıp Duran, Salih Nâzım Peker, Selen Şahin, Saner Şen, Serkan Seymen, Siren İdemen, Sungu Çapan, Şahan Nuhoğlu, Tuncer Erdem, Turgut Yüksel, Ulaş Özdemir, Ulus Atayurt, Yücel Göktürk, Zeynep Nuhoğlu, Zeyno Pekünlü

BASKI: **Ezgi Matbaacılık, Sanayi Caddesi Altay Sok. No: 10 Yenibosna/İstanbul Tel: 0.212.452 23 02** BASIM YERİ VE TARİHİ: **İstanbul, Haziran 2010** DAĞITIM: **Doğan Dağıtım A.Ş.** YÖNETİM YERİ: **Kuloğlu Mah. Gazeteci Erol Dernek Sok. No: 11/4 Oda 3 Beyoğlu - İstanbul** TEL-FAKS: **0.212.251 87 67** E-POSTA VE ABONELİK: **yekyekk@gmail.com yıl 1 sayı 4 Haziran 2010** İMTİYAZ HAKKI: **Bülent Yurttaş** SORUMLU YAZİİŞLERİ MÜDÜRÜ: **Şahan Nuhoğlu** İLAN İRTİBAT: **Özay Selmo (0.533.514 90 49) YEREL SÜRELİ YAYINDIR. AYDA BİR YAYINLANIR. ISSN 1309-5722**

ARZUHAL

Yensen de yenilsen de

"Keşke Türkiye de olsaydı " diye hayıflanan var mı aramızda? Bir gözümüzün önüne getirelim: Terim'iyle, sahadaki klonlarıyla, medyasıyla... Peki, "kupayı Arjantin alsın" demeyen var mı aramızda?

Pele, "Arjantin teknik direktörsüz oynuyor" buyurmuş. Onun kastettiği anlamıyla "teknik direktör" kimin umurunda? Arjantin Maradona'yla oynuyor, dünyanın dört bir yanında milyonlarca insan için mühim olan bu. Teknik direktörlü ve fakat Maradona'sız bir Arjantin, kime ne ifade ederdi? Messi sempatisi bir yere kadar, "teknik direktörlü" Arjantin'in Brezilya'dan veya İspanya'dan veya Hollanda'dan bir fazlası olmazdı, eksiği olurdu. Oysa şimdi, her renkten, her cinsten ve her milliyetten milyonlarca insanın kalbi mavi-beyaz çarpıyor; o bayraktaki İnka güneş tanrısı İnti için değil elbette, İnti'nin meşin yuvarlak âlemindeki karşılığı olan Maradona için. Malûm, futbol sadece futbol değil, Maradona da sadece futbol İnti'si değil. İçimizi ısıtıyor, zihnimizi açıyor. Evet, "halkın afyonu": Hem ağrı kesiyor, hem kafamızı "güzelleştiriyor."

Evet, "yoksulların iç çekişi". Sadece iç çekişi değil, kükreyişi. "Tanrının Eli"nin (İthaki, 2003) yazarı Jimmy Burns'ün anlattığı gibi: *"Maradona muzaffer bir tavırla kollarını gökyüzüne kaldırdığı anda, her yeri kaplayan bir kükreme onu selâmlıyor: 'Maradoona... Maradoona...' diye çığlık atıyor taraftarlar. Üstünde, 'hoş–geldin Diego' yazan devasa bir balon sahaya iniyor. 'Descamisados', yani 'gömleksizler' için bunun bir büyüden farkı yoktur.Maradona hakkında kesinlikle söylenebilecek tek şey, cenazesinin en az Evita'nınki kadar görkemli olacağı ve o zaman bile insanların onun ölmüş olduğuna inanmayacaklarıdır. Bu durumun büyük kısmı Maradona gibi göçmen–kızılderili melezi yoksul sınıftan gelen Boca Juniors taraftarlarının ateşli ritüellerinden daha kolay farkedildiği bir yer yoktur. Bu taraftarların çoğu futbol için yaşar, futbolla nefes alır, çünkü inanacak başka bir şeyleri kalmamıştır."*

Hadi Boca taraftarlarını ve Arjantinlileri anladık, "Maradona'dan Bangladeşlilere ne?" Bu soru, '94 Dünya Kupası'nda Hıncal Uluç'u da meşgul ediyordu: *"Bangladeş'in Dakka kentinde, FIFA'nın Maradona'yı (doping yaptığı gerekçesiyle) diskalifiye etmesine kızan Bangladeşliler ortalığı birbirine katmışlar. Halk sokaklara dökülmüş, Havalange'ın (FIFA başkanı) bir maketini yapıp yakmışlar, mühendislik okulu öğrencileri final sınavlarını boykot etmişler. Başbakan Ahmed, 'bundan böyle Dünya Kupası'nı izlemeyeceğim' diye beyanat vermiş. Şimdi Maradona'dan Bangladeşlilere ne diye soracaksınız. Bana niye soruyorsunuz, gidin onlara sorun." (8 Temmuz 1994, Sabah)*

Onlara sormaya ne gerek, dünyanın dört bir yanında, farklı dozlarda da olsa, bütün gömleksizler aynı kahrı yaşıyordu. Evet, "yoksulların iç çekişi" ve sahalardaki "kükreyişi" –Maradona aşkının bir yüzü bu. Öbür yüzü, gömleksizler kadar, gömleklileri de cezbeden tarafı: "Ruhsuz bir hayatın ruhu, kalpsiz bir dünyanın kalbi."

Arjantinliler, Jimmy Burns'ün dediği gibi, "Maradona'nın oyun tarzına şiir adını vermişlerdi". Rahmetli İslâm Çupi de, 1994 hüsranının yaşandığı günlerde, Maradona'yı anlatırken şiirden ve şarkı ozanlarından dem vuruyordu. Express'te, "Mum Söner, Yalım Sürer" başlıklı yazı da aynı telden çalıyordu, Çupi'ye şapka çıkararak: *"Maradona yapmaması gerekeni yapmıştı. Peki, niçin? Masörü Cerrini durumu iki kelimeyle özetliyordu: 'Amatörlük ve dikkatsizlik.' Belki de tek sözcük yeterliydi: Amatörlük. Maradona en çok kazanan profesyonel sporculardan biriydi, ama hep amatör kalmıştı. Futbolu 'amour'la seviyor, aşkla oynuyordu. Futbolun şairiydi, meşin topla şiir yazıyordu. Ama Eflatun'un 'Devlet'inde olduğu gibi, FIFA devletinde de şairlere yer yoktu. (...) Hıncal Uluç, Maradona'nın trajedisini 'Allahın tokadı' diye yorumluyor. Bir 'otorite'nin başka türlü bir şey söylemesi mümkün değil zaten. Ama spor sayfalarının şairi İslâm Çupi olup bitene başka bir açıdan bakıyor, doğal olarak: 'Futbolda kurallar kitaptır, insanlar ise hareket, estetik ve şiir... FIFA'nın futbol kardinalleri Amerika '94'te en ibretli ve büyük dersi Maradona'dan almışlardır. Maradona yasak futbol ilaçlarını vücuduna fazlaca doldurduğu için güya ahlâk ve kural kafesine kapatılmış bir insandır. Futbol hayatı boyunca vücuduna ve beynine çok karışık dünyaları sokan Maradona, ola ki son resitalini kusursuz verebilmek için ilaç sanayiine sığınmıştır. Müziğin büyük ölümsüzleri, kitleleri mutlu etmek için kendilerini gram gram öldürmüşlerdir. Edith Piaf da yapmıştır ileri yaşlarda dopingi, Yves Montand da... Maradona'nın dopingi, büyük ustanın bu resitali seyretmek için saha ve TV başına çöreklenen bir milyara yakın insana en iyisini sunma kaygısını anlatmaktadır'..." (Kâzım Hapavko, 9 Temmuz 1994)*

Naklettiğimiz yazı, "ne intikam olurdu ama!" diye başlıyor, "1994 Dünya Kupası finali... Almanya ve Arjantin karşı karşıya. Dört yıl önce, İtalya'da olduğu gibi. Ama bu kez kazanan Arjantin!" Ve şöyle bitiyor: "Maradona'nın son sözü yürek burkucu: 'Yeni bir intikam için halim yok, ruhum kırıldı.' Bizim de ruhumuz kırıldı, ama 'insanoğlu hayal ettikçe' misali, bir intikam hayali kuruyoruz yine de: '98 Dünya Kupası, Maradona sahada! 1990'da 38'lik Milla Kamerun'u çeyrek finale sürüklemişti. 1998'de 37'lik Maradona'lı bir final ne intikam olur ama!"

O hayal gerçekleşmedi. Lâkin, 2010'da gerçekleşmeyeceğini kim iddia edebilir? Bu kez kaptanlık bandı yok kolunda, ama en zor günlerinde ona kucak açan Küba'da yaptırdığı Che dövmesi var.

Neden olmasın? Hepimiz için için biliyoruz ki, olması zor, bayağı zor. Ve hepimiz için için biliyoruz ki, iki Maradona var: Biri gönlümüzdeki imge, öbürü Maradona'nın kendisi... Yine de hayali cihana bedel: Maradona ceketini, gömleğini fora etmiş, çıplak –"Descamisados"– kollarıyla 2010 Dünya Kupası'nı kaldırıyor. Omuzunda Che... Ya olmazsa? Ne gam! Yensen de, yenilsen de... +

A'dan X'e

Afrika Ne diyordu Can Yücel: Afrika gibi bir kıta yazaydım, hiç durmaz ölürdüm." Ölmemeyi seçip, Sisifos söylenindeki felsefeyi düstur edinmiş bir fotoğrafçı Roger Ballen. Kara kıtanın zenci beyazlarına, kesif yoksulluğuna, derin melankolisine objektifini yönelten Güney Afrikalı ustanın sitesinde yeralan galerilerde kaybolmak mümkün.

Blog Kediler ve Kitaplar, film, kitap, oyun, dizi, liste anabaşlıklarına sahip iki kişilik bir blog. Adı Kediler ve Kitaplar ama, kedilerden bir kez bahsettiler, o da neden blogda kedilerden bahsetmediklerini açıklarken. Film ve dizi fazla genel görünümlü başlıklar, ama içerik hem çeşit zengini hem de özeniyle reality show dahi okutuyor. Liste başlığı blogun nev-i şahsına münhasır yanlarından. En İyi 13 Orkestral Soundtrack (Score), Saçmalık Derecesinde Uzun & Komik İsimli Şarkılar, Çocukluğun Unutulmaz Kitapları, Amiga Oyunları gibi yazılar, blogun geri kalanında değinilen muhteviyata dair editörün seçkisi ya da şefin tavsiyesi desek olur. Bir şef hassasiyeti var zaten. Futbol sevmez görünüyorlar, yoksa film festivali sırasında sinemaya dönen blog teması şu anda da iki kale maç olurdu diye tahmin ettik.

Çarpışma Mustafa Horasan, kendi yaşantısında birçok kere karşı karşıya kaldığı, kafasına yakın bulduğu sanatçıların işlerinden, video performanslarından hareketle üretmiş son dönem yapıtlarını. Paul Mc Carthy, Jan Fabre, Maurizio Cattelan ve Otto Muehl gibilerden aldığı esini tualine geçirmiş. Çağdaş ustalara selam çakan büyük ebat yağlıboya seçkisiyle, hem Horasan'ın diğerleriyle temasını, hem de bu temastan nasıl bir çarpışma ve toplama ulaştığını gözlüyoruz. Pi Artworks'ün iki galerisine yayılan "Çarpışma" adlı sergi 26 Haziran'a dek izlenebiliyor.

Dokumentarist İstanbul Belgesel Günleri, 22 - 27 Haziran'da üçüncü kez düzenleniyor. Tartışmalı filmleriyle tanınan İsrailli kronik muhalif Eyal Sivan'ın "Belgesel Sinema, Tarihsel (Re)vizyon ve İsrail - Filistin Bağlamında Direniş" başlıklı semineri dikkat çeken etkinlikler arasında. Belgesele hakkıyla doyuracak gibi görünen 120 küsur filmlik seçkiyse, Kapitalizm Çıkmazı, Kent ve Sinema, Ortadoğu'nun Fay Hattı: Filistin-İsrail, Kadınlık Halleri, Siyad seçkisi bölümleri; Polonya, Balkanlar, Türkiye, İsviçre filmleri gösterimleri, Mazhar Şevket İpşiroğlu toplu gösterimi ve son dönemde toplumsal olaylardaki tanıklığını yeni medya ile aktaran Fatih Pınar'ın multimedya gösterimiyle doluyor. Documentarist belgesel fotoğrafa da yer açmış: "İfade ve Basın Özgürlüğüne Sıkılan Kurşunlar" konulu bir dokümantasyon sergisi ile "Belgesel Fotoğrafın Mecra Sorunları"nın tartışılacağı paneli konunun meraklıları atlamayacaktır. Hamiş: TC Kültür ve Turizm Bakanlığı ile İstanbul 2010 Ajansı'ndan bu sene de destek görmemiş Documentarist.
www.documentarist.org

Error 14 "Kaos"unun da, "Kütle"sinin de yeri ayrı memleket rock'unda. Farklı algılara kapılarını açık bırakan Hakan Kurşun eski tayfasıyla toplanmış, arıza çıkartıyorlar. Error 14, has rock'tan deneysel sulara alan araştırmaları barındırıyor. Hangi error bu diye sorduk Hakan Kurşun'a: "İnsan bazen sistematik kararlar veremez. İki seçenek kalır. Saniyeler geçer. Alında ter damlacıkları oluşur. Atmosfer sesi gergin, ışıklar keskin ve çevresinde duran kişiler saldırgan olur. İşte o an benim için Error 14 = Muhakemede usul hatası. Herşey yolunda. Sakın kendini bırakma. Tekrar muhakeme sürecini başlat. Duygularını dinle." Meraklısına not: Gitarlara sarmalanan pedallı distorte klarnet partisyonları Nguyen Lee'nin Hendrix tecrübesini çağrıştırıyor. Hata olmasın, 8 Temmuz'da, Beyoğlu Hayal Kahvesi'nde, 22:30'da.

Futuristika Kitapçının birinde elini tutan sürprizlerden biri gibi, Borges'in Ayna Adam belgesiyle tesadüfî bir karşılaşma. Böyle başlayan tanışıklık kötü gider mi zaten? Sırasını bekleyen konular hep güzel çıktı. Kafasına göreliğini Cemil Meriç'ten kerterizle tarif etti: "Dergi, hür düşüncenin kalesidir." Derdini Türkçe anlatma gayretiyle, enteresan mevzuları ya da gayet sıradan durumları aktarma gibi dünyevî bir meselenin peşinde olan bir derginin online olanı, internetten okunanı. Güncel sanat, efemera, B sınıfı film/roman hafiyeliği, tasarım, sinema, mimari derken uzayıp giden bir liste. Bir yanı internet üzerinde bir rehber, derlediği, işaret ettiğiyle. Bir yanı dijital bir arşiv, etiketleriyle, arama kutusuyla. Bir yanı dergi, dergiciliğe özgü özeniyle, deliliğiyle. Başına otururken iyi vakit ayırmak, abone olup gelişmeleri kaçırmamak önerilir...
www.futuristika.org

Grace Jones İkoncanların alayını yaya bırakır. Seneler sonra dörtbaşı mamur "Hurricane"le (2009) çıkageldiğinde, şimdinin müziğini yaptığını söylüyordu, "o şimdi her neyse". 1948 doğumlu, Jamaika kökenli Grace Jones. Onca sene müziğe ara verdi, ama niye? Filmler yönetti, podyumları arşınladı, underground şovlarla yüksek sanat ortamlarında vites küçültmeden yol aldı. Disko plaklarıyla reggae ve rock arasında kurulan yeni dalganın en ikonik şahsiyetlerinden biriydi. İstanbul festivaller tarihinin en yırtıcı gecesine doğru geri sayımdayız, 16 Temmuz gecesi Harbiye Açıkhava'dayız. Tedirgin olmaya gerek yok. Artık durulmuş deniyor, ama ihtiyatlı olmakta fayda var: "Korkakları, herhangi bir derinliği olmayanları ayıklamak istiyorduk. Kitabın kapağını açmak cesaret ister. O kadar da korkutucu biri değilim aslında. En güzel partilerim o an neredeysem orada olur."

Halkın Leoparı Ali Öz'den bahsediyoruz. Sosyolog Ayhan Aktar'ın deyişiyle "toplumun fotoğrafını değil, röntgenini çeken" müstesna, hamarat bir deklanşör. Yıldırım Türker ise, "fotoğraflı Türkye sosyal tarihi" olarak tanımlamıştı "Fotoğraflarla Türkiye" sergisini. Kadıköy Nâzım Hikmet Kültür Merkezi'nde bu sergi de izlenebiliyor, yeni açılan bahçede konser de var. Mesela Bülent Ortaçgil 25 Haziran'da.

Kadavra "Dans edin kemikleriniz etrafında" demişti Burroughs. O mecazı gerçek kılan bir biliminsanı Dr. Gunther von Hagens. Çılgınca bir işe önayak olmuş. 200'den fazla insan bedeni parçalarını "plastination" yöntemiyle bir çeşit mumyalayarak,

ya da pastırmalaştırarak mı demeli, çürümez hale getirip bir sergi çıkarmış ortaya. İnsanların kendi vücutlarını bağışlamaları sonucu bedenlerinin ve iç organlarının halka sunulduğu bir anatomisi sergisi. Kaslar, damarlar, dokular, organlar yaşayan vücudun içinde olduğu halde, bozulmamış haliyle öylece önünüzde dikiliyor. Karaköy Antrepo No:3'te yıl sonuna dek görülebilir.

Massive Attack Son albümleri "Heligoland"in dumanı üstünde. Eski-yeni dostları (Tracey Thorn, Damon Albarn, Horace Andy, Mazzy Star'ın sesi Hope Sandoval) yanlarına konuk alıp '90'lardaki havalarına çalan bir ambiyansla geri döndüler. Has trip, has hiphop... İstanbul karanlık bir tatmin duygusuyla dönüştürücü, seksî, sinematografik bir elektronikaya kucak açacak. Yazın en erotoman gecesi 13 Temmuz'da Kuruçeşme Arena'da.

Nekropsi Nekropsi'nin 1998'de birkaç günde derledikleri, bir şekilde gün yüzü görmemiş şarkılarını içeren kayıtlar nihayet yayınlanıyor. O birkaç günde uzayda ve ekibin stüdyosu Atlantis'te nasıl bir elektrik hasıl olduysa, 12 sene öncesinin sedası bugünün ruhunda taze bir soluk olabilmiş. Mahşerin dört atlısı 2 ve 3 Temmuz'da Peyote'de sahnede olacak. 9 Temmuz gecesi 21:00'de ise Caddebostan Parkı'ndaki ücretsiz etkinlikte boy gösterecekler.

Şişmanlar Figüratif resmin dünya çapında son temsilcilerinden biri Fernando Botero. Nicedir Parizyen. Avrupa resminden beslendiği kadar memleketi Kolombiya'nın ışığını, gölgesini, insanını da tualine taşıyor. Sanat çevrelerinde varlıklı insan figürlerini konu ettiği resimlerle ve sanat tarihine geçmiş ikonografik imgeleri meşrebince, şişmanlatarak yeniden yorumladığı çalışmalarıyla tanınıyor. 18 Temmuz'a kadar Pera Müze'sinde açık olacak 64 parçalı seçkide 70'lik delikanlının sirk, boğa güreşi, Latin Amerika halkı, natürmortlar izleniyor. Politik tavrını Irak'ta, Ebu Garip'teki işkence sahnelerini tuvale aktararak belli eden ressamın o çalışmaları şehre gelmemiş yazık ki.

Troçki'nin Hayaletleri Niçinini sergi bülteninde şu satırlarla aktarmış fotoğrafçı: "Geçmiş şu âna ne kadar yansıtılabilir? Bir görüntü, gerçekten yaşananı ne kadar anlatır? Tarihsel hafızamız geçmişin hayaletlerinden ne ölçüde etkilenir? Uzun zamandır bu sorulara görsel yanıtlar bulmaya çalışıyorum ve bu sergide de, benzer sorulara 'Troçki'nin Hayaletleri'yle bazı ipuçları veriliyor. Kitaplardan okuduğum kadar baş döndürücü olmasa da, hâlâ çok güzeldi Büyükada. Tarihî belgelerle desteklemeye çalıştığım ve Troçki'nin dört buçuk yıl (1929-33) geçirdiği mekânları, üç ayrı evde (ki bunlardan biri artık yok), iki yılda fotoğrafladım. İnsanlığın ardında bıraktığı izlerin, anılarımızın oluşmasının biraz bu 'hayaletlere' bir kez daha bakabilmemiz, biraz da Troçki'nin dilinden düşürmediği Spinoza'nın ünlü sözünü anımsamamızla ilintilidir: 'Ne ağlayın, ne de gülün, sadece anlayın." Kuzey İrlandalı fotoğraf sanatçısı James Hughes'un "Troçki'nin Hayaletleri: Bir Sürgünün Kaybolan Mekânları" çalışması 19 Haziran'da İstanbul Hatırası Fotoğraf Merkezi'nde açıldı. Üç ay süresince gezilebilir.

3D İnsanın teknolojiyle imtihanı bitmiyor: "http://students.cs.tamu.edu/yuriys/media/virtual-barbershop.mp3" adresine kulaklıkla bağlandığınız takdirde, üç boyutlu bir seda sarmalıyor çevrenizi. Gacırdayan ahşap döşemelerde ayağını sürerek verandaya çıkan ihtiyar müşteriden huylanan Tom Waitsyen köpek havlamaları eşliğinde, Batı yakasında bir berber dükkânında ense traşı oluyorsunuz. Yani, sanal olarak... Birkaç dakika süren dinleti, kulakların içinde pencereleri aralıyor...

Yol Son ürün yerine oluşum süreçlerine odaklandığı "İkon olarak endüstri: Endüstriyel estetik", "İnşa" gibi önceki çalışmalarından sonra , kentler üstünden kurduğu "Aura"nın ardından "Yol"a çıkarıyor Murat Germen. Yolcu uçakları, viyadükler, metro istasyonları panoramikler, tekrarlar, manipülasyonlar, çok az insan, ama bolca beşeriyet üstüne düşünülerek tasarlanmış antropolojik bir görsel merasim.19 Eylül'e kadar İstanbul Modern'de...

SERGİ: “AH OH”

Yumuşaklığın potansiyeli

Aşkın politikası, arzunun ritüelleri, ahlâkın çıkmazları, varoluşumuzun psikanalitik dinamikleri, verilen sözleri tutmanın imkânsızlığı, söz vermenin ihtiyaç hali... 10 Temmuz’a dek Galeri Non’da sergilenen “AH OH” kişisel-politik bir yüzleşmeye davet ediyor hepimizi. Çeşitli kolektiflerin, yerli ve ecnebi sanatçıların işlerinden oluşan, hedefleri arasında 18 Haziran’da başlayan Onur Haftası’na da dikkat çekmek olan “AH OH”u “ğ” kolektifinden Aykan Safoğlu’dan dinliyoruz.

Söyleşi: Zeyno Pekünlü

ğ kolektifi nasıl ortaya çıktı?

Aykan Safoğlu: Berlin - İstanbul arasında yaşayan, eleştirel ve performatif bir küratörlük yaklaşımıyla queer politika üzerine çalışan bir birliktelik “ğ”. Güncel sanat pratiklerinde toplumsal cinsiyet duyarlığı olan işlerin, sergilerin, etkinliklerin azlığı bizi bir araya getirdi. Bir sergiye gittiğimizde, erkeklerin domine ettiği, kadınların bir şekilde varolamadığı, gey olduğunu açık açık söyleyen sanatçıların ise belirli estetik kaygılarla politik olmayı öteledikleri işler görmekten bıktığımız bir noktada ikna olduğumuz bir projeydi. İstanbul’un hareketli politik gündemi, Avrupa’dan bariz bir şekilde ayrışıyor. İstanbul’da büyük bir yakıcılıkla tartışılan mevzular, Avrupa’da yaşanna özgürleşme sonucu öncelik sırasını yitirmiş görünüyor; cinsellik politikaları, aşkın politikası da buna dahil. İstanbul Onur Haftası mesela, ajandanın çeşitliliği ve katılımcıların hevesi, Avrupa’da veya yaşadığımız şehir Berlin’de hayal edilebilecek bir şey değil. Ama aynı şey sanat ortamında farklı tezahür ediyor. İstanbul’da elbette birtakım girişimler oluyor, ama şimdiye dek Hafriyat’ta düzenlenen “Makûl”, “Haksız Tahrik” dışında “gender-specific” (cinsiyete özgü), insanların kafasını açabilecek sergiler görmedim. Bu havayı kırmak için, iki şehirden hareketle, bu alanlarda iş yapacak bir kolektif kurmak bizi epey heyecanlandırdı. Sergilerle, konferanslarla, konuşmalarla, türlü işbirlikleriyle ilerleyecek, katılmak isteyenleri dışlamayacak, genişlemeye açık bir kolektif hayal ettik.

Aykan Safoğlu

Birlikte yaptığınız ilk işin Onur Haftası’na denk gelmesi tesadüf değil muhtemelen...

İlk iş olarak Onur Haftası’na paralel bir sergi fikri cazip geldi. Doğrudan Onur Haftası etkinliği olmayacak, ama Onur Haftası’nı işaret edecek bir sergi yapmak istedik.

Serginin konsepti de Onur Haftası’nın ana teması olan “Aile” ile ilişkili, değil mi?

Serginin kavramsal metnini hazırlarken, Onur Haftası komitesinin tartışmalarını, çalışmalarını takip ediyorduk; nitekim, bizler de Onur Haftası aktivistleriyiz. Onur Haftası’nın ana teması “aile” olarak şekillendiğinde bize ilham veren birtakım gelişmeler oldu. Mesela, geçen seneden beri homofobisinin tavan yaptığını bildiğimiz Aliye Kavaf, gündemin orta yerine oturan açıklamalarda bulundu. Hem homofobinin sistematize bir şey olduğunu okuyabilen Türkiye’deki LGBTT (Lezbiyen, gey, biseksüel, travesti, transseksüel) örgütler için, hem de bizim için bu eşssiz bir fırsat yarattı, çünkü aile gibi, kendi içinde birtakım kurallarla kapalı devre işleyen mikro sistemlerin başka düzlemlerle kesiştiği noktalar ortaya çıkıvermiş oldu. Bir anda kendimizi tıp terminolojisiyle konuşurken bulduk; bürokrasinin nasıl işlediğine, devletlerarası anlaşmaların insan hakları konusunda nasıl bir konsensusa vardıklarına kadar, gündem farklı perspektiflerden bir sürü yandaş ve karşıt fikre boğuldu. O yüzden, biz sadece aileye odaklanmak yerine, sevgililik, arkadaşlık, aile, devlet, devrim, hareket gibi diğer insan yapısı “kurumlara” uzanacak, eleştirmekten çekinmeyecek işlerden oluşan bir sergi yapalım dedik. Ben mesela, ailenin tartışılmasını önemli görüyorum elbette, ama cinsellik, dostluk, sevgililikte de aileye doğru evrilen, herkesi ortak noktada buluşturan koşullar nedir, daha çok merak ediyorum. Guido Westerwelle, Alman Dışişleri Bakanı, ocak ayında Türkiye’yi ziyaret etmişti ve her Avrupalı bürokrata sorulan o klasik soru ona da sorulmuştu: Türkiye’nin AB üyeliği hakkında ne düşünüyordu? O da bir performans olarak gördüğümüz bir şey yaptı ve antlaşmaların korunması ilkesine dayanan bir kavram olan “ahde vefa”yla, Türkçe “ahde vefa” diyerek cevap verdi. Bir anlamda kestirip attı; öbür yandan, Türkçe konuşarak tribünlere oynadı. Bu, bana, sevgililerin birbirini kandırmak için giriştiği oyunları anımsatıyor. “Benim gülüm sensin”vari bir şey... Yani Türkiye’nin Avrupa sevdası neden sadakat üzerinden okunmasın? Bol entrikalı, ihanet dolu, sezon finali bir türlü gelemeyen bir “Yalan Rüzgârı” onlarca senedir sahneleniyordu. Buna referansla serginin başlığına karar verdik. “Ahde vefa”dan yola çıkarak, Türkiye’de yeniden örgütlenen ahlâk modelleriyle dalga geçebilecek, biraz 1970’lerin porno endüstrisini anımsatacak, biraz da zevk ve acı pratiklerine uzanabilecek bir okuma alanı açabilecek bir isimde, “AH OH”da karar kıldık. Kolektifin ismi de bu ters köşe mantığıyla ortaya çıktı; “ğ” nasıl telaffuz edilmesi gerektiğini bile tam bilemediğimiz bir harf. Alfabenin “ötekisi” gibi bir şey, “yumuşak” kelimesinin neyi çağrıştırdığını hepimiz biliyoruz. Yumuşak olma haline sahip çıkarak, bu yumuşak olma halinin barındırdığı potansiyele inanarak, bir harfte somutlaşacak bir ismimiz olsun istedik. İşte burada queer bir tavırdan bahsedebiliriz.

“Ahde vefa”dan yola çıkarak ahlâk modelleriyle dalga geçebilecek, biraz 1970’lerin porno endüstrisini anımsatacak, biraz da zevk ve acı pratiklerine uzanan bir okuma alanı açabilecek “AH OH”da karar kıldık.

Bir sergiyi queer yapan şeyler nelerdir?

Kamusal alana müdahale etme fikri geldi aklımıza. Judith Butler Ankara’da çok güzel bir konuşma yaptı. Sıradan vatandaşın, heteronormativiteye denk düşmeyen kimlikler konusunda bir nevi polislik üstlenerek, farklı olana saldırma pratiklerini tahlil ettiği bir konuşmaydı. Toplumu polisler ordusu olarak okumak, kamusal alana müdahale etmeyi daha da gerekli kıldı bizim için. Tartışma açabilecek, rahatsızlık yaratacak, –burada altını çizelim– aktivist ve farkındalığı olan LGBTT birey ile yoldan geçen heteroseksüele aynı mesafeyle yaklaşacak, onları soru sormaya itecek işleri bir

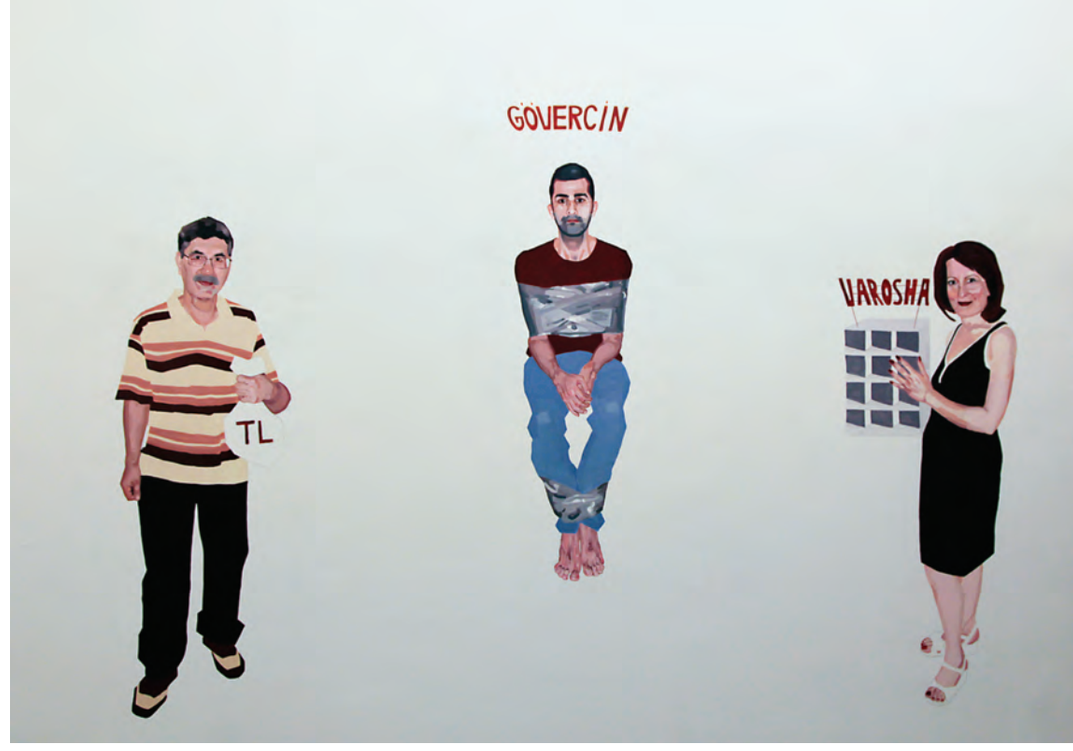
araya getirelim dedik. Kendimizi performatif ve eleştirel bir kolektif olarak kodlayıp, Onur Haftası'nda panel de örgütlemişken, sergiye yakıştığını, cuk oturduğunu düşündüğümüz kişi ve birliktelikleri aramıza kattık. Bu serginin gün içinde açık olduğu saatler dışında da muhtemel izleyiciyle gündelik hayatta karşılaşmasını istedik.

Sergideki sanatçılardan ve işlerinden bahsedebilir misin?

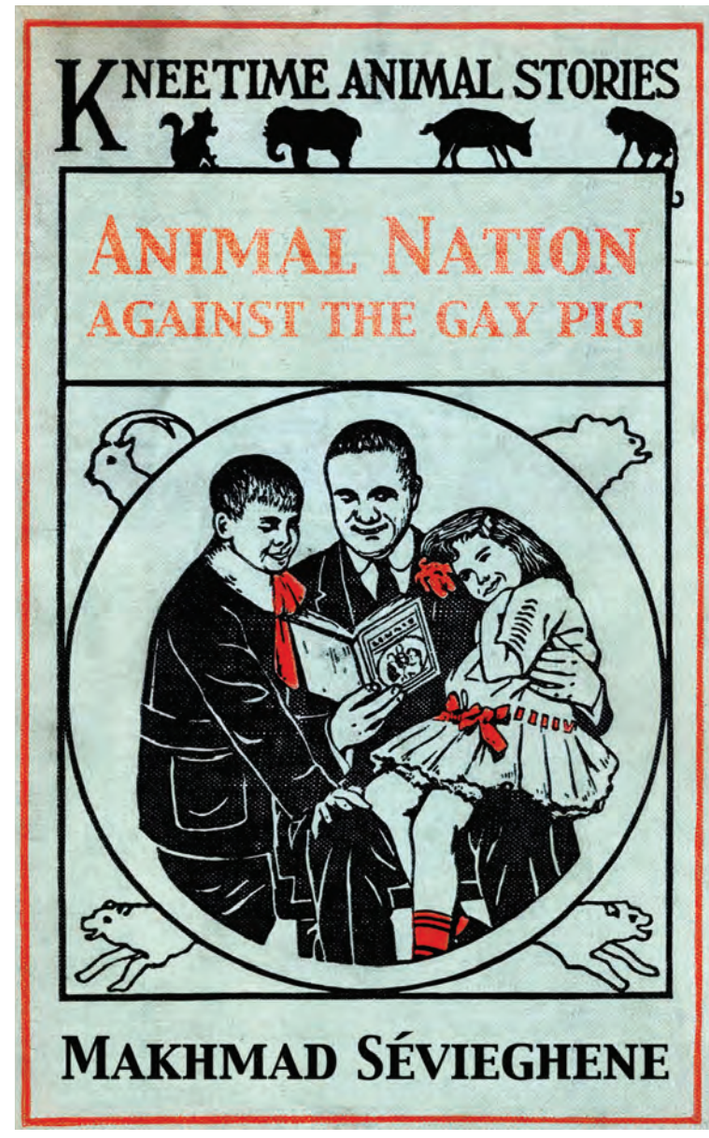
Aklımıza gelen ilk kolektif iç-mihrak'tı. Birçok özneden oluşan, yarattıklarını propaganda sanatı olarak niteleyen, rahatsızlık yaratma üzerine kurulu bir izleği olan bir oluşum. Küratörlerle çalışmıyorlar aslında, ama biz iki kolektifin ortak eylemliliği olarak ortaya güzel bir şey çıkacağını düşündük. Kamusal alana müdahale etmek de onları heyecanlandırdı. Sonuçta, ortaya çıkan şey farklı ebatlarda, farklı amaçlar için kullanılabilecek posterler oldu.

Neler var bu posterlerde?

Mesela Erdoğan ve kurmaylarından oluşan Kuran Berries isimli bir punk rock grubunun olası konser afişi, "Qawaf" isimli eşcinsel katliamına sırtını yaslayan bir korku filmi afişi... Karahaber video kolektifinden Oktay İnce'nin bir kampanya esnasında Kaos GL aktivistlerinin diğer STK'larla ve örgütlerle iletişimlerini belgeleyen, aynı zamanda sokaktaki insanın da konuyla alâkalı fikirlerini, LGBTT mücadeleyle yolları kesişen farklı geleneklerden aktivistlerin duruşlarını da gösteren, tüm bu süreci sorgulayan "Devrim Beni Aramadı" adlı filmi var. "Ford Mach 1" isimli romanında yalnız bir kadının bir arabaya yönelen aşkı ve nefreti dolayımıyla aklımıza gelen bir başka isim de Sevim Burak oldu. Oyun oynamayı, kimlik değişimini seven, aşırı ilham verici libidinal enerjisiyle queer bir duruşa sahip olduğunu düşündüğümüz Sevim Burak'ı, romanı yazma sürecinde sanatsal işbirliğiyle üretime dahil ettiği kızı Elfe Uluç aracılığıyla davet etmek istedik. Romanda karşımıza çıkan desenler ve kitabın sonunda yer alan "Elfe'nin dersi" isimli bölüm, anne / kız, üreten / tüketen, sanatçı / okuyucu gibi ayrımları birbirine çarpan bir özelliğe sahip. Sevim Burak'ın Elfe'ye çizdirdiği desenler aslında bir anlamda kızının yerine geçmek isteyen yazar annenin oyunlarından çıkıyor. Bu da, bize göre, Sevim Burak'ın ve metinlerinin queer bir okumaya tâbi olması için yeterli. Ebeveyn-çocuk ilişkisi, Patty Chang adlı Amerikalı sanatçının "Aşık" (In Love, 2001) adlı işinde de karşımıza çıkıyor. Kendi anne ve babasıyla öpüştüğü rahatsız edici video enstalasyonunda Patty, anne-babaya yönelen sevgi, ensest gibi bağlamlara ironik bir bakış atıyor. Hasan Aksaygın ise, Türkiye'de epey yadsınan Kıbrıs meselesine bir duvar resmi ile eklemleniyor. Anne ve babasını Ortodoks Hıristiyan duvar boyama, mozaik geleneğinden gelen bir kompozisyon anlayışıyla Kıbrıs bağlamına yerleştiriyor, ailenin baskıcı vaatkârlığını görünür kılıyor. Ming Wong ise izleyiciyi gülümsetecek manevralarıyla, hüzünlü çıkışlarıyla izlenmeyi hak ediyor.

Üstte Hasan Aksaygın'ın "Oğula takdim"i (2010), aşağıda iç-mihrak'ın çeşitli boyutlardaki poster çalışmalarından (2010)

Hem feminist hareketin hem de LGBTT hareketinin başlangıcında sanat hep önemli bir rol oynadı, hatta bu alanlara neredeyse vazgeçilemez bir malzeme sundu. Sence bu etkin rolü hâlâ devam ediyor mu?

Açılışta, kalabalık bir LGBTT aktivist grubu da aramızdaydı. Serginin kurulum aşamasında, trans-erkek atölyesinden çıkan arkadaşlar merhaba demek için kapımızı çaldılar. Türkiye LGBTT camiası için sanat her zaman derdini anlatabileceği önemli bir mecra oldu. Daha önce Lambdaistanbul'un çağırıcısı olduğu "Makûl" sergisi, stencil atölyeleri, sanatçı konuşmaları, her sene düzenlenen Onur Haftası sergileri bunun güzel örnekleri. Kaos GL'de her ay güncel sanatçıların işleri çıkıyor. Bu sene Onur Haftası kapsamında, Sanatorium'da "Aile Salonu" isimli bir başka sergi de açılacak. Ayrıca, 24 Haziran'da Onur Haftası programında yer alan, ğ olarak da katkı sunduğumuz "Zeki Müren'i Seviniz" başlıklı, Erden Kosova, Fatih Özgüven ve Özlem Güçlü' nün konuşmacı olarak yer aldığı panelden de bahsetmek gerek. +

JUDITH BUTLER

Homofobi adlı ruhsal bozukluk

Kaos GL'nin düzenlediği 5. Uluslararası Homofobi Karşıtı Buluşma'nın bu yılki konuğu, zamanımızın kalburüstü düşünür ve aktivistlerinden Judith Butler'dı. "Queer Yoldaşlığı ve Savaş Karşıtı Siyaset" başlıklı konuşmasının öncesinde teybimizi uzattık, meramını dinledik...

Söyleşi: David Gramling - Ahmet Gürata

Böyle bir dönemde Türkiye'de olmak sizin için ne ifade ediyor?

Judith Butler: Türkiye'de olmak heyecan verici, çünkü buradaki tartışmanın kavramları Avrupa'dakinden, ABD'dekinden farklı. Burada çok önemli şeyler öğrendim. Aynı zamanda, Türkiye bir dönüşüm sürecinden geçiyor. Bu da aktivistlere yeni konuları gündeme getirme fırsatı sunuyor. Bu çabaya katkıda bulunabildiğim için mutluyum. Önemli bir hareket doğuyor. Homofobinin ya da transfobinin ne anlama geldiği konusunda yeni bir kavrayış üretebilme şansına sahibiz. Ayrıca, tıpkı diğer vahşi şiddet eylemleri gibi değerlendirilmesi gereken şiddet eylemlerine dikkatleri çekebilme imkânına sahibiz.

Trans, gey ve lezbiyen kimlikleri Batı'ya özgü ya da sekülarist dayatmalar olarak değerlendiren geniş bir kesim var. Benzer biçimde, "queer" kavramını, küreselleşmenin ve ulusal egemenliğin sarsılmasının kültürel bir sonucu olarak yorumlayanlar var. Bu kesimlere acaba ne söylemek istersiniz?

Öncelikle, birkaç farklı kategoriyi birbirinden ayırt etmeye çalışalım. Ortadoğu'da ve Orta Asya'da, eşcinsel ilişki sürdüren insanlar arasında farklı gelenekler olduğunu düşünüyorum. Ara sıra bu türden bir ilişki yaşamakla, genç bir insan olarak bu tür bir ilişkiye girmek ya da günlük yaşamın bir parçası olarak böyle bir ilişki sürdürmek arasında fark var. Eşcinsel olarak damgalanmak ile bu tür bir kimliği benimsemek apayrı şeyler. Örneğin, Latin Amerika'da gey ve lezbiyenlerin kimliklerini kamusal olarak açıklamaları (coming out) konusu gündeme geldiğinde, söz konusu kimlik kategorilerinin Amerika'dan ithal edildiği gerekçesiyle ciddi itirazlar yükseldi. Bir başka örnek vereyim: Los Angeles'taki İspanyolca konuşan cemaate AIDS konusunda eğitim verileceği zaman, uzmanlar kimin eşcinsel olduğunun mevcut kimlik kategorileriyle saptanamadığını gördüler. Ancak, kilise ya da benzeri kuruluşlara gidip "kim şu şu cinsel ilişkileri denedi?" diye sorduklarında, insanlar el kaldırıyor! *(gülüyor)* O zaman bir problem olmuyor, insanlar el kaldırıp "evet, ben bazen sözünü ettiğiniz türden ilişkilere giriyorum" diyebiliyor. Öyleyse esas sorulması gereken şu: Bu bölgede bu tür cinsel ilişkilerin gizli tarihi nedir? Ne gibi biçimler alıyor? Nasıl görmezden geliniyor? Nasıl yaşanıyor? Bu konudaki bölgesel farklar nelerdir? Bu sorular, Lübnan, Filistin, Ürdün ve Mısır için de geçerli. Her ülkenin bu bağlamda uzun bir geçmişi var ve bunlar Batı'da göz önüne alınmıyor. Bu son derece önemli bir nokta. Günümüzde, "lezbiyen" ve "gey" birer kimlik kategorisi olarak değerlendiriliyor. Ve bu kategoriler, kamusal olarak kimliğini açıklama süreci ve kendini ifade biçimiyle ilişkilendiriliyor. "Queer" ise bir kimlik kategorisi değil, bir tür koalisyona verilen ad. Mevcut kategorilerle açıklanamayacak bir şeyi ifade ediyor. Genel kategorilerimizi altüst eden bir şey. Bu anlamda, "ben queer'im" dediğinizde bir kategoriye dahil olmuyorsunuz; insanlar sanırım "ben lezbiyenim" ya da "gey'im" dediğinizi düşünüyor. Ancak, bence queer bunu ifade etmek için kullanılan bir kavram değil. Ama sonuçta, bu kelimenin nasıl kullanılması gerektiğini ben belirleyemem. Önemli olan şu: Eşcinsel ilişkiler ve edimler konusundaki stratejiler, yerel ve bölgesel bağlamda, mekânın siyasetiyle uyumlu bir dil ve hareket aracılığıyla üretilmeli. Küresel gey kültürünün gelip kendi kategorilerini dayatması kabul edilemez. Bu türden bir dayatma kültürel emperyalizme girer.

"Cinsiyet Belası" (Gender Trouble) ve "Kaydadeğer Bedenler" (Bodies That Matter) gibi erken dönem eserlerinizin yayınlandığı tarihlerde, galiba eleştirilerinizin ve

Fotoğraflar: Burak Karacan

kavramlarınızın başka dillere nasıl çevrildiği konusunda kaygı duymanıza gerek yoktu. Ancak, bugünden geriye dönüp baktığımızda, queer kuramının yoğun ve kollektif bir çabayla farklı dillere aktarıldığını, bununla birlikte söz konusu dillerden İngilizceye çeviriler yapıldığını görüyoruz. Bugün artık "her an çeviri halinde" bir düşünürsünüz. Yapıtlarınızın yoğun çeviri serüveninin savlarınızı ve alana katkınızı etkilediğini düşünüyor musunuz?

Dünyanın farklı yerlerinde farklı dillere çevrilen eserlerimin dönüp dolaşıp bana nasıl ulaştığına ilişkin deneyimlerimden hareketle, bir çeviri ve jeopolitik projesi geliştirdim. Her zaman çeviri halinde ürettiğim saptamasına da katılıyorum. İngilizcemin eskisinden daha sorunlu olduğunun farkındayım. *(gülüyor)* Bir metin başka bir dile çevrildiğinde, başka metinlerle, başka hareketlerle ilişkilendiriliyor; böylece farklı bir siyasal zamansallık kazanmış oluyor. Bu süreçte, eserlerim hiç bilmediğim metinlerin izinden gidiyor ya da hiç okumadığım metinler üzerine bir yorum olarak değerlendiriliyor. Başka bir dile çevrilen metnimin izini sürdüğüm zaman, söz konusu metnin orada nasıl değerlendirildiğine ilişkin çok şey öğreniyorum. Bu sayede, farklı konularla ilgilenme ve farklı konularda yazma imkânı buluyorum. Örneğin, yapıtlarım Arapçaya pek çevrilmedi. Bu nedenle, Arapça konuşulan ülkelere gittiğimde, her şeye sıfırdan başlamak durumundayım ya da çevirmenlerle konuşarak, belirli kavramların nasıl algılanacağını öğrenmem gerekiyor. Bazense, yapıtlarım Fransızca ya da başka diller üzerinden çevriliyor. Çin'de eserlerimin çevirisi çok başarılıymış. Bu nedenle bir ara oraya gidip bu metinlerin ne işe yaradığını görmek istiyorum. Sonuçta, eserlerimin sürekli çevriliyor oluşu, savlarımı nasıl geliştireceğimi de etkiliyor. Buna karşın, savlarımın kimi zaman kaçınılmaz olarak yerel ve sınırlı olduğunu düşünüyorum. Bunların her zaman her yerde geçerli olması mümkün değil. Ama ilginç olan şu ki, bazen ucu hiç ummadığım yerlere gidebiliyor. Kısacası, evet, çeviri süreci çalışmalarımı etkiledi.

"Lezbiyen" ve "gey" birer kimlik olarak değerlendiriliyor. "Queer" ise kimlik kategorisi değil. Bir koalisyona verilen ad. Mevcut kategorilerle açıklanamayacak bir şeyi ifade ediyor.

Kabahatler Kanunu adlı düzenleme, Türkiye'de "genel ahlâka aykırı davranışları" önlemeyi amaçlıyor. Bu düzenlemeler çerçevesinde, farklı toplumsal cinsiyet gruplarına yönelik polis baskısı son üç yılda giderek arttı. Para cezaları en az 100 Liradan başlıyor. Eski öğrencilerimden biri –ki aynı zamanda eşcinseldir– okuldan mezun olduktan sonra başka bir iş bulamadığı için polis oldu. Ona verdikleri görevse, travestilere ceza kesmek. İşin trajik yönü, internet sayesinde çok küçük yaşlardan beri queer kültürü hakkında hemen hemen her şeyi öğrenmiş olması. Travestileri sistematik olarak taciz etmekle görevlendirilen kolluk güçlerinin bir parçası olarak yaşadığı çelişki içinden geçmekte olduğumuz dönem açısından çok anlamlı. Bu genç arkadaşımızın, tarihteki konumuna ilişkin olarak internetten öğrenemeyeceği şeyler nelerdir sizce?

Eşcinselliği ya da gey ve lezbiyen fantezilerini yalnızca internetten öğrenenler, meseleyi tamamen fantezi boyutunda algılayabilir. Bunda hiçbir sorun yok. Saf fantezi mekânlarına da ihtiyacımız var. Eşcinsellik bir fantezi olarak da kurgulanabilir, ancak, içinde yaşadığımız dünyada, aynı zamanda bir risk. Eşcinsel ya da trans olarak

"AH OH" sergisinden

PANELDEN NOTLAR

Farklılıkların birliği

Başörtüsü yasağı ve kamusal alan

Fransız hükümeti, kamusal alanda örtünme yasağı getirerek, kamusal yaşamın bir parçası olmak için örtünmek durumunda kalan kadınların özgürlüklerini kısıtlıyor. Başörtülü kızların okullara girmesini engelleyerek Müslüman kızların eğitim haklarını ellerinden alıyor. Kızların, kadınların, kamusal alandan ve eğitimden dışlanmalarının feminizmle uzaktan yakından alâkası olmadığını düşünüyorum.

Kamusal alanda dinsel aidiyetle varolabilme hakkı, belki de kamusal giyim-kuşamı düzenleyen diğer haklarla yakından ilgili. Bedenin nasıl görünmesi gerektiğinin tek bir şekli yok. Kamusal alanda varolma hakkı, kapsayıcı demokratik siyaset anlayışının temelidir.

Normlar ve bu çerçevede kamusal alana kimin kabul edilip kimin edilmeyeceği konusuna, bu sorunlara, transseksüel aktivizmden, feminizmden, eşcinsel evlilik hareketinden, seks işçilerinin hak mücadelesinden aşinayız. Bu normlar, iktidar ilişkilerinin bir yansıması olmakla kalmaz, bizatihi iktidarın araçlarından biridir. Söz konusu normların nasıl işlediğini ele almadan, iktidar ilişkilerini tanımlamak mümkün değildir. İktidar şu ya da bu biçimde kendini yeniden üretmeden muktedir olamaz. İktidar, yalnızca belirli öznelere üreterek değil, yeniden üretim koşullarını hazırlayarak varlığını sürdürür.

Militarizm

Bütün queer ya da feminist hareketler, bütün insan hakları hareketleri, insanlığa karşı işlenen suçlara muhalif olanlar, toplumsal cinsiyet eşitliği için mücadele eden ya da ayrımcılığa karşı olan gruplar, militarizme karşı çıkmalıdırlar. Ayrıca, ister 1915'te Ermenilerin katledilmesi, isterse Ankara sokaklarındaki transseksüellerin öldürülmesi örneğinde olsun, işlediği suçları örtbas etmeye çalışan her türlü devlet gücüne de karşı durmalıdırlar. Bu tür bir militarizme karşı çıkan her grup, güçlü, radikal ve demokratik bir hareketin parçasıdır.

Devlet Bakanı Aliye Kavaf

Eşcinselliğin bir hastalık olduğunu ve tedavi edilmesi gerektiğini söyledi. Kendi kendime soruyorum, bu görüşleri kişisel ifade özgürlüğü kapsamında mı değerlendirmek gerekir? Cinselliğin korunması gereken bir ifade özgürlüğü olduğunu dikkate almadan, vatandaşlarını hasta olarak tanımlayan devletin dilini mi konuşuyor? Özel ve ahlâkî inançlarını mı dile getiriyor? Sokakta yakalanan transseksüellere kesilen ceza, Kaos GL ve Pembe Hayat gibi örgütlere getirilen kısıtlama ve kapatma kararları ile bu açıklama arasındaki ilişki nedir? Bakan bir makamı temsilen konuşuyor. Eğer hükümet bu konuda bir karşı görüş belirtmiyorsa, Kavaf'ın görüşleri devletin açıklamaları demektir. Eğer devlet eşcinselleri hasta olarak nitelendiriyorsa, polis cinsel azınlıklara saldırıda bulunuyorsa ya da bu azınlıklara yönelik suçları kasıtlı olarak takip etmiyorsa, si-

ğ kolektifinin küratörlüğünde düzenlen "AH OH" sergisinden, 12 Eylül sonrasında Bülent Ersoy'un gözaltına alınış ânından bozarak

görülmek ya da toplumsal cinsiyeti diğerlerinden farklı olmak, taciz, ayrımcılık ve şiddeti de beraberinde getiriyor. Bu nedenle, gey ve lezbiyen kimliği, homofobinin hâkim olduğu koşullarda, hem bir risk hem de bir haz arayışı olarak değerlendirilebilir. Bu iki boyutu da göz önüne almalıyız. Ancak, daha genel olarak şunu sormak istiyorum: Devlet Bakanı Selma Aliye Kavaf'ın eşcinselliğin bir hastalık olduğu yolundaki açıklaması ile sokaktaki transseksüellerin toplumsal davranış biçimine uymadıkları gerekçesiyle cezalandırılmaları, ya da gey, lezbiyen ve transseksüellerin, polis, öğrenciler ya da başkaları tarafından taciz edilmesi arasında nasıl bir yapısal ilişki var? Elbette, para cezası kesmekle birini öldürmek aynı şey değil. Ancak, para cezası kesmek, bu yolla birini damgalamak ve homofobiyi savunmak, eşcinsel ve transseksüelleri toplumsal hedef konumuna getiren bir iklim yaratıyor. Cinsel azınlıkların düzenli olarak nasıl hedef haline getirildiklerine baktığımızda, sistematik bir uygulamayla karşılaşıyoruz: Söz konusu bireylerin yaşamları kaale alınmıyor, hakları tanınmıyor ve ölümleri münferit olarak değerlendiriliyor. Bu da açıkça bir suçtur.

Avrupa Konseyi'nde vicdanî ret hakkının tanınmadığı üç ülke var: Azerbaycan, Beyaz Rusya ve Türkiye. Ayrıca, askerliğe karşı olan bir eşcinsel ya da transseksüel, psikolojik yönden askerliğe uygun olmadığına dair belge almak için eşcinselliğini kanıtlamaya zorlanıyor. Muafiyet için istenen belgeler arasında, anal ya da oral seks sırasında pasif partner olarak göründükleri, yüzlerini açık ve net biçimde gösteren fotoğraf ya da video görüntüleri de var. Kanıt niteliği taşıyan bir fotoğraf sunmak, böyle bir fotoğraf çekimi için mizansen yaratmak, bu fotoğrafla muayeneye gitmek...Bu utanç uygulaması, militarizm açısından ne anlama geliyor?

Bu uygulamayı o kadar korkunç buluyorum ki, üzerinde doğru dürgün düşünemiyorum bile. Bu bana bir parça Ebu Garip Hapishanesi'nde çekilen fotoğrafları hatırlatıyor. Tabii oradaki fotoğraflar tamamen cebren ve tehdit yoluyla çekilmiş. *(susuyor)* Ne diyeceğimi bilemiyorum. Birinden böyle bir fotoğraf çektirmesini istemek özel hayatın korkunç bir ihlâlidir. Cinsel eylemin görsel kanıtını istemek, daha sonra da bu fotoğrafların tıbbî ve askerî personel tarafından incelenmesi, ahlâksızca bir zulümdür. Ayrıca bu, eşcinselliğin ne olduğunu hiç anlamadıklarını da gösteriyor. Zira eşcinselliği yalnızca bir dizi cinsel eyleme indirgiyorlar. Sanıyorum, eşcinsel ilişkiye girmiş pek çok heteroseksüel vardır. Onlar kendilerini eşcinsel olarak tanımlamayabilirler. Porno film yıldızları da, kamera karşısında, gündelik hayatlarında hiç yapmayacakları cinsel eylemlere girişiyorlar. Cinsel eylemin bu türden bir görsel kanıta indirgenmesi, askerlikten muaf tutulmak isteyen kişiyi alçaltmak ve küçük düşürmeye yönelik bir uygulama. Kendinizi teşhir etmeniz ve küçük düşürmeniz esasına dayanan bir cezalandırma ritüeli. Bu uygulamaya ilişkin bir diğer sorun da, eşcinsel eylemin kamusal teşhirini utanç kaynağı olarak değerlendirmesi. Bu teşhiri küçük düşürücü bir şekilde düzenliyor. Bu uygulamayı, cinsel eylemin kameralar önünde gerçekleştirildiği eşcinsel erkek erotizmiyle ilişkili olarak düşünmek ilginç olabilirdi. Ya da cinsel eylemin –genellikle evlilik ve çocuk sahibi olmaya doğru ilerleyen– ortak anlatıların bir parçası olarak değerlendirildiği, heteroseksüel erotizm ya da aşk ilişkisiyle karşılaştırabiliriz. *(gülüyor)* Bu, eşcinselliğin tuhaf bir biçimde tıbbîleştirilmesidir. Eylemi ahlâksızca görsel olarak saptama ve bireyi eyleme indirgeme çabasıdır. Vicdanî retçilerin askerlikten muaf tutulma gerekçelerini ahlâkî zeminde savunmalarını engellemek kabul edilemez bir durum. Bu amaçla fotoğraf vermek, aslında, "askerliğe elverişli değilim, çünkü benden nefret ediyorsunuz ve bu da nefret ettiğiniz şey" demek anlamına geliyor. Askerlikten kaçmak için uygulanan bu yöntem bana akıl hastası olduklarını beyan eden genç İsraillileri hatırlattı. Ancak, bir süre sonra bu yönteme itirazlar yükseldi. Zira İsrail militarizmine karşı ahlâkî ve siyasî argümanlar geliştirmek gerekiyordu. Bu amaçla fotoğraf çektirenlere çağrım, kendi kendilerini küçük düşürmek yerine, vicdanî reddin ahlâkî ve sosyal temellerini oluşturabilmek için geniş bir uluslararası desteğe sahip bir harekete katılmalarıdır.

Türkiye'deki eşcinsel örgütlerine bu uygulamaya karşı çıkmalarını mı öneriyorsunuz?

Askerlikten kaçmak için farklı yollara başvurmak son derece anlaşılır bir durum. Kimseyi yargılamıyorum. Ama neler olup bittiğini iyi değerlendirmemiz gerekiyor. Eşcinsellik, aşağılık ve çirkin bir etkinlik olarak yeniden mi üretiliyor? Ya da, özünde iktidarın gözetleme politikasının malzemesi haline mi getiriliyor? Cinsel yaşamlarımız asla gözetlemeye maruz kalmamalı.

Soğuk Savaş tehdidi ortadan kalkarken, Türkiye'nin NATO'daki rolü de önemini yitiyor. Bu, Türk Silahlı Kuvvetleri komuta kademesini bazı kararlar almaya itiyor. Geçmişte askerî hiyerarşide yükselmek için Brüksel ya da benzeri Avrupa başkentlerinde görev yapmış olmak gerekirken, bugün rütbe almanın yolu Güneydoğu'da

savaşmaktan geçiyor. Türkiye'nin güvenlik politikasında son dönemde gözlemlenen değişim yeni bir kültürel izolasyon ve yabancı düşmanlığı söylemi yaratıyor. Siyasî partilerin de bu söylemi benimsediklerine tanıklık ediyoruz. Bu çerçevede, eşcinseller Batılı güçlerin maşası olarak görülüyor. Batılı yorumcuların çoğu ise Türkiye'deki homofobiyi yalnızca dinsel muhafazakârlık çerçevesinde değerlendiriyor. Eşcinsellere yönelik şiddetin, laikliğin savunucusu ilan edilen ordu ve güvenlik güçleri yerine, dinle ilişkilendirilmesini neye bağlıyorsunuz?

Türkiye'de sekülarizmin tarihçesi, Avrupa'daki tartışmalarda genellikle yanlış anlaşılıyor ya da es geçiliyor. Ayrıca, sekülarizmle militarizm arasındaki ittifakı anlamadan, Türkiye'de modern anlamda sekülarizmin, hatta modernitenin tarihçesini yazamazsınız. Bu ülkedeki askerî darbelerin hepsi laikler tarafından gerçekleştirildi. Öte yandan, Hollanda ve İngiltere gibi ülkeler, ulusal bütünlüklerine yönelik tehdit olduğu gerekçesiyle, sürekli olarak, sınırlarındaki polis sayısını artırma, İran ve Afganistan'daki İslâmcı güçlerle mücadele etme ve ülke içindeki İslâmcı azınlıkları kontrol altına alma önerilerinde bulunuyor. İslâm karşıtlığını, yükselen militarizmi meşrulaştırmanın temel koşulu olarak görüyorlar. Burada sözünü ettiğim militarizasyon, yalnızca savaşları sürdürmeyi değil, devletin güvenliğini ve gözetim hakkını desteklemek anlamında yapılanları da içeriyor. Örneğin, Hollanda'daki milliyetçilik ve yabancı düşmanlığı, İslâm'ı kendi kültürüne karşı bir tehdit olarak konumlandırdı. Bence bu bir tür ırkçılıktır. İslâm konusunda çalışma yapmış herhangi biri gayet iyi bilir ki, İslâm'ın özünü temsil etme iddiasında olan radikal İslâmcı grupların ya da şiddet eylemlerinde bulunan siyasal İslâmcı grupların varlığı, İslâm'a özgü ya da İslâm'a ilişkin bir durum olarak değerlendirilemez. Ayrıca, İslâm'ı araştırmama konusunda da ortak bir çaba var. Bu nedenle de, Fransa'da başörtüsünü tartışanlar bile, başörtüsünün ne anlama geldiğini ya da ne amaçla kullanıldığını anlamak istemiyorlar. Müslüman cemaatler ya da onların dinî uygulamaları konusunda en ufak bir şey öğrenmek istemiyorlar. Başörtüsü yasağına karşı olan liberal arkadaşlarımız bile, yalnızca hiçbir dinsel azınlığa karşı ayrımcılık yapılmaması gerektiğine inandıkları için karşı çıkıyorlar. Ama onlara, "başörtüsünün aslında ne olduğunu düşündünüz mü?" ya da "farklı kültürel anlamlarını araştırdınız mı?" diye sorduğumda "hayır" diye yanıt vereceklerdir. Çünkü İslâm'a karşı derin bir kültürel tiksinti söz konusu. Bu bilmek istedikleri bir tarih, anlamak istedikleri bir din değil. Aslında, hiçbir dini anlamak istemiyorlar. Bu önyargıyla her yerde, dinî azınlıklar için belirli siyasî haklar talebinde bulunan liberaller arasında bile karşılaşıyorum. Bu sorunlu bir durum. Ancak, Türkiye'nin yapılanış tarzı bize çok şey öğretebilir. Zira, ABD ve Avrupa militarizminin dünyanın geri kalanına seküler demokrasi getireceği iddiası tamamen akıl almaz ve mantıksız bir varsayım.

Eşcinsel ilişkiler ve edimler konusundaki stratejiler, yerel ve bölgesel siyasetle uyumlu bir dil ve hareket aracılığıyla üretilmeli. Küresel gey kültürünün kendi kategorilerini dayatması kültürel emperyalizme girer.

"Seküler İslâm", özellikle Avrupa ve ABD'de, "seküler Yahudilik" ya da "seküler Hıristiyanlık" kadar derinlemesine tartışılan ve sorgulanan bir kavram değil. Sizce bu söylemin değiştirilmesi için ne yapılabilir?

Seküler İslâm ABD'de, hatta Avrupa'daki çoğu insan için tahayyül edilemeyecek bir bileşim. Seküler Yahudi kavramının insanlara aykırı gelmediğini göz önüne aldığımızda, bunun ne kadar saçma olduğunu görüyoruz. Görünüşe bakılırsa, bugün seküler Katoliklerden bile söz ediliyor. Oysa ben yalnızca "şehit" Katoliklerden söz edebileceğimizi sanıyordum. Bu, büyük ölçüde, ne tür bir yönetim yapısına ya da sivil yaşama inandığınız, dini yaşamınızda nereye ve nasıl yerleştirdiğinizle ilgili bir konu. Buna karşın, Hollanda, Belçika ve İngiltere'de, sekülarizm ve dinin belirli bir bileşiminin Musevîlik-Hıristiyanlık için geçerli, ancak İslâm için geçerli olmadığı varsayılıyor. İslâm'ın sekülarizme saldırıp ayaklar altına alacağı, onu tahrip edip ortadan kaldıracağı düşünülüyor. Bu bana paranoyakça ve cahilce geliyor. İslâm'ın farklı biçimlerde nasıl yaşandığını anlamamaktan kaynaklanıyor.

Afganistan'daki Amerikan askerlerinin, Lady Gaga'nın "Telephone" parçasının video klibinden esinlenerek çektikleri klipleri nasıl yorumluyorsunuz? Askerlerin kamera karşısında, klipte yapılanları hevesle ve zevkle canlandırmalarını, bunun YouTube'da salgına dönüşmesini nasıl değerlendirebiliriz? Militarizmin queer'leştirilmesi ya da queer'liğin militarizasyonundan söz edebilir miyiz?

Amerikan ordusundan bu tür videoların çıkmasını Ebu Garip görüntülerine tercih ederim. Buradan hareketle konuyu şöyle bir bağlama yerleştirebiliriz: Askerler video kameralarıyla ne yapıyor? Hiç değilse böyle bir şey çekiyorlar... Bu son derece ilginç ve tartışmalı bir konu. "Militarizmin queer'leştirilmesi" mi, yoksa "queer'liğin militarizasyonu" mu sorusuna gelince, sanırım bunun cevabını bilmiyoruz. Bir kez daha, queer ile gey ve lezbiyen arasındaki ayrıma değinmek isterim. Militarizmin queer'leştirilmesi, ordunun artık amacına uygun hareket edemeyeceği, yönünün saptırıldığı anlamına gelir. Ordudaki pek çok asker, bugün neden orada bulunduklarını, orada ne kadar süre kalacaklarını ve savaşın ardında yatan amacı bilmiyor. Bu videoda sanırım şunu görüyoruz: "Hepimizin neler olup bittiğine dair kuşkuları var. Burada olanlara bir anlam kazandıracağız." Şunu unutmayın, şu anda orduda olanların çoğu, özellikle erkekler, "Green Card" almaya çalışıyor. ABD, "Green Card"ı askere alarak veriyor. İnsanlar berbat bir ekonomide çalışmaktansa, teknik okullara gitmeyi tercih ediyor. Amaçlarının ne olduğu konusunda bir fikirleri olduğunu sanmıyorum. Tıpkı ABD halkının Obama'nın Afganistan'daki savaşı neden hâlâ sürdürdüğü ve hatta şiddetlendirdiği konusunda bir fikrinin olmaması gibi. Net bir şekilde göremiyoruz. Bu nedenle de, bu videoları nasıl değerlendirebileceğimizi bilmiyorum, en azından şimdilik. +

yasî olarak tanınması ve korunması gereken azınlıklara yönelik sistematik bir saldırıdan söz ediyoruz demektir.

Yalnızca Türkiye'de değil, ABD'de ve pek çok ülkede eşcinsellerin hasta olduğu ve tedavi edilmeleri gerektiği öne sürülüyor. Ancak şu soruyu sormamız gerekiyor: Acaba, bu ifadeler cinsel azınlıklara yönelik suçları örtbas etmeye yönelik bir ayrımcılık mıdır? Vatandaşlık, yalnızca yasalar tarafından korunmayı değil, demokrasiye katılım hakkını da içerir. Bunun anlamı, kişinin sokağa korkmadan çıkması, hiçbir müdahale olmadan istediği kişilerle bir arada olabilmesi ve toplanabilmesidir. Cinsel azınlıkların ruhsal açıdan hasta olarak nitelendirilmeleri ile özgürlüklerinin kısıtlanmasının el ele giden uygulamalar olduğunu dikkate almazsak, yanlış yapmış oluruz. Özellikle de, eril iktidara dayalı ve askerî güç sergileyen ulus-devletlerde, toplumsal cinsiyet ayrımına dayalı normları sorgulayan cinsel azınlıkların saldırıya maruz kalmaları kaçınılmazdır. Kişi eğer eşcinselliği ya da transseksüelliği tasvip etmiyorsa ya da bu tür kişi ve uygulamalara karşı güçlü bir nefret duyuyorsa, kendi kendine nasıl bir dünyada yaşamak istediği sorusunu sormalıdır. Yasalar önünde eşit olmak ne demektir? Hatta daha ileri gidip şunu sormak gerekir: Bu tür yargılara, hangi kaygı ve korkular neden olmaktadır? Bu korkular devlet politikasına tahvil edildiğinde, ne tür adaletsizlikler söz konusu olabilir? Devlet Bakanlığı belki de ruhsal bir hastalık olarak homofobi konusunda bir araştırma yaptırmalı. Eşcinsellikten tiksinen ve tasvip etmeyen kesimler, toplumsal cinsiyet, etnik köken, din ve ırk yönünden farklı olduğumuz varsayımına dayanan bir demokraside yaşamanın ne anlama geldiğini düşünmelidirler. Demokrasiye bağlı olmak, hiç tercih etmediğimiz kişilerle bir arada yaşama taahhüdünü de kapsar. Tanımadığımız kişilere karşı yükümlülüklerle bağlı olmak anlamına gelir.

İttifakların koşulu

Müttefikliğin önkoşulu mutlak mütekabiliyet değildir. Yalnızca başka queer'lerle ve kimlik temelinde ittifaklar kuran insanlar olmadığımızı vurgulamak isterim. Elbette sevdiğimiz kesimlerle özdeşlik kuruyoruz. Ancak, özdeşlik kurmak siyasî açıdan yeterli değildir. Aynı amaçlara bağlıysak, bilmediğimiz, hiç görmediğimiz kişiler için siyaset yapmalıyız. Devlet şiddetini ve militarizmi kaale aldığınız sürece, aranızda ayrımların olması hiçbir sakınca yaratmaz. Yine de ortak bir amaç uğruna mücadele edebilirsiniz.

Vicdanî ret hakkı

Askerlikten muaf tutulmak için eşcinsel olduğunuzu kanıtlayan fotoğraflar sunmayın. Bu aşağılama ve küçük düşürmeye boyun eğmeyin. Temelleri olmasa bile, iddialarınızı ahlâkî, yasal ve siyasî zemine oturtun. Sonunda hapse atılabilirsiniz. Böyle bir durumda, uluslararası hukuk ve vicdanî reddi savunan uluslararası dernekler sizin yanınızda olacaktır. Mahkemeye sunabileceğiniz uluslararası içtihatlar bulacaksınız. İyi bir avukatın desteğiyle bu içtihatların Türkiye'de uygulanmasını sağlayabilirsiniz. Bunun için sınırları zorlamaya devam edin.

SERGİ: “AÇIK AÇIK KONUŞMAK”

O çemberin içinde olmak

“Tarihle yüzleşip belleğimizi kurmaya ihtiyacımız var. Çünkü ölüm üç çeşittir: Silinmiş bellek. Düzmece bellek. Gerçek ölüm. Çünkü artık nefes alıp yaşamaya İhtiyacımız var. Biz tüm ötekileriz.” Helin Anahit’in toplumsal ve kültürlerötesi kimlik düşüncelerinden yola çıkan beş çalışmasını sergileyen “Açık Açık Konuşmak”, 27 Haziran’a kadar Tütün Deposu’nda. Helin Anahit’ten serginin öyküsünü dinliyoruz.

Söyleşi: Zeyno Pekünlü

İstanbullusun, ama Londra’da yaşıyorsun, değil mi?

Helin Anahit: ‘90’ların başından beri Londra’da yaşıyorum. Gidişim tesadüf eseri olmuştu. Mimar Sinan Üniversitesi Resim Bölümü’ne girmiştim; o yıllarda herkesin girmek için defalarca sınavına girdiği bir yerdi. Çok mutluydum, iyi de bir öğrenciydim. Öyle bir seneden sonra, birine âşık olup İngiltere’ye gittim. Orada eğitimime devam etmeye karar verince hanyayı konyayı anladım. Tamamen değişik bir sistem vardı, buradan yanımda götürdüğüm ödevlerim herhalde orada ortaokul öğrencilerinin yaptığı şeylerdi. Resim, heykel vs. diye bölümlere ayrılmadığı için istediğim Middlesex Üniversitesi’ne girdim. Hiyerarşinin olmadığı bir yer; duvar yok, herkes birlikte ve yan yana. Kuşbakışı baktığında Marx’ın resmi gibi duruyordu benim için.

Tuval resminden uzaklaşmaya, yeni medyumları denemeye orada mı başladın?

Evet. Aslında, buradayken de denemeler yapıyordum, karıştırmaya hep meyilliydim. Baskıyı seviyordum, baskı atölyelerinde herkes kendi istediğini yapabiliyordu çünkü. O zamanlar, fotoğrafları, yazıları, başka birtakım malzemeleri spreyle etching *(bir gravür tekniği)* yapıyordum, onları resme aktarıyordum. Ancak, resimde asıl tekniğim, katman eklemek değil, çıkarmaktı. Önce bir şeyler yapıyordum, sonra katmanları çıkara çıkara ilerliyordum. Daha sonra, resimleri yere koymaya başladım; üçüncü boyutları sayesinde yarı heykel ya da enstalasyon gibi duruyorlardı. Başka materyaller kullanmaya başladım. Kullandığım kumaşların değişik dokuları kendi başına anlam kazanmaya başladı. Sonra kendimi yalnızca “bulunan” malzemelerle çalışmaya adadım. Bulduklarım da hep buraya geldiğimde karşıma çıkan eşyalardı. Örneğin, büyükannem öldüğünde bıraktığı eşyalarla bir süre çalıştım ve sanatçı kitapları yaptım onlarla.

Neredeyse arkeolojik yöntemler kullandığın bu işlerden sonra, tarihe dönüp bakmaya başlamışsın galiba, bu sergideki işlerde olduğu gibi. Sergide yer alan ses ve video yerleştirmelerinde konuşanlar sık sık kimliklerinin genelden farklı olduğunu, Ermeni kimliğine hoşgörüsüzlüğü keşfedişlerini anlatıyorlar. Sen de böyle bir süreç yaşadın mı?

Aslında bu temalar benim işlerimde her zaman vardı, ancak sunuş şeklim daha soyuttu. Mesela, 1998’de yaptığım bir çalışma var, İngiltere’de çok yüksek tavanlı bir mekânda sergilendi. Tavana ucundan toplu iğnelerin sarktığı bir sicim astım. Yere de diagonal vaziyette pamuk döşedim, üstünde minik minik iğneler vardı, yol yangın koridoruna giden kapıya ulaşıyordu ve kapının üzerinde kilit vardı. Mekâna girdiğiniz zaman bununla yüz yüze geliyordunuz ve bir tarafı ya da diğerini seçmeye mecbur kalıyordunuz. Mekânı ikiye böldüm, yol var, basmak istiyorsun, basamıyorsun, atlamak istiyorsun... Bu tür işlerin hepsinin altında, bir çeşit arkeolojik kazıma vardı. Ama kendimi değil, seyirciyi kazıma durumuyla karşı karşıya bırakmaktı asıl amaç. Burada sanatla ilgili yazan çizen bir kişi işlerimi görmüştü. Güncel sanat pek bilinmiyordu o zamanlar, tek bir galeri vardı, beni onunla tanıştırdı. Dosyamı verdim, beğendiler, görüşmeye çağırdılar. İlk sordukları soru: “1915’te ailen neredeydi?” “İstanbul’daydı” dedim. “Yok, gerçekten nerdeydi?” “Gerçekten İstanbul’daydı.” Bu böyle birkaç defa tekrarlanınca kötü geldi bana. Aklı başında, entelektüel insanlar bana bu şekilde davranıyorlarsa, bu ülke adam olmaz diye düşündüm. Beni böyle donk diye “Ermeni” diye etiketleyeceklerse, bana burada yer yok dedim. Yani, doğrudan “tarihle ilgileniyorum” diye yola çıkmadım aslında.

Fotoğraf: Şahan Nuhoğlu

Helin Anahit

Bugün tarihle daha aktif ilgilenmeye başlamanın, dokümanter işler üretmenin hikâyesi nedir?

2005’te, bir araştırma için buradaydım. Timeout dergisinde “Balat temizlenecek” diye bir yazı okudum. Büyükannemin çocukluğu Balat’ta geçmişti. Çocukken oradaki kiliseye senede bir defa gitmemiz haricinde, pek bir fikrim yoktu semt hakkında. O yazı vesile oldu ve orada birkaç

Solda, Helin Anahit'in objektifinden Anadolu'da Ermeni izleri; yukarıda, video enstalasyonu "Açık Açık Konuşmak"

günümü elimde kamerayla geçirdim. Aktif olarak ilgilenmeye işte o zaman başladım. Sergide çamaşırlı bir iş var ("Hareket"), o zamandan kalma bir çekim. Bir sene sonra katıldığım bir Anadolu gezisi beni çok etkiledi. Ermenilerden kalma yıkıntıları gezmek için gitmiştim, ama beni etkileyen o olmadı, Tunceli'deki durum oldu. İnsanlığımdan utandım orada. İnsanların yaraları o kadar derin ki, onlarla göz göze gelemedim, utandım. "Ya sev ya terk et" sloganını herkes bilir de, orada o kadar fazlaydı ki. Onu orada görmek burada gördüğümüzden çok farklı. Video enstalasyonunu ("Açık Açık Konuşmak") Tunceli'deyken yapma kararı aldım. Enstalasyondaki sekiz kişiliğin konstrüksiyonunun birden fazla okuması var. Niye beş değil, dokuz değil de, sekiz? Sebebi, Kars'ta gördüğüm sekiz köşeli bir kilisenin planı. Ayrıca kilisedeki sekiz sütunun bordürlerinin hepsinin değişik olduğunu farkettim, mimarlarının, tasarımcılarının imzası gibi. İkinci okuma, yuvarlak masa toplantıları; illâ ki masa yuvarlak değildir, ama toplantının adı yuvarlak masadır. Üçüncüsü, çemberin kısırdöngü bir çember olması, Ermenilerin kendilerini bir çember içine koymuş olmaları veya konulmuş olmaları. İzleyici mecburen o çemberin içine girmiş oluyor; girmezse, ne dediklerini anlayamayacak. Monitörler içe dönük. Bütün bunları orada düşünmüştüm.

Çemberin içine girdiğinde, yok sayılmaya, konuşulmamaya çalışılan bir durum izleyeni çevreliyor. İçeride durmak ve tek tek o insanları dinlemek, sesi duyulmasın istenenlere kulak vermek zorunda kalıyor insan.

Evet, mecbursun. Çekimlere 2006 yazında başladım, ekim sonunda 48 çekimim vardı. Görüştüklerimin hiçbirini önceden tanımıyordum, onlar da benim ne yaptığımı bilmiyordu. Onları kamerayla yalnız bıraktım, "ne istiyorsanız söyleyin, bitince de bana haber verin" dedim. Hrant (Dink) biliyordu bu işi yaptığımı, hatta birkaç ismi o önermişti. Son çekimim 25 Ekim 2006 günüydü, o zamana kadar Rakel'le (Dink) bir tanışıklığım yoktu, evine gittim, üç kaset çektik. Akşam oldu, Hrant eve geldi, "Anadolu'daki çekimlerini göstersene" dedi. Henüz bir şey yapmamıştım. Erivan'a da gitmiştim o ara, "bari onları yap" dedi. "Tamam" dedim, bir dahaki gelişim için sözleştik. Ertesi gün bir konferans için Amerika'ya gidiyordu, "şu saatler arası boşum, uğra gazeteye" dedi. Uğradığımda kameram da yanımdaydı. "Beni de yalnız bırak kamerayla" dedi. Onun çekimi planlanmış değildi, o istediği için oldu. Onu son görüşüm budur... Herkes birdenbire "Hrant'ın arkadaşı" oldu ya, bende öyle bir durum yok. Çok çirkin geliyor bu bana, kullanıyorlar... Sarkis Seropyan amcamdır, Agos'u hep bilirim, ama Hrant'la samimiyetim yoktu. Agos'ta karşılaşmışızdır, birkaç konuşmamız olmuştur, olan kadarı da yer etmiştir bende. Agos'ta bir arkadaşımı beklerken, Maurice Blanchot'nun "Writing The Disaster"ını (Felâketi Yazmak) okuyordum. "Ne okuyorsun?" dedi. Anlattım, Türkçeye çevrilirse haber vermemi istedi. Sosyalizm hakkında da konuşurduk. Son görüşmemizde duygusal bir konuşmamız oldu, onun hakkında endişelenmememi, kendime odaklanmamı söyledi. Ocak sonunda tekrar görüşecektik. Olmadı... "Rakel'i niye koymadın" diye soruyorlar. Koymadım, koyamam, yanlış olurdu. Belki 10-15 sene sonra, iş olarak değil ama, arşiv olarak paylaşabilirim. Zaten benim için görev gibi oldu bu işi tamamlamak; 19 Ocak'tan önce başka bir şey olacaktı, 19 Ocak'tan sonra başka bir şey oldu. 19 Ocak'tan sonra, "Ne yapayım ben şimdi bununla? Saklayayım mı?" diye Vasıf'a (Kortun) sordum. İlk tepkim saklamaktı. Hiç kimse ne yapacağını bilmiyordu. Vasıf, "yapmak zorundasın" dedi. Çekimlere devam ettim; çalışmada gördüğümüz insanların dördü 19 Ocak öncesinde, dördü 19 Ocak sonrasında konuştu.

Sergi Ermenilik hakkında değil, Ermenilik üzerinden Türkiye'nin halleriyle ilgili. Hiçbir zaman kendi kimliğimi Ermenilik üzerinden tanımlamamıştım, Ermeni olduğumu başkaları hatırlattı.

Özellikle 19 Ocak'la birlikte, Türkiye'de insanların başına neler gelebildiğini gördükten sonra, bu işi yapmak ya da burada sergilemek seni tedirgin etti mi?

Birkaç sene önce olsa, belki tedirginlik duyardım; ama, zaten yapmazdım o zaman. Bugün durum 1990'lardan farklı. Ayrıca, sergi Ermenilik hakkında değil, Ermenilik üzerinden Türkiye'nin halleriyle ilgili. Beş-on sene öncesinde bu serginin bir yeri, nedeni olmazdı. Ben hiçbir zaman kendi kimliğimi Ermenilik üzerinden tanımlamamıştım. Okul öncesi yaşlarda oturduğumuz apartmanda her çeşit insan vardı, biz çocuklar girip çıktığımız bütün evlerde konuşulan dilleri konuşurduk. Sokakta oynarken hepimiz Türkçe konuşuyorduk ama, evlerde anne ne konuşuyorsa o dili konuşurduk. Üç sayısı Kürtçede "erek", Ermenicede "yerek"... Süryani arkadaşımın evine gittiğimde Süryanice, Levanten arkadaşımın evinde İtalyanca konuşurdum, Rumca konuşurdum, Ladino konuşurdum. Herkesi benim gibi sanırdım çocukken. Böyle olmadığını büyüyünce anlıyorsun. Ermeni olduğumu başkaları hatırlattı bana. Gitmemin sebebi biraz da buydu. Şimdi bu konular moda oldu, dolayısıyla pozisyonlar değişti.

Seyirciyi "Açık Açık Konuşmak" adlı işin, üç kuşaktan Ermeni kadının konuştuğu ses yerleştirme karşılıyor; üst katta, "Yıkıntılar Arasında" adlı, metni feminist Ermeni yazar Zabel Yesayan'a ait bir işle gezi tamamlanıyor. Bütün serginin aynı zamanda feminizm parantezine alındığı duygusu uyanıyor. Böyle bir niyet var mıydı?

Afişlerin de, kataloğların da rengi mor, rengimiz mor. Pek çok çalışmada kadınlıkla ilişkili simgeler, çoğul cinsiyete dair metaforlar bulunabilir. Örneğin "Sus" adlı çalışmada, "Hareket"te... Burada milyonlarca baskı var, etnik, kültürel baskılar, cinsiyet üzerinden kurulan baskılar... Sergideki amacım bu resmi ortaya koymak. Biri olmadan diğeri olmaz. Önüne geleni tekmelemek marifet burada. Böğürtlenli işte ("Böğürtlenler") eller kıllı tüylü, ama şovenist erkek eller değil. Narin güzel eller, onlar da artık o kadar bu sistemin içinde. Tertemiz eller bir süre sonra meyveleri mıncıklıyor da mıncıklıyor ve durmak bilmiyorlar, suyunu çıkarıyorlar. Bir sürü öteki var. Sanatçı olmak bile başlı başına bir ötekilik durumu, parazit olmakla eşit. +

KARA TREN: LOUISE BOURGEOIS
(25 Aralık 1911 - 31 Mayıs 2010)

Örümcek nine

Kendisinin de dediği gibi, yapayalnız bir koşucuydu; uzun mesafe koşucusu. 1930'lardan beri yaratıyordu; kabul görmesi, takdir edilmesi 1970'leri buldu. Zaman geçtikçe, zamanın ilerisinde olduğu anlaşıldı, feministlerin deniz feneri oldu. 98 yaşında, hâlâ tezgâhın başında çalışırken vefat etti. Louise Bourgeois'yı söyleşilerinden yaptığımız bir derlemeyle uğurluyoruz.

Derleyen: Didem Danış

Kariyerinizin başında New York'a taşındınız. Bunun sanatınıza bir etkisi oldu mu?

Louise Bourgeois: Bir Amerikalıyla evlenip Fransa'dan New York'a kaçmıştım. Paris'te kalmış olsaydım sanatçı olarak devam eder miydim, emin değilim. New York'a gelerek birdenbire aile ortamından kurtulmuş, özgürleşmiş oldum. Fransız olmanın etkisini hissettim. Hem bir yalnızlık hem de bir heyecan vardı. Erken dönem heykellerimin konusu hasretti.

Bazılarına göre, işlerinizin ana teması varlık ile onu çevreleyenler arasındaki ilişki; insan ilişkileri de önemli bir yer tutuyor eserlerinizde.

Benim işlerim çeşitli ilişkilerin portreleri olarak görülebilir. En önemlisi de annemle ilişkim. Anneme duyduğum hislerin diğer insanlarla ilişkilerimi ve sanatsal işlerimi nasıl etkilediği karmaşık ve gizemli. Hâlâ bu mekanizmayı anlamaya çalışıyorum.

Aileniz halıcılık yapıyordu ve siz matematik eğitimi aldınız. Eserlerinizde bu ikisinin önemli bir etkisi olduğu söyleniyor. İçinizdeki matematikçiyle sanatçı arasında bir bağ var mı?

Geometri sevdam işlerimdeki formel boyutta ifade buluyor. Halılardan ise geniş ölçek duygusunu aldım. Onların hikâyelerini, sembollerin mânâsını ve sanat tarihini öğrendim. Halıların onarılması işinin benim için psikolojik bir etkisi de vardı; bozulan, parçalanan şeylerin onarılabilir ve yeniden bir araya getirilebilir olduğuna dair bir inanç geliştirdim. Benim sanatım da bir anlamda kendime ve başkalarına karşı duyduğum hislerin onarılması.

En önemli ve tanınan işlerinizden biri örümcekler. Nasıl ortaya çıktılar?

Örümcekler, anneme bir güzellemeydi. Annem halı onarıcısıydı ve tıpkı bir örümcek gibi örüyordu. Benim koruyucum ve en iyi arkadaşım oldu. Gerçek uzamla psikolojik uzam arasındaki fark ilgimi çekiyor, bu meseleyi kurcalamayı seviyorum. Annemin portreleri olan örümcekler kocaman, çünkü annem benim için bir anıttı. Onun çevresinde dolanmak, altına girmek ve eskisi gibi beni koruduğunu hissetmek istiyorum. Örümcekler sinekleri yiyen hayvanlardır. Bu haşaratla başa çıkmanın tek yolu örümcekler, bu yüzden onları seviyorum.

Yani örümcek sizin için bir kahraman...

Evet kesinlikle, bir kahraman, dişi bir kahraman.

Bu örümceklere bakarken insan ister istemez orada olmayan bir şeyi, örümceğin ağını görüyor ve bu ağın sizin hayatınızı bizimkilerle nasıl bağlantılandırdığı üzerine düşünüyor...

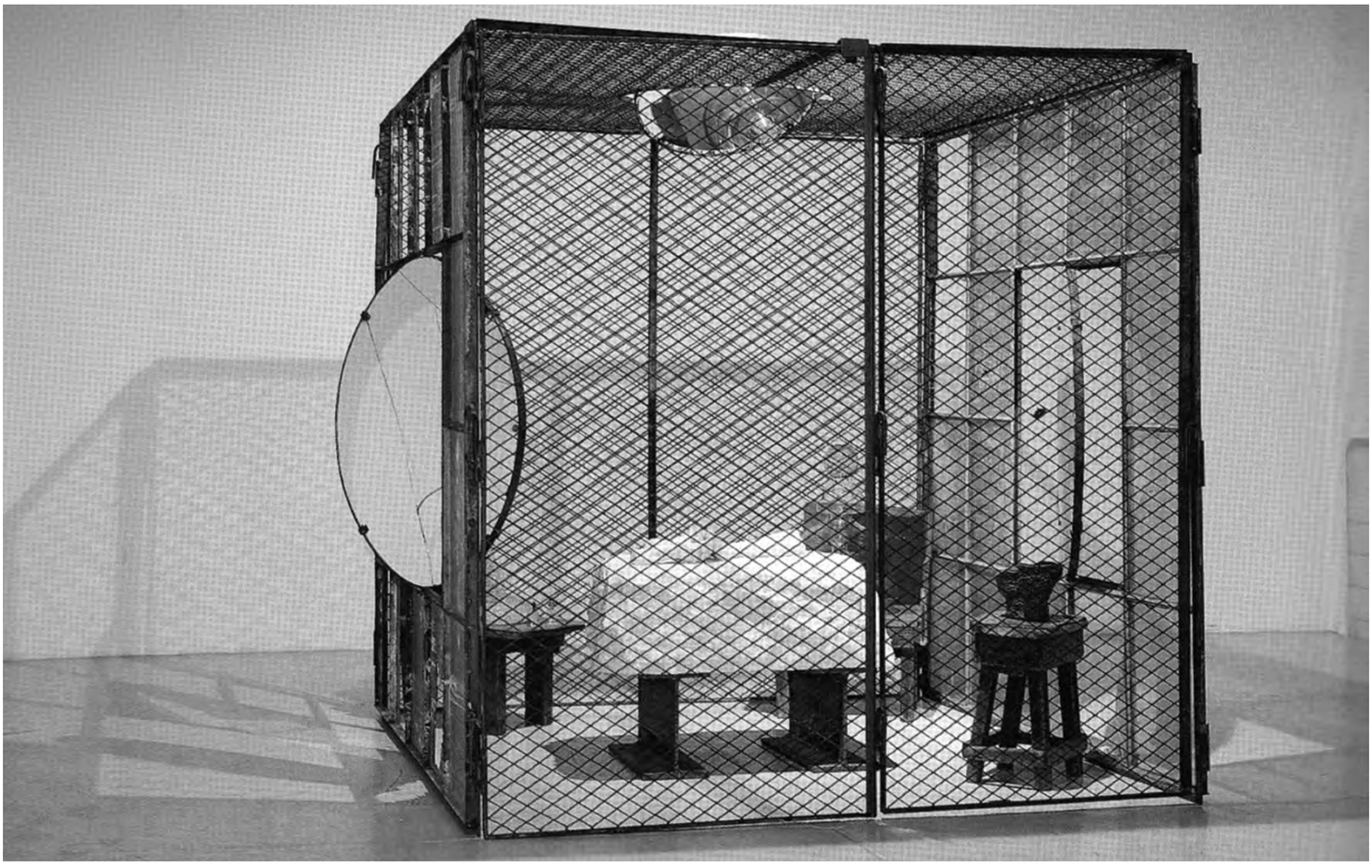
Evet, ağ aslında bir ilişki kurma metaforu.

Ailenizi işlerinizde hep büyük ölçekli figürler olarak temsil ediyorsunuz...

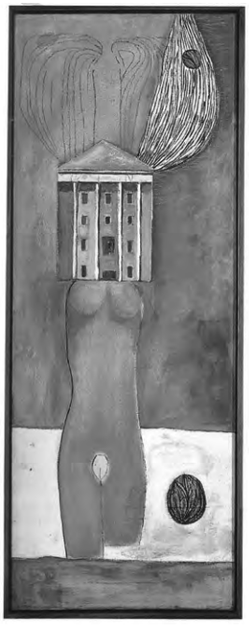
Annem 1918'de, savaşın sonunda, İspanyol gribi denen ölümcül bir salgın hastalığa yakalandı. Herkes bu hastalığa yakalananların sinek gibi öleceğini düşünüyordu, ama o iyileşti. Fakat hayatının geri kalanında amfizemden mustarip oldu, güçten düştü. Benimse hoşa gitmek, çevremdekileri memnun etmek gibi bir huyum vardı. Babamı hoşnut etmek için annemin bakımını üstlendim. Annemle beraber halıların bakımını, onarımını yapıyorduk. O işin bir parçası olarak da, ben annemin bakımını yapıyor, onu iyileştirmeye çalışıyordum. Bütün vaktimi tamir işine vermiştim. Annem hastalandıktan sonra seksle ilgilenmez olmuştu. Babamın metres edinmesi bu durumun mantıkî sonucu oldu.

Fotoğraf: Robert Mapplethorpe, 1982

“Hücre” (üstte, 1993), “Kadın-Ev” üçlemesi (aşağıda, solda, 1947) ve “Anne” (aşağıda, sağda, 1999)...

Babam ortalıkta başka çocuk istemiyordu. Metresinden çocuk yaptı diye suçlanmak da istemediği için, hep yabancıları seçiyordu. Bir tür yasal önlem alıyordu yani. Bunlar İngilizce mürebbiyelik yapmaya gelmiş yabancı kadınlar oluyordu, evin içinde de birtakım işlere yarıyorlardı. Eğer hamile kalırlarsa, babam derhal onları İngiltere’ye geri gönderiyordu.

Bazı temalar, unsurlar eserlerinizde sık sık karşımıza çıkıyor; bu tekrar bir yandan da onları güçlü kılıyor. Kendi hayatınızdan hikâyeler üzerine işler üretmeyi tercih etmenizin nedeni ne?

Çünkü onlardan kurtulmak istiyorum. Unutabilmek için de öncelikle affetmelisin. Eğer kırgınsan, içindeki o şey canlı kalıyor. Yoluna devam edebilmek için ondan kurtulman lâzım.

Erken dönem işlerinizin sürrealizm etkisiyle açıklanması çok garip değil mi?

Evet, büyük bir hata. Sürrealizm benim için bir lanet, çünkü sürrealistler her şeyle dalga geçer. Oysa benim için hayat bir trajedidir.

Hiçbir grubun üyesi olmadınız mı?

Olmadım. Ben yapayalnız bir koşucuyum; uzun mesafe koşucusu.

Genel olarak modern sanat hakkında ne düşünüyorsunuz? Modern sanat tarihinde kendinizi nereye konumlandırırsınız?

Sanat tarihiyle, biçimsel akımlarla, geçici modalarla ilgilenmiyorum. Sanat sanat hakkında değildir. Sanat yaşam hakkındadır ve onu araştırır. Bu söz, 1980’lerin sonunun sanatını alıp onu sanat tarihiyle ilişkilendirmeye çalışan tüm sanatçı akademilerine. Zira bu yaptıklarının sanatla hiçbir ilgisi yok. Bu, kendine mâletme, üstüne konmayla ilgili; ünlü bir sanat tarihçisi sıradan bir sanatçıdan daha iyidir demekle ilgili. Tarihçiysen, tarihçi haysiyetiyle davranmalısın. Sanatçıdan daha iyi olduğunu kanıtlamaya çalışmamalısın. Ama şunu da söyleyebilirim. 1930’larda, sanatçıların öğrencilere açık atölyelerinin olduğu yıllarda Paris’te okudum. En sevdiğim hocalarım Fernand Léger, Othon Friesz

ve Paul Colin'di. Michel Leiris ve André Breton da eğitimime büyük katkıda bulundular. Uzun süre ders de verdim ve pek çok fahrî doktora aldım. Bunların hepsi gurur okşayıcı, ama benim kendimi ifade etme çabamla hiçbir ilgisi yok. Corbusier, Duchamp, Miró, Arp, Brancusi, Franz Kline ve Warhol ile arkadaşlıklarıma da değer veririm. Bugün Robert Mapplethorpe ve Gary Indiana ile arkadaşlığım çok kıymetli benim için.

Hangi sanatçıları beğeniyorsunuz?

En çok Francis Bacon'ı seviyorum, çünkü korkunç sorunları var ve bunların hiçbirini çözemeyeceğini biliyor. Ama bunlardan kaçabileceğini ve böylece hayatta kalacağını da biliyor. İşleri ona güç verdiği için bunu yapıyor. Hem sonra Bacon rahatına düşkün de değil. Bazıları "hep aynı resmi yapıyor" diye itiraz edebilir. Doğru, hep aynı resmi yapıyor, çünkü takılmış. Ama rahatına düşkün değil.

Halıların hikâyelerini, sembollerini öğrendim. Halıların onarılması işinin psikolojik bir etkisi de vardı; bozulan, parçalanan şeylerin onarılabilir ve yeniden bir araya getirilebilir olduğuna dair bir inanç geliştirdim. Sanatım da bir anlamda kendime ve başkalarına karşı duyduğum hislerin onarılması.

1992'de Documenta'da sergilediğiniz eserin adı "Precious Liquids" (Değerli Sıvılar)...

Aslında o çalışmanın iki ismi vardı. Girişin üstünde çelikle kaynak yapılmış bir levhada "sanat akıl sağlığının garantisidir" yazıyordu. Akıl sağlığının tek ilacı sanattır demiyordum. Birçok başka şey daha vardır. Ama sanat bir tür dengeye ulaşmanın, sosyal bir insan haline gelebilmenin yollarından biri.

İçinde su birikintisi olan yatak ve etrafında dönen cam şekiller neydi?

Burada bedensel işlevlerden bahsediyoruz. Gergin olduğumuzda kaslarımız kasılır, gevşek olduklarında gerilim azalır ve bir sıvı çıkar. Yoğun duygular fiziksel olarak sıvılaşır, ortaya kıymetli bir sıvı çıkar. Bütün mesele bu uçan sıvılarla iletişim içinde olmakta. Size onlarca örnek verebilirim. Çok açsanız, bir kuzu butu gördüğünüzde ağzınızın suyu akar. Camlarla gösterdiğim işte bu sıvılar. Bazıları damlalar gibi kapalı, diğerleri huni gibi ağzı açık. Ama hepsi vücudumuzdaki kasların metaforları. "Değerli Sıvılar"la bazı yeni işlerimin konusu benzer aslında; bilinçaltının hikâyesinden bahsediliyor. Mesele şu ki, bilinçaltı her zaman orada, her an canını sıkabilir. Ama onunla barış yapmak zorundasın. Eğer yeterince yetenekli ve cömertsen ve kendini yeterince beğeniyorsan, bu işi becerebilirsin. Bu eserde ("Venice"), kız kendi güvenliği için, akıl sağlığı için, teşhirci ile uzlaşmak zorunda. O yüzden gözlerini kapıyor, onu görmeyi reddediyor ve her şeyi ters yüz edip ceketin içine sığınıyor. Bu, sanatçı için de bir metafor. Sanatçı, gündelik yaşamın gerçekleriyle baş edemezse, kendini rahat hissedeceği bilinçaltına çekilir. Ama aşk korkuyu dışlar, birdenbire aşık olduğunda artık hiçbir şeyden korkmuyorsundur. Şaşırtıcı, ama doğrudur bu. Kız da bilinçaltına sığınmıştır.

Kapana kısılmış, dünyaya oradan bakmaya çalışan küçük bir kız imgesi var işlerinizde...

Evet, sıkışma, kapana kısılma hissi ve kaçma... Bir yandan, geçmişiniz sizi kıstırıyor; ondan kaçmaktan başka yapabileceğiniz bir şey yok. Sanat bu tür tatmin edilmemiş arzulardan, korkulardan doğuyor. Yalnızlık korkusu, gruba dahil olmama korkusu, içine düştüğün durumlarla baş edememe korkusu ve kaçıp gitme arzusu... Ama ondan sonra, sadece kendimi kabullenmiyorum, ondan keyif almaya da başlıyorum.

Son yaptığınız "Maison Fragile" (Kırılgan Ev) 1978'de yaptıklarınız kadar kırılgan değil.

"Femme-Maison"da (Kadın-Ev) çocuk hapsolmuştu ve sonunda, kırk yıl sonra "Maisons Fragiles"de (Kırılgan Evler), evet, evler kırılgan ama, kendi ayakları üzerinde duruyorlar. Uzun bir sürecin sonunda adım adım varılan bir nokta bu; kendinle, korkularınla, dünyadaki konumunla uzlaşmanla ilgili. Kırılgan bir denge bu, ama başa çıkabilirsin.

Kullandığınız malzeme ne?

Büyük bir mutluluk kaynağı: Siyah mermer. Direnç gösteren bir malzemeyi yontmanın zevki. Saldırabileceğin birini bulmuş olmanın mutluluğu. Sana direnebilecek bir malzemeye saldırmanın zevki. Güreşebileceğim malzemeleri seviyorum. Mermeri incitemezsin; ne kadar koparırsan kopar, ne kadar ufalarsan ufala... Bir parçayı değiştirirsin, ama onu yok etmezsin. İnsanlarla da bu tür ilişkileri seviyorum. Bana direnebilen ve benim saldırılarıma dikkat eden insanlardan hoşlanıyorum. +

Feministlerin feneri

Küçük kız, tüccar babasının dünyanın dört bir yerinden getirdiği antika halıları annesiyle birlikte tamir ederken, püriten alıcılar rahatsız olmasın diye aşk meleklerinin penislerini keser ve annesinin bir kenara ayırdığı bu penislerin yerini, başka halılardan kestikleri çeşit çeşit çiçekle doldurur. Yıllar sonra Robert Mapplethorpe onu koltuğunun altında latex bir penisle (ünlü "La Fillette") fotoğrafladığında, "onu korkunç bir şey olarak değil, sevdiğim için taşıdım, üç oğlum ve kocam sayesinde erkeklere bakmayı öğrendim" diyecektir. Güzel Sanatlar Fakültesi'nde çıplak erkek modelin ereksiyonunu gördüğünde onun adına üzüldüğünü, bir erkeğin de zayıf düşebileceği durumlar olduğunu o zaman anladığını söyler. Fallusun bu çokanlamlı varlığı, onun için vazgeçilmez bir tema olarak kalacaktır. Tıpkı babasıyla bitmeyen hesaplaşması gibi. Babasının yemek masasında tüm aileye verdiği rahatsızlıklardan kurtulmak için hep birden üzerine atlayıp onu yediklerini hayal ettiğini söylemekten kaçınmayacaktır. "Babanın İmhası"nın kaynağı bu fantezidir. Zaten "itiraf sanatı" adı verilecektir, modern sanat tarihinin neredeyse tüm akımlarıyla kesişmiş çalışmalarına.

Kendisine feminist demese de feminist sanatçılar için deniz feneri olmuş, kendisine sürrealist demese de sürrealizmin son örneklerinden sayılmıştır. Tate Modern'da sergilenen dev örümcek "Maman" (Anne) sanatla ilgilenmeyenlerin dahi aşina olduğu bir alâmet-i farika haline gelmiştir.

Ev, "Femme-maison"daki evleşmiş bedeninden çıkmak için yardım isteyen bir el uzatan kadından, devasa örümceklerine kadar esas temalarından biridir. Neredeyse bina boyutunda büyüttüğü örümceklerin annesini temsil ettiğini de söyler. Altına girip korunmak, saklanmak ister. Dünyanın en çabuk dağılabilir evidir örümcek ağı ve Bourgeois'ya göre her evin üzerinde bir giyotin sallanır. Geçmişi yok eden bugündür giyotin. "Geçmişi elle tutulur hale getirip ondan kurtulmak istiyorum" diyecektir heykeli neden sevdiğini anlatırken. Hatırlamak, nesnelerde somutlaştırmak ve kurtulmak. Tıpkı kadınların yüzyıllardır oyalarla, dantellerle, dokumalarla, yaptıkları gibi. Söylenemeyenleri dokunulabilenlere dönüştürmek ve akıl sağlığını korumaya çalışmak...

Bir kızılderili efsanesine göre, dünyanın karanlıkta kalan tarafını aydınlatmak için bir parça güneş almaya giden örümcek nine yanında bir parça kil götürür. Oraya vardığında kurumuş olan kil kabın içine biraz güneş koyar ve karanlığı aydınlatır. Zamanla güneşleri azalan canlılar, onun ağını takip ederek bir parça güneş alıp aynı yoldan geri gelirler. Çoğu kadın sanatçı için öyle bir kılavuzdur Louise'in örümcekleri.

Hatırlayarak, hayal ederek, düşünerek, çalışarak geçmiş 98 yıllık bir ömür. "Duygularım benim şeytanlarımdır" diyen küçük bir kadın. Yarattığı nesnelere tutunan bir örümcek nine. Yanılsamalar ağının dokumacısı.

Nazlı Ökten

U2 İSTANBUL'DA!

U2 360° TOUR

presented by BlackBerry

İSTANBUL - 6 EYLÜL 2010 | ATATÜRK OLİMPİYAT STADYUMU

+ Özel Konuk

BİLETLER BİLETİX SATIŞ NOKTALARI VE GARANTİ PARAMATİKLERDE.

TÜM TURNE BİLGİLERİ İÇİN

U2.COM

NO LINE ON THE HORIZON
AVAILABLE NOW

İstanbul 2010 AVRUPA KÜLTÜR BAŞKENTİ

Hürriyet NTV pozitif İKSV

Produced by LIVE NATION

BİR LIVE NATION GLOBAL TOURING YAPIMI. POZİTİF VE İKSV İŞBİRLİĞİYLE.

DÜNYA KUPASI'NA DAİR İKİ KRİTİK SORU

Hangi Afrika, hangi Güney Afrika?

Güney Afrika Cumhuriyeti dünyanın en zengin ülkeleri listesinde 32. sırada. GSMH'sı tüm Afrika'nın toplam hasılasının yüzde 25'ine tekabül ediyor. Madalyonun bir yüzü bu. Öbür yüzünde ise ortalama ömür süresinin 49 yıl, işsizlik oranının yüzde 27, 15-45 yaş grubundaki her beş kişiden birinin AIDS'li olması var. 2010 Dünya Kupası'nın evsahipliğini yapan kıtaya ve ülkeye kuş bakışı bir göz atalım...

Alican Tayla

Dünya Kupası'nın açılış günü. Akşam France2 kanalının spor programında iki önemli konuk yan yana. Biri karıştığı onlarca yolsuzluk hikâyesi Türkiye'ye kadar uzanan, vaktiyle Marsilya belediye başkanlığı da yapmış ve şike skandalı yüzünden 1993'te Şampiyon Kulüpler Kupası'nı kazandıktan birkaç ay sonra Fransa'da ikinci lige düşürülen ve şampiyonluğu da elinden alınan Marsilya'nın "efsane" başkanı Bernard Tapie. Mehmet Ali Yılmaz - Cem Uzan kırması siyasetçi, iş ve futbol adamı profilinin Fransız versiyonu. Eski Sosyalist Partili, fakat 2007'de Sarkozy destekçisi. Diğer konuk, Tapie'den yıllar sonra, 2005-2009 arasında aynı Marsilya'nın başkanı olan Senegal asıllı Fransız Pape Diouf. Senegalli bir ailenin oğlu olarak Çad'da doğan ve çocukluğunu Senegal ve Moritanya'da geçiren Diouf, okumak için geldiği Marsilya'da hayatını kazanmak için bir yandan inşaat işçiliği ve çöpçülük de dahil olmak üzere çeşitli işler yaparken, diğer yandan da Fransa'nın en prestijli okullarından Siyasal Bilimler Enstitüsü'nü bitirmiş. Ardından da tarafı olduğu Marsilya takımını takip etmek için spor gazeteciliğine başlamış. Bu iki eski kulüp başkanı arasındaki tek ortak nokta futbol ve Marsilya.

Söz konusu programda da, haftalardır olduğu gibi, Dünya Kupası'nın ilk kez bir Afrika ülkesinde düzenlenmesinin ne büyük bir sembol, ne kadar anlamlı bir gösterge ve önemli bir adım olduğu konuşuluyor, futbol bayramından, Afrika'nın bir bütün olarak, tıpkı organizatör ülke Güney Afrika'nın apartheid'ı yendiği gibi, sorunlarının altından kalkacağından söz ediliyor, Mandela ve Obama aynı cümlelerde anılıyor... Tapie ve stüdyodaki diğer "beyaz Fransızlar" bu telden çalarken Pape Diouf sonunda dayanamayıp araya giriyor: "Peki ama, sormayı unuttuğunuz iki önemli soru yok mu: Hangi Afrika'dan bahsediyoruz? Ve hangi Güney Afrika'dan bahsediyoruz?" Kimseden ses gelmeyince Diouf kendi sorusunu "birincisi, Afrika halklarının çoğu Güney Afrika'yı hakiki bir Afrika ülkesi olarak görmüyor..." diye yanıtlamaya başlıyor, fakat sözü, başta Bernard Tapie olmak üzere diğerlerinin bağrış çağrışa varan bir hiddetle araya girmesiyle kesiliyor, zira "bu büyük festivale bu tür polemiklerle gölge düşürmemek lâzım". Herkes biliyor ki Pape Diouf'un sorduğu sorular doğru; dahası, ne bunları sormak ne de yanıtlamak için Afrikalı olmak gerekiyor.

Başka bir Afrika ülkesi düşünülebilir miydi?

Pape Diouf'un "Hangi Afrika?" sorusundan başlayalım. Aslında, Güney Afrika Cumhuriyeti'nin tarihi Afrika kıtasının tarihinin (Batı ülkeleri tarafından sanki kadermiş gibi yutturulmaya çalışılan tarihin) bir özeti gibi. Kıtanın en zengin kaynaklarının bulunduğu bu ülke çok göstergesel bir şekilde 1899-1902 arasında Avrupa'da değişmekte olan dengelerin etkisiyle, o kıtayla uzaktan yakından alâkası olmayan iki süper gücün savaşına sahne oluyor ve o zamana kadar bir Hollanda kolonisi olan Güney Afrika, Britanya'nın eline geçiyor. Daha sonra, uzun apartheid dönemi ve nihayet 1994'te Mandela'nın cumhurbaşkanı seçilmesiyle başlayan yeni demokrasi ve "kardeşlik" süreci. Fakat Güney Afrika'nın tarihsel olarak diğer Sahraaltı Afrika ülkelerinden en büyük farklılığı, özellikle Hollanda kolonisi olduğu dönemden itibaren ülkeye gelen ve yüzyıllar boyunca ekonomik gücü ve üretim araçlarını elinde bulunduran beyaz nüfus. Ülkenin endüstriyel kalkınması da bu nüfusun yarattığı dinamik ve yine bu nüfusun çıkarları doğrultusunda gelişmiş durumda. Bugün Güney Afrika nüfusunun yüzde 10'dan azını oluşturan beyazlar, apartheid'ın ortadan kaldırılmasından neredeyse yirmi yıl sonra, hâlâ ülkedeki tarım topraklarının yüzde 80'ine sahip; 1994'ten bu yana beyazların üçte birinin ülkeyi terketmiş olmasına rağmen. Güney Afrika'nın gayrisafi millî hasılası Sahraaltı Afrika ülkelerinin toplamının yüzde 40'ına, tüm Afrika'nınsa yüzde 25'ine tekabül ediyor, adı Brezilya ve Hindistan'la beraber BM Güvenlik Konseyi'nin sürekli üyesi olmaya aday ülkelerle beraber anılıyor ve dünyanın en zengin ülkeleri listesinde 32. sırada. Dünya Kupası'nın açılış seremonilerinde de görüldüğü üzere (sahne alanlar arasında Cezayirli Khaled Kuzey Afrika'yı, Nijeryalı Femi Kuti Orta Afrika'yı temsil ediyordu) FIFA ve organizatörler, turnuva bütün Afrika tarafından ortaklaşa düzenleniyormuş hissini vermek için ellerinden geleni yapıyor. Batılıların çoğu da buna en azından inanıyormuş gibi görünüyor. Turnuvanın Güney Afrika'da düzenlenmesi için çok çabalayan eski cumhurbaşkanı Thabo Mbeki, İsviçreli FIFA başkanı Sepp Blatter'e yolladığı mektupta şöyle yazmış: "En büyük arzumuz, bir gün tarihçilerin 2010 Dünya Kupası'nı Afrika kıtasının dirildiği ve yüzyıllar süren sefalet ve savaşları sildiği an olarak göstermesi." Bu söylemlerin gizlediği şeyi görmek için de siyah Afrikalı olmak şart mı? Ya da çok basit bir soru: Dünya Kupası'nın Güney Afrika'da değil de, çok daha büyük birer futbol ülkesi olan Nijerya ya da Gana'da düzenlenmesi düşünülebilir miydi?

Bir Afrika ülkesi kupayı neden kazanamaz?

Gelelim Pape Diouf'un ikinci sorusuna: "Hangi Güney Afrika?" Yukarıda bahsettiğimiz, hızlı gelişen ve Afrika'nın en zengin ülkesi manzarası, tabii ki madalyonun bir yüzü. Güney Afrika'da ortalama yaşam süresi yaklaşık 49 yıl (Türkiye'de 70'in üzerinde), çocuklarda ölüm oranı yüzde 45, işsizlik oranıysa yüzde 27. Halkın yaklaşık üçte biri günde iki dolardan az parayla yaşıyor. Devletin çürümüşlüğü ve etkisizliği de eklenince, ülke aynı zamanda, Dünya Kupası yaklaşırken Batılı turistleri korkutan feci bir güvenlik sorunu yaşıyor: Yılda ortalama 19 bin cinayet işleniyor ve 50 bin kadın tecavüze uğruyor (resmî kayıtlara yansıdığı kadarıyla), günde ortalama 52 cinayet, 137 tecavüz demek! Bu tabloya bir de bütün kıtayı kırıp geçiren AIDS'i eklemek lâzım. 5.5 milyondan fazla HIV virüslü kişinin yaşadığı Güney Afrika'da 15-45 yaş grubunun yüzde 20'si AIDS'li. FIFA, Dünya Kupası sırasında bol miktarda bedava prezervatif dağıtacağını açıklayadursun, halihazırdaki cumhurbaşkanı Jacob Zuma HIV virüslü bir kadınla korunmadan cinsel ilişki kurduğunun ortaya çıkmasının ardından düzenlediği basın toplantısında "aynı akşam sıkı bir duş aldığını ve bu sayede virüsten korunduğunu" açık-

lamıştı. Zuma'nın beş karısı (üçüncüsü 2000 yılında bıraktığı notta "yirmi yıllık cehennem hayatına artık dayanamadığını" yazarak intihar etmişti) ve yirmi çocuğu var. Birçok "iyi niyetli" Batılı, bu Dünya Kupası'nın, Afrika'nın bütününde olmasa da, en azından Güney Afrika'daki ekonomik sefaletin ortadan kaldırılmasında büyük rol oynayacağını iddia ediyor; turizmden, yatırımlardan, bu sayede gelişecek olan altyapıdan bahsediyor. Ne zaman bu kadar büyük bir spor organizasyonu gelişmekte olan bir ülkede düzenlense aynı lafları duyuyoruz, fakat sonuç genellikle tam ters yönde oluyor. Hatta bugün birçok iktisatçı 2004 Atina Olimpiyat Oyunları'nın Yunanistan'ın şu an içinde bulunduğu krizle bağlantısını anlatıyor. Güney Afrika'da da durum farklı olmayacak ve kapitalist dünya ekonomisi aynı şekilde işlemeye devam edecek. FIFA'ya 3.3 milyar dolar kâr getirecek olan turnuvadan geriye Güney Afrika'da hiçbir işe yaramayacak 27 tane futbol sahası kalacak. Üstelik, başta yine FIFA olmak üzere Batı dünyası kupayı Güney Afrika'da düzenlemeyi kabul ederek kendi kamuoyuna Afrika kıtasına destek olduğu mesajını verecek ve bu mesaj mutlulukla vuvuzelalarını üfleyen Afrikalı (hani aynı Batılıların büyük ve zengin Afrika kültürü laflarını bir kenara atıp çok gürültü yapıyor diye yasaklatmak istediği vuvuzelalar) taraftar görüntüleriyle süslendirilerek haftalar boyunca gözümüze sokulacak. Kısacası, 2010 Dünya Kupası'nın Güney Afrika'da düzenleniyor olması, söylendiği gibi, bütün Afrika kıtası bir yana, Güney Afrika'daki sefaletin ortadan kaldırılmasına dair herhangi bir çözüm üretmeyecek. Böyle bir amaç da yok zaten, çünkü işin özü gereği bu amaç kapitalizmin işleyişine aykırı, yoksa Afrika da, Güney Afrika da bugün bu halde olur muydu? Aynı zamanda, bu Dünya Kupası yine söylendiği gibi Afrika'nın dirilişine dair bir sembol olarak da addedilemez. Olsa olsa Afrika futbolunun gelişiminin sembolü olabilir.

Eto'o ya da Drogba ayarında golcüsü olsa Dünya Kupası'nda pekâla yarı finali zorlayabilecek bir takıma sahip olan Gana'daki futbol okulları sadece Essien tipinde oyuncu yetiştiriyor, zira Avrupa'nın büyük takımları Gana'ya orta saha oyuncusu aramaya geliyor.

Sömürünün futbol cephesi

Tam da bu noktada, Afrika'yı her alanda sömürmeye devam eden kapitalizmin bu kıtadaki futbol üzerindeki etkisine göz attığımızda karşımıza yine tüyler ürpertici bir manzara çıkıyor. Fransız Le Monde gazetesinde turnuvanın başladığı günlerde yayınlanan bir yazıda bir başka doğru vardı: "Neden Dünya Kupası'nı bir Afrika ülkesi kazanamaz? Hele de böyle bir başarının organizatör ülke Güney Afrika'dan gelmesini neden kimse beklemiyor?" Sürpriz (mesela çeyrek finale çıkmak) yapabileceği söylenen Afrika ülkeleri Gana, Kamerun, Fildişi Sahili'yle Güney Afrika arasındaki farkın sebebine bakıldığında, bu sorunun cevabı açık bir şekilde görülüyor. Bilindiği gibi, kuvvetli Afrika takımlarındaki oyuncuların hemen hepsi Avrupa'nın kalburüstü liglerinde oynuyor, zira bu ülkelerde doğru dürüst bir lig veya takım yok. Güney Afrika'daysa futbol, beyazların sporu olan rugby ve krikete karşı siyahların sporu olarak geliştiğinden, rüşvet skandallarıyla dolu olsa da ekonomik olarak kendisini döndüren, belli bir rekabete sahip, hatta bir dönem Muhsin Ertuğral'ın çalıştırdığı ve Avrupa'da da adı bilinen Kaiser Chiefs gibi takımları olan bir lige sahip. Bunun sonucu olarak, futbolcular yurtdışına pazarlanmak için değil, kendi liglerinde oynamak için yetiştiriliyor. Dolayısıyla, diğer Afrika takımlarının aksine, Dünya Kupası kadrosundaki oyuncuların sadece birkaçı başka ülkelerde oynuyor. "Büyük futbol ülkesi" olarak anılan Gana ve Fildişi Sahili gibi Afrika ülkelerindeyse sistem tamamen küresel kapitalizmin

Avrupa kulüplerinin orta saha oyuncu madeni Gana...

sömürüsü ve modern kölelik kurallarına göre işliyor. Bu ülkelerde, çoğu Avrupalı olan yatırımcılar kurdukları futbol okullarında tamamen Avrupa'ya pazarlamak üzere genç Afrikalı futbolcular yetiştiriyor. Bu okullardan ülkeye en ufak bir yatırım veya altyapı kalmıyor. İngiliz spor yazarı Steve Bloomfield'in "Africa United: How Football Explains Africa" (Birleşik Afrika: Futbol Afrikayı nasıl İzah Ediyor) adlı kitabında ayrıntılı bir şekilde anlattığı bu sistemin en çarpıcı yanıysa, kapitalizmin bütün bildik kurallarını içinde barındırması. Bunlardan biri de arz-talep kuralı. Avrupa'ya oyuncu pazarlamak için kurulan bu okulların oyuncu yetiştirme stratejisi de bu kuralı göz önünde bulunduruyor. Mesela Eto'o ya da Drogba ayarında golcüsü olsa Dünya Kupası'nda pekâlâ yarı finali zorlayabilecek bir takıma sahip olan Gana, Avrupa piyasasında orta saha oyuncularıyla tanındığı için bu ülkedeki futbol okulları son yıllarda sadece Essien tipinde oyuncular yetiştiriyor, zira Avrupa'nın büyük takımları Gana'ya orta saha oyuncusu aramaya geliyor. Aklımıza bunun dünyada belki en güzel örneği olan Haiti geliyor. Sene başındaki deprem felaketiyle sefaleti tekrar gündeme gelen Haiti, dünyanın bir numaralı golf topu üreticisi. Ülkedeki profesyonel golfçü sayısıysa sıfır! Ayrıca, unutmamak lâzım ki bütün dünyanın adını ezberlediği, milyonlar kazanan ve İspanya, İtalya liglerinde oynayan Afrikalı futbolcular aysbergin sadece ucuna tekabül ediyor. Türkiye liginden de bildiğimiz gibi, sayısız Afrikalı futbolcu hiç tanımadıkları ülkelerin vasat takımlarında, hiç de büyük olmayan paralar karşılığında kimsenin aklında yer etmeyen bir futbol kariyeri sürdürüyor. Mesela, 2010 itibariyle Romanya Birinci Ligi'nde Afrikalılar, Romenler de dahil olmak üzere diğer bütün oyunculardan daha kalabalık. 2009-2010 arasında, Avrupa genelinde yapılan bütün transferlerin beşte birini Afrikalı oyuncular oluşturuyor. Ucuz işgücünün futbola yansıma biçimi. Sonuç olarak, bir Afrika ülkesinin –ki o da ancak Güney Afrika– Dünya Kupası'nı düzenlemesi mümkün olsa da, bu turnuvayı kazanması henüz mümkün gözükmüyor. Dolayısıyla, 2010 büyük ihtimalle Dünya Kupası tarihinin iki temsilî istatistiğini de sona erdirecek: Birincisi, şu ana kadar Brezilya'dan başka hiçbir ülke kendi kıtasının dışında kupayı kazanamadı. İkincisiyse, şu ana kadar hiçbir Dünya Kupası'nda ev sahibi ülke ilk turda elenmedi. Bu iki veri bile kıtalararası dengesizliğin basit, ama net bir göstergesi.

Başa dönüp tekrar Pape Diouf'a bağlanalım, zira kendisi aynı zamanda Fransa millî takımı antrenörü Raymond Domenech'i savunan azınlığın da içinde. Futbol tarihi boyunca Domenech kadar kendisinden nefret edilen bir millî takım antrenörü olmuş mudur, bilinmez. Öyle ki, hiç beklenmediği halde 2006'da Fransa'ya Dünya Kupası finali oynattığında "takımı zaten Zidane kuruyor" deniyordu. Fakat Fransa kamuoyu ve medyasının nefreti, Domenech'in ötesinde, bütün takıma ve hatta futbolun kendisine de yayılıyor. Geçtiğimiz aylarda yapılan çeşitli anketlere göre, yüzde 80 oranında Henry'nin elle oynamasının ardından takımın Dünya Kupası'na gitmeyi hak etmediğini düşünen Fransızların neredeyse yarısı, takımın Meksika, Uruguay ve Güney Afrika'yla aynı gruba düştüğünün açıklanmasından beri ilk turda eleneceğini söylüyor. Bir yanda takımda "yeteri kadar" beyaz olmadığını söyleyen klasik aşırı sağcılar; bir yanda, başta Benzema ve Nasri olmak üzere Magriplilerin hiçbirinin takıma alınmamasına kızan Magrip asıllı Fransızlar; takımın Henry, Anelka, Ribéry üçlüsüne rağmen bir türlü gol atamadığından yakınan güzel futbol tutkunları; Henry'nin eli ve Benzema, Ribéry, Govou üçlüsünün karıştığı söylenen fuhuş skandalıyla takımı destekleyemeyen ahlâkçılar derken geriye pek taraftar kalmıyor.

Final maçının Hollanda-İngiltere olması gayet mümkün. Bir asır önce Boer Savaşı'na sahne olan Güney Afrika'daki Dünya Kupası finalinin bu ülkeyi sırayla sömürmüş iki eski kolonyal güç arasında oynanması güzel bir ters köşe olmaz mı?

Fakat bu nefretin esas sebebi, galiba, bütün bunların ötesinde, özellikle de ekonomik krizin başlangıcından beri futbol piyasasında dönen milyarları duymaya kimsenin tahammülünün kalmamış olması. Gerek oynanan futbol, gerekse spor ahlâkı üzerine bütün tartışmalarda laf dönüp dolaşıp oyuncuların kazandıkları paraya geliyor. Hatta Fransa millî takımı Güney Afrika'ya geldiğinde, Sarkozy hükümetinde vitrin mankeni rolü gören genç ve güzel spordan sorumlu devlet bakanı Senegal asıllı Rama Yade, futbolcuların kaldığı otelin fazla pahalı olduğunu ve "kriz döneminde daha mütevazı yaşayarak halka örnek olmaları" gerektiğini söyleyerek yeni bir polemik yaratmış, ama bu polemik Rama Yade'ın kaldığı otelin daha da pahalı olduğunun ortaya çıkmasıyla sönmüştü. Fransız oyuncular ise, takımlarının Uruguay maçından sonraki boş gününde, otellerine yakın bir gecekondu mahallesini ve büyük sefalet içinde yaşayan yöre halkını ziyarete gitti. Bir başka Senegal asıllı, takım kaptanı Patrice Evra gezi sırasında kendine tutulan mikrofonlara "Güney Afrika'ya kadar gelip de buradaki sorunları görmezden gelecek halimiz yoktu. Buradaki hayatın gerçekleri esas bu manzaralar" diyerek "bu büyük futbol şölenine polemiklerle gölge düşüren" Afrikalılar arasındaki yerini aldı. Bütün bunlara rağmen, Fransa ittire kaktıra da olsa finale çıkmayı başarırsa, düne kadar yerden yere vurulan takımın ülkeye halk kahramanı olarak döneceğini herkes biliyor. Zira Fransa'da da Batı dünyasına has bir hafıza sorunu var. Böyle bir olası senaryonun ardından Patrice Evra "bugün bizi alkışlayanlar düne kadar bize sırtını çeviriyordu" der mi, bilinmez ama, Pape Diouf bunun bir benzerini Dünya Kupası için söylüyor: "Dünya Kupası'nın Güney Afrika'da düzenlenmesine sevinenler, Afrika'ya sırt çevirenlerin başında geliyor."

İdeal final

Dünya Kupası ve benzeri büyük uluslararası spor müsabakalarının bir zevkli yanı da, dönemin siyasal konjonktürü ya da belli ülkelerin tarihleri ve birbirleriyle ilişkileri açısından bazı ilginç maçların oynanabilmesi. 1974 Dünya Kupası'nda Doğu Almanya'nın Batı'yı, 2002'de de Senegal'in açılış maçında favori Fransa'yı 1-0 yendiği maçlar veya her daim Kuzey İrlanda - Serbest İrlanda karşılaşmaları gibi. Bu sefer de elemelerden çıkıp turnuvaya katılma hakkını kazanan ülkelere baktığımızda, birçok kişinin fantezisi bir ABD - Kuzey Kore maçı seyretmekti, fakat aynı grupta olmadıklarından ve ikisinin birden bir üst tura çıkma ihtimali sıfıra yakın olduğundan böyle bir maç henüz oynanmayacak. Buna karşılık, final maçının Hollanda - İngiltere olması gayet mümkün. Bir asır önce Boer Savaşı'na sahne olan Güney Afrika'daki Dünya Kupası finalinin bu ülkeyi sırayla sömürmüş olan iki eski kolonyal güç arasında oynanması başından beri bir semboller dizisi olarak sunulan bu kupanın sonu için güzel bir ters köşe sembol olmaz mı? ✚

DÜNYA KUPASI 2010

HANGİ GÜNEY AFRİKA?

Sınıfsal apartheid

Şimdi yakın plana geçiyoruz. Dünya Kupası Güney Afrika'nın kalkınmasına kaldıraç mı olacak, yoksa zenginle yoksulun arasındaki uçurumun bir fersah daha derinleşmesine vasıta mı?

Mithat Fabian Sönmez

"Bizi burada görmek istemediklerini söylediler. Stadyum çevresinde bulunmamızı istemiyorlar. Yani gitmek zorundayız." Bu sözler, kırk yıldır Durban Kings Park Stadyumu'nun çevresinde işportacılık yaparak geçinen Regina Twala'ya ait. Önemli sözler, çünkü Twala'nın maruz kaldığı bu dışlayıcı tavır, Güney Afrikalı kent yoksullarının Dünya Kupası'yla birlikte artarak hissettiği baskıyı yansıtıyor. Durban'da artık Kings Park adlı bir stadyum yok. Onun yerinde 457 milyon dolara mâlolan son teknoloji ürünü bir yapı var: Moses Mabhida Stadyumu. Bu görkemli yapı, çevresindeki yoksulluğu neoliberal bir abrakadabrayla yok etti. Bir başka deyişle, "pislik" halının altına süpürüldü ve artık her şey pîrüpak!

Öyle mi gerçekten? Dünya Kupası'yla birlikte Güney Afrika'yı varsıl, aydınlık bir gelecek mi bekliyor? Yoksa o kupa tam da bu müreffeh hayallerin katili mi? Ülkede yoksulların, siyahların sporu olarak bilinen futbol, bu pahalı ve gösterişli şenliğiyle ülkenin gelişmesine yardımcı olmaya mı geliyor, zenginle yoksulun arasındaki uçurumu artırmaya mı?

Bunlar her büyük spor organizasyonunda muhalif kutupların seslendirdiği sorular. Özellikle dünyanın 1980'lerde geçirdiği neoliberal dönüşümle birlikte sporun olağanüstü bir şekilde ticarîleşmesi ve devasa bir endüstri hâline gelmesi, yarattığı çelişkileri ve sorunları daha da görünür kıldı. Bu seferki coğrafya Güney Afrika. Irkçı apartheid rejiminden kurtuluşunun 16. yılını kutlayan Zulu diyarında yeni ayrımcılık döneminin bayraktarlığını neoliberal politikalar yapıyor ve Dünya Kupası bu politikalarla hayli içli dışlı.

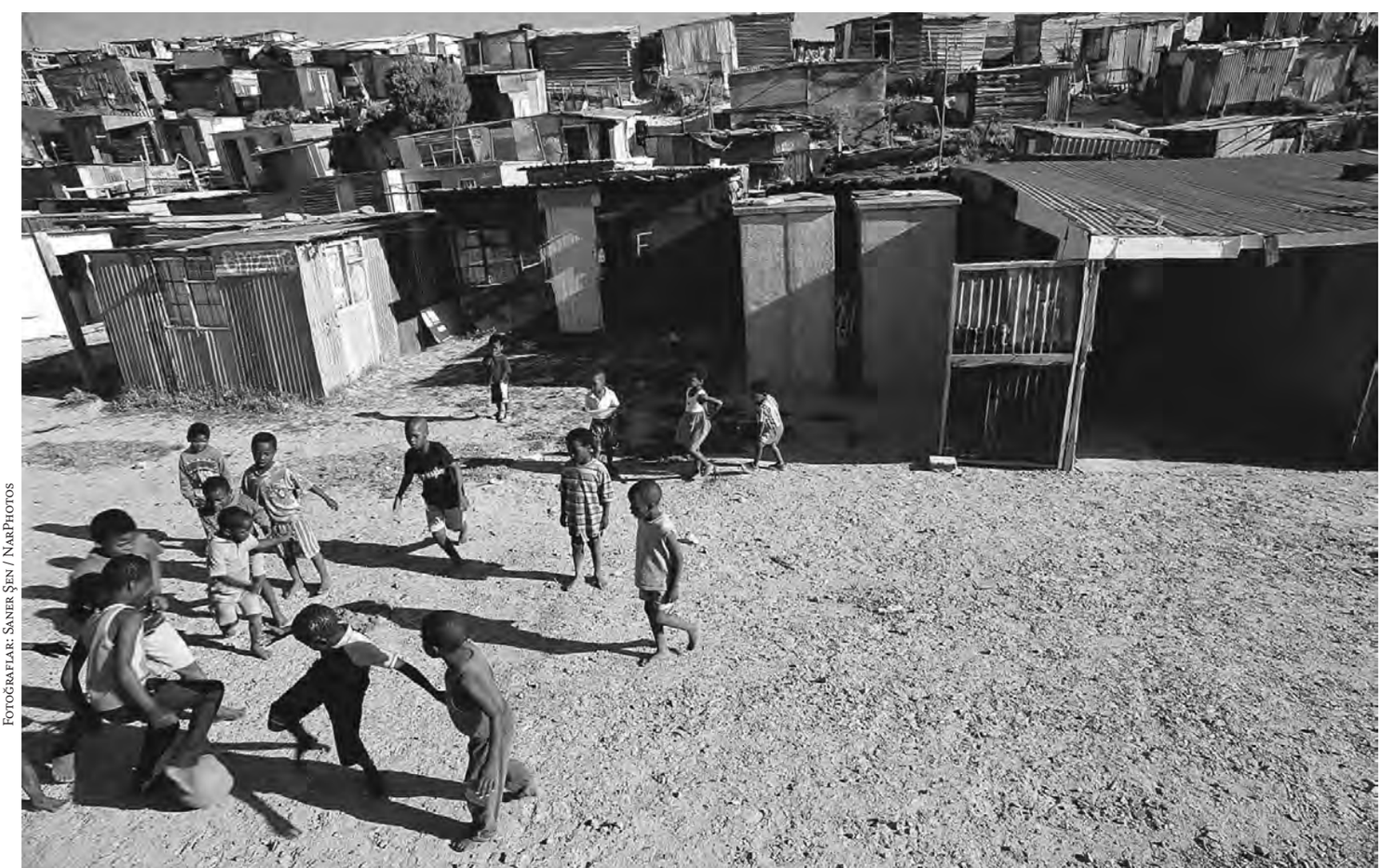
ANC (African National Congress / Afrika Ulusal Konseyi), iktidara Neo-Keynesçi RDP (Yeniden İnşa ve Kalkınma) ile geldi, ama kısa sürede bu programı tedavülden kaldırdı ve vaatlerinin tam aksi bir siyaseti dikte eden GEAR sistemini devreye soktu. GEAR, kalkınma, istihdam ve refahın paylaşımını öngörüyordu. Fakat beraberinde özelleştirmeyi, ücretlerin düşürülmesini ve tenkisatları getirdi. ANC, yeni bir siyahî eliti semirtirken, emekçi sınıfı görmezden geldi ve Güney Afrika, 1990'ların sonunda yayınlanan BM raporuna göre zenginle yoksulun arasındaki uçurumun en yüksek olduğu ikinci ülke hâline geldi. (Dönemin birincisi Brezilya.)

1999'da Thabo Mbeki'nin başkanlığa gelmesiyle ANC, bir seçimden daha zaferle ayrıldı, ama hükümetin emekçiler üzerindeki baskısı azalmadı. Bu dönemde GEAR politikasını bir üst seviyeye taşıyan hükümet, merkezine yeni gelişen burjuvaziyi alarak sermayeye dayalı bölgesel bir güç olmayı hedef tahtasına oturttu. "Sub-imperialism" olarak anılan bu agresif neoliberal anlayışın çalışan kesim üzerinde şiddetli etkileri oldu. İşsizlik, yüzde 20'lerden yüzde 48'lere kadar çıktı, halk yüzde 20 oranında fakirleşti, zenginle yoksul arasındaki uçurum iyice arttı. AIDS'li oranı ve fuhuş akıl almaz boyutlara erişti. Hükümetin adı sıkça yolsuzluklarla anılır oldu ve son olarak büyük tepki toplayan zorunlu gecekondu tahliyeleri yaşanmaya başladı.

Engels'in Haussmann'ı Güney Afrika'da

Konut yetersizliği, barınma sorunu ve gecekondu mahalleleri, Güney Afrika yöneticilerinin apartheid döneminden beri başını ağrıtan konular. Mike Davis'in "Gecekondu Gezegeni" kitabından aktaracak olursak: "...Sömürge ırkçılığı temelinde kurulan apartheid rejimi köyden kente göçü kriminalize etmekle kalmamış, tarihsel olarak kent merkezlerinde yaşayan beyaz olmayan toplulukların müthiş bir acımasızlıkla yerlerinden sürülmelerine de neden olmuştu. Yaklaşık bir milyon siyahî, sözde 'beyazlara' ait bölgelerden tahliye edilmişti." Apartheid dönemindeki bir milyon kişinin zorla tahliyesi acılı ve kanlıydı. 1980'lerin sonunda dünya tarihinin en şiddetli gecekondu isyanlarından birini ortaya çıkaran bu süreç, rejime karşı savaşan ANC'nin önemli kozlarından biri olmuştu.

Irkçı rejim yıkıldıktan sonra siyahların şehirlere girmesini yasaklayan kanunlar iptal edildi ve böylece Güney Afrikalı sanatçı Rian Malan'ın tasviriyle "bir baraj yıkıldı ve milyonlarca perişan, umut dolu siyahî, dağlardan sel gibi akmaya başladı." Yeni rejimle birlikte kentleşme oranları muazzam bir artış gösterdi. Ülkenin büyük şehirleri böyle bir yükü kaldıracak altyapıya sahip değildi; Johannesburg, Cape Town ve Durban'da devasa gecekondu mahalleleri oluşmaya başladı.

Fotoğraflar: Saner Şen / NarPhotos

2000'lerde ANC iyiden iyiye neoliberalleşince konut projeleri de Friedrich Engels'in deyişiyle "Hausmann'laştı"

ANC hükümeti iktidara gelir gelmez konut sorununu çözebilmek için "beş yılda bir milyon ev" projesini devreye soktu ama, 1990'lar boyunca hatırı sayılır bir ilerleme kaydedemedi. 2000'lerde ANC iyiden iyiye neoliberalleşince, konut projeleri de Friedrich Engels'in deyişiyle "Hausmannlaştı". Engels, burjuvazinin konut sorununa getirdiği kendince çözümleri 1860'larda Paris'i yeniden inşa eden şehir plancısı Georges-Eugene Haussmann'la özdeşleştirir ve bu çözümleri sorunun kaçınılmaz olarak yeniden üretileceği tarzda çözümsüzlükler olarak değerlendirir. Özetle ANC, 2000'lerle birlikte konut sorununu duyarsız serbest piyasa usûlleriyle çözmek için BNG (Breaking New Ground) programını açıkladı.

ANC'deki değişimi Mandela'nın dört yıl arayla söylediği iki cümleden anlayabiliriz. 1990: "ANC'nin temel politikası, ekonomide kamusallaşmadır." 1994: "ANC'nin temel politikası, ekonomide özelleştirmedir."

Mike Davis, üçüncü dünya metropollerinde uygulanan Haussmann tipi kentleşmeyi, devletin "güzelleştirme", hatta "yoksullara toplumsal adalet sağlama" namına planlı müdahalelerde bulunarak sermaye sınıfına ve çalışan orta sınıfa yeniden mekânsal sınırlar çizdiği bitmek bilmeyen bir toplumsal savaş olarak betimler. Yoksul kesimin kentsel olarak kârlı bölgelerde konuşlanmış yaşam alanları, ekonomik gelir elde etmek ve sosyal kontrolü sağlamak adına gaspedilmekte ve yerinden edilen yoksullar kent çeperlerindeki izole bloklara mahkûm edilmektedir. Elbette böyle tartışmalı ve şiddetli süreçlere gebe projeleri hayata geçirebilmek için devletin kamuyu ikna edici kozlara sahip olması gerekmektedir.

İşte bu noktada uluslararası çapta "mega etkinlikler" devreye girer. Olimpiyatlar ve Dünya Kupası, nüfuzları itibariyle bu alanda öne çıkan örneklerdir. Ev sahibi uluslar adına dünyanın geri kalanına karşı ülkelerinin propagandasını yapma imkânı veren bu etkinlikler dışarıya karşı güzel, zengin, gelişmiş vs. görünme kaygılarını ön plana alır ve verilecek iyi bir sınavın ülkenin tanıtımına, dolayısıyla turistik albenisine ve ekonomisine önemli katkıları olacağını halka empoze eder. Güney Afrika Cumhuriyeti Spor Bakanı Danny Jordan, Dünya Kupası'nın ülke için önemini şöyle anlatıyor: "Bütün dünya Güney Afrikalıların birinci sınıf olduğunu görecek." Halbuki Güney Afrika, yolsuzlukları, yüzde 30'lara varan işsizlik oranı, AIDS ve fuhuş problemi ve belki de en önemlisi, konut sorunuyla hiç de birinci sınıf bir ülke değil. Kuşkusuz, Güney Afrikalılar da bunun farkında. Fakat Dünya Kupası'nda çizilecek iyi bir imajın ülkeyi bir anda refaha kavuşturacağı illüzyonuna da özellikle orta sınıfı ikna etmek çok kolay.

Mega organizasyonlar ve kent yoksulları

Uluslararası spor etkinliklerinin kent yoksulları için kâbus hâline dönüşmesinin tarihi 1936 Berlin Olimpiyatları'na kadar uzanıyor. O dönemde "ulu" rejimlerinin imajına halel gelmesinden korkan Naziler, şehir merkezindeki evsizleri ve gecekonduculari acımasız yöntemlerle yabancılara görünemeyecekleri "ıraklara" sürmüşlerdi. Sporların aşırı ticarîleşmesi ve neoliberalizmin hâkim olduğu '80'ler ve sonrasında ise bu tarz spor etkinlikleri adeta seri katile dönüştü.

COHRE'nin (Barınma Hakkı ve Tahliyeler Merkezi) raporlarına göre yaklaşık 720 bin kişinin yerinden edildiği '88 Seul Olimpiyatları'yla başlayan süreç, 2008 Pekin'le tavan yaptı. Pekin'de 1.5 milyona yakın kişinin kitlesel tahliyesi nihayet medyanın ilgisini çekebildi. Oysa ki Pekin'e gelene kadar, yirmi yılda, yine COHRE raporlarına göre, tam iki milyon kent yoksulu mega spor etkinliklerinin yarattığı bahanelerle evlerinden kovulmuş, yaşam alanlarını kaybetmiş ve mağdur duruma düşürülmüştü. COHRE raporlarına göre, 1992 Barcelona Olimpiyatları sırasında tam 624 aile evlerinden sürüldü, oyunlar sebebiyle 1986 ila 1993 arasında konut kiraları yüzde 145 oranında arttı. Yerinden edilmeler en çok kentin Roman nüfusunu hedef aldı ve yaklaşık 60 bin kişiyi kapsadı. '96 Atlanta Olimpiyatları'nda ezici çoğunluğu Afro-Amerikalı olmak üzere 30 bine yakın yoksul yaşam alanlarını değiştirmeye zorlandı, 3 bin ev yıkıldı, mahalleler ve evini kaybeden halk kriminalize edildi. Bu dönemde (1995-96 yılları) tam 9 bin evsiz tutuklandı.

2004 Atina Olimpiyatları yalnızca ülke ekonomisinde bedelleri halen ödenen bir gedik açmakla kalmadı. 2 bin 700 Roman vatandaşın barınma hakları oyunlar sebebiyle tecavüze uğradı, toplamda 10 bin kişi mağdur edildi. Gecekonduların yıkımı için kanunları çiğneyen jet bürokratik kararlar alındı. Yerinden edilen kent yoksullarına verilen alternatif konut sözleri tutulmadı.

2010 Vancouver Kış Olimpiyatları, doğa harikası ormanların katledilmesine, kent merkezindeki mahallelere uygulanan soylulaştırma projesi, 700 yoksulun evlerinden kovulmasına ve alışılageldiği üzere bedelini Vancouver halkının vergilerle ödeyeceği büyük malî zararlara yol açtı.

ANC'nin gözünü Dünya Kupası'na dikmesiyle kentsel dönüşüm projelerinin, gecekondu yı-

kım ve tahliyelerinin aynı döneme denk gelmesi tesadüf değil. Cape Town, Johannesburg, Durban gibi kentler başta olmak üzere maçlara ev sahipliği yapacak tüm şehirlerde apartheid dönemini aratmayan görüntüler yaşanıyor.

Cape Town, Dünya Kupası zulmünün en çok hissedildiği yer. Hükümetin dar gelirlilerin konut sorununu çözmek için uygulamaya koyduğu N2 Gateway Projesi, Cape Town'ın merkeziyle havaalanını birleştiren N2 Karayolu'nun çevresinde inşa ediliyor. Dünya Kupası'yla birlikte Cape Town'a gelecek olan onbinlerce turistin Güney Afrika'ya dair göreceği ilk görüntüler buraya ait olacak. Hükümetin projede gösterdiği ivedilik ve "özveri" bu bilgiyle biraz daha anlam kazanıyor. Projenin hayata geçirilmesi için Joe Slovo Enformel Bölgesi olarak anılan mahallenin 20 bin sakini, evleri yıkılmak suretiyle bölgeden sürüldü. Sürüldükleri yer, bir toplama kampından farksız olan ve resmî kayıtlarda Delft olarak geçen bir cehennem parçası. Delft'te yaşamaya zorlanan mağdurların bölgeye taktıkları isim "Blikkiesdorp", Afrikaan dilinde "Teneke Şehir" anlamına geliyor. Burada insanlar, neredeyse bütün temel hizmetlerden yoksun bir şekilde, perişan barakalarda yaşamaya zorlanıyor. Hükümet bunun geçici bir durum olduğunu söylese de uzmanlar, N2 Gateway Projesi'yle üretilen evlerin kent yoksulları için sürdürülebilir bir sonuç sağlamadığı kanısında.

Benzer müdahaleler, yıkımlar ve yerinden etmeler Durban'da da yaşanıyor. Bir gecekondu mahallesi olan Kennedy Road, Eylül 2009'da ANC tarafından görevlendirildiği iddia edilen sivil görünümlü 40 kişi tarafından yerle bir edildi, birçok gecekondu sakini dövüldü, bazı evler yakıldı. Kentte Dünya Kupası döneminde "çirkin" görüntüler yaratmasından çekinilen birçok gecekondu sakini, işportacı ve çocuk ya tutuklanıyor ya da kent çeperlerine gönderiliyor. Bu kişilere polis copunun söylediği tek bir şey var: "Dünya Kupası'nda ortalıkta gözükmeyin."

Ülkenin en büyük şehri Johannesburg'daki yıkımlar ve zorunlu tahliyelerse tipik bir soylulaştırma projesi örneği olarak göze çarpıyor. Şehir konseyinin ekonomik yatırımları artırmak için gündeme getirdiği "Birinci sınıf Afrika şehri: Johannesburg" hedefini gerçekleştirmek için kolları sıvayan yetkililer bunun için ilk adımı attı ve kent merkezinde yaşayan gecekonduculların evlerini yıkarak 67 bin yoksulu şehrin çeperlerine postaladı. COHRE raporlarına göre, yıkımlar ve zorunlu tahliyeler geceyarılarında gerçekleştirildi. Bu yıkımlarda hükümet, acımasızlıklarıyla nam salan Kırmızı ve Mavi Karıncalar adlı paralı milis kuvvetlerini kullandı.

Güney Afrika, Dünya Kupası için üç milyar dolar harcadı. Bu parayla teneke kentlerde insanlık dışı koşullarda yaşamaya mecbur edilen kent yoksullarının birçok sorunu çözülebilirdi.

Güney Afrika Cumhuriyeti, Dünya Kupası için üç milyar dolara yakın para harcadı. Beş yeni stadyum inşa edildi, varolan stadlardan beşi de yenilendi. Sadece spor tesisleri için harcanan para bir milyar doların üzerinde. Bu rakam 2004'te yapılan ilk maliyet hesaplarının üç buçuk kat üzerinde. Tüm bu harcanan paraların, yapılan lüzumsuz büyüklükteki lüks stadyumların, beş yıldızlı tesislerin yerine, teneke kentlerde, insanlık dışı koşullarda yaşamaya mecbur edilen kent yoksullarının birçok sorunu çözülebilirdi. Çözülmedi! Yüzde 30'u vuran ve turnuva sonrası geçici inşaat işleri biteceği için artacak olan işsizlik oranını aşağı çekecek yatırımlar yapılabilirdi. Yapılmadı! Fuhuş ve AIDS sorunlarıyla mücadele etmek için projeler başlatılabilirdi. Olmadı! Tıpkı daha önceki dünya kupalarında, olimpiyatlarda olduğu gibi halktan esirgenen bu devasa yatırımlar bir göz boyama ve propaganda aracının nesneleri olarak kullanıldı.

Nelson Mandela, Güney Afrika'da düzenlenen 1995 Rugby Dünya Kupası'nı apartheid rejiminde birbirinden ayrı yaşayan siyahlarla beyazlar için bir kaynaşma, dayanışma ve uzlaşma aracı olarak kullanmıştı. 2010 Dünya Kupası ise Mandela'nın hayallerinin tam aksine hizmet ediyor. Yoksulla varsılın arasındaki uçurumun geri döndürülmez boyutlara eriştiği, yoksulların açıkça dışlandığı, kentlere sokulmadığı bir sınıfsal apartheid'ın pervasız bir şekilde hayata geçirildiği görülüyor.

Bir yanda toplama kamplarından beter teneke kentlerde yaşamaya zorlanan onbinlerce insan, diğer yanda 500 milyon dolarlık futbol stadyumlarında sadece belli sınıfların davetli olduğu bir "karnaval". 2010 Dünya Kupası, sporun sosyal adaletsizliğin kalesi hâline getirilmesi konusunda çarpıcı bir örnek olarak literatürdeki yerini alacak. Anaakım medya bunların hiçbirinden bahsetmeyecek elbette, ama biz ekran başında futbol keyfini yaşarken bu festivalin maliyetini çok ağır bir şekilde ödeyen Güney Afrikalı kent yoksullarının varlığını görmezden gelmeyelim. +

Liesel Hardenberg / NarPhotos / Stringer

"RESMİ TOP" VE ILO KAMPANYASI

Jabulani'nin aynasında

Futbolcular ve yorumcular Dünya Kupası'nın resmî topu Jabulani'yi tartışadursun, ILO, meşin yuvarlağın da işin içinde olduğu ölümcül bir sömürüye karşı FIFA destekli bir kampanya yürütüyor: "Hedefe kitlen, çocuk işçiliğine son ver!" ILO kampanyası bağlamında ve Jabulani'nin aynasında neoliberal kapitalizmin çocuk emeği sömürüsüne bakıyoruz...

Ulus Atayurt

Dünya Kupası'nda adettir, futbolcular ve yorumcular FIFA'nın resmen tescillediği, turnuvada kullanılacak top hakkında görüşlerini beyan eder. Şimdiye kadar hiçbir resmî top, 2010'un Jabulani'si kadar eleştirilmemişti. 1970'ten beri Dünya Kupası toplarını üreten Adidas, 150 dolara satılan ve Zuluca "keyif vermek" mânâsına gelen Jabulani'nin 2006'nın "Teamgeist" (Takım ruhu) adını taşıyan ve 15 milyon adet satan topundan daha fazla rağbet göreceğini iddia etse de, topçular isyanda.

Örneğin, İtalya'nın forveti Giampaolo Pazzini ve Brezilya'nın gol ayağı Luis Fabiano, Jabulani'nin "ayağa oturmadığını", Almanya'nın emektarı Marcus Hahnemann "çok hafif" olduğunu ve "çok fazla falso aldığını" söylüyor. En şiddetli itirazı dile getirenler ise kaleciler. İspanya'nın file bekçisi Iker Casillas, Jabulani'yi tek kelimeyle özetliyor: "Berbat."

Kupanın grup maçlarında İngiltere'nin ABD'den, Cezayir'in Slovenya'dan yediği gollerdeki inanılmaz kaleci hataları, bazı yorumculara göre, resmî topun azizliğiydi.

Futbol âlemi Jabulani'nin saha içinde yarattığı mağduriyetleri konuşurken ILO (Uluslararası Çalışma Örgütü) da Dünya Kupası'nı vesile ederek işin içinde meşin yuvarlağın da olduğu sahadışı mağduriyetlere, "mağduriyet" sözcüğünün hafif kaldığı ölümcül bir sömürüye dikkat çeken bir kampanya yürütüyordu: "Go for the Goal – End Child Labour" (Hedefe kitlen, çocuk işçiliğine son ver).

ILO'nun "hedef"i, halihazırda 215 milyon civarında olduğu tahmin edilen ve yoğun bir emek sömürüsüne maruz kalan 15 yaş altı çocukların özgürlüğe kavuşması. Yaklaşık 120 milyonu tam zamanlı istihdam edilen bu işçi çocukların 40 milyonu sağlık açısından ölümcül şartlarda çalıştırılıyor. ILO'nun kampanyasına, turnuva boyunca çocuk işçiliğin sonlandırılmasına dair bilgilendirme kitleri dağıtacak FIFA'nın yanısıra birçok STK, Dünya Spor Ürünleri Sanayicileri Derneği (WFSGI), UNICEF ve spor camiasının ulusötesi markaları destek veriyor.

ILO'nun 1996'da yaptığı araştırma, büyük markaların futbol topu ürettiği Pakistan'ın Sailkot bölgesinde yaşları 5 ila 14 arasında değişen 7 bin çocuğun meşin top dikiminde tam zamanlı çalıştırıldığını tespit etmişti.

Son 12 yılda 5-14 yaş arasında ölümcül şartlarda çalışan çocukların sayısının yüzde 31 azaldığını belirleyen ILO, çocuk işçi çalıştıran firmaların kayıplarını karşılamak maksadıyla hukuken çocuk sayılmayan 15-17 yaşa yöneldiklerini ve bu yaş kuşağındaki işçilerin yüzde 20 arttığını vurguluyor.

Güneydoğu Asya gibi çocuk işçiliğinin yaygın olduğu coğrafyalarda sorun bir nebze hafiflerken, Dünya Kupası'nın ev sahibi Güney Afrika'yı da kapsayan Sahra-altı Afrika'da çocuk işçi sayısının giderek artttığını ve 80 milyonu aştığını belirleyen ILO raporundaki Mali örneği tüyler ürpertici:

5-17 yaş arasındaki çocukların üçte ikisi çalışmaya zorlanıyor, 5-14 yaş arasındaki "işçilerin" ise yüzde 40'ı ölümcül şartlarda çalıştırılıyor.

ILO'nun öncülüğünü yaptığı ve "çocuk işçi çalıştırmaya kırmızı kart" etkinliğini de içeren kampanyanın dünya çapında çocuk sömürüsüne karşı bir etkisi olup olmayacağını zaman gösterecek. Ancak, "karineler" iyimserliğe izin vermiyor.

Büyük organizasyonlar etrafında dönen rant ilişkileri çok çeşitli alanlarda toplumsal mağduriyetler yaratmak için ideal bir ortam yaratıyor. Mesela 2006'da, FIFA stadyumlarda ve 500 metre civarındaki tüm mekânlarda bira satış hakkını Anheuser-Busch tekeline vererek yüzlerce küçük işletmeyi mağdur etmekte beis görmemişti. 2000'de, Hollanda - Belçika ortaklığında gerçekleştirilen Avrupa Futbol Şampiyonası'nda Avrupa'nın çeşitli ülkelerinden "Temiz Elbise" (CCC) dernekleri turnuvanın bir numaralı sponsoru Adidas'ın Bulgaristan'ın Savina kentindeki taşeron fabrikalarında, asgarî ücretin yarısına tekabül eden 50 Avro'ya sözleşmesiz işçi çalıştırdığını ortaya çıkarmıştı. Ancak, Adidas pervasızca "oraları biz de denetledik, bizce sorun yok" demiş, FIFA da pek oralı olmamıştı. Dünya Kupası'ndan sonra turistik açıdan en şaşaalı organizasyon sayılan Olimpiyatların 2008 buluşmasında, Çin'de tam tamına 1 milyon 750 bin kişinin evi yıkılmış, bu korkunç yerinden edilmeye ne Olimpiyat Komitesi ne de diğer uluslararası kuruluşlardan bir kınama gelmişti. ILO'nun kampanyasının oyunlar ve rant arasındaki ilişkiye dikkat çekerek Dünya Kupası'nı izlemeye gelen yaklaşık 40 milyon futbolsever arasında etkin bir farkındalık yaratması zor gözükse de, bu acımasız sömürünün görünürlük kazanması nispî bir başarı addedilebilir. Şimdi bu "başarı"nın arkaplanına, meşin top üretiminin tarihine odaklanarak bakalım.

Meşin yuvarlığın toplumsal maliyeti

1995-96 yıllarında başta BBC olmak üzere Avrupalı yayın kuruluşları çocuk sömürüsü ve futbol endüstrisi arasındaki ilişkiyi ifşa eden bir habere yer verdiler. Büyük markaların futbol topu ürettiği Pakistan'ın Sialkot bölgesinde, meşin parçaların dikiminde büyük ölçüde 14 yaş altı çocuklar kullanılıyordu. ILO'nun 1996 Avrupa Şampiyonası öncesinde yaptığı araştırma, Sailkot'ta yaşları 5 ila 14 arasında değişen 7 bin çocuğun meşin top dikiminde tam zamanlı çalıştırıldığını tespit etmişti.

Bölgede üretim yapan Nike, Adidas, Reebok ve Mitre başta olmak üzere spor şirketleri, markalarının imajını temize çıkarmak için ILO, FIFA, WFSGI ve Uluslararası Bağımsız İşçi Sendikaları Konfederasyonu (ICFTU) ile bir araya gelerek top üretiminde çocuk sömürüsünün sonlandırılması için işbirliği yapacaklarını açıkladı.

Ancak, şok haberler gelmeye devam ediyordu. 1998 Dünya Kupası'nın arifesinde, Çocuk Hizmetkârlığına Karşı Güney Asya Koalisyonu'nun (SACCS) hazırladığı rapor, Hindistan'da da meşin top üretiminde benzer bir vahametin yaşandığını ortaya koydu. Hindistan'ın Pencap eyaletinin Jallunder-Batala ve Uttar Pradeş eyaletinin Meerut bölgelerinde 25-30 bin çocuk, spor endüstrisinde kölelik şartlarında çalıştırılıyordu. Bu rapor üzerine sadece Puma söz konusu bölgelerde üretim yapmayacağını açıklarken, Adidas, Mitre ve Umbro gibi devler "konuya eğileceklerini" beyan etmekle yetindi.

Giderek durumun vahametinin farkına varan FIFA ve WFSGI kafa kafaya vererek önlem almaya karar verdi. İlkin Hindistan'ın en büyük 32 spor üreticisinin birleşmesiyle Hindistan Spor Ürünleri Derneği (SGFI) kuruldu. Adlarını andığımız uluslararası kuruluşların desteğiyle, SGFI çocuk sömürüsünün engellenmesi için bir izleme komitesi kurdu ve çocukların geçiş döneminde yararlanması için dört okulun açılmasından mesul sayıldı.

Aradan iki yıl geçmeden Hollanda Hindistan Komitesi'nin (ICN) zehir zemberek raporu ortalığı sarstı. SGFI'nın en yoğun şekilde çalıştığı Jalandhar ve Batala'da yevmiyeler resmî rakam olan 82 rupinin (2 dolar) çok altındaydı. 150 dolara satılan ve tam altı aşamada çeşitli kimyasalların devreye girdiği, gayrıhijyenik şartlarda üretilen FIFA toplarının tüm üretimini yapan çocuk ve kadınlar top başına sadece 4-5 Rupi (10 cent) ücret alıyordu. Üstelik FIFA, büyük markalar ve SGFI elbirliğiyle araştırma sonuçlarında tahrifat yapıyor, mevcut çalışma yasalarını hiçe sayıyor ve işçi örgütlenmesine köstek oluyordu. Hikâye, aslında "taşeronlaşma açısından" oldukça tanıdıktı.

Özellikle büyük turnuvaların arifesinde resmî maç oynanacak kalitede top üreten büyük firmalar Hindistan ve Pakistan'daki büyük spor ürünleri üreticilerine yükleniyorlar. Üreticiler ise üretimin büyük bir kısmını taşeronlara, taşeronlar da, hiçbiri kayıt altında tutulmayan, denetlenmesi çok zor olan merkezden uzaktaki köylerde kurulan ev atölyelerine taşıyor. FIFA-SGFI işbirliği ise sadece "resmî" üreticileri denetliyor. SGFI'nın Hindistan spor üreticilerinin kurduğu bir "dernek" olduğu göz önüne alındığında, "kuzuların kurtlara emanet edildiği" bir durumla karşı karşıya olduğumuzu idrak etmek kolaylaşıyor. 2006 Dünya Kupası sırasında Tehalka dergisinde Shalini Singh imzalı bir dosya, FIFA, WFSGI ve SGFI öncülüğündeki çabaların Meerut bölgesinde hiçbir sonuç vermediğini net şekilde ortaya koyuyordu. Yeni Delhi'ye 85 kilometre mesafedeki 50 kadar köyde top üretiminde çocuk sömürüsü tüm hızıyla devam ediyordu. Kherkhi köyündeki Ishwari ailesinin 17 ferdi, meşin top üretiminden ayda toplam 1000 Rupi, yani 25 dolar gelir sağlıyordu. Bu miktar, Yeni Delhi'de, lüks bir mekânda Dünya Kupası'nı seyrederken yudumlanacak üç biranın bedeline eşit. Emek Hakları Örgütü'nün (laborrights.org) 2008'de aynı bölgede yaptığı bir başka araştırma ise, onca yıldır bir ilerleme kaydedilmediğinin açık ispatıydı: Meerut köylerinde ailelerin ve dolayısıyla çocukların yüzde 69'u meşin top dikiminde çalıştırılıyordu. Bu oran kent merkezinde yüzde 33 dolayındaydı.

Aslında spor malzemeleri üretiminde çocuk emeğine son vermenin yolunun izleme komiteleri kurmak ve çocukları atölyelerden kurtararak okullara yerleştirmekten çok daha fazlasını gerektirdiğini Etik Birliği'nden (Ethical Corporation) Doug Cahn net bir şekilde ifade ediyor: Hindistan'da meşin top dikişi atölyelerinden alınan çocukların büyük bir kısmı denetim uygulanmayan diğer atölyelere, mesela ameliyat aletleri üreten taşeron firmalara aktarılıyor. Meerut'da çocuk çalıştırmaktan men edilen ailelerin büyük bölümü bir yandan monokültürel tarımın yerleşikleşmesinden dolayı topraklarından dışlandığı için büyük bir yoksulluğa mahkûm ediliyor. Böylece, "çocuk işçiliğin" aslında sınıfsal bir sorun olduğunu, çözümün çocukların "özgürleştirilmesiyle" mümkün olmayacağını belirten Cahn, çözümün Hindistan ve Pakistan sermayesi ile el ele sendikalaşmaya, emek yasalarının iyileştirmesine ve uygulanmasına karşı çıkan, başta Coca Cola ve Adidas gibi Dünya Kupası sponsoru şirketlerin ve devlet destekli ulusötesi sermayenin karşısında dikilmekten geçtiğini vurguluyor.

Emek Hakları Örgütü'nün 2008'de Hindistan'ın Meerut bölgesinde yaptığı araştırma onca yıldır ilerleme kaydedilmediğinin açık ispatıydı: Çocukların yüzde 69'u meşin top dikiminde çalıştırılıyordu.

ILO'nun "hedefe kitlen, çocuk işçiliğine son ver" kampanyasına destek amacıyla FIFA'nın Güney Afrika'daki kupa esnasında dağıttığı bilgilendirme kitlerinin böylesine anti-kapitalist, küresel sermayenin tahakkümüne karşı geniş bir perspektif sunmasını beklemek, en hafif tabiriyle saflık olur. Zaten denetimden sıyrılma azmi devam eden büyük firmaların Çin kırsalına ve Sahra'nın güneyine yöneldiğini ILO da tespit ediyor. Büyük medyada Dünya Kupası'yla ilgili en büyük sorunun 1960'lardan beri Güney Afrika futbol kültürünün bir parçası sayılan vuvuzela olarak gösterilmesinin hikmetini de meşin topla ilgili bu saklı gerçeklerde aramak yanlış sayılmaz herhalde. +

Fotoğraflar: Bachpan Bachao Andolan Derneği

KARA TREN: TALİP ÖZKAN
(2 Ağustos 1939 – 27 Mayıs 2010)

Bin yaylanın zeybeği

Bağlamaya itibarını iade eden büyük bir virtüozu yitirdik. Uzun yıllardır Paris'te yaşayan Talip Özkan, el becerisinin ötesinde, yarattığı duyguyla ve çalgısına saygısıyla Anadolu'nun yetiştirdiği büyük ustalardan biriydi. Özkan'ın doğduğu topraklarda etnomüzikoloji araştırmaları da yapan Jérôme Cler, hocasının sırrını anlatıyor...

Jérôme Cler
Çeviren: Siren İdemen

Paris 10. Bölge, Parmentier Caddesi, altıncı kat: Yıllarca, pek çoğumuz için bu adres "ulvî bir nokta" oldu –zamanın durduğu, Paris'in hayhuyunun, geriliminin, yoruculuğunun silinip gittiği bir mekân. Paris'te nadir görülen, olağandışı bir işaret, bu mekâna ilk defa adım atanlara altıncı katta karşılaşacaklarının bir ipucunu verebilir: Parmentier Caddesi'nin bu ucunda sağlı sollu dut ağaçları sıralanır, İpek Yolu buraya kadar uzanmış sanki, ya da bu Paris kaldırımları dut ağacından yapılma sazlarıyla burada sürgünde yaşayan sanatçıya Acıpayam kırlarını çağrıştırmayı istiyormuş gibi...

Talip'le 1988'de tesadüfen, insana tesadüf diye bir şey yoktur dedirten cinsten bir tesadüf eseri tanıştım. İki yıl İspanya'da yaşamış olduğum için, o dönem flamenko gitar çalıyor ve büyük bir merakla farklı farklı gelenekten "saz" icracılarını dinliyordum: Dariush Tala'i'den İran tarı, Munir Bachir'den Irak udu ve Anadolu sazı. Geleneksel müziklere düşkün bir Fransız için o zamanlar Anadolu sazına ulaşabilmenin başlıca üç kaynağı vardı: Ezoterik gelenekleri ve Alevî âlemini temsil eden ve Jean During ile Irène Mélikoff'un özenli çabalarıyla Ocora Radio France'ın bir albümünü yayınladığı Aşık Feyzullah Çınar; Alain Gheerbrant'ın '50'li yıllarda gerçekleştirdiği kayıtları bir araya getirdiği ve biri tamamen Aşık Veysel'e ayrılmış double albümü ve yine Ocora-Radio-France'ın çıkardığı, Talip'in kendine has saz sanatının ruhunu ortaya koyduğu göz kamaştırıcı albümü "l'Art vivant de Talip Özkan". Bu albümü ilk dinlediğimde "fazla virtüoz" bulduğumu hatırlıyorum; onun elleri arasında sazın kaçınılmaz olarak mükemmel ses verdiğini o zamanlar ne bileyim.

1988 kışının sonlarında, tar öğrenmeye ve bana ders verecek bir hoca bulmaya niyetlenmiştim. Bir arkadaşım Paris'te yaşayan Ermeni bir tar icracısıyla beni tanıştırmayı teklif etmiş ve bu ustayla Fontaine au Roi sokağında "l'Anatolie" adlı küçük lokantada buluşmak için sözleşmiştik. Ne var ki tar üstadının mazereti çıkmış ve arkadaşımla ikimiz başbaşa kalmıştık. Lokantaya girdiğimizde, masalardan birinde Talip Özkan'ı görünce çok şaşırmıştım, yüzünü albümünün kapağından hatırlıyordum... Fransa'da yaşadığından bile haberim yoktu. "Siz Talip Özkan'sınız, değil mi?" diyerek yanına gittim. "Evet." Ona övgülerimi sunduktan sonra, ders verip vermediğini sordum –kendimi düşünerek değil, aklımda büyük bir sazı olan ve bu aleti çalmaya hevesli bir arkadaşım vardı. Talip şöyle cevap verdi: "Öğrenecek olan sizsiniz; düşünüp taşınarak olmaz bu iş, girişmeniz lâzım." Ortak hikâyemiz böyle başladı. İki gün sonra, o altı katı ilk defa çıkıyordum. Küçük bir sazım vardı, bir cura, İspanya'dayken "tesadüfen" bulmuştum. Daha ilk derste, Talip bana Hüseynî makamı ve 5 zamanlı bir ezgi çaldırdı... Ve çok kısa sürede, beni aksak ritmlerin evrenine, önce 5/8 ve 7/8'lerin, sonra da 9'lukların engin dünyasına götürdü.

1988 -92 arasında, her hafta iki kere o altı katı tırmandım –asansör birkaç yıl sonra yapılacaktı... Tepeye vardığınızda, sağa kıvrılıyordunuz, Talip'in kapısı koridorun sonundaydı. Çoğu zaman, kapıyı çalmadan önce, içeride devam eden ve bölmeye cesaret edemediğim dersten gelen seslere –saz, tanbur, ud– kulak veriyordum. Sonra kapıyı tıklatıyordum, birkaç saniye sonra, Talip ya da öğrencilerden biri gelip açıyordu. Eşikten adım attığınız anda, bütün aciliyet duygusunu, telaşı bir kenara bırakmanız, o ânın tadını çıkarmayı, dinlemenin zevkine varmayı öğrenmeniz gerekiyordu. Dersler müzikal aktarımın iki temel boyutunu iç içe geçiriyordu: Usta ile öğrencisinin ilişkisi ve nüfuz etme. Talip öğrencisiyle doğrudan ve istisnaî bir ilişki kuruyor, onu dinliyor, hatalarını düzeltiyor ve ona bir repertuar oluşturuyordu: "Ders" adını verdiğimiz seans, bir önceki derste verilen parça üzerinden öğrencinin ne kadar ilerlediğini sınayarak başlıyor, bazı teknik detaylar üzerinde çalışarak ve Talip'le birlikte çalarak devam ediyor, bir sonraki ders için yeni bir parçanın yazılmasıyla sona eriyordu. Özellikle ilk aylarda, her bir öğrenci için, Talip "melodik iskelet" dediği transkripsiyonları yazardı –bu da, verdiği derslerin ne kadar "kişiye özel" olduğunun bir göstergesidir. Seçtiği parçalar her zaman öğrencinin ihtiyacına, kapasitesine, yeteneğine uygun olurdu. Artık bütün çalışma bu "iskeleti" ete büründürmeye yönelikti, yani "köylülerin deyişlerini taklit etmeye". Değişmeyen tavsiyelerinden biri, vokal süslemelere, ses oyunlarına nüfuz edip bunları saz üzerinde taklit edebilmek için mümkün olduğunca çok ezgi dinlememizdi. Zeybek çalmaya gelince, klarinet ya da zurnayı örnek almamızı, onların süslemelerini, oyunlarını ve cümlelerini saza uyarlamamızı isterdi. Öğrenci "ileri" seviyedeki gruba yetişince, dersler TRT partisyonları üzerinden yürürdü ya da daha da iyisi Talip çalar, öğrenci de notaya dökerdi.

Kişisel hoca - talebe ilişkisinin ötesinde, öğrencinin –özellikle de Türkiyeli değilse!– orada uzun süre vakit geçirmesi, diğerlerini dinlemesi, çay demlemeyi, kahve yapmayı öğrenmesi, bu müziğe olduğu kadar, bu dile, pek de "Parizyen" olmayan bu yaşama sanatına yavaş yavaş nüfuz edebilmesi için elzemdi. Böylece birçok "ders" bütün öğleden sonraya yayılırdı. Kalkıp gitmeye karar vermenin ne kadar zor geldiğini hatırlıyorum, dışarıdaki dünya öylesine uzaklaşırdı, silikleşirdi... Ayrıca, yarım saat üzerinden standart ders ücreti –çoğu zaman da çok pahalıdır– vermeye alışkın bütün Fransız müzisyenler için Talip'in "metodu" keskin bir kopuş, yargıların, değerlerin sarsılması anlamına geliyordu. Cömertlik, diğerkâmlık, maddiyatçılıktan uzaklık... 1989'da, Talip haftada iki gün ders için ayda 500 Frank (yaklaşık 80 Avro) alıyordu; Paris'te o çatının altında geçirilen onca saat için elbette çok azdı bu miktar...

"Bin Yayla"da Deleuze'ün hız ve yavaşlığın iç içeliğinden bahsederken ne kastettiğini anlamak için Talip'i zeybek oynarken seyretmek yeterliydi.

Bu "nüfuz etmeye" uzun sohbetler eşlik ediyordu; Talip müzik hakkındaki, ritmler hakkındaki teorilerini anlatıyor, bunların bozkırda yaşayan göçerlerin, Oğuz boylarının dünyalarıyla bağlarını izah ediyordu. Bize Gök Oğuz, Gagavuz, Moldavya müziklerini incelemek, Türk müziklerinin temelindeki eski "Türkik" kökleri araştırmak gibi araştırma konuları öneriyordu –Bartók'un Türk ve Macar müzikleri arasında ortak bir töz araması gibi biraz...

Talip bu sohbetlerde ayrıca, derlemeler yaparken Anadolulu köylülerle yaşadığı hikâyeleri, bazı köylülerin saz çalmadaki ustalığı karşısında nasıl da cesaretinin kırıldığını anlatırdı. Köylüleri, onların dünyasını saygıyla anması bize verdiği eğitimin bir laytmotifiydi. TRT için repertuar hazırlayan memur müzisyenlere karşı köylülerin tarafındaydı.

Talip her şeyden önce "öğretmendi". Öğrencileri de çok çeşitliydi. Okulların tatil günü olan çarşambaları, genellikle en genç öğrencileri gelirdi; çoğu atölyelerde çalışan ebeveynleriyle birlikte. Ayrıca, epey ikinci - üçüncü kuşak göçmen öğrencisi vardı, ya öğleden sonra işlerinden iki saat izin alıp

ya da akşamları ikili, üçlü gruplar halinde gelirlerdi. Talip onları sırayla çalıştırır, hepsine alaturka solfej eğitimi verir, hatta bazılarına nota yazmayı öğretirdi. Bir aralar, Sarcelles'de yaşayan Süryanî - Keldanî cemaatinden birçok gencin ellerinde kendi yörelerine ait ya da en sevdikleri şarkıcının kasetleriyle Talip'e gelip bunların transkripsiyonunu yapmasını ya da kendilerine ders vermesini istediklerini hatırlıyorum...

Bir de tabii, Talip'in özel ilgisini esirgemediği, ya çok daha ileri seviyede oldukları için ya da başka bir müzik geleneğinden gelen eğitimini tamamlamış müzisyenler oldukları için ayrıcalıklı öğrencileri vardı. Kendisiyle birlikte üçlü, dörtlü saz çalmak için bir araya getirirdi onları. Ya da bazı "seçilmişleri" gece dokuzdan sonra, evde yalnız kaldığında ve kafası rahatken çağırırdı; işte en güzel ânlar bunlardı, gecenin kalbinde Talip çalardı, saz ve daha çok da tanbur. Sabahın üçünden, dördünden önce uyumak gibi bir adeti olmadığı için bu geceler de uzar giderdi. Esas olarak o zamanlar, onu dinlerken, sol elinin sapın üzerinde kayışını, sağ elinin farklı tavırları ustalıkla verişini seyrederken, üstadın sanatının kaynağının derinliğine vakıf olurdunuz.

En büyük müzisyenden en alt seviyedekine, herkese aynı şekilde kendisini verirdi: Hem mesela ders almak için Köln'den kalkıp gelen Hasret Gültekin'i ağırlar, hem de göçmen ailelerin küçük çocuklarına sonsuz bir sabırla solfejin temellerini öğretirdi. Sabrı ve kendini verişi, bazı öğrencilerinin kişisel sorunları karşısında bir terapistin ilgi ve dikkatine dönüşürdü...

Talip ender rastlanan bir kentli, "çok efendi" bir insandı, incelikli bir Türkçe konuşurdu. Dile düşkünlüğü, uyakların, kelimelerin çokanlamlılıklarına dayalı oyunların bol olduğu aşık edebiyatına yatkınlığı onun mizah duygusunu da besliyordu; zira gülmek onun en temel pedagojik kaynaklarından biri ve onu harekete geçiren yaşam enerjisinin ifadesi, hayatın dinamosuydu. Talip'in mizahı çok çocuksu, küçük ayrıntılarda gizli basit oyunlara dayanıyordu. Ve her şeyden önemlisi, Talip bir kudret kaynağıydı, deyim yerindeyse, doğanın bir gücüydü. 2 Ağustos doğumlu, tam bir aslandı... Gençliğinde epey güreş yapmışlığı vardı; Acıpayam ve Kızılhisar yörüklerinin enerjisini hâlâ bedeninde taşıyordu. Göçebe çadırlarında büyümüş hakiki bir yörük olduğunu söylediği ninesinin hikâyelerini büyük keyifle anlatırdı; hayatının ilk ritmlerini, ilk ezgilerini çocukluğunda onun kucağında öğrendiğini söylerdi.

Hepimiz gibi, o da "birden fazla" kişiydi: Geceleyin, tanburu eline aldığında, ondaki Osmanlı asaletini görürdünüz. Bazen fazla "Türkçü" bir söylem tutturur, ama hemen ardından, milliyetçi ideolojiye sıkışanları şiddetle kınardı... Cumhuriyetçi ve Kemalistti, bir yandan da 1976'da terkettiği ve ona fazlasıyla dar gelen Türkiye ile hesaplaşıyordu... Sünni olarak doğmuştu, Acıpayam'da; ama yorumladığı Alevî ezgilerine ve onların temsil ettiği değerlere derinden bağlılık duyuyordu; müzik onun için bu ayrımların elbette çok ötesindeydi. Onunla tanıştığım dönemde, her pazar bir grup Sefarad Yahudisi dostunun toplantılarına gidip saz ve tanbur çalıyordu; bana kendisini Musevîlerle Musevî, Hıristiyanlarla Hıristiyan hissettiğini söylemişti. Esasında bu farklılıkların dışında ya da ötesindeydi, kendisini İslâmiyetten ziyade Türklerin dünyasına, şaman göçebelere ait görüyordu. Büyük bir solist ve muhteşem bir şekilde doldurduğu sahneye bağlılığına rağmen, mütevazı öğretmen varoluşunu konser sanatçılığına tercih etmişti. "Sazın kralı" olarak anılmakla duyduğu gurur, öğretmenin tevazusuyla buluşuyordu... Onda büyük bir ustanın gurur ve vakarıyla sıradan bir köylünün çekingenliğinin tuhaf karışımını görebiliyordunuz. Öğrencileri ve içlerinden daha sonra dostu olmuş olanlar için, çok güçlü bir kişiliğin kimi birbiriyle tezat halinde gözüken bu özellikleri "ortak maceranın" gündeliğini oluşturuyordu.

Benim esas maceram ise ustamın yolunu tersten katetmek olacaktı. O Acıpayam'da doğmuş, sonra İstanbul ve İzmir'de müzikte sesini duyurmuş, nihayetinde Paris'e yerleşmişti; onun "kaçış hattı" böyleydi. Bense, Paris'te büyümüş, Talip'le tanıştıktan sonra, İstanbul'a, sonra İzmir'e ve oradan da etnomüzikolog olarak çalışmalarda bulunduğum Acıpayam ve Çameli'ne uzanmıştım. Bu kesişen yol, bu çifte "kaçış hattı" aramızdaki dostluğu benzersiz kılmıştı.

"Kaçış hattı": Talip Saint Denis'de, Paris 8 Üniversitesi'nde doktora tezini savunurken, Gilles Deleuze de aynı üniversitede emekli olmadan önceki son derslerini veriyordu. Deleuze ile Talip arasındaki bağ, ikisinin hiç gerçekleşmeyecek olan buluşması sık sık aklıma gelirdi. Özellikle de "Bin Yayla"daki kavramlardan hareketle: Nakarat, kaçış çizgisi, göçebebilim... Deleuze'ün hız ve yavaşlığın iç içeliğinden bahsederken ne kastettiğini anlamak için Talip'i zeybek oynarken seyretmek yeterliydi.

Dostlarından, Acıpayam'ın köylülerinden, çevresindeki müzisyenlerden, kadınlardan bahsederken Talip'in ağzından en sık duyduğunuz övgü sıfatları "asil" ve "ağırbaşlı" idi. Bir ideali özetleyen iki sıfat.

Benim açımdan Talip Hoca'nın bir "model" olarak bana sunduğu en önemli şey olumlayıcı gücüydü, hayata eveti, kini reddedişi... İçimizden biri kederli ya da kaygılı olduğunda şöyle derdi: "Takma kafana! Kafaya takmamak lâzım, zaman en büyük güreşçidir." "Eski toprak" olduğunu söylerdi, "yorgunluk" kelimesi ona yabancıydı. Kapısının üzerine, Nietzsche'nin kendisi için önerdiği gibi yazabilirdi: "Kendi evimde oturuyorum, hiçbir zaman hiç kimseyi taklit etmedim, ve kendisiyle alay etmeyen bütün ustalarla alay ettim". +

1976'da Paris'e taşınan Talip Özkan, Türkiye'de hep sürdürdüğü öğrenciliğini 1988'de doktorayla noktaladı...

TALİP ÖZKAN'A EGE'DEN BAKMAK

Bağlamanın Tanpınar'ı

İzmir ve yöresinin klarnetle, zurnayla şekillenen geleneği, bağlamada Talip Özkan'ın ellerinde hayat bulmuştu. Benzer bir yolu grubu Kırıka'yla kat etmek isteyen Salih Nâzım Peker, Özkan'ın halk müziğinde açtığı çığırı keşif öyküsüyle naklediyor...

Salih Nâzım Peker

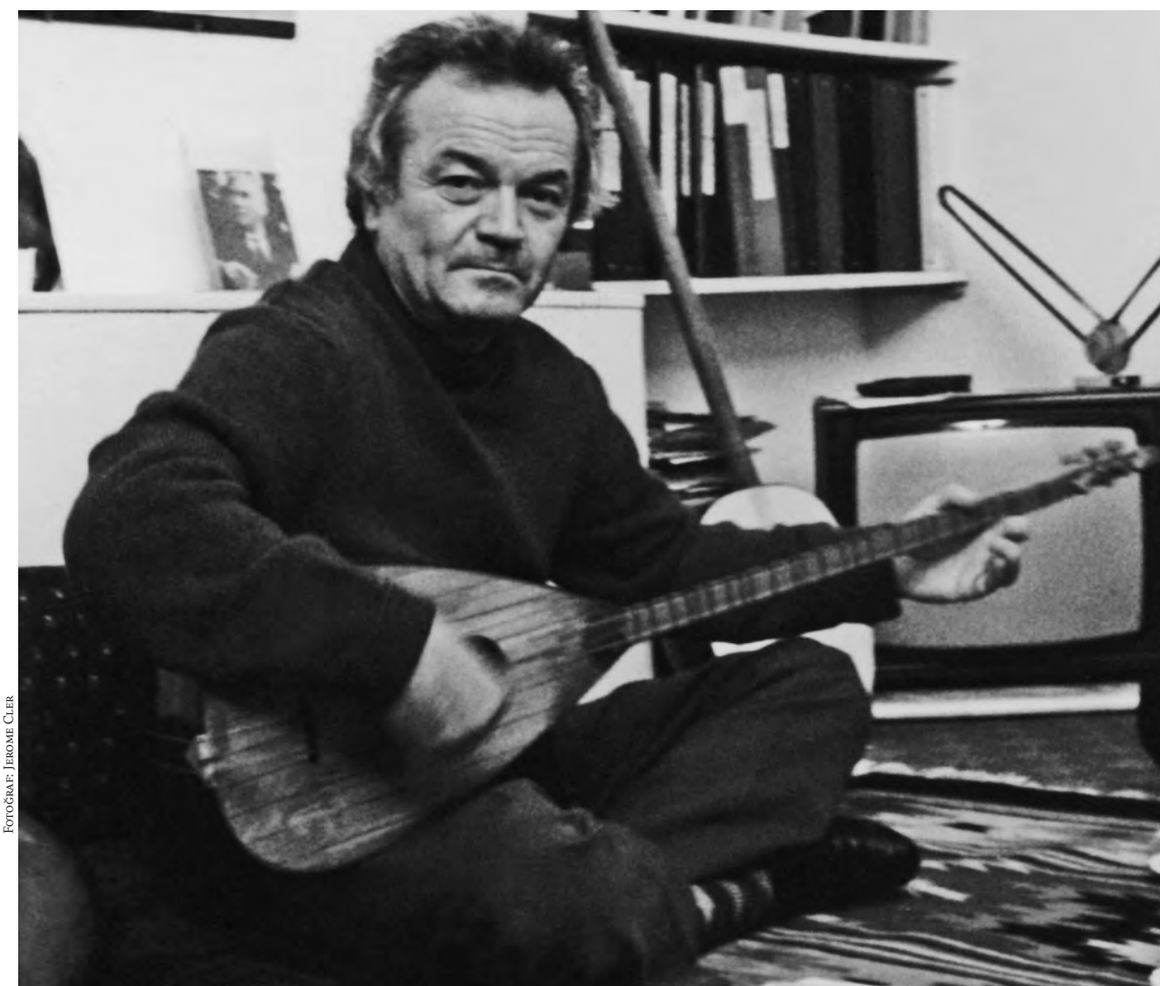
Mandolinden curaya, oradan da bağlamaya geçtiğim 1988-89 yıllarında, etrafta "Muhabbet" (Arif Sağ, Musa Eroğlu, Yavuz Top ve Muhlis Akarsu'nun ortaklaşa çıkardıkları, genelde Alevî deyiş ve semahlarını içeren kaset dizisi) rüzgârı esiyordu. 12 Eylül 1980 felâketinden sonra sol politikadan bağımsızlaşıp Alevî kimliğiyle siyasî arenaya çıkan Alevîler, hatta Alevî olmasalar da solcuların büyük bir kısmı için Arif Sağ'ların geliştirdiği kısa saplı bağlama adeta bir bayraktı. "Muhabbet" tarzı, Anadolu folklorunun uzun yıllardır yasaklı kalan büyük bir cevherini ortaya koyuyor, hem piyasadaki arabeskleşen kaderci türküye karşı devrimci bir bayrak açıyor, hem de TRT'deki sıkıcı ve sansürlü icranın, Yurttan Sesler'in "devletlû sesi"nin karşısına yepyeni bir soluk getiriyordu Pîr Sultan Abdal'ın o isyankâr nefesiyle...

Herkes zamanın ruhuna uymuştu. Zülfü Livaneli, Ferhat Tunç, Grup Yorum, Ahmet Kaya, hatta onun milliyetçi sağdaki muadili Fatih Kısaparmak dahi kısa sapla bağlama düzeni çalıyordu. Bu kuvvetli icra tarzı, sonuçta büyük ölçüde, halay / semah yöresi olarak bilinen Sivas - Erzincan - Kahramanmaraş üçgenine sıkışmış, tek tip bir bağlama tavrını işaret ediyordu. Kendi içinde hem müzikal hem de kültürel olarak anlamlı olan bu icra tarzı –ki günümüzün zengin halk müziği icralarının büyük ölçüde temelini oluşturdu– benim gibi uzun saplı bağlama çalan ve kulağında çocukluk düğünlerinde, sünnetlerinde dinlediği Harmandalı, Tavas Zeybeği, Misget ve Fidayda asılı olan bir Egeliyi tam olarak tatmin etmiyordu. Bu yöresel ruh ve tavır farklılığını, Roll dergisindeki söyleşisinde (Roll, sayı 15, Ocak 1998) merhum Ali Ekber Çiçek şu anekdotla anlatır: Bekârlık günlerinde, Ali Ekber Çiçek ve Talip Özkan aynı evde takılırlarmış. Talip Özkan, bütün gün elinde saz, zeybekler çalıyor, ancak Ali Ekber Çiçek'in Sivas'tan, Erzincan'dan gelen dostlarını bir türlü eğleyemiyormuş. Ali Ekber Çiçek de, "ne anlasın Sivaslı adam zeybekten" demiş...

Tabii TRT içerisinde yöresel tavırları harikulâde çalan Nida Tüfekçi, Mehmet Erenler, Coşkun Güla gibi büyük icracılar her zaman vardı. Ancak o yıllarda piyasada görülmeyen bu ustalar, Yurttan Sesler'in tekdüze sesini yıkıp bana ulaşamıyorlardı. Zeybekle alâkası olmasa da, uzun saplı bağlamanın ve Orta Anadolu tavrının yaşayan abidesi Neşet Ertaş gibi büyük bir usta da Türkiye'de değildi. Rahmetli Özay Gönlüm ise, Ege tavrının Talip Özkan'la birlikte en büyük ustası olmasına rağmen, '80'lerin başında, Denizli şivesiyle okuduğu aşırı komikleştirilmiş "nineden mektupları" ve Özal hükümetinin KDV'yi topluma benimsetmek için hazırlattığı "fişini de al Mustafa Ali" reklamlarıyla, o günkü delikanlı sertliğime çok yavan geliyordu.

Suyu aynı, tası başka

İşte bu sıralarda etrafta bir Talip Özkan efsanesini duyar olmuştum: Eski TRT'ciliğini, ancak TRT'deki bağlamacı prototipine aykırı olarak Ankara DTC'den mezun bir etnomüzikolog ve folklorcu olduğunu, iyi Fransızca bildiğini, Nida Tüfekçi'nin tekdüze Yurttan Sesler anlayışına ve Alevî semahlarını sansür etmesine itiraz ederek TRT'den istifa ettiğini, Paris'te gönüllü bir sürgünlük yaşadığını, orada müzik yapmaya ve öğretmeye devam ettiğini, yabancı öğrencileriyle Tezene adında bir bağlama grubu oluşturduğunu, Paris Üniversitesi'nde etnomüzikoloji çalışmalarını sürdürdüğünü, hatta bir dönem Doğu Araştırmaları Enstitüsü'nün başında bulunduğunu... Bazı abartılı şehir efsaneleri de kulağıma geliyordu: "Talip Özkan, Yunan buzukisine bizim perdelerimizi bağlamış, böylece Türk ve Yunan tarzlarını tek bir sazda toplayarak mükemmel bir Ege enstrümanı oluşturmuş" ya da "Talip Hoca sazının göğsünü deldirmiş, böylece Batı enstrümanlarındaki gür sesi yakalamış" gibi... Ama gerçek olan bir

Fotoğraf: Jerome Cler

şey vardı: Onu bilenler, başta zeybek olmak üzere, en zor tezene tavırlarını nasıl attığını, araya ne kadar hızla nağmeler yerleştirdiğini söylüyorlardı.

Kalan Müzik'in '90'ların ortalarında yayınladığı, Radio France kayıtlarını içeren ve "Yağar Yağmur" adlı Denizli / Tavas yöresi ağır zeybeğinin adını taşıyan Talip Özkan albümünü dinleyene kadar bunlar efsaneydi benim için. Ama gitgide aklımda büyüyen, kafamdaki bağlama tavrına serdengeçti bir sancaktar arayan yüreğimle büyüttüğüm bir efsane... Bu albümü ilk dinleyişimi hiç unutamıyorum. Ezelebed Alevî deyişinin en büyük ozanlarından Nesimî'nin "Gâh çıkarım gökyüzüne, seyreylerim âlemi" diye başlayan o varoluşçu ve Tanrı'ya kafa tutan deyişi, "Muhabbet"çilerinkinden çok farklı bir ses ve tavırla karşımdaydı. Kandığım pınarın suyu, serçeşmesi aynıydı da, tası bambaşkaydı. Talip Özkan'ın elinde bağlama, o köylü âvâzını terk edip daha evrensel bir sese dönüşürken, akademik bir sıkıcılığa da kurban gitmiyordu. Orta Anadolu'dan "Suda Balık Oynuyor"daki o divan sazı ve merdâne tavır, "Rumeli Horonu"ndaki hız muhteşemdi. Bağlama tekdüzeliğinden kurtulmuş, tavırdan tavra, düzenden düzene geniş bir coğrafyayı odama dolduruvermişti: "Düz Horon"da kemençe düzeni, "Kocaarap Zeybeği"nde müstezat düzeni, "Kadıoğlu Zeybeği"nde fidayda düzeni, "Avşar Zeybeği" ve "Topal Sipsi"de bağlama düzeni, "Girdim Yârin Bahçesine"de ise Fuzulî lehçesiyle bozuk düzen üzerinde nihavent...

Üstad, "Yağar Yağmur" diye kükredi ve zaman durdu... Bu çok ağır zeybeğe başlamadan önce, adeta mızraplı tanburda İstanbul işi bir giriş taksimini hatırlatan bir gezintiyle bağlamayı evç ve evcara hattına soktu. Tanburî Cemil Bey'e ve Tanburî Mustafa Çavuş'a selâm verip kromatik modülasyonlarla işlediği bu solosu, daha sonra dinleyeceğim "L'Art du Tanbur" (Tanbur Sanatı) albümünün müjdecisiydi. Bağlama, evç makamına uygun olarak artık misget düzenindeydi ve bu düzenin tüm güzellikleri Talip Özkan'ın geniş kültüründen süzülen icrayla şaha kalkıyordu. Trillerle, tremololarla, vibratolarla, çarptırmalar ve gecikmelerle süslü zeybek de "küçük dağları ben yarattım" diyerek, ağır ağır, efelene kostaklana, Büyük Menderes gibi çağladı, Ege'ye aktı...

"Huzur" romanındaki Tevfik Bey

Talip Özkan, folklorcu ve etnomüzikolog kimliğinin yanısıra ve belki de onlardan önce, birinci sınıf bir bağlama ustasıydı. Bu sazı hakkıyla çalardı. Yani icra edilen parçanın yöresel tavır ve düzen özelliklerine uygun, zengin bir tarzı vardı. Ama onu yukarıda saydığımız TRT'ci ustalardan ayıran en büyük özelliği, icrasındaki yaşayan ruhtu. Bu ruh, her an yeni bir nağme ya da süsleme ile ezgiye doğaçlama bir katkı yapan özgürlüğünden besleniyordu. Bu yüzden de, kendi yöresi olan zeybeklerin o başıbozuk, mağrur efe tavrına cuk oturuyordu bu hür çığlık: "Hayd'efemmm, çöz d'al!" Aslında doğaçlama ve solo bir dans olan ve oyuncunun kişisel özelliklerine göre icra edilen zeybeğin, son elli yılda, halkoyunları yarışmaları için yazılı çizili koreografilerinin yapılması sonucunda ortaya çıkan "zeybek sporu"ndan ziyade, Atçalı Kel Memet Efe'de Aydın İhtilali, Yörük Ali Efe'de ise Kuvayı Milliye adını alan ruhuyla, Talip Özkan'ın sazında yaşadığını düşünüyorum. Talip Özkan'ın sazında zeybek düze inmez, kartal kanatlarıyla hep dağdadır...

Talip Özkan'ın başka bir ayırt edici özelliği ise, Batı geleneğindeki resital tarzına benzer konserler vermesi ve bunu aynı makam, düzen ve tavırla icra edilen sözlü ve enstrümantal halk havalarından oluşturup, kimi zaman aralarına doğaçlama bölümler de yerleştirdiği uzun süitler halinde düzenlemesiydi. Doğu'da halen İran ve Hint müziklerinde devam eden bir nevi "tek kişilik küme faslı" ya da "takım" anlayışı, icracının sazı üstündeki bütün sanatını gösterebileceği özgür bir alan bırakması açısından çok önemliydi.

Talip Özkan hiçbir zaman bir hareketin, çevrenin ya da iktidarın adamı olmadı. Belki adının görece az bilinmesinin sebebi de buydu. Alevî deyişlerini ve semahlarını okudu, ama o çevrenin sözcülerinden değildi. Azerî türkülerini ve tarı Türkiye'de icra eden belki de ilk sanatçıydı, ama popüler Azerî furyasından yararlanmadı. Bağlama düzeni ve şelpeyi çok iyi çalmasına rağmen, Arif Sağ ve öğrencileri Erol Parlak ve Erdal Erzincan gibi bu tekniklerin bayraktarlığını yapmadı. Zeybekleri belki en iyi o çaldı, ama hiçbir zaman bir Ege bölgeciliği yapmadı. Ama şunu yaptı: Türk Halk Müziğine, daha da ötesinde Türk Müziğine yönelik bütüncül bir bakış geliştirdi. Bu şüphesiz sadece iyi bir teknik icrayla, yani beden eğitimiyle olacak iş değildi. Önemli bir entelektüel emek ve birikim istiyordu. İşte bu noktada, Talip Özkan'ın Ankara DTC eğitimi, TRT dönemindeki derlemeleri, Paris Üniversitesi'ndeki etnomüzikoloji ve folklor çalışmaları çok önemli.

Tanpınar, Klasik Türk Musıkîsi ve Türk Halk Müziği arasında mütemadiyen bir kardeşlik aramıştı ya? Talip Özkan da bağlamayla tanbur arasında bu kardeşliği hep gördü ve yaşattı.

Talip Özkan, Ahmed Hamdi Tanpınar'ı ne kadar tanır ve severdi bilmiyorum. Ama ben Talip Özkan'ı, bağlamanın Tanpınar'ı olarak görüyorum. Tanpınar, "aruzla hece veznini Dicle ve Fırat kadar kardeş" gören ustası Yahya Kemal'i izleyerek, Klasik Türk Musıkîsi ve Türk Halk Müziğini karşıt uçlara yerleştirmekten kaçınmış ve bu iki musıkî arasında mütemadiyen bir kardeşlik aramıştı ya? Talip Özkan da bağlamayla tanbur arasında bu kardeşliği hep gördü ve yaşattı. Bağlamacılığının yanında tanburîliği epey amatör sayılabilir, ancak bakış açısındaki bütünsellik çok önemlidir. Entelektüel birikimden süzülen bu bütünsellik, üstadın bağlama icrasındaki klasik etkilerde ve "L'art du Tanbur" albümünde açıkça görülür.

Tanpınar'ın "Huzur" romanındaki Tevfik Bey, 1918 İstanbul'undaki işgalci istimbotlarının arasından sırasıyla bir gazel, Şakir Ağa'dan beste, Hacı Arif Bey'den iki şarkı söyleyip, hüzünlü bir maya tahtında Boğaziçi ile Bingöl dağlarını öpüştürür, sonra da "eğer bu gece bir zeybek oynayamadan yatarsam hasta olurum" der. Kayıkçı Yani ve İstratos dahil, kayıktaki herkes buna ağlar. Talip Özkan benim Tevfik Bey'im işte... ✚

ROLL SAYFALARINDA TALİP ÖZKAN

Köylü nasıl çalıyorsa

Yedi-sekiz yaşlarımda saz çalmaya başladım. Ailemde enstrüman çalan yoktu, ama hepsinin sesi çok güzeldi. Hatta anneannem çok güzel uzunhavalar söylerdi. Denizli'nin Acıpayam kazasında oturuyorduk. Yöresel bir ustamız vardı, bütün gençlere saz öğretirdi, adı Çıng Hasan –çıngı kelimesi çengiden bozmadır. Ondan sonra kendi kendime geliştirdim. O yaşlarda yöresel ezgilerin gırtlaklarına hayrandım. Lise son sınıfta Pamukkale Festivali'ne Ankara Yurttan Sesler ekibi gelmişti. Rahmetli hocamız Muzaffer Sarısözen de başlarında. Sarısözen hoca "liseyi bitirir bitirmez derhal Ankara'ya gel, seni radyoya alacağım, benim sizin yöreden elemanım yok" dedi. Nitekim sözünü tuttu, usûlen bir imtihandan sonra radyoya girdim. Aynı zamanda DTCF'nin Fransız Filolojisi'ni kazanmıştım. 1957-58 yıllarında radyo çalışmalarına başladım.

Sarısözen hocaya bizim yöreden "Kızılhisar" zeybeğini çalmıştım. Çocukken dayımdan öğrenmiştim. Zaten yörede çok çalınıp oynanan bir zeybektir. O yaşlarda zurna ve klarnetten çıkan yöresel sesleri saza yerleştirmiştim. Benim tarzım biraz da odur...

Derleme yaptığınız kişilerden etkilenmenin şekli var: Köylü nasıl çalıyorsa öyle çalacaksınız. Eğer halk sanatını korumak istiyorsanız, onu iyi bilmek zorundasınız. Usta, çağdaş bir çalgıcı bu eserlerden kompozisyonlar yaratabilir, yan yana getirebilir. Ama kafadan atarak değil, bilerek.

Rakı sofrasında dostlarla çalarken süratli şeyler çalmam. Daha ağır şeyler çalarım, erenlerin eserlerini tercih ederim. Konserlerde süratli çalarken birden yavaşlayabilirim. Türkiye'de bu tarz kompozisyona alışık değil kulaklar.

Avrupa'daki bazı konserlerimde küçük bir türküyü geniş kapsamlı bir kompozisyonun içinde çalarım. İkisini bir eser gibi sunarım. Açış mesela, ta bozlaklara gitmiştir, hemen arkasına da bir âşık deyişi eklerim. Türkü biter, yine bozlak açışına devam ederim. Öyle bitiririm açışı. Yer yer en sonda ritme girer, oyun havası çalarım. Öyle bir oyun havası yoktur aslında. Olsa iyi olurmuş derler. Girdim mi beş-altı eser çıkarmalıyım. Avrupalı da öyle tatmin oluyor. Azeri türküler konserlerde cankurtaran oluyor, sürat açısından. "Koca Arap" zeybeği Türkiye'nin en yavaş zeybeğidir. Oynayan adam yürüyor mu, düşünüyor mu, anlamazsınız. Ama çok geniş bir armoni vardır...

Plakları örnek olması, konserlere yol açması ve biraz tanınmak için yaptım. Ultra bir Talip Özkan plağı değildir onlar. Güzel çaldım, o ayrı konu. Çok değişik yörelerden virtüozane örnekler getirdim. Sabahın köründe dört saatte bitirdim kayıtları. O saatte viski istedim Fransızlardan, "oğlum, ben içmeden çalamam, bir şeyler getirin" dedim. Koşuşturdu çocuklar, marketlere baktılar, dükkânlar kapalı. Bira varmış, bira getirdiler, dört saatte küçük örneklerle kaydettik plağı.

Rakıyla beraber yemek gerekir, mideyi şişirir, uyku hali olur, sese tesir eder. Sahnede zorluk çekersiniz. Ama konser bittikten sonra viskiyi arayan kim! Rakı gelsin! Hayatımda en rahat ettiğim zamanlar, konser sonrasında rakı içtiğim zamanlardır. Bir oh çekerim ki...

(Roll'dan kısaltarak, sayı 12, Ekim 1997. Söyleşi: Ulaş Özdemir - Derya Bengi)

500'ü aşkın proje 2010 boyunca İstanbul'da!

İstanbul 2010 AVRUPA KÜLTÜR BAŞKENTİ
EUROPEAN CAPITAL OF CULTURE

HAZİRAN ETKİNLİKLERİ

Müzik Durakları

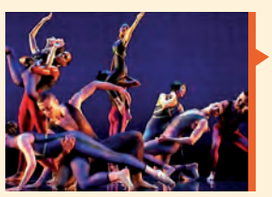
Yer: İstanbul'un Onlarca Yerinde
Tarih: 21 Haziran

21 Haziran Dünya Müzik Günü'nde İstanbul, 39 ilçesine yayılan ve gün boyu süren etkinliklerle bir müzik sahnesine dönüşüyor: İlçelerde oluşturulan duraklar, otobüsler, vapurlar, iskele ve garlar, metro vagonları, tersaneler ve sosyal hizmet merkezleri müzikle şenleniyor. Tümü ücretsiz olan etkinliklerin finalinde Taksim Gezi Parkı'nda, Rüdiger Oppermann'ın yönetmenliğindeki Alman, Macar ve Türk müzisyenlerden oluşan "Kervan" Orkestrası sahne alıyor.

Pina Bausch'dan Nefes

Yer: Muhsin Ertuğrul Sahnesi
Tarih: 22, 23, 24 Haziran

Dünyanın en ünlü koreograflarından Pina Bausch'un İstanbul'dan esinlenerek yarattığı "Nefes" ve "Full Moon-Dolunay" adını taşıyan eserleri, İstanbul'da sahneleniyor. Mercan Dede'den Burhan Öçal'a, Suren Asaduryan'dan Tom Waits'e ünlü müzisyenlerin müzikleriyle zenginleşen gösteri, tüm sanatseverlere görsel ve işitsel bir şölen vaat ediyor.

İstanbul Minyatürleri

Yer: Cemal Reşit Rey
Tarih: 3 Haziran - 10 Temmuz

Minyatür ve tezhip sanatının günümüz temsilcilerinden Cahide Keskiner Atölyesi'nden sanatçıların katılımıyla gerçekleşen sergide İstanbul'un surları, İstanbul'un anıt ağaçları, İstanbul kültüründe kuşlar ve İstanbul yalıları gibi şehrin kimliğinde önemli yeri olan unsurlardan oluşan 60'a yakın eser sergileniyor.

İSTANBUL 2010 AVRUPA KÜLTÜR BAŞKENTİ HAZİRAN ETKİNLİKLERİ

15 Sergi 15 Seminer
Seminer
25 Haziran
Saat: 16:00 - 17:30
Hat Sanatının Estetik Kuralları
Sergi
25-30 Haziran
Klasik Türk Sanatlarında Katı' Sanatı
Ümraniye Belediyesi Nikah ve Kültür Sarayı

2010 Okullarda
Eğitim Projesi
Aralık ayının sonuna kadar sürüyor
Muhtelif Okullar

Âb-ı Hayat İstanbul Suları ve Su Kültürü
Sergi
15 Ağustos'a kadar sürüyor
Türk ve İslam Eserleri Müzesi

Ali Ufki Yılı Konserleri / 6
27 Haziran
Balat Bulgar Kilisesi

Antiseri
Sergi
23 Haziran - 26 Temmuz
Kartal Bülent Ecevit Kültür Merkezi

Arp ile Her Telden
Konser
Hollanda Arp Geleneği
12 Haziran Saat: 19:30
Notre Dame de Sion Lisesi Gösteri Salonu
Konser
Türk Arp Geleneği 3 / Genç Türk Arpistler
9 Haziran Saat: 10:00
Haydarpaşa Lisesi
Çalıştay
16 Haziran
Saat: 09:00-16:00
Notre Dame de Sion Lisesi Gösteri Salonu

Arvo Pärt "Adem'in Yakarışı" Dünya Prömiyeri
Gösteri
7 Haziran Saat: 20:00
Aya İrini

Atıf Yılmaz Stüdyosu
Sinema Eğitimi
Aralık ayının sonuna kadar sürüyor
Küçükçekmece Belediyesi

Bezemeleri ve Minyatürleriyle Osmanlı Çeşmeleri
Sergi
9 Haziran'a kadar devam ediyor
Dolmabahçe Sarayı

Beyond Credit
Güneydoğu Avrupa'dan Çağdaş Sanat
Sergi
19 Haziran - 31 Temmuz
Sanat Limanı

Bir Şehir Öyküsü: Konstantiyye, İstanbul
Konser
18 Haziran Saat: 21:00
Cemil Topuzlu Açık Hava Tiyatrosu

"Bizantion'dan İstanbul'a - Bir Başkentin 8000 Yılı"
Sergi
4 Haziran -4 Eylül
Sakıp Sabancı Müzesi

Büyük Sultan
Tiyatro
28, 29, 30 Haziran
Tophane-i Amire

Çağdaş Sanat Belleği
Çağdaş Sanat Arşivi
Aralık ayının sonuna kadar sürüyor
Kadırga Sanat Üretim Merkezi

Dans Platform İstanbul De Stilte Çocuk Tiyatrosu "Madcap"
Çocuk Tiyatrosu
11, 12 Haziran
Muhsin Ertuğrul Sahnesi

Dans Platform İstanbul Tokyo Balesi
"Bejart Program"
Bale
19 Haziran
CRR

Dürbünümde Binbir İstanbul
Film Galası
18 Haziran
Yeditepe Üniversitesi

Europa Nostra Toplantısı (Bizim Avrupamız -İstanbul 2010)
Çeşitli Etkinlikler
8 -12 Haziran
Saat: 09:30-21:00
Kadir Has Üniversitesi, İstanbul Kütüphanesi, Çelik Gürsoy Vakfı, Hollanda Sarayı

Europe On Water Su Üstünde Avrupa
Festival
25 Haziran-9 Temmuz
Almanya, Avusturya, Bosna Hersek, Bulgaristan, Danimarka, Estonya, Fransa, Hollanda, İngiltere, İsveç, İtalya, Macaristan, Makedonya, Polonya, Romanya, Sırbistan

Essen-Pécs-İstanbul on Bike
Uluslararası Spor Etkinliği
22 Haziran İstanbul'a varış

Evimiz İstanbul
Eğitim Uygulamaları
Beykoz Öğrenim Birimi
2, 9 Haziran
3. Sınıf Kulüp Etkinliği
5, 12 Haziran
5. Sınıf Kulüp Etkinliği
7 Haziran
6. Sınıf Kulüp Etkinliği
Ferit Aysan Eğitim Parkı
3, 4, 10, 11 Haziran
4. Sınıf Kulüp Etkinliği
1, 8 Haziran
5. Sınıf Kulüp Etkinliği
Gültepe Öğrenim Birimi
1, 8 Haziran
3. Sınıf Kulüp Etkinliği
5, 12 Haziran
4. Sınıf Kulüp Etkinliği
6, 13 Haziran
5. Sınıf Kulüp Etkinliği
6, 13, 20, 27 Haziran
Kısa Süreli Etkinlikler
İpek Kıraç Öğrenim Birimi
3, 4, 10, 11 Haziran
3. Sınıf Kulüp Etkinliği
5, 12 Haziran
4. Sınıf Kulüp Etkinliği
Muhtelif Okullar
Aralık ayının sonuna kadar devam ediyor
Sema ve Aydın Doğan Eğitim Parkı
1, 4, 8, 11 Haziran
3. Sınıf Kulüp Etkinliği
5, 12 Haziran
4-5. Sınıf Kulüp Etkinliği
Semiha Şakir Öğrenim Birimi
6, 13 Haziran
5. Sınıf Kulüp Etkinliği
Zeyrek Öğrenim Birimi
3, 10 Haziran
3. Sınıf Kulüp Etkinliği
4, 11 Haziran
4. Sınıf Kulüp Etkinliği
6, 13 Haziran
5. Sınıf Kulüp Etkinliği

İstanbul 2010 GÖNÜLLÜ PROGRAMI

GÖNÜLLÜ PROGRAMI

Yer: İstanbul 2010 AKB Ajansı (Atlas Pasajı, Beyoğlu)
Oryantasyon Tarihleri: Her Çarşamba 15:00 -17:00 ve Her Cumartesi 12:00 -14:00

www.istanbul2010.org/gonullu
http://2010gonullu.blogspot.com

Olası program değişiklikleri için lütfen www.istanbul2010.org sitemizi ziyaret ediniz.

Haziran ayı boyunca her gün kent kültürü, görsel sanatlar, eğitim, müzik ve sahne sanatları alanlarında yeni, yaratıcı onlarca gösteri, atölye çalışması, konser ve etkinlik gerçekleşiyor... Katılmanız, izlemeniz, paylaşmanız için. **Şimdi yeniden keşfetme zamanı.** **Ayrıntılı bilgi için www.istanbul2010.org**

Europa Nostra Toplantısı

Yer: Muhtelif Yerler
Tarih: 8 - 12 Haziran

Avrupa ve Türkiye kültürel miras kuruluşları arasındaki iletişimi ve işbirliğini güçlendirecek; Europa Nostra Genel Kurulu, Avrupa-Türkiye Forumu, Avrupa Kültürel Koruma ödülleri töreni, koruma alanında en iyi uygulamalar sergisi ve bazı paralel etkinliklerin 8-12 Haziran 2010'da İstanbul'da yapılması amaçlanıyor.

Sanat Limanı Açılıyor

Yer: Sanat Limanı (Antrepo 5)
Tarih: 19 Haziran

Antrepo 5 "Sanat Limanı" adıyla yenilenerek İstanbul 2010 AKB kapsamında gerçekleştirilen birçok sergi ve etkinlik projesiyle kapılarını açıyor: Maria Vassileva, Luchezar Boyadjiev ve İara Boubnova küratörlüğünde 20 uluslararası sanatçı, "Kredi Ötesi" (Beyond Credit) sergisine katılıyor. Sabina Shikhlinskaya ve Derya Yücel küratörlüğünde gerçekleşen "Taşınabilir Sanat-Uluorta" (Openly) sergisinin yanı sıra Sanat Limanı'nda Nezaket Ekici'nin performansıyla başlayacak olan "Kadın Olmak" sergisi de açılıyor.

Bizantion'dan İstanbul'a - Bir Başkentin 8000 Yılı

Yer: Sakıp Sabancı Müzesi
Tarih: 4 Haziran - 4 Eylül

Kuruluşundan bu yana 8000 yıl geçen İstanbul'un tarihinin başyapıtlarla anlatılacağı geçici sergide İstanbul Arkeoloji Müzeleri, Topkapı Sarayı ve Türk İslam Eserleri Müzesi gibi önemli İstanbul müzelerinin yanı sıra, Türkiye'deki bazı devlet müzelerinin koleksiyonlarına başvuruluyor. Sergiye British Museum, Bargello Müzesi ve Louvre Müzesi gibi dünya çapında müzelerde bulunan eserler de katılıyor.

Arvo Pärt "Adem'in Yakarışı" Dünya Prömiyeri

Yer: Aya İrini
Tarih: 7 Haziran Saat: 20:00

İstanbul 2010 AKB ve 2011 AKB Talinn'in ortak projesi Arvo Pärt'in "Adem'in Yakarışı" adlı eserinin prömiyeri 38. Uluslararası İstanbul Müzik Festivali kapsamında gerçekleştiriliyor. Müzisyene "Yaşam Boyu Başarı" ödülünün takdim edileceği gecede eser, Tõnu Kaljuste yönetiminde Borusan İstanbul Filarmoni Orkestrası ile Estonya Filarmonik Oda Korosu ve Vox Clamantis Toplulukları tarafından seslendiriliyor.

Fotoğraf Geçidi "İstanbul in İstanbul"
Sergi
5 Haziran- 2 Temmuz
Sergi Okuma
30 Haziran
Fototrek

Grease
Müzikal
2 Haziran
Kuruçeşme Arena

Haydarpaşa Garı'nda Bahar
Tiyatro / performans / film gösterimleri
3-6 Haziran
Haydarpaşa Garı

Heyday
Sergi
22 Haziran - 18 Temmuz
Ümraniye Atakent Kültür Merkezi

İKSV Tiyatro Şenliği
10 Haziran'a kadar devam ediyor
Muhtelif yerler

"İmkanmekan Yolda"
Kamusal mekan tasarımına yönelik atölye
12 Haziran
Şehir hatları vapuru

İstanbul %100 Ekolojik Pazarın Geliştirilmesi ve Tüketici Bilinçlendirme
Çevre Projesi
5, 12, 19, 26 Haziran
Feriköy Ekolojik Pazar

İstanbul Kadın-Kadın İstanbul
Panel
12 Haziran Saat: 13:00
"İstanbul'un Yönetici Kadınları"
Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı
Panel
19 Haziran Saat: 15:00
"Leyla Erbil'in Katılımıyla Vapur"
Rahmi M. Koç Müzesi
Fenerbahçe Vapuru
Panel
26 Haziran Saat: 13:00
"İstanbul'da Kadın Karikatüristler"
Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı

İstanbul Mimarisinin Müziği-4
Konser
2 Haziran / Aynalıkavak Kasrı

İstanbul Mimarisinin Müziği-5
Konser
15 Haziran / Aya İrini

İstanbul Mimarisinin Müziği-6
Konser
19 Haziran
Yıldız Sarayı Şale Manej Salonu

İstanbul Minyatürleri
Sergi
3 Haziran - 10 Temmuz
CRR

İstanbul Topkapı Sarayı: Osmanlı Sultanlarının Hazineleri Kremlin Sarayı'nda
Sergi
15 Ağustos'a kadar devam ediyor
Kremlin Sarayı-Moskova

Klişeleri Kırmak
Çalıştay
4 Haziran
Özel St. Georg Avusturya Lisesi ve Ticaret Okulu
Film Gösterimi
22 Haziran
Depo
Sergi
27 Haziran'a kadar devam ediyor
Depo

Kremlin Sarayı Hazineleri Topkapı Sarayı'nda
Sergi
7 Haziran'a kadar devam ediyor
Topkapı Sarayı Müzesi

Kültür Karıncaları 2010'a Yürüyor!
Eğitim Projesi
13 Haziran Saat: 10:00-15:00
Sadabat Parkı - Kağıthane

Molecular (İstanbul)
Sergi
Aralık ayının sonuna dek sürüyor
Hasköy Mayor Sinagogu

Müzik Durakları
Konser
21 Haziran
İstanbul'un bütün ilçeleri

Neşriyat-ı Musiki: İmparatorluk ve Cumhuriyetin Basılı Müzik Belgeleri
Sergi
3 Haziran - 3 Ağustos
Türk ve İslam Eserleri Müzesi

Pina Bausch'un İstanbul'u "Nefes" Tanztheater Wuppertal
Dans
22, 23, 24 Haziran
Muhsin Ertuğrul Sahnesi

Taşınabilir Sanat
Amber Seçkisi - *Çalıştay*
4 Haziran - 4 Temmuz
Fatih Ali Emiri Kültür Merkezi
Amber Seçkisi - *Sergi*
16 Haziran - 16 Temmuz
Fatih Ali Emiri Kültür Merkezi

"Çok Güzel" - *Sergi*
3 Haziran'a kadar devam ediyor
Kartal Bülent Ecevit Kültür Merkezi

"Küçük Kara Balığı" - *Panel*
11, 20 Haziran
Sanat Limanı

"Küçük Kara Balığı" - *Sergi*
19 Haziran - 19 Temmuz
Sanat Limanı

"Uluorta" - *Sergi*
19 Haziran - 18 Temmuz
Sanat Limanı

"Uluorta" - *Panel*
20 Haziran
Sanat Limanı

Tatarlı - Renklerin Dönüşü
Sergi
17 Haziran - 30 Eylül
Yapı Kredi Vedat Nedim Tör Müzesi

The Morning Line
Enstalasyon
Eylül ayına kadar sürüyor
Eminönü Meydanı

Yerel Yönetimler için Kültür Yönetimi Profesyonel Formasyon Programı
Eğitim Projesi
1, 3, 8, 10, 15, 17, 22, 24, 29 Haziran
Saat: 09:30 -12:30
Kadırga Sanat Üretim Merkezi

İstanbul 2010 Avrupa Kültür Başkenti sürecinde İstanbulluların daha etkin rol almasını sağlamak ve İstanbul 2010 kapsamında yürütülen etkinliklerde ihtiyaç duyulan gönüllülerin koordinasyonunu yapmak amacıyla hazırlanan Gönüllü Programı, farklı yaş, meslek, cinsiyet, din, dil, etnik köken ve dünya görüşlerine sahip İstanbulluların birlikte üretip çalışabilecekleri bir alan yaratıyor.

İstanbul 2010 GÖNÜLLÜ PROGRAMI
İstanbul 2010 Avrupa Kültür Başkenti YERİNİ AL!
www.istanbul2010.org/gonullu

Bu bir ilandır.

Ses Duvarı

Sambistanbul, Kara Güneş derken, en çok Bandista'daki ritmlerinden tanınıyordu belki. Dünün acısını gözardı etmeden bugüne gaz, yarına el veren Bandista marşlarının nabzını o ayarlıyor, bando mızıka gibi değil, asker kaçağı gibi çalıyordu trampetini. Ali Aslanbay, bir süredir tedavisini gördüğü kanser hastalığına yenildi. 32 yaşındaydı. Haziranda ölmek zor ama, ardında neşeli bir devrimci sada bıraktığından emin olsun isteriz. Ali'yi udlarla çalınmış bir sambayla uğurluyoruz...

Cassady kardeşler, birbirlerini yıllar sonra bulmuşlar, banyoya kapanıp yılların hasretini müzikle dindirmeye çalışmışlardı. Çocuk vokallerinin, mırıltıların, oyuncak enstrümanların, buluntu aletlerin akustiğini en iyi banyo veriyordu. O etkiyi stüdyoda yaratmak üzere dördüncü albümleri "Grey Oceans"ı da Coco Rosie namıyla yayınladılar (konserde nasıl bir etki yarattıklarını daha nice konserler göresi Emek sinemasında izleyenler bilir). Kız çocuklarına yakıştırılmayacak gizli kapaklı insanlık hallerini organik bir elektronikayla ve hep acayiplikleri deneyerek deşen özgür ruhlu ikili sanki dozajı düşürüyor, eğlence vaadini azaltıyor ama, şarkı ilmindeki maceralı suları terkedecek gibi de değiller.

Dünyanın en modern müziğini dünyanın en "geri" insanları yapıyor. Çünkü zaten geride kalmak istiyorlar. Sahra Çölü'nün göbeğinde ürettikleri müzik onlara yetsin istiyorlar. Bir ulusa, birtakım işlere ve çalışma koşullarına bağlanmak istemiyorlar. Ama Afrika'nın göbeğinde, dört ülke tarafından paylaşılan bir çöl alanı var ki, siz Tuareg değilsiniz diyor, Nijerlisiniz, Malilisiniz diyor, yahut Cezayirli, Libyalı. Ve çatışmalar başlıyor, sürgünler, kaçışlar, büyük yoksulluklar... Çöl hayatında direnen Tuareg'lerin dili en çok rock'n'roll'a dönüyor, Tinariwen'de mesela. Muddy Waters'ı yerinden sıçratacak büyüyü onlar buluyor. Tinariwen gibi, Toumast'ın müziğinde de, yeni albümleri "Amachal"da da kumların ritmi, cereyanlı gitarın getirdiği öfke var. Üstelik Afrika'nın çırağı Waters'ın çırakları Stones'a selamlarla, Afrikan naifliğinin üzerine maharetle sürülmüş hard rock kaymağıyla. Toumast, üstelik, Anadolu'nun da iki adımlık yer olduğunu unutturmuyor...

Grubumuz Ataturk Band, albümleri "Anatolia Beat": Anadolu'nun isyankâr blues'u, sokakların vahşi funk'ı ve "AtaDirty" tango! Müziklerini böyle tarif ediyorlar. Finli ikili, derslerden filan değil, sokak müzisyenliği günlerinden, alet kurcalamalardan bu acayip deneyselliğe gelmişler. Amerikan armonikasını klarnetle zurnaya akran bilmişler, gitarın yanına derviş sazını koymuşlar. Ve verevine çalmışlar, kâh bir köy düğününde, kâh ciddiyetle bir konser salonunda, kâh sanayi mahallesinin sokağındaymış gibi... Bu toprakların doğaçlama hafızası üzerinde bunca uçmayı Finlilerden bulmak varmış, hem de kimlerin kartvizitiyle...

Yolu Boris'ten, Sun City Girls'ten, Sunn O)))'dan geçen, seslerden diyarlar yaratan bir kolektif Master Musicians Of Bukkake. İleri geri feedback yardırmaları, org tuşlarında uzun tutulan parmaklar, birden bir zil darbesi... Ama peki Mercan Dede'nin o kadar deneyip de yapamadığını, nice neyzenlerin cami kubbeleri altında aradığını Seattle'da bir grup avangard rock'çu nasıl yapabilmiş? "Perde Kaldırma"da Tanpınar'ın "Huzur"una çok yakışacak bir Itrî sesini, bir vecd semâsının ahengini nasıl bulabilmiş? Hem de böyle isimli bir grup?.. Cevabı, ritüeller serisinin ikincisinde, "Totem Two" albümünde...

Abisi Rufus Aya İrini'de büyüleyici bir konser vermişti iki sene önce. 6 Temmuz'da Martha Wainwright başka türlü bir büyü yaratacak Sepetçiler Kasrı'nda. Bir tür, kadınlık büyüsü: Sadece Kanada'nın değil, dünyanın en önemli şarkıyazarlarından Wainwright, bir başka büyük kadın sanatçıya, Edith Piaf'a saygılarını sunacak, yeni yayınlanan konser albümü "Sans Fusils, Ni Souliers, à Paris"de olduğu gibi. Şüphesiz, yakın zamanda kaybettiği annesi Kate McGarrigle'ın ruhu da sahnede olacak.

'90'larda, trip-hop'un kıyısında, benzer bir ruh ikliminin sularında Divine Comedy gibilerinin orkestral popunun da büyük namı vardı. Grubun tek istikrarlı üyesi Neil Hannon, "Bang Goes The Knighthood" albümüyle yine yüksek çıtalarda seyrediyor. "At The Indie Disco"su eski diskolar gibi değil artık ama, yine de bir dandi hakikati var albümde.

uzunçalar

The Bagdhdaddies Dancylvania
Caribou Swim
Cowboy Junkies Remin Park
Cypress Hill Rise Up
Dead Weather Sea Of Cowards
DDR agitprop
Ece Dorsay Kırmızı Karanlık
Foals Total Life Forever
Gayngs Relayted
Hole Nobody's Daughter
LCD Soundsystem This Is Happening
Mikail Aslan Petag –Dersim Ermeni Halk Şarkıları
Mor ve Ötesi Masumiyetin Ziyan Olmaz
Muammer Ketencoğlu Gezgin
Nas & Damien Marley Distant Relatives
Natalie Merchant Leave Your Sleep
Paul Weller Wake Up The Nation
Phosphorescent Here's To Taking It Easy
Richochet The Burning One
Sakareller Beş Dakika Daha
Serj Tankian Elect The Dead Symphony
Şevval Sam Has Arabesk
Teenage Funclub Shadows
Tom Petty & the Heartbreakers Mojo
Willie Nelson Country Music

kısaçalar

Armenian Navy Band Let Factories Open
Chehade Brothers Sigara
Cypress Hill feat. Tom Morello Rise Up
Devo Fresh
Drive-By Truckers This Fucking Job
Kele Tenderoni
Khaled Aljaramani & Serge Teyssot-Gay Shataraban
Malt Doldur
M.I.A. XXXO
Ozan Doğulu feat. Tarkan Unutmamalı
The Like Wishing He Was Dead
Salih Baysal Hakim Hanım
Talip Özkan Yağar Yağmur
Yıldız Tilbe Sende Kalsınlar
Zeki Müren Ben Zeki Müren

müzik ekranı

Anthrax & Public Enemy Bring The Noise
Sonisphere Festivali şerefine, dört büyüklerin en funky'sinden: www.dailymotion.com/video/xtjjo_anthrax–public–enemy_music
Chemical Brothers Escape Velocity
Yedinci albüm "Further"ın her bir parçası için Adam Smith ve Marcus Lyall ayrı ayrı filmler çekti. Ön izleme burada: /www.thechemicalbrothers.com/#/news/article/156/further–interactive–video
Derdiyoklar Kalktı Göç Eyledi Avşar Elleri
Gökhan İnler, Hakan Yakın ve Mardinli Eren Derdiyok için gelsin: video.google.com/videoplay?docid=–5678708803105315826#
Marc Almond Variety
Marc Almond'un yeni albümü "Varieté"den ilk klip, dumanlı kulüp havaları: http://vimeo.com/12511868
Serge Gainsbourg La javanaise
Hafifmüzik'çiler sağolsunlar, nefis bir Gainsbourg belgeselini sitelerine yüklemişler. Upuzun bir söyleşi, sene '73, Jane Birkin tabii güzel, Charlotte daha bebek, duman bol: http://www.hafifmuzik.org/?p=8520

PAUL WELLER

Değişmenin bilgisi

1977'de punk patlamadan önce yolu döşeyenlerden biri The Jam'le oydu. '80'lerde Style Council'i kurdu: Diskomatik bir soul, angajman yüklü, zehir zemberek sözler... '90'larda olgun bir şarkıyazarı olarak duruyordu karşımızda. 2006 İstanbul konserinde onu niye bu kadar sevdiğimizi bir de canlı canlı anladık. İki albümdür bambaşka bir müzik yapıyor Paul Weller: Savrulmalara, tehlikeli sulara, doğaçlama ataklara açık, cesur ve diri, fişek gibi bir rock... Yeni albümü "Wake Up The Nation"da öfkesi de yerli yerinde...

Çeviren: Merve Erol

Kaynak: Q, MusicOMH, Guardian, The Quietus, Mojo

"Wake Up The Nation" planlanmamış bir albümdü galiba...

Paul Weller: Evet, öyle. Albümün prodüktörü ve bütün şarkıların benimle birlikte ortak yazarı Simon Dine sadece atmosferik kurgulardan, eskizlerden ibaret aşağı yukarı on tane kısa parçadan oluşan bir CD'yi göndermeden önce ortada hiçbir şey yoktu. Bunları dinleyince beni bir heyecan sardı, koca bir albümü kulaklarımla duyabiliyordum adeta. Bu kayıtlarda belki bütün detaylar yoktu ama, harbiden iyi bir albümün iskeleti vardı. "22 Dreams"deki *(Weller'ın 2008 albümü)* bazı şarkıların, özellikle albümün sonlarına doğru olanların yolundan, daha deneysel bir hattan gidiyordu bu parçalar. "Wake Up The Nation"daki parçalar illâ da "22 Dreams"dekiler gibidir demek değil bu, ama deneysellik anlamında bir ortaklık var. Müzikte böyle bir defa, ama sözler de öyle benim açımdan. Normalde sözler bitmiş halde stüdyoya girerim, bu kez elimde hiçbir şey yoktu, müzik gelişirken sözleri çıkarmak zorunda kaldım. Bunca yıldan, bunca albümden sonra farklı bir çalışma yöntemi olabileceğini bilmek güzel bir şey, hem heyecan uyandırıcı hem de korkutucu. Belli bir yapıyı öngörmemek benim için özgürleştirici oldu. Vokal vakti geldiğinde "hadi aç bakalım ağzını, ne çıkacak" diye işe girişiyordum. Daha önce hiç böyle bir şey yapmamıştım.

Bu atmosferik parçalar sizi cezbettiği için bu albüme giriştiniz yani...

Evet, biraz da Dine'la muhabbetlerimizden, halihazırda müziğin ne kadar sıkıcılaştığına dair şikâyetlerimizden. Sadece eski usûl post-indie parçalar yapılıyor ya da boktan süpermarket şarkıları... Bu albümde, dinlemek isteyip de bulamadığımız, içinde cesaret barındıran bir müziği yapmaya, nasıl bir müzik istediğimizi hayal etmeye çalıştık. Ortalıkta dolanan müziklerin çoğu çok yavan, güvenli, homojen bir yerden sesleniyor. Biz daha gergin, asabi bir müzik istiyorduk. İnşallah becermişizdir.

Nasıl bir sound istediğinizi hep tartışıyor muydunuz aranızda?

Konuştuk tabii, daha deneysel ve sert bir sound istiyorduk. Simon daha şehir kokan bir albüm istiyordu, "22 Dreams"teki pastoral ânlardan daha sert bir şey vardı aklında. Akustik gitar istemiyordu, dolu dolu bir düzenleme istiyordu, öyle de oldu. Albümde 16 şarkı var, ama hepi topu 40 dakika sürüyor, çok az şarkı üç dakikayı aşıyor. Bence bir tür aciliyet duygusunu ve enerjiyi yakaladık, bir tür diklenme ve öfke var şarkılarda, son dönemde sanki tam da bunları ıskalıyorduk.

"Wake Up The Nation" pek çok müzikal türü, üslûbu da barındırıyor bünyesinde, halbuki pek çok grup ve müzisyen tek bir türe bağlı kalır. Siz niye bunca yıl sonra böyle güvenli bir yolu tercih etmediniz?

Öyle de yapabilirdim, ama "22 Dreams" için yapılan yorumlar cesaretlendirdi beni biraz. Bunca insanın albümü beğenmesine çok şaşırmış ve memnun olmuştum. Bir sürü deneysel durum vardı "22 Dreams"te, "madem öyle, bunları geliştirelim" dedim o cesaretle. Bu albümün deneysellik dozu yüksek, ama yine de o kaos ve delilik arasında bir tür pop duyuşu içinde kalınıyor, yine eski usûl güzel melodiler var. Albüme girebilmek öyle imkânsız değil, belki birkaç kere dinlemek gerekiyor alışmak için. Kimseyi yabancılaştırmak, uzaklaştırmak istemiyoruz elbette, ama yol açıcı, fikir açıcı bir sound olmalıydı bizimki. Şaşırtmak iyidir, ama insanların beğenmesini de isteriz tabii.

Dinleyicinizin her yaptığınızı takip etmeyeceğini düşündüğünüz için mi "22 Dreams"e gelen tepkilere şaşırmıştınız?

Aslında "22 Dreams"i kendim için yapmak istemiştim. Ellinci doğumgünüm yaklaşıyordu, mümkün olan en hoşgörülesi albümü yaparak kendime bir hediye vermek istemiştim. 21 şarkılık bir duble albüm, sereserpe yayılmış bir iş sayılır. Pek çok insana çok şaşırtıcı geldi, bu da doğrusu benim hoşuma gitti. Aynı zamanda başı sonu belli bir "tam" albüm "22 Dreams", hayatınızdan 70 dakikayı feda etmenizi, bilgisayarı boku püsürü kapatıp sadece müziğe odaklanmanızı talep ediyor. İnsanların algı eşiğinin çok düştüğünün söylendiği zamanımızda dinleyicilerin albüme böyle dikkatle yaklaşması hakikaten yüreklendirici oldu. Yeni al-

bümde bu uğurda bir adım daha attık, öyle umuyorum.

Eski grubunuz The Jam'den arkadaşınız Bruce Foxton iki şarkıda eşlik ediyor size. Nasıl tekrar bir araya geldiniz?

Çünkü tekrar konuşabilmeye başladık. Nur içinde yatsın, eşi Pat geçtiğimiz sene vefat etti. Çok hasta olduğunu duymuştum, aradım, Pat çıktı, uzun zaman sonra sesini duymak çok güzeldi. Bruce'la irtibata da böyle geçmiş olduk. Geçen sene ben de babamı kaybettim, ikimiz de en yakınımızdaki insanları yitirmiş olduk, hayatın kısalığını, ölümü düşünmeye başladık, bir tür dayanışma içine girdik galiba. Sonra hangimiz beraber çalalım dedik, bilmiyorum. Bu albümdeki "Fast Car / Slow Traffic"te çalmasını istedim, onun bas üslûbuna cuk oturacak bir şarkıydı, geldi, bir-iki kadeh bir şey içti, muhabbete koyuldu ve iki-üç denemede işi bitirdi. Neredeyse otuz sene olmuş beraber çalmayalı, ama ilk uyumlu notalar önümüze düştüğünde onca yıl eriyip gitti sanki. Bunca yıldır ben hiç durmadım, hep ileri baktım, albümler yaptım, hep yoldaydım. Otuz sene öncesinden konuşuyormuşum gibi gelmiyor bana, bu kadar sene geçtiğinin farkında bile değilim.

Şaşırtıcı bir başka konuk da My Bloody Valentine'dan Kevin Shields. Yıllar önce Velvet Underground'un dünyanın en abartılmış grubu olduğunu söylemiştiniz, Shields da o ekolden geliyor sayılır...

Öyle demişsem, sözümü geri alıyorum. Muhtemelen Velvet Underground'u adam gibi dinlemeden etmişimdir o lafı. İki-üç yıldır sürekli Velvet dinliyorum. Kızım ilk albümlerini almıştı, beğenmedi, bir bakayım dedim ve "bunca yıldır neler ıskalamışım" diye geçirdim içimden. My Bloody Valentine'ı da büyük kızım vermişti. Ama Kevin'ı daha ziyade Primal Scream üzerinden seviyordum, gayet ahenksiz, gürültülü bir ses duvarı kuruyordu orada. Belki de birkaç sene önceye nazaran müziğe bakışım değişmiştir, kim bilir. Ama son yıllarda pek çok değişik müziklere açtım kendimi, galiba yaşlandıkça daha açık fikirli oluyorum. Bugünlerde mümkün olan her şeyi dinlemek istiyorum, vakit azalıyor gibi hissediyorum.

Bu yaşadığımız dönemin yakın geçmişe göre farklılıkları var mı?

Donuk bir dönem bu, her şey çok uysal ve homojen. Müzikte de böyle bu, medya da, siyasette de, ama televizyon şok edici gerçekten. Televizyonun hakikaten "kitlelerin afyonu" niteliği yok mu? Çok derin bir çukura çekiyor üstelik. Çok ucuz programlar var, en düşük ortak payda göz önüne alınarak hazırlanıyorlar, bu da insanların zihnini gerçekte olan bitenden, hakikatten uzaklaştırıyor, insanlığı ucuzlaştırıyor. 12 milyon kişinin oturup da bir yetenek yarışmasını izlemesi bence gayet rahatsız edici bir şey.

Müziğe başladığınız dönemlerde genç topluluklar kulüplerde sahne alma şansını buluyordu, bu da eğlence hayatının önemli bir parçasıydı...

Eskiden oturduğun yerden beş dakikalığına da olsa meşhur olma şansın yoktu. Bir grup kurmanın, üç-dört sene varını yoğunu koyup çalışmanın, sonunda ortaya bir şey çıkarmanın ne kötü yanı var ki? Bunu başarırsan neden artık orada olduğunu, bunu nasıl becerdiğini, ne amaçla böyle bir şey yaptığını da bilirsin. Kalıcı işler böyle olur, bir şey ancak böyle anlam kazanır.

Mevcut politik durum hakkında neler düşünüyorsunuz?

Canımı sıkıyor. Bir avuç aşağılık yalancı var ortada –ama zaten hep böyle olmuştu galiba. Fazla kibar bir iş haline geldi siyaset, birbirine muhalif olanların aralarındaki farkı görmek bile zorlaştı. Oyumu İşçi Partisi'ne veriyorum, ama sırf Muhafazakârların ekmeğine yağ sürülmesin diye. Sonuçta da pek bir şey değişmiş olmuyor. Hepsi birbirinin aynı politikaları uyguluyor. Belli bir dünya görüşünü hakkıyla taşıyan kimse yok. İnsanların gerçekte nasıl yaşadığını bilebilecek birilerine ihtiyacımız var. Biz aslında modern, ileri düşünceli bir halkız bence, ama politika sahnesinde böyle temsil edilmiyoruz. En azından ben kendimi temsil edilmiş saymıyorum. Bence İngiliz toplumu son 15-20 yıldır eskisine oranla daha ileri görüşlü. Daha açık ve misafirperver bir toplum olabildik, zenofobi ve ırkçılık azaldı. Bu ülkeyi temsil eden de bu ülkenin halkıdır, bu kokuşmuş düzenin en tepesinde duran monarşi filan değil. Gerçeklikten iyice kopmuş gibi onlar, korkutucu derecede böyleler hatta. Politikacılar da halkın geldiği yerin tamamen gerisindeler. Sesimizi duyuracak kimseyi bulamamamız utanç verici. Bir milyon kişinin, yani illâ adanmış anarşistlerin değil, ailelerin, sıradan insanların savaşı durdurmak için koca bir meydanı doldurması ne kadar iyiyse, "yerinde bir düşünce, ama biz planlarımızı yaptık" cevabıyla karşılaştıklarını görmek o kadar kahredici bir şey.

Etkilendiğim bütün gruplar beni bir şeylerden haberdar etmiştir, herhangi bir politikacıdan ya da öğretmenden çok daha fazla söyleyecek şeyleri olmuştur. Ben de bu geleneğe dahilim.

Müziğinizi politik bir müzik olarak yorumluyor musunuz?

Herhangi bir biçimde politikaya dahil olduğumu düşünmüyorum. '80'lerde bir ara doğrudan müdahil olmuştum, ama bunu bir kez yaptıktan sonra elimi eteğimi çekmek istedim. Ama folka bakışım belirleyicidir bu konuda. Bence pop bugünün folkudur. Folk hep güncel meselelerden bahsetmiş, insanları haberdar kılmak, onları eğlendirmek, ağlatmak yahut neşelendirmek istemiştir, birden çok yüzü vardır. Pop niye başka türlü olsun, anlamıyorum. 45 yıldır da böyle zaten. Büyüme çağlarımda etkilendiğim bütün gruplar beni bir şeylerden haberdar etmiştir, herhangi bir politikacıdan ya da öğretmenden çok daha fazla söyleyecek şeyleri olmuştur. Ben de bu geleneğe dahilim: Evet, bu bir eğlence işidir, kendini iyi hissetmeni sağlar, ama aynı zamanda seni bilgilendirir, dünyaya farklı bir gözle bakmana yardımcı olur. Ben de bunu yapmaya çalışıyorum. Yeni bir müzik dalgası bekliyorum, gençlerin çıkıp reaksiyon göstermesini gözlüyorum. Genç grupların kendi jenerasyonlarıyla diyalog kurmaları önemli bir şeydir, bunu bekleyen koca bir kitle var. Böyle şeyler döngüler halinde olur, ama bu seferki biraz gecikti.

Mod ekolüne '70'lerin ortasında, biraz geç bir dönemde girdiniz, ama adınız hep Mod'cular arasında anıldı. Kılık kıyafete düşkünlüğünüzle, bu erken dönem İngiliz rock geleneğini bir ucundan sürdürüyorsunuz gibi...

1970'lerin başlarında bir suedehead'dim ben. Kıyafetlere düşkündük, kulüplerde Motown ve reggae dinlerdik. "Quadrophenia"yı dinleyip *(The Who'nun 1973 albümü)* ilk scooter'ımı aldım: 70 pound'a Lambretta GP 150. Parayı babamdan borçlanmıştım. Kapak fotoğrafındaki ayakkabılar nerede satılıyor diye hâlâ aranıyo-

rum. Small Faces benim için mükemmel grup demekti. Bir bütün gibi görünüyorlardı, sokağın dilinden anlıyorlardı, şık ve zeki çocuklardı. Bence Mod sürekli evrilmekle ilgili bir şeydir, nereye doğru evrileceğine sen kendin karar verirsin. Halkı Mod'a sürüklemek gibi bir derdin yoktur, kendin için yaparsın. Pantolonunun paçalarını biraz genişletirsin, bunu belki kimse farketmeyecektir, ama sen onun öyle olduğunu bilirsin, mesele de budur.

Malcolm McLaren'ı daha yeni kaybettik. Kendisini sever miydiniz?

Pek tanımazdım. Punk'ın ilk dönemlerinde birkaç defa karşılaşmıştık ancak. Punk rock'u onun başlattığını filan söyleyemem, ama belli bir vizyonu vardı, kişilik sahibi biriydi, orası kesin.

McLaren, Joe Strummer gibi isimlerin vefatından sonra, '70'lerin sonunu temsil edenlerden biri olduğunuzu düşünüyor musunuz?

Pek öyle hissetmiyorum, ama nasıl cevap vereceğimi de bilemiyorum. O zamanlar inandığım bazı değerlere hâlâ sadığım. Mesela yaptığım şeye güveniyorum ve günübirlik trend'lerden etkilenmesine izin vermiyorum, bu da punk'la beraber gelen bir şey. Gerçeklikle, sokağın müziğiyle bağımı korumaya çalışıyorum. Konserlerime gelen yaşıtlarım hâlâ var, ama gençler de çok fazla, onların beni nasıl gördüğünü bilemiyorum. Sonuçta ben sadece iyi müzik yapmaya çalışıyorum.

Belki gençler de sizde bir gençlik hali buluyordur...

Bilemiyorum ki. Ben de hâlâ hayranlık güdülerimi koruyorum, bu duyguyu asla kaybetmek istemem. Ben yeni bir müzik yapsam da, yapmasam da, gidip başkalarının müziğini almaya devam ederim. Müzik benim yaşam pınarım, sekiz yaşımdan beri öyle. Müziğin büyük bir gücü olduğuna, büyük bir kültür yarattığına hâlâ inanıyorum. Medyadan, politikacılardan daha önemli olduğunu düşünüyorum. Müzik benim hayatımı değiştirdi. Beatles sadece beni müziğe ve gitara özendirmekle kalmadı, dünyaya bakışımı, düşüncelerimi de değiştirdi. Ve bunu sadece bir grup olarak becerebildiler. Benim gibi düşünen başkaları da olduğunu biliyorum. Müzik her zamanki kadar önemli, ama dikkati dağıtacak çok şey var ortalıkta.

1983'te Marc Talbot'la kurduğunuz Style Council'da The Jam'de çizdiğiniz görüntünün, yaptığınız müziğin tam tersini yapıp eski hayranlarınızı kızdırdınız: Derin bir soul yaptınız, sözleri Fransızca okudunuz, dünyanın en gey kliplerinden birini çektiniz. Niye böyle bir dönüşüm gereği hissetmiştiniz?

Eğlenceli geliyordu bunlar o ara. İnsanların hakkımda edindiği yargıları kırıp parçalamak istiyordum. Punk'ın bol gitarlı sound'undan da sıkılmıştım, benim için bir hayal kırıklığı olmuştu punk, ama bir Gang Of Four'u dinledim ve iş değişti. Soyunmuş, eksiltilmiş bir müzik yapıyorlardı, bir dub reggae etkisi hissediliyordu. Sonra Joy Division ve Wire pop şarkılarını yeniden inşa ettiler, harika melodileri vardı, pop geleneğine dahildiler, ama bambaşka bir yerden geliyorlardı. Onların etkileri The Jam'de, mesela "Sound Affects"te (1980) de görülmeye başlanmıştı. Style Council'deyse bütün kuralları yıktık, ilk albümün üçte ikisi enstrümantaldi, caz, gospel, funk, hiphop, folk deniyorduk, sonraları empresyonist bestecilere, Debussy'ye, Ravel'e takıldık.

Son iki albümün zor nüfuz edilir olması da hakkınızda edinilmiş yargıları kırmak için mi?

Şimdi biraz daha farklı. O zamanlar bir mücadele veriyordum, bir kavanoza hapsedilmemek, rahat bırakılmak istiyordum. Şimdiyse insanlara "benimle beraber gelin, iyi biri olacağım" der gibiyim. Değişmek harika bir şey, yolculuğa çıkmak, gelişmek ve dinleyicini de oraya beraber götürmek... İşe yararsa, hep beraber mutlu oluruz demektir.

Üç eşinizden beş çocuğunuz, genç bir sevgiliniz var, yine de turne programına hemen başladınız. Çevrenize karşı acımasız değil misiniz?

Müzik yapmaya başladığım gün, başka hiçbir şeyle ilgilenmeyeceğim, müziğe odaklanacağım demiştim. 13-14 yaşında bile bazı şeylerden vazgeçebilmeniz gerekir: Haftasonu geceleri, düzenli sevgili, bir sürü şey. Amy Winehouse'u gördüğümde, "belki de bu işi o kadar da istemiyor" diye düşünüyorum. Yollara düşmek zordur, hele genç bir kadın için. Allah vergisi bir yetenek, ama belki de sevgilisiyle oturup televizyon izlemek, arkadaşlarıyla gezip tozmak istiyordur sadece.

Albümde "Facebook'tan kaldır şu yüzünü artık" diye bir dize var...

Anlamakta zorlanıyorum, belki eski kuşak olduğumdandır ama, garip buluyorum bu durumu. Hele ben yaşlardakilerin, eşiyle dostuyla, sanal değil, gerçek arkadaşlarıyla buluşmak varken neden başını bütün gece bilgisayar ekranından kaldırmadığını anlayamıyorum. Ya da ne bileyim, bir plak koysun, bir konsere gitsin, bir şekilde insanî bir temas kursun. Yeni araçların faydalı yanları da var elbette, bu çok açık, ama kendine has derin ve karanlık yanları da var.

The Jam günlerinden beri hem menajeriniz hem dostunuz olan babanız John Weller'ı geçen sene kaybettiniz. "Trees"in esin kaynağı onun son dönemleri galiba...

Son dönemlerinde annem bakıyordu babama, ama onun da dinlenmesi gerekiyordu, babamı iki haftalığına huzurevine yatırdık. Ondan çok daha yaşlı insanlar vardı orada, fosilleşmiş ağaçlar gibiydiler, yıpranmış, iki büklüm haldeydiler. Fakat kapılarında hep gençlik dönemlerinin resmi vardı. Anneydiler, güzel genç kadınlar, güçlü, gururlu delikanlılar... Şimdiyse bir orta dünyada, bir geçiş halinde gibiydiler. "Trees"de hayatlarının daha önce nasıl olduğunu hayal etmeye çalışıyorum.

Babanızın ölümü sizi çok sarstı mı?

Hastanede ölü bedenini görmek, birkaç hafta önce acılar içindeki haline şahit olmak kadar üzüntü verici değildi. Onun ruhu hâlâ benimle beraber. Öldükten sonra ne olacağız, hiç fikrim yok. Herhalde havaya, toprağa, insanların düşüncelerine karışıyoruz. Cennet ve cehennem dediğimiz şey sonuçta insan icadı. Bunları burada, dünyada da yaşayabilirsiniz, bazen siz kendiniz hazırlamışsınızdır bunu, bazen de elinizde olmayan sebeplerle başınıza gelmiştir. +

WELLER WELLER'I GİYDİRİYOR

Gömleklerin dili

Çocukların iki dirhem bir çekirdek giyindiği bir dönemden geliyorum. Aksi takdirde ortamlarda barınamazdınız. Aşiret durumu epeyce. Bunda güzel şeyler var. Benim için kültür, köken bu.

Woking'deyken, daha tıfılken, her hafta dansa giderdik, en havalı çocuklar her hafta farklı giyinirdi. Hep onlara yetişmeye çalışırdık, ama asla beceremedik. Geçen hafta giydikleri kostümü alacak parayı biriktirene kadar onlar çoktan başka bir şeye geçmiş olurdu. Mod hikâyesi böyle bir şey galiba...

'60'ların sonu, '70'lerin başıydı, hepimiz skinhead olma derdindeydik.

Doğru düzgün skinhead olabilmek için çok küçüktük. Asıl şekli veren, anaakım Amerikan kolej tipiydi, Brook Brothers tarzı: Hırkalar, kolsuz süveterler, düğmeleri aşağıda gömlekler, Levi's'lar... Ortak payda buydu. Gösteriş için fazla imkânı olmayan insanların tarzıydı.

İlk Ben Sherman gömleğimi alabilmek için para biriktirmem gerekmişti. Brutus gömlekleri alırdık, daha ucuzdu, ikinci en iyiler... Ama en çok rağbet görenler Ben Sherman'lardı. İlk aldığım, limon sarısı bir gömlekti. 12-13 yaşlarındaydım, üstüme biraz büyük geliyordu. Çocuktum, dükkâna iade edebileceğimi bilmiyordum. Üzerime oturuncaya kadar giydim. Zihnime kazınan, işin estetik tarafıydı. Renkler ve o görüntü her zaman benimle kaldı. Benim için her şey demekti bu, bir ifade biçimiydi. Dedim ki, kırk yıl önce yaptıkları gibi bir Ben Sherman'ım olsa fena mı olur? Kendi tasarımımı yapmak için Ben Sherman'la konuştum... Eskiden yaptıkları gibi, ya da işte onun gibi bir şey. Birkaç ufak, modern dokunuş. Küçük bir eskiz yaptım, bütün detaylarını koydum: Geniş yaka, biraz oraya, biraz buraya birkaç müdahale. Sonuçta atla deve değil.

Ayrıntı aşkı, Mod durumu, benim için ölümsüz bir şey. İçime işlemiş. Mobilyacı dükkânına gitmek zevk veriyor bana, bir şey satın almasam bile. Eşyanın kıvrımları, kesimi, şekli... Sanat işte sonuçta! Knightsbridge yolundan inerken bir dükkân var, tamamen İtalyan mobilyaları –bir resim galerisine girmek gibi... Bütün düzgün kıyafetler de İtalya'da yapılmaz mı zaten?

Galiba benim ayrıntı merakım, '60'ların sonu, '70'lerin başındaki o skinhead hareketinden geliyor. Böyle diyorum ama, sonuçta kişiyle alâkalı. Benim zamanımda küçük skinhead'ler olan yaşıtlarımla şimdi bir pantolonun kesimi hakkında konuşsam, "Senin olayın ne? Modaydı, geçti gitti" derler. Belki haklılar ama, benim için daha fazla şey ifade ediyordu.

Kendi markamı yapmam için teklifler de geldi. Bu hâlâ mümkün. Yapmasam üzülmem, ama hoş bir şey. Yanıp tutuşmuyorum yani ama, şöyle güzel, kaliteli bir şey yapmak da havalı olur.

Bu yaz Ben Sherman gömlekleri giyeceğim. Birkaç tane beleş verseler makbule geçer valla. Cool bir durum olmasa giymezdim herhalde, öyle değil mi?

The Observer'dan çeviren: Zeynep Nuhoğlu

COURTNEY LOVE

Shakespeare formasyonu

Kocası Kurt Cobain'in intiharının ardından ona bir tür Yoko muamelesi çekenler oldu. Halbuki Cobain olmasaydı da, grubu Hole'la birlikte, grunge'ın ve rock'ta kadın varlığının simgelerinden biriydi. Courtney Love, yeni albümü "Nobody's Daughter"da yine Hole'la beraber...

Çeviren: Selen Şahin - Merve Erol
Kaynak: Mojo, Les Inrockuptibles

Courtney Love: *(söyleşiye gecikerek geliyor)* Kusura bakmayın, çok geciktim. Felâket akşamdan kalmayım. Çok fazla roze içtim. Uzun zamandır şarap içmemiştim. En son Saint Paul de Vence'da, Brad ve Angie'nin ikâmetgâhında içmiştim. Zaten hiçbir zaman çok içkici olmadım.

Uzun zamandır senden haber almamıştık. Neler oldu şu son senelerde?

Depresyondaydım. Bütün paramı kaybettim. Para kazandım. Kızımı kaybettim, sonra geri aldım. Kilo kaybettim, kilo aldım. Erkekler... Yaşadım yani. Kötü bir dönemdi, bayağı inişli çıkışlı. Ama şimdi geçti artık.

Bir önceki albümün "America's Sweetheart"tan (2004) memnun kalmadın mı?

Hayır, o albümü hiç beğenmedim. Ama bir kadını başarısızlıklarıyla da tanıyıp değerlendirebilirsin. Yine de iyi parçalar var albümde. "All The Drugs"ı seviyorum mesela. Yapım süreci ise tam bir felâketti. O sıralar salak bir sevgilim vardı ve yapımcılığı üstlenmesine izin verdim. Klasik hikâye.

Neden bir Courtney Love albümü daha çıkarmak yerine Hole'u tekrar oluşturmayı seçtin?

Courtney Love'ı bitirmek istedim. Artık dayanamıyorum ona. Bu ismi hayatımda istemiyorum. Bundan böyle Courtney Michelle'im. Michelle benim gerçek ismim. Her neyse, grupla daha iyiyim. Hole da benim kendi grubum.

Soyadın Harrison'ı da hiç kullanmıyorsun...

Nüfus kâğıdımdan silinmeden önce dört yıl o soyadla yaşadım. Artık öyle biri yok. Annem büyük bir velayet mücadelesine girişmişti, yani ben zaten bir velayet savaşının ortasına doğdum. *(gülüyor)* 18 yaşıma geldiğimde, biyolojik babamla hiçbir ilgim kalmamıştı. Annemin yaptığı tek iyi şey buydu. Mahkemeden bana yaklaşmasını yasaklayan bir emir çıkarmıştı, keşke kendisi için de çıkarsaydı. Dokuz yaşımda yatılı okulda okumak için evi terkettim ve bir daha hiç evim olmadı. Annemin bir başka güzelliği de beni Nancy Drew ve Shakespeare kitaplarıyla dolu bir odada büyütmesiydi. Okumayı öğrenen herkeste görülen bir hevesle Shakespeare'e daldım. Bana çok iyi bir İngilizce duygusu kazandırdı bu.

Yeni albümünde İngiliz müzisyenlerle çalıştın. "L.A. kızlarını istemiyorum artık. Bu şehirde herkes zehirlenmiş" demiştin...

Doğru. Los Angeles'ta yirmi sene yaşadım ve hâlâ neden bu kadar uzun süre dayandım, anlamıyorum. Özellikle müzisyenleri kastediyorum. Safiyane hedeflerle bu şehre gelen bir müzisyenin masumiyetini yitirmesi çok vakit almıyor. Müzik hemen aksesuar haline geliyor. Ne kadar telif alacağım, yüzdem ne kadar olacak, elime ne geçecek?.. Bu sorular ağır basıyor. Para. Aklın paradayken müzik yapamazsın. Bu ikisi bir arada olmaz; büyük çelişki, tam mânâsıyla saçmalık. Ben her gün Dylan dinliyorum.

Albümde Dylan'dan izler hissediliyor doğrusu...

Albümdeki en bariz, en görünen etkilerden biri olacaktı ama, bazı parçaları ayıkladım. Sanırım "Honey"de ondan çok etkilendim. "Diamond Dogs"u (David Bowie, 1974) çok fazla dinledim. Bir de tabii "Wall"u (Pink Floyd, 1979). Konsept albümlere bayılıyorum. Hep böyle bir şey yapmak istemişimdir. "Rid of Me"yi (PJ Harvey, 1993) tekrar tekrar dinledim. Tamam, asla ona yetişemeyiz ama, sanırım ilham

verdi bana. Her ne kadar "White Chalk" (PJ Harvey, 2007) beni pek sarmamış olsa da, PJ Harvey'e bayılıyorum. Elli kere denedim o albümün içine girmeyi, bir türlü olmadı. Beni saran tek parça "Under Ether" oldu. Muhteşem. Bana kalırsa "Uh Huh Her" de (PJ Harvey, 2004) de pek iyi şarkı yok.

"Skinny Little Bitch"te bir adamdan bahsediyorsun ve diyorsun ki: "Benimle birlikte olmak için çok gençsin." Genç erkeklerle takılmak sana ters mi?

Genç erkek avcılığı, şu "cougar" lafı korkunç, bir de üstelik moda oldu şimdilerde. Geçen gece baktım, 27 yaşında bir herif etrafımda dolanıp duruyor. Flört ediyor benimle. Dedim ki: "Bak, ben 45 yaşındayım, senin annen yaşındayım. Göster bakayım kimliğini. Hiç değilse ehliyetin var mı bari?" Benim hoşuma gidebilmesi için bir erkeğin daha ilginç, kültürlü ve kadınsı olması gerekir.

Bu albüm bir nevi "kefaret" mi?

Hayır. "Celebrity Skin" (Hole, 1993), dul kalmış olmakla, Kurt'ü kaybetmiş olmakla yüzyüze gelmekten kaçtığım bir albümdü. Bundaysa sonuna kadar üstüne gidiyorum, kendimle yüzleşiyorum; o evreyi aştım. Artık hayatımın geride kalmış bir parçası.

Bu albümde kendinden, yaşadığın zorluklardan, acılardan çok dürüstçe bahsediyorsun. Sanki her şeyi aşıp hayata tutunuyor gibisin.

Çok doğru değil, biliyor musun. Dün gece biraz âlemcilik yaşayayım dedim. Kafayı çekmeye, kötü kız olmaya çalıştım. Odama gelen herkes çeşit çeşit uyuşturucu teklif ediyordu. Ama içimden gelmedi. Yalnız kalmak, kitap okuyup müzik dinlemek istiyordum. Sanırım çok katı, çok dirençliyim; bir yandan canavar gibi feci bir hatunum, ama bir yandan da çok kolay incinebiliyorum. Sorunlarımdan biri de bu. Austin'de South by Southwest festivalinde falan çaldık; iki günde üç konser verdik. Sonunda sinirlerim iflas etti, kriz geçirdim. Sahnede en zor şey insanların gözünün içine bakmak. İnsan kaybolabiliyor. Kendimi korumam lâzım. 45 yaşına geldim. Hayatımı yaşamak, rock yapmak istiyorum. Ben bunlar için yaratılmışım. Benim ailem grubum. Şu anda başka bir ailem yok.

Kızın Frances'in velayetini kaybetmen hakkında ne düşünüyorsun?

Bence geri gelecek. Geçen gün bu saçmalığı çözmek için mahkemedeydik yine. Her şey yoluna girecek, eminim. Üniversiteye gitmesini istiyorum, o da istiyor tabii. Aslında, Paris'e, Sorbonne'a gitmeyi daha çok istiyor, çünkü Marianne (Faithfull) orada. Marianne'a saplantı derecesinde düşkün. Ben de severim Marianne'ı. Bana '60'lardan kalma çizmeler verdi, çok müthişler, ama '80'lerin deri pantolonlarını Frances kaptı! Marianne harikadır. Ama seslerimizin karşılaştırılmasından hoşlanmıyorum. İkimiz de sarışınız ve rock starlarıyla çıktık diye bunu çok sık yapıyorlar. Bana kalırsa, ben daha çok Patti (Smith) ve rock yapan Poly Jean arasındayım.

Albümün ismini neden "Nobody's Daughter" koydun?

Bu isimde kendimi buluyorum. Frances de buluyor, her ne kadar bir annesi olsa da. Ve bizden önce, annem de kendini buluyor. Ve onun annesi de. Annem istenmeyen çocuk üzerine bir şey yazmıştı. Korkunç bir kadındır. Ama bak buradayım, kürtaj yaptırmamış. Bunun dışında hiç annem olmadı, insanın annesi olmasının ne anlama geldiğini bilmiyorum. Gerçekten bilmiyorum. Hayatımda bana karşı tek iyi insan üvey babamdı.

"Never Go Hungry"yi ne zaman yazdın?

Ekim 2005'te. 90 günlüğüne rehabilitasyondaydım, tamamen, tecritte. Böyle söyleyince korkutucu geliyor, ama aslında içinde kimsenin olmadığı büyük bir ev gibiydi. Bütün paramı, kredi kartlarımı kaybetmiştim, hepsini elimden almışlardı. iTunes hesabım bile yoktu. Şarkı derlemeye çalışıyordum ve herşeyi youtube'dan bulmak zorundaydım.

On sene önce "Larry Flint"te oynamıştın. Sinema dünyasının büyüsüne kapılmış, çok şey bekler gibiydin.

Ben hiçbir şey beklemiyordum. Başkaları benden çok şey bekliyordu. Şimdi tamamen kendime geldim. Hollywood'u gerçekten de sevmedim. Bütün oyuncular, en ünlüleri bile, adları bir listeye yazılı, birileri tarafından seçilmeyi bekliyorlar. Bir listede yer almayı ve de mainstream olmayı hakaret olarak alıyordum. Tahammül edemiyordum. Şimdilerdeyse bu fikirden hoşlanmaya başladım. Geçenlerde Gwyneth'i (Paltrow) Londra'da ziyarete gittiğimde tekrar heveslendim. Gwyneth beni çok gaza getirdi. Süper güçlü yeni bir menajerim var. Doğru düzgün davranabileceğimi biliyor –yani en azından bir noktaya kadar. Tahtaya vuralım da zaptedilemez hale gelmeyeyim. Biraz önce aramış menajerim, ödüm koptu. Belki de bana göre bir iş ayarlayamadığını söyleyecek. Neyse, benim de gitarım var; o sayede kendimi özgür ve bağımsız hissediyorum.

Aklın paradayken müzik yapamazsın. Bu ikisi bir arada olmaz; büyük çelişki, saçmalık. Ben her gün Dylan dinliyorum. Cohen ve Dylan mükemmel şairler, çünkü kafiye aramıyorlar.

Şarkı sözü yazarı olarak değerin tam anlaşılmıyor sanki...

Evet, ben de aynı fikirdeyim!

Kadın olduğun için mi?

Evet, elbette. Başka neden olabilir ki? Her sabah şiir yazıyorum. Rock yazmak, tamam, Neruda veya Rilke olmak demek değil ama, müzikalite önemli. Her sabah kendimi zorluyorum. Cohen ve Dylan mükemmel şairler, çünkü kafiye aramıyorlar. Bu tip şeyler benim gerçekten ilgimi çekiyor. Önemli olan rock şekilciliği değil, duruş. Bak, hakiki inciler takıyorum, üzerimdeki muhteşem elbise de Givenchy! Yırtık pırtık, vücudumu saran bir jean giyip "tişört bende, em beni şimdi!" demek istemiyorum. Çok mânâsız. Mühim olan tek şey müzik. *(Facebook'tan bir resmini gösteriyor)* İşte öldüğümde bu resmi kullanacaklar. Kurt'ün de gözlerine sürme çekilmiş bir resmini kullanmışlardı, görse sinir olurdu. Aslında o sürmeli hallerinden ben nefret ediyordum. Pat *(Smear –Nirvana'nın son dönem gitaristi)* onun göz kalemi kullanmasına önayak olarak beni deli etmişti. "Koç gibi kocamı kız çocuğuna niye çeviriyorsun" diyordum, "ama bu Bowie stili" diyordu. Elbiseler giyip tüller takarlardı, bu iş daha nereye kadar gider, bilemiyordum, süveter giyen erkeğimi geri istiyordum.

15 sene geçti, adın hâlâ Kurt Cobain'le anılıyor...

Evet ya, egzotik bir nesne gibi. Bitsin artık, boşanmak istiyorum. Courtney Love'dan kurtulmak istememin bir sebebi de bu. Artık o kadını sırtımda taşımak istemiyorum. Kendi hayatımı kazanıyorum, bağımsızım, ayaklarımın üstünde duruyorum, bir erkeğin parasına ihtiyacım yok; hiçbir zaman olmadı.

Cobain'le geçirdiğin seneler üzerine biyografik bir ortak yapıma girişmişsin. Kendi bakış açını ortaya koymanın zamanı geldi diye mi düşündün?

Tam olarak "benim" bakış açım değil. Senaryo güzel. Ben sadece "gerçeği söyleyin" dedim.

Cobain rolü için Robert Pattinson'ın ismi dolaşıyor ortalıkta...

Pattinson mı? Kesinlikle olamaz! Çok saçma! O gitsin yüzüne parıltılı pudralar sürsün. Son zamanlarda 25-30 yaşlarında bir sürü yeniyetme aktörün peşimde koştuğunu farkettim. Neden olduğunu anlamamıştım. Ufaklıklardan hoşlanmam ben. Yönetmen bir arkadaşım uyandırdı beni: "Courtney canım, rolü istiyorlar!"

Gus Van Sant'in Kurt Cobain'in son günlerine odaklanan "Last Days" (2005) filmini izledin mi?

Hayır, izlemek de istemiyorum.

Güzellikten ve güzelliğin yitirilişinden bahseden birçok şarkı yazdın...

Evet. Bu meselelere takık olup olmadığımı bilmiyorum ama, bu konuda epey şarkı yazdım, bir tanesi de bu albümde. Her daim güzel olan, güzelliğiyle bilinen ve sırf bu nedenle iltimas gören insanlar konusu ilgimi çekiyor. Ve buna bağlı olarak, masumiyet, kibir... 14-15 yaşlarımda çirkinleşmeye başladım. Burnum, suratımın ortasında patladı. O zamana kadar hoş, narin bir çocuktum. Güzel olup da bu güzelliği kaybetmek gerçekten tuhaf bir deneyim. Otuzlarımda estetik yaptırdım. "Siktir et, yaptır gitsin" dedim. Burnumdan hoşnut kaldım, çünkü gerçekten mesele ediyordum, kafayı takmıştım. Şimdi idare eder. Ama iki kere yaptırmak zorunda kaldım. İnternette korkunç fotoğraflarım var. Burnum patates gibi. Dudaklarım da... Göğüslerimi de yaptırdım, ama patladılar. Zırt pırt tişörtümü çıkarıp atma alışkanlığım vardı ya, şu Amazonluk belası, neyse...

Sahneye yeniden çıkma fikri seni heyecanlandırıyor mu?

Sahnede hakikaten kendimden çok şey veriyorum. O kadar ki, beni tüketiyor. Bilmiyorum, belki de yaştandır... Eskiden sahnede olmak tam bir katarsis yaratıyordu. Hâlâ da öyle aslında. Ama artık zorluyor. Seyirci de verebileceği her şeyi veriyor: Bütün sözleri ezbere biliyorlar, kendilerini şarkılara veriyorlar... Daha ne yapsınlar? Çıkışta daha fazla tişört mü alsınlar? Bilemiyorum. Tek bildiğim, artık bunun bana yetmediği. Sanırım bir kocamın, ailemin, kendime ait bir hayatımın olmasını özledim. ✚

GÖKSEL

Çerçevenin değiştirdiği resimler

Şarkı yazarlığına alıştığımız Göksel, yeni albümü "Hayat Rüya Gibi"de de bir önceki albümü "Mektubumu Buldun mu"nun izinden gidiyor, '70'lerin popüler şarkılarını, film müziklerini yeniden yorumluyor, masumiyet atfettiği bir dönemi yeniden yaratıyor. Göksel'le dün, bugün, yarın üzerine konuştuk...

Söyleşi: Koray Löker

Nasıl gidiyor yeni albümün ilk günleri?
Göksel: Çok iyi gidiyor. Kendi şarkılarını söylemeye alışıkken sadece başkalarının şarkılarından oluşan bir albüm hazırlamak ürkütücüydü. Bir yandan da, senelerdir çok istiyordum. Hayatta her şeyden çok şarkı söylemeyi seviyorum. Bu kadar güzel şarkıları söylemek de çok heyecan verici. Yine de, kendimi kendi sözlerimle ifade etmeye çok alışmışım. Bir de, insanların ne diyeceğine çok kulak asıyorum. İnsanların kabullendiğini, albümün sevildiğini gördüm, rahatladım. "Hayat Rüya Gibi"yi yaparken "ne yapıyorum, bu daha ne kadar devam edecek?" diye tedirgindim, albüm çıktıktan sonra rahatladım. Görüyorum ki yine ulaştım insanlara. Bu albümler sanki müzik hayatım boyunca yapmak zorunda olduğum bir görevdi. Bundan sonra yine kendi şarkılarımı söyleyerek devam edeceğim.

Bestelerinden oluşan albümlerinin her birinde yeni bir Göksel'le karşılaşmaya alışmıştık. Cover albümlerinde de eski yerli filmlerden fırlayan bir karakter doğdu galiba...

Ruh halimi çok iyi yansıtan şarkılar seçtim. "Mektubumu Buldun mu?", hayatımın bir kırılma ve değişme dönemine denk geldi. Biraz depresif ve duygusaldım, seçtiğim şarkılar da öyle oldu. Sonraki sene çok renkli bir hayat yaşamaya başladım. Hayatıma çok renkli, çok eğlenceli insanlar girdi, çok eğlenceli konserler yaptık. Duygusal tarafım her zaman var, hep hüzünlü şarkılar var, ama bir yandan hayatımın içinde espri, neşe var. Albüme de yansıdı bu durum.

Ruh halini yansıtması, sesine uygunluğu... Başka hangi kriterlere göre seçildi şarkılar?
Kendimce "ben bu şarkıyı iyi söylerim" diye düşündüğüm şarkılara bakarak "birçok şarkı yapalım, beğenmezsek ya da sesime uymazsa çıkartırız" diye düşündük. Ama stüdyoda deneyip de vazgeçtiğimiz şarkı olmadı. Eski Türk filmi şarkıları, baladlar, daha duygusal şarkılar sesime uyuyor... Bu arada çok ilginç bir deneyim oldu, ben söylerken Ajda Pekkan şarkılarının başka bir hale döndüğünü farkettim. Aynı aranjeyle aynı şarkıyı söylüyorum, ama başka bir şarkı gibi oluyor. Bazı şarkıcılarda çok net oluyor bu. Ajda Pekkan'ın sesinden dinlediğimiz bir şarkı, çerçevelenmiş bir resim gibi hafızamıza çok net yerleşmiştir, o şarkıları "öyle" biliriz ya, ben söyleyince aynı resim başka bir çerçevede başka bir resim gibi oluyor. İlk dinlediğimde bana bile çok değişik geliyor. Kimileri hoşlanıyor, kimileri hoşlanmıyor.

Olumsuz anlamda nasıl bir eleştiri geldi?
Daha çok, ikinci albümü de yaptığım için tepki aldım.

"Çok satınca ikincisini yaptı" gibi bir eleştiri mi?
Muazzez Ersoy yakıştırması yapıldı. Elbette beni daha önce hiç dinlememiş insanlarla da buluşturdu bu albümler. Hep kendi şarkılarımı söylediğim için büyük konserler güzel geçiyordu ama, bu kadar coşkulu geçmiyordu. Genelde mütevazıyımdır, ama şu konuda mütevazı olmayacağım: O şarkıları daha önce söyleyen başka şarkıcılar da oldu, bense bu işe çok özendim, çok çalıştım ve çok sevdim, dinleyici de bana o şarkıları yakıştırdı. Benim sesimden duymayı sevdi insanlar. Şuna çok güldüm: Rod Stewart da aynı benim gibi, senelerce kendi şarkılarını yaptı, derken bir cover albüm yapıyor, sonra ikincisini, üçüncüsünü, dördüncüsünü. Meraktan ekşisözlük'e girdim; bizim ekşisözlük'çüler, aynen bana yaptıkları Muazzez Ersoy yakıştırmasını Rod Stewart'a da yapmışlar. *(gülüyor)* Birden içim çok rahatladı.

Diğer cover albümlerinden ayrılan özelliklerden biri de özgün düzenlemelere sadakatin galiba. Bu tercih neden?
Bütün aranjelerin akustik olmasının, enstrümanların hepsinin canlı çalınmasının özlemini çekiyorum. Çocukluğumda müziğin bende bu kadar yoğun bir tutku oluşturmasının sebebi bu sound. Bir de, müziğin kusursuz olmamasını istiyorum. Birtakım kusurlar var o müzikte, çünkü bugünün teknik imkânları gibi değil, küçücük bir masada yapılıyor kayıtlar. Şarkıcılar iki kanalda söylüyor, müzisyenler hep beraber giriyor, çalıyor ve orada bir ruh bütünlüğü sağlanıyor. Müzik o. Ben müziği canlı seviyorum, o yüzden sahnede daha çok keyif alıyorum. Cover albümlerden önceki son dört albümü eski eşimle (Alper Erinç) birlikte yapmıştım. Alper çok değerli bir müzisyen, beraber çok da güzel şeyler yaptık. Ama o yalnızlık hissi, iki kişinin kapanıp müzik yapması hissi, birçok şeyin bilgisayar ortamında yapılıyor olması beni birazcık soğuttu. "Ay'da Yürüdüm" albümü, her şeyden soğuduğum, "başka bir yolu olmalı" diye düşündüğüm bir dönemdi. Bunu pek çok insan, müzisyen, şarkıcı düşünür ve başka arayışlara girer. O sırada ilk cover albümüm çok nefes aldırdı. Şu andaysa tekrar beste yapmayı, yeni bir şey yaratma duygusunu özledim. Ama hiçbir şey akustik müziğin yerini tutamaz. Fikir değiştirmezsem –çok sık değiştiriyorum– buradaki aranje anlayışını kendi şarkılarıma uygulamak istiyorum. Müzikal kariyerimi, kendi sözlerini söyleyen, kendi şarkılarını yazan klasik bir şarkıcı olarak sürdürmek istiyorum.

"Arka Bahçem" çıktığı sırada konuşurken (Roll, sayı 97) söz yazarı olmaktan çok bahsetmişiz, bu albümlerde sözlerle nasıl bir ilişki kurdun?
O dönemde çok politik sözleri olan şarkılar var. Politik bir söylem içerisinde olmayı kendime uygun görmediğim için o şarkılardan uzak durmaya çalıştım. Bir de, erkek dilinden yazılmış sözler çok var o dönemde.

Politik bir söylemin olmasını tercih etmesen de, seyirci senin için bir rol düşünüyor galiba. Greenpeace'in son reklam filmleri internette yayınlanırken, Akkuyu'da nükleer karşıtı bir konser veriyordun. O günlerde Hande Yener'in Greenpeace kliplerinde rol alması üzerine "Aylin Aslım, Göksel varken ona nereden sıra gelmiş?" gibi bir yoruma denk geldik.
Seyirci sen altını çizmesen de nasıl bir hayat anlayışın olduğunu görüyor. Doğru bir tespit olmuş. Greenpeace için bir şeyler yapması gereken şarkıcılardan biri benim. Teknolojiyi sevmediğim gibi, doğayı çok seviyorum, hepimizin bu konuda bir şeyler yapması gerektiğini düşünüyorum. Hande Yener'inkini görmedim, Şevval Sam'ın oynadığını izlemiştim, çok başarılı buldum.

Söylemek istediğin bir şarkıyı sözleri nedeniyle seçmediğin oldu mu?
Var ama, aklıma gelmiyor. Bu albümdeki "Kıskanıyorum", tamamen erkek ağzıyla yazılmış bir şarkı. Onu koyarken tereddüt ettik. Sonra baktık ki, kadın şarkıcılar söylemiş, Emel Sayın, İnci Çayırlı... O dönemde öyle bir şey yokmuş, kimse dikkat etmiyormuş.

"Eylülde Gel" de erkek ağzından...
O da hoşuma gidiyor. Alpay liseli sevgilisini bekliyor sanki okulun kapısında. Ben söyleyince liseli bir kız,

okuldaki sevgilisini bekler gibi oluyor. Şarkının hikâyesi değişmiş oluyor böyle olunca.

Manga'yla çok başarılı bir düet yapmıştın, şimdi de "Palavra Palavra"yı Teoman'la birlikte söylüyorsun. Başka düetler olacak mı?

Düet gibi bir fikrim yoktu. "Palavra"yı mı yapsak diye düşünürken Teoman'la ortak arkadaşlarımızın aklına geldi. Teoman da çok heyecanlandı, çok severmiş şarkının orijinalini. Bu sayede o iki karakteri yaşadık bir anlamda, yaşatmaya çalıştık. Manga'yla "Dursun Zaman" da öyle bir kesişme olmuştu. Aslında ilk düetim Yavuz Çetin'le, onun bir şarkısına yaptığım düetti, onu ayrıca severim. Şimdi farkettim ki, hiç benim yazdığım bir düet yapmadım.

Cover albümlerin çıkarken bir de "The Best Of Göksel" yayınlandı, ama galiba senden bağımsız yapılan bir iş olmuş...

Kendi "best of"umu ben yapamadım. Ben klibin montajına bile girerim, işin o kadar içinde olmayı seviyorum. Benim için çok büyük bir acı oldu o albüm. Elime alıp bakmadım bile. Geçenlerde bir yerde gösterdiler, iki kapakçıktan oluşan çok çirkin bir şey. Tamamen eski plak şirketim tarafından ticarî amaçla yapılmış. "Best of" diye adlandırılmasaydı bari, onlar benim en iyi şarkılarım değil çünkü. Daha özenli seçmek isterdim. Belki ilerde bütün o şarkıları akustik olarak çalacağım bir albüm yapabilirim.

Sence "Best Of Göksel"de hangi şarkılar olur?

"Uzatmalarda", "Günün Birinde", "Sabır", "Uzun Uzun Yollar", "Kurşunî Renkler" mutlaka olmalıydı. İlk albümün hakları onlarda değil, o yüzden "Sabır"ı koyamadılar. "Günün Birinde"nin bestecisi ben değilim. Benim bestelerimi sonsuz kullanma hakları var ama, "Günün Birinde" için besteciye tekrar para ödemeleri gerekiyor. O parayı ödememek için o şarkıyı koymayabiliyorlar.

İlk albümün hakları kimde? Koleksiyon nesnesine dönen albümlerden biri oldu o da, tekrar basılır mı bir gün?

Bir daha basılmaz, tahmin etmiyorum. Albümler yeni çıktığında bile satmıyor. Fakat dijital ortamda yayınlanması gibi bir olanak doğacak yakında. Raks'a ait bütün katalog Avrupa Müzik tarafından alındı. Raks ve Universal artık mevcut olmadığı için o şarkılar sahipsiz kaldı. Birçok şarkıcı benimle aynı durumda.

Dijital ortamın faydalarından biri de bu arşivler olacak demek ki.

CD'ler sadece arşiv anlamında kalacak, insanlar başka yerlerde müzik dinlemeye başlayacak. Yasal mp3'lerin indirilebileceği çalışmaların genişletilmesi lâzım. O zaman kimse için sorun kalmaz.

Kendi prodüksiyonunu yapabilmek, basit bir dizüstü bilgisayarında bile albüm yapabilme olanağı bağımsız sanatçıların işini kolaylaştırıyor. Yapım şirketleri ve sanatçılar arasındaki ilişki nasıl etkilenir bu gelişmelerden?

Yapım şirketleri de, albümler de hep olacak bence. Ben albümümü müzik markette CD olarak görmek istiyorum. Çocukluğumdan beri en sevdiğim şeylerden biri müzik albümleri. Kim ne çalmış, görmek istiyorum. O yüzden yapım şirketi de hayatımda hep olsun isterim. Ayrıca şarkıların daha geniş kitlelere ulaşmasını da sağlıyorlar. İnternet üzerinde dikkat çeken sanatçılar da genellikle sonradan yapımcılarla çalışıyorlar.

Dijital yayıncılar çıkıp da basılı albümler ortadan kalkarsa ne olacak peki? Bir yandan da, tek tek şarkı satmak mümkün hale gelince albüm kavramı ölüyor diye konuşuluyor.

Şimdi plakları özlediğimiz gibi bir şey olabilir. Belki CD'leri özleriz. Bilgisayar ortamında müzik dinlemekten hiç hoşlanmıyorum, mp3 olarak indirip dinlemekten hiç keyif almıyorum. Yaygınlaştırmak açısından şahane bir şey, ama müziğin kalitesini öldürüyorlar.

O mecranın erişime engellenmesi durumu hakkında ne düşünüyorsun?

Müyap'ın haklarını korumasını normal karşılıyorum. Eğer özgürlük istiyorsan, yapımcıyı aradan çıkarmak zorundasın. Şarkıcı hayrına şarkı söyler, kimse para vermese de söyler, müzik yapar. Başka türlü duramayız, yaşayamayız. Ama yapımcılar işadamları, bizim gibi müzisyen değiller. Sektörün kendini döndürmesi için de yapımcılara ihtiyaç var.

Roll'da son buluşmamızda hayatının bir soundtrack'i olsa bugünlerin müziği ne olur diye sormuşuz. Bugün tekrar sorsak?

Albüm yeni çıktığı için bir süredir hiçbir şey dinleyemiyorum galiba. Geçen gün yine eski bir şey dinledim, Carole King'in "Tapestry" albümünü. Çok severim o albümü, içim temizlendi dinlerken. Bugünün müzik anlayışını galiba çok sevmiyorum. Bu cover'lar o yüzden bana iyi geldi.

Rod Stewart bir cover albüm yapıyor, sonra ikincisini, üçüncüsünü, dördüncüsünü. Meraktan Ekşisözlük'e girdim, Muazzez Ersoy yakıştırmasını ona da yapmışlar. İçim rahatladı.

Geçen sefer de, Morcheeba, Portishead, Suzanne Vega, Natacha Atlas aklına gelmiş. Acaba bir gün yabancı bir cover albümü gelir mi?

Hiç aklıma gelmedi. Müzikle ilgili yaptığım en iyi şey, duygu aktarımı. İyi vurgu yapıyorum. Bunu da en iyi kendi dilimde yapıyorum. Harflerin söylenişinin bile önemi oluyor. Başka bir dilde konuşmuyorum ki, başka dilde nasıl iyi şarkı söyleyebilirim? Güzel ses çıkarabilirim ama, güzel söz söyleyemem başka bir dilde. Bence kimse söyleyemez. Çünkü duyguysa iş, çok hâkim olmak lâzım. Hâkim olmayınca bir şeyin benzeri gibi oluyor, papağan gibi. Bu şekilde şarkıya stilini, kimliğini katmak çok zor.

"Körebe" çok büyük bir çıkıştı, "Arka Bahçem" çıktığında "aynı tirajı yakalayamadık, üzüldüm" demişsin...

"Arka Bahçem" "Körebe" kadar çok satmadı, ama en sevilen albümüm oldu, "Bi Seni Konuşurum", "Benden Geçti Aşk" gibi şarkılarla. Bir albümün başarısını sahnede anlıyorum. Ben her ne kadar bazen alternatif olarak görülüyor olsam da, pop müzik şarkıcısıyım. Yapımcılarla çalışmanın iyi yanları olduğu gibi, kötü yanları da var. Bir buçuk yılda bir albüm çıkarma zorunluluğu gibi. Benim de varlığımı sürdürmek için orkestramı tutabilmek, konserleri devam ettirmek gibi zorunluluklarım var. Sahneleri de çok sevdiğim için, albüm yapmalıyım, o albüm de insanlara ulaşmalı. Yoksa ne anlamı var ki, evde oturup biz bize dinliyorsak? Albüm yaparken kendimden bir şeyler koparıp insanlara sunuyorum, beğenmedikleri zaman bu beni çok üzüyor. Bu açıdan başarılı bulmadığım iki albümüm var. Biri "Söz Ver", diğeri de "Ay'da Yürüdüm". İkisi de aynı sebepten dolayı başarısız oldu. Çok kısa sürede çıktılar. Kendi şarkılarını yazan bir insan için beş senede dört albüm çıkarmak, o kadar şarkı yazmak hiç kolay bir şey değil. "Ay'da Yürüdüm" çıktıktan sonra uzun bir süre albüm çıkarmamaya karar vermiştim, yeni bir şey söylemek istiyordum. Dönüp dolaşıp ne yaşayabilirsiniz ki, farklı bir şey söylemek için? Kendinden de kaçamıyorsun, kendini tekrar etmeye başlıyorsun. O arada aldığım bir teklifti bu cover albümü, o yüzden sıcak geldi. Kendime daha çok dönebilirim, daha çok şey yaşarım ve söyleyecek daha fazla sözüm olur, başka bir şey söylerim, başka bir müzik yaparım diye düşündüm. Arayıştaydım. Eşimle ayrılığım, müzikal olarak da artık ayrılıyor olmamız... Şimdi bakıyorum o dönem yaptığım şarkıların sözlerine, ne kadar sıkıldığımın, özgürlüğümü kaybetmeye başladığımın sinyallerini ta "Karar Verdim"de vermeye başlamışım. Belki başkaları becerebilir ama, evlilik ve müziği bir arada ben beceremedim. +

SAKARELLER

Dost rock

Bir bar olarak İstanbul, hatta dünya ölçeğinde bir müzik kültürü geliştiren Peyote, yaz taarruzuna geçti, dört şahane albüm birden bastı. İlk hediyeleri, Sakareller'in ilk albümü "Beş Dakika Daha". Komik ve kızgın, sert ve naif, sakar ve yetkin, sözden de, çalgıdan da imtina etmeyen bir rock var Sakareller müziğinde. Dörtlüyle haliyle Peyote'de buluştuk...

Söyleşi: Merve Erol - Şahan Nuhoğlu

İlk albümünüzü geçen ay yayınladınız, ama bildiğimiz kadarıyla uzun yıllara dayanan bir grupsunuz...

Işık Barış Fidaner: Bu dörtlü 2003'te buluştu. Başar'la ben 1998'de İzmir Fen Lisesi'nde başladık. Yatılı okuduk, izoleydik, dünyadan az haberimiz oluyordu. Okula girdiğimizde müzik odasında bir davulla elektro gitar duruyordu, biz de çalmaya başladık.

O zamanlar ne tarz şeylerden hoşlanıyordunuz?

Başar Uğur: Green Day, "Another Brick In The Wall", "Still Got The Blues" falan karışıktı.

Barış: Onu bir arkadaşımız gitar çalsın diye seçmiştik. *(gülüyorlar)* Başar'la ikimiz aynı üniversiteye düşünce, Boğaziçi'nde, Taşoda'da çalışmaya başladık. Uğur'la Bahadır bizi bayağı toparladı, tam oldu grup.

Okuduğunuz bölümler neydi?

Barış: Başar'la benimki Bilgisayar Mühendisliği. Uğur'unki Fizik, Bahadır Felsefe.

Fen ağırlıklı bir grupsunuz yani. Halbuki rock ve şarkı formuna edebiyat öğrencileri daha eğilimli değil midir?

Başar: Fikret Kızılok doktor, Bülent Ortaçgil mühendis. Öyle örneklere benzemiş oluyoruz. Müziğe hiç teknik bir haz gözüyle bakmadık. Dinlediğimiz şeyler de öyle virtüozite işi değildi hiç. Şarkı yazarlarını, Bülent Ortaçgil'i, Radiohead gibi grupları seviyorduk. İyi şarkıları, derdini kısaca anlatan, gündelik hayatla ilişkili, haliyle kusursuz olmayan şeyleri dinledikçe ne yapabilirsin? Onları taklit etmek, onlar gibi yapmak istersin. Biz de öyle yaptık.

Bahadır Maşa: Çocuk yedi-sekiz yaşında neye eğilimi olduğunu belli eder. Biraz kafası çalışıyorsa, o çocuğun mühendis olması lâzım diye düşünülür. Olmazsa sanki yazık eder kendine. Böyle bir anlayış var Türkiye'de.

Sen Felsefe kazanınca ailen üzülmedi mi?

Bahadır: ODTÜ Endüstri Mühendisliği'ni kazanmıştım aslında, yapamadım. Felsefe okumak için Boğaziçi'ne geldim. Ben de tırnak içinde kendine yazık edenlerdenim. Deneyimlerimiz biraz farklı. Ben müziğe evdeki kırık bir bağlamayı alıp tamir ettirerek başladım. Kendiliğinden gelişti her şey.

Kim çalıyormuş bağlamayı evde?

Bahadır: Babam. Orhan Gencebay hayranıdır çok fena. O da kendi kendine merak salmış. Antalyalıyız biz, Neşet Ertaş gelirmiş, konserlerine gidermiş. Ailesi karşı çıkmasına rağmen ilgilenmiş, bağlama almış, babaannem bağlamayı kafasında kırmış.

O bağlamayı mı tamir ettirdin yoksa?

Bahadır: Yok. *(gülüyorlar)* Ama o bağlamanın çalındığı zamanları hatırlıyorum. Albümde bağlamaları ben çalıyorum. Eskiden daha iyi çalardım. Basa geçince, geri planda kaldı.

Uğur Güney: Benim de şöyle bir tesadüf hikâyem var: Babam avukat. Müvekkilleri ödeyemeyecek durumda olduğu zaman çok üstüne gitmezmiş. Müvekkillerinden biri müzik hocasıymış. Vekâlet ücretini ödeyemeyecek durumda olunca, "sizin büyük oğlunuz çok yetenekli, ona ders vereyim" demiş. Abime org dersleri verilmesiyle girdi bizim eve müzik. Ders bittikten sonra orgun başına ben gidiyordum.

Asıl ders alan abin ne yaptı sonra?

Uğur: Grup faaliyetine girmedi. "Bir ritm vereyim, oryantal akarken ako basayım" tekniği üzerine gitti.

Başar: Uğur'ların bir sünnet videosunu izledik. Bunlar resmen birbirleriyle yarışır gibi çalıyorlar. *(gülüyorlar)*

Bahadır: Rekabet var. Uğur "Daha dün annemizin"in sözlerini unutuyor, ağlamaya başlıyor, ama çalmayı bırakmıyor. Youtube olsaydı, bayağı bir hit alırdı o zaman.

Peyote çevresindeki gruplarda ve yeni kuşaklarda doğaçlamaya yatkınlık göze çarpıyor. Siz niye şarkı formuna daha sadıksınız?

Uğur: Çaba ve yetenek gerektiriyor doğaçlama. Şarkı üretim safhasında doğaçlama yapmaya çalışıyoruz, ama bir-iki melodi tutturabiliyoruz. Baştan sona dinlenebilir bir şey pek çıkartamıyoruz.

Bahadır: Dinleyici olarak tercihlerimizin de etkisi var. Kendimizi kaptırıp dinleyebileceğimiz doğaçlama müzikler var, ama bunların sayısı sınırlı. Yapı aramak gibi bir şey söz konusu olabilir. Şarkı formunun hâlâ bitmediğine, ilgi çekici şeyler yapılabileceğine inanıyoruz.

Katıldığınız bir radyo programında, kendi şarkılarınız dışında, Nusrat Fateh Ali Khan, Asian Dub Foundation ve bir emprovizasyon harikası olan Orhan Gencebay'ın "Sevmiyorum Deme"sini çalmışsınız...

Bahadır: İki şarkı arasında bir bütünlük var. Ama tabii yanlış anlaşılmasın, Gencebay geleneğini devam ettirmek gibi bir niyetimiz yok bizim. O çok ağır bir şey. *(gülüyor)*

Başar: Doğaçlama deyince, Replikas'ı düşünelim. Takip ettiğimiz kadarıyla, konserlerde eskisi kadar doğaçlama yapmıyorlar. Bunun zaman içinde niye evrildiğini bilmiyorum. Nihaî ürünü albüm olarak düşünen her grup o kalıba girecektir. Çok daha cesur davranabilecek, albümüne 15 dakikalık doğaçlama şarkı koyacak gruplar var mı, bilmiyorum.

Siz biraz Replikas'a benzetiliyorsunuz, değil mi?

Uğur: Bu iyi bir şey. Ortaklaşa takdir ettiğimiz, sevip saydığımız gruplardan biri Replikas.

Başar: Hem buradan beslenen hem yüzünü Batıya dönen gruplar içinde yetkinliği itibariyle aradan sıyrılan bir grup Replikas. Üzüldüğüm şey, neredeyse tek grup olması. Ben-

Soldan sağa Sakareller: Işık Barış Fidaner (gitar, vokal), Bahadır Maşa (bas gitar, bağlama), Başar Uğur (davul, vokal), Uğur Güney (gitar, elektronik aksam)

zeri gruplar çoğalsa, aradaki farklar da ortaya çıkacaktır, bizim farkımız da görülecektir.

Bahadır: Albümü Replikas'ın elemanları kaydetti, ama müzik ne kadar benziyor? Albümü alan biri orada isimleri görünce algısı ister istemez değişecek. Müzik deneyiminde bu da var, sadece seslerden ibaret değil müzik. Albüm kapağındaki yazı, kullandığın enstrüman, onu nasıl sunduğun, giydiğin tişört... Bunlar dinleyici algısı üzerinde küçük küçük etkisi olan bileşenler.

Başar: Altın Mikrofon zamanlarında da birbirine benzeyen çok grup var, her birini ayrı ayrı seviyoruz. Olay böyle algılanırsa daha güzel olur.

Radyo programında '68'in ABD menşeli Ortadoğu rock grubu Devil's Anvil'i de anmışsınız.

Başar: Yeni keşfettik. New York'ta albüm çıkarıyorlar, tam savaşa denk geliyor ve hafiften güme gidiyor. Öyle örnekler var, yıllar öncesinden Mustafa Özkent gibi bir adam mesela... Hem yerli ve şehirli olup hem de beslendiği kaynakları Batı formuna katmayı bilen bir sürü örnek var. Onlardan beslensek daha yaratıcı şeyler ortaya çıkabilir. Erkin Koray'ın Devil's Anvil'den birebir aldığı iki şarkı var, Çamur'un "Halim Öyle"si de öyle. Sonuçta, Türkçe söylemişler üstüne. Aranjman mevzuu bu aralar çok ilgimizi çekiyor. Biz de Kraftwerk ve Radiohead şarkılarına el attık.

Sözlerin içeriğine bağlı kalıyor musunuz?

Uğur: Radiohead'in "Anyone Can Play Guitar" şarkısını "Herkes Bağlama Çalamaz" diye uyarladık. "Destiny" diye başlıyor Radiohead, bizimki "ah kader" diye.

Bahadır: Londra İstanbul oldu, gitar bağlama. Söz uyarlama aşaması çok eğlenceli. Müziğe o kadar kafa yormuyoruz bunları yaparken. Radiohead'de "I wanna be wanna be wanna be Jim Morrison" diye bir bölüm var. "Orhan Abi han abi han Abi olmak istiyorum" diyoruz biz de.

Yaptığınız müziğe avam rock diyorsunuz. "Avant"dan bozma, güzel bir tabir. O da mı bir tür aranjman?

Bahadır: *(gülüyor)* Başkaları da var. Kıraat rock'ta karar kıldık en son.

Barış: Sözde rock var, özde rock var. Post rock değil de, dost rock var...

Bu aralar bir arabesk furyası yaşanıyor. Fairuz Derin Bulut klasik arabesk şarkılarından oluşan bir albüm yapmıştı. Geçtiğimiz günlerde Şevval Sam ve Işın Karaca kendi janrlarında benzer albümler çıkardılar...

Başar: Geçen gün Fairuz Derin Bulut için tartışıyorduk: Arabesk mi desek, neo-arabesk mi? Mesela Reha Erdem'in "Hayat Var" filmi de neo-arabesk gibi bir şey. Fairuz'cular Ali Tekintüre'yi yanlarına almışlar, onun iyi şiirlerini seçmişler gibi geldi bana. Albümleri Doublemoon'dan çıktı, Babylon seyircisi de melankolik bir biçimde onunla rakı içecek ama, Fairuz Derin Bulut bu insanlara müzik yapacak grup değil. O zaman çok sahipsiz kalıyor albüm ve cesur bir şey haline gelmiş oluyor.

Okuduğunuz bölümler itibariyle beyaz yakalı bir meslek grubuna dahilsiniz. "Beş Dakika Daha" şarkısı bu sosyal grubun rahatsızlıklarının yansıması gibi okunabilir mi?

Barış: Mesaili hayat...*(gülüyor)* Kafa işçisiyiz. Meslekte de var o sıkıntı, ama şarkıdaki üslûp daha çok öğrenciliğe uygun galiba. Şimdi çıksa o parça daha ciddi olurdu.

Bahadır: Nasıl daha ciddi? Olmazdı be.

Uğur: En temelinden, müziğe daha çok vakit ayırmayı isterdik. Beş dakika daha prova yapabilseydik... Gruba verebileceğimden çok daha azını veriyorum gibime geliyor. Okulda asistanlık yapıyorum. Fiziği seviyorum. Hepsine aynı anda hak ettiği ilgiyi verememek sıkıntı yapıyor.

Barış: "Yörünge"yle "Beş Dakika Daha"yı beraber düşünebiliriz. "Beş Dakika Daha"da kalkmak, işe gitmek lâzım. "Yörünge"deyse bütün şehri saran ulaşım hatlarında dolaşan insanlar var. Kaptan kaba aktarılmak diyoruz şarkıda buna...

İyi şarkıları, derdini kısaca anlatan, gündelik hayatla ilişkili, haliyle kusursuz olmayan şeyleri dinledikçe ne yapabilirsin? Onları taklit etmek, onlar gibi yapmak istersin. Biz de öyle yaptık.

"Ne Sev Ne Terket" biraz bunlarla mı alâkalı?

Başar: Tutkusuzluk hali... İnsanların tamamen hayatı idame ettirmek için bazı işleri yapması, bu işleri kimsenin ne sevmesi, ne de terketmesi... Türkiye'deki grupların doğaçlamadan şarkı formuna evrilmesi de sanki bu gibi durumlarla ilgili. Kimse sahnede uzun doğaçlamalara tahammül edemez hale geldi. İnsanların hayatından belli bir süre istiyorsun, büyük sanatçı gelmedikçe kimse uzun performans beklemiyor. "Meramını hemen anlat, alacağımı alayım, gidip eğleneyim" diyorlar. *(gülüyor)*

Sizin de bileti hemen kesen şarkılarınız var. Daha ilk şarkıda, "Anı Hırsızı"nda söze tak diye giriyorsunuz. Ama "Yörünge" gibi doğaçlamaya açık parçalar da var...

Uğur: Dönem dönem başka başka şarkılara taktık. Bir ara halk türküsü formuna yakın melodiler geliyordu, bir ara math rock olayına girdik, 15 dakikalık, 26 dakikalık şarkılar falan. "Bir Metrekare" ve "İbreler" öyle bir dönemde çıktı.

"Beş Dakika Daha"da, "Ne Sev Ne Terket"te, "Tercüman-ı Ahval"de bir tür kapitalizm eleştirisi yok mu?

Başar: Çocukluğun terkedilme zorunluluğundan bahsediliyor "Tercüman-ı Ahval"de: "Yıllar önce sünnet artığıyla gömülen bir çocuk, şimdi milyonlarla oynuyor..." Sünnet artığı veya göbek bağı, üniversite bahçesine gömülür ya. "Adam oldun sen" vurgusu da tabii ki kapitalizmle ilişkili. Şarkıda bir kapitalizm eleştirisi var ama, çocukluğun bırakılma zorunluluğu çok kafama taktığım bir mesele. "İçimdeki çocuk" lafı çok küçümsenen bir şey, ama çok büyük bir hadise.

Uğur: Çocukluk bırakılıyor ama, yetişkinliğe de geçilmiyor. Robotluğa geçiliyor. Ben de acayip dertliyim o konuda. Sınavlar yüzünden çok fedakârlık yaptım. Abime alınan org bende klasik piyano çalmaya evrilmişti. ÖSS yüzünden o yeteneğimi kaybettim.

Başar: Sadece şehirli çocuklar da değil, köy ya da varoşlardaki çocuklar için de çocukluk yaşı çok aşağıya çekildi. Şehire yansıması başka oluyor. Çocuk işçi sayısı da anormal yüksek.

Albümün son şarkısı "Yazısız", ama sonunda bir cümlelik bir yazı var. Hikâyesi ne?

Uğur: Anneannemin yaşı bayağı ileri, 80'lerinde. "Teşekkürler" bölümünde ismi geçiyor, Hatice Kocabaş. Cümlenin başından başlayıp, iki paragraf sonraki başka bir cümlenin sonundan yüklemini alıp, birinin cümleciğini alıp, daldan dala atlayıp dağınık konuşan biri. Gizli gizli kaydetmeye başladım anneannemi. O gün de coşmuştu. Tam olaylar zamanında iki çocuğu üniversitede falan. Kayınçosu da Fatsa'da Deniz Gezmiş'i ağırlamış. '80 darbesini anlatmaya başladı. Namaz kılmadan önce pencereye çıkmış, yazılama yapanlar anneannemi görmüş. O da telaş etmiş, "acaba bana bir şey yaparlar mı" diye. "Allahtan o gece darbe oldu da bana bir şey yapmadılar" diyecekti, dili sürçtü, "Allahtan o gece devrim oldu" dedi. "Yazısız" ve albüm o cümleyle bitiyor. Kayıt aletini görünce hatta panik oldu anneannem. O korkuyu hâlâ yaşıyorlar. "Duyulur, Türkeşçiler hakkımızda kötü düşünür" diyor.

Size bilgisayar mühendisliğinde ne öğretiyorlar? Mezun ettiklerinde görmek istedikleri insan nasıl biri?

Başar: Bazı derslerde teknik konular oluyor ve örnekler veriliyor. Sözgelimi, kamerayla bir ortamın algılanması. Hoca örnek veriyor, "Skorsky helikopterler bunu kullanıyor" diye. Bunu duyduğumda soğumuştum. Derslerdeki siyaset mühendislik bölümlerinde çok belli olmuyor, ama çok can alıcı.

Barış: Kamerayla bir şey tespit edeceğiz, terörist mi, değil mi, bilgisayar anlasın istiyorlar. Böyle bir şey yapmak istemiyorum. "Canım ha kalem anlamış ha silgi ha terörist, senin için ne önemi var? Teze kalem ve silgi diye yazarız." Çünkü para nerede? Orduda. Bilgisayara ilgim, bir abimizden oldu. Programlama yapıyordu. Kendim de oyun yazabileyim diye ilgilenmeye başladım. O zamanlardan tanıdığım bir arkadaşım, birtakım füzeler üzerine çalıştığını, bilmem hangi ülkenin deniz kuvvetleriyle proje yaptığını anlattı. Askerlik de sektörlerden bir sektör diye düşünülüyor. Mesela atom bombası: Manhattan Project'e girmiş kişileri "vatan için çok önemli bir şey yapıyorsunuz" diye bir yere koyuyorlar. "İbreler" şarkısının çıktığı nokta bu. Öğrenciler sonradan öğreniyor ki, atom bombası projesinde çalışmışlar. Bir de bilenler var: Tamamen denklemlere ve teknik başarıya odaklanmışlar. O tür bir uyku bizden beklenen.

Başar: Şirketlerde çalışan, paraya angaje olmuş olanlar, parası için yaptığı işi akşam bir kenara koyup her gün Beyoğlu'nda arkadaşlarıyla içip lanet okuyor olabilir. Sonuçta, patronla ilişkisini de sorgulamıyor insanlar.

Bahadır: Kamu dışındaki her şey esnek. Her iş ilanında iyi ve standart bir şey olarak geçiyor artık: "Esnek çalışma saatlerine uyum sağlayabilen..." Dediği şu aslında: "Deadline gelecek, sizin ebenizi sikeceğiz, gıkınızı çıkarmayacaksınız!" Örgütsüz bir demokrasi yaşıyoruz. Tek başına kalmak ve ekmek korkusu var. Şikâyet var ama, çok fazla seçenek de yok. +

GRUP YORUM
25 YAŞINDA

Stadyum halayı

Grup Yorum, yıllar süren engellemelere rağmen 25 yılı devirdi ve 12 Haziran'da İnönü Stadı'nda adeta bir gövde gösterisi yaptı. Konserin ve 25 yılın muhasebesini grubun genç üyeleriyle yaptık...

Söyleşi: Murat Meriç - Merve Erol

İnönü stadındaki 25. yıl konserinden önce, Açıkhava'nın size artık yetmediğini, 40 bin kişi beklediğinizi söylüyordunuz. Konser çok görkemli geçti, en az 50 bin kişinin katıldığı açıklandı. Neler hissettiniz?

İbrahim Gökçek: Aylar öncesinden başlayan bir çalışmaydı bu. Tüm Türkiye'de binlerce insan eşzamanlı olarak emek verdi bu konser için. Bir anlamı vardı İnönü konserinin. İnsanlar oraya sadece Grup Yorum dinlemek için değil, geleceğe dair umutlarını haykırmak için de geleceklerdi. Konserde ağlayanlar oldu. "Yerin yedi kat dibine sakladığım duygularım açığa çıktı" diyenleri duyduk. 40 bin kişi bekliyorduk ama, kendi aramızda "niye 50 bin olmasın" diye konuşuyorduk. Herkesin kafasında şu anlamda bir netlik vardı: Ne olursa olsun o stad o gün dolacak. Kapasitesinin üstünde dolmuş oldu, bu da ayrı bir mutluluk, ayrı bir gurur.

İdil Kültür Merkezi'nin duvarlarını eski gazete haberleriyle kaplamışsınız. '90'larda Grup Yorum konserlerinin yasaklanmasını, üyelerinin gözaltına alınmasını aktaran haberler vakayı adiyedendi. Sizin izlediğiniz ilk Grup Yorum konseri hangisiydi?

Gökçek: Çok iyi hatırlıyorum, Eskişehir'de öğrenciydim, konser kapalı spor salonundaydı. Polis yine sıkıntı yaratmıştı, ama çok güzel konser olmuştu. Sonra Harbiye konserine geldim.

Caner Bozkurt: Şimdi de bir çok zorluk var, sadece şekil değişti. Konser mahalline gittiğimizde Yorum elemanları gözaltına alınmıyor artık, ama öncesinde konser çalışmasını yürütenler tutuklanıyor. Bu konserin çalışmasının yapıldığı şehirlerde de bu yaşandı. Üniversite öğrencilerinin açtığı standlar engellendi, öğrenciler taciz edildi. Anadolu şehirlerinde en sık karşılaştığımız şey bu.

Çeşitli sebeplerle bildiri dağıtmak, basın açıklaması yapmak hemen PKK'yla ilişkilendiriliyor ve bir linç sahnesi kuruluyor. Benzer olaylar son yıllarda çok çeşitli şehirlerde görüldü. Bu duruma Grup Yorum da maruz kaldı mı?

Gökçek: Bunlar bilinçli yapılıyor. İnsanlar demokratik mücadele verenlere karşı kışkırtılıyor. Sadece Grup Yorum'a değil, toplumun, hakkını arayan tüm kesimlerine karşı bir linç kampanyası var adeta. İnsanlar kaderlerine razı olsunlar, seslerini çıkarmasınlar, en doğal haklarını bile aramasınlar isteniyor. Suskun bir toplum istiyor iktidar sahipleri. Bizim konserlerimize saldırıları da bu doğrultuda ele almak lâzım.

Bozkurt: 25 yıl konserinin bu kadar geniş kitlelere ulaşmasıyla, basında bu kadar yer almasıyla grup artık kabul görmüş oluyor ve devlet çok rahat baskı yapamıyor.

Gazetelerde çıkan yazılarda "koca bir stad aynı anda halay çekti" deniyordu...

Bozkurt: Öbek öbek dalgalandı insanlar. Eller aynı anda kalkıyordu, aynı anda iniyordu. Bu görüntü çok güzeldi.

Sahne de çok kalabalıktı, değil mi?

Gökçek: 25. yıl kutlamasının sahne açısından da zengin geçmesini istiyorduk. 2003'te Harbiye'deki konserde küçük çaplı bir senfonik orkestra kullanmıştık. Bu kez daha büyük bir orkestra istedik ve değerli hocamız Orhan Şallıel ile çalıştık. Dans gösterileri, şarkıları destekleyen barkovizyon görüntüleri de geceye hem dinleyenler açısından hem de çalışanlar açısından renk kattı. Büyük bir birlik ve dayanışma gerçekleşti. Bizimle beraber olan sanatçı dostlarımız için de anlamlıydı bu.

Bugün Grup Yorum tam olarak kaç kişi?

Gökçek: Şu anda on. İkisi aramızda değil. Muharrem Cengiz tutuklu ve Trabzon Kapalı Hapishanesi'nde, İhsan Cibelik abimiz de yurtdışında. Davaları var, Türkiye'ye giremiyor. Ama onlar da bu konsere katıldılar. İhsan abi kayıt gönderdi, Muharrem'le haftada bir telefonda görüşüyo-

ruz, görüşme sırasında ses kaydını aldık ve konserde yayınladık. İki yıldır hapishanede, 2011 ağustosunda çıkacak.

Bozkurt: Biz Yorum tarihinin bugünkü temsilcileriyiz. Ama bu tarih bizimle de bitmeyecek, bunu biliyoruz.

İdil Kültür Merkezi'yle beraber düşünürsek, Grup Yorum bünyesinde atölyeler, müzikal çalışmalar yapıyor musunuz? Mesela Kardeş Türküler gibi yan faaliyetlere açık mı Grup Yorum?

Bozkurt: Anadolu'nun çeşitli yerlerinden Yorum dinleyicileri bizi destekliyor ve deyim yerindeyse besliyorlar geçmişten beri. Örneğin beste yapıp gönderiyorlar, söz yazıyorlar, buraya gelip ürünlerini paylaşıyorlar. Hapishanelerden gelen ürünler de var, bir kısmı repertuara alınıyor. Ayrıca Anadolu'da dirsek temasında olduğumuz gruplar var. Anadolu'dan beste anlamında değil, eleman anlamında da destek alıyoruz. Ben Bandırma'da üniversite öğrencisiyken Grup Yorum'a katıldım mesela. Bunlar dışında bir de Grup Yorum Korosu var. Koronun grubun tarihine denk düşen bir geçmişi var, gruba oradan sürekli eleman yetiştiriliyor. Şu anki üyelerin hemen hepsi bu korodan yetişmiştir. Bu anlamda kolektif bir oluşumdur Grup Yorum. Şarkılar seçilirken, bestelenirken ya da düzenlenirken bütün elemanlar çalışır. Diyelim ki İbrahim bir beste yaptı, bu bireysel bir çaba olarak kalmıyor, kolektifin dokunmasıyla son halini alıyor.

Bir dönem hapishanelerden Grup Yorum'a beste akardı, siz de yaptıklarınızı oralara gönderip dinletirdiniz. İlk dönemde özellikle demolar gönderilip fikir alınırmış. Bunu hâlâ yapıyor musunuz?

Gökçek: Artık yapamıyoruz, çünkü F tipi hapishanelerle bu gibi şeyleri yapmak zorlaştı. Hapiste olup şiirini bestelediğimiz arkadaşlara bile şarkının son halini dinletmek mümkün olmuyor. Bazen yöre radyoları aracılığıyla ulaştırıyoruz şarkıları, ama bir demo göndermek gibi bir imkânımız söz konusu değil, hapishane şartlarından dolayı. Ama hapishanelerle Yorum'un yakınlığı halen sürüyor. Hâlâ besteler, şiirler, düşünceler gelmeye devam ediyor, birlikte üretmeye devam ediyoruz. 1985'te Grup Yorum oluştuğunda hapishanelerde direniş vardı. Sonradan ölüm oruçları devreye girdi. İlk albümlerde hapishane koşullarında üretilen bir sürü eser var, insanlar orada çektiklerini, işkenceleri şarkılarla anlatmışlar, biz de bunu kitlelere aktardık. "Güleycan" böyle bir şarkıdır mesela.

"Hayata Dönüş Operasyonu" Grup Yorum tarihinde de bir ivme yarattı. Geçtiğimiz günlerde operasyonla ilgili açılan davada suçlananlar sadece erlerdi. Nasıl yorumluyorsunuz bu durumu?

Gökçek: O işin sorumlusu erler değil ki. Arka plandaki sorumlular, katliama katılmış olanlar, kararı verenler, uygulatanlar ceza almıyor. En başta o dönemin hükümeti bundan sorumludur. Orada bir mücadele var ve devam ediyor. Buradaki önemli durum, sosyalizmin ölümüne savunulması. Bu düşünceyi tamamen yok etmeye dönük en kapsamlı hapishane operasyonuydu bu.

Bozkurt: Operasyonun hemen sonrasında eylemlere karşı pervasızca bir saldırı yapıldı. Solcular da eylemlere karşı cephe aldı ya da hemen geri adım attı. Mücadeleyi destekleyeceklerine, basının tavrına ortak oldular. Üstelik daha öncesinde bu acıyı yaşamış insanlar da vardı aralarında. Bizim içimize sinmeyen daha çok bu oldu.

Gökçek: Emperyalistler "sosyalizm öldü" narası atarken eylemlerin sürdürülüyor olması çok onurlu bir davranış. 2000'li yılların başından bu yana tecrite karşı sürdürülen mücadele bir derya deniz. Ölüm oruçlarıyla ilgili kapsamlı bir albüm çalışması içerisindeyiz. Bu tarihi bütün boyutlarıyla anlatmak gibi bir amacımız var. Üstelik sadece Türkiye'yle ilgili değil bu, tüm dünyayı sarıp sarmalayacak bir proje. Tecrit sadece devrimciler için değil, herkes için bir tehdit. Bunu anlatmamız gerekiyor. Tüm halka bir gözdağı, sesini çıkartana gözdağı veriliyor; haksızlıklara karşı çıkarsan, bunun için basın açıklaması yaparsan, yazarsan, çizersen, müzik yaparsan seni oralara atarım deniyor.

Grup Yorum 25 yılda isimsiz ve cisimsiz olmayı başarmıştır, bu sürede yarattığı en büyük değer budur. Sadece biz değil, stadda bulunan herkes sosyalizme olan inancını dile getirdi. 25 yılın en büyük hediyesi bu.

2000'den sonraki Grup Yorum albümlerinde ölüm oruçlarının büyük bir yeri var. Müzik, bu anlamda, direnişin önemli sacayaklarından biri oldu. Ölüm oruçlarına yönelik en yaygın eleştirilerden biri de, ölümün yüceltilmesiydi. Yaptığınız şarkılar bağlamında bu eleştiriye katılıyor musunuz?

Bozkurt: F tipinin amacı belli: Dünyadan tecrit edileceksin, inançlarından sıyrılacaksın. Bunu bir işkence aracı olarak kullanıyorlar, ki bu insanlığa aykırı, ölümden beter bir şey. Buna karşı insanların canlarını ortaya koyuyor olması çok şey değil, çünkü zaten yaşamıyorlar. Dolayısıyla onlar da ölümle canlarını koruyorlar. Bu, Anadolu'nun geçmişinde de olan bir kültür. Canına, onuruna, yaşamına, değerlerine saldırı varsa, onunla savaşırsın. Dört duvar arasındaki insanın tek silahı kendi bedeni. Dışarıdaki insan gibi grev yapamaz, taşı, sopası, tüfeği yok, savaşamaz. O da verebileceği tek şeyi veriyor. Bu, onurlu bir şey ve örnek alınması gerekiyor. Asla ölümü yüceltmek demek değildir bu. İnsanlar ölüyor, ölümüne direniyor, ölmemek için, yaşatmak için, insanlar daha rahat yaşasın diye ölüyor. Bunu anlatmak, insanları ölüme alıştırmak ya da ölümü yüceltmek değil. Bizim insanımız yaşamayı çok sever. Ölüm orucunda kaybettiklerimiz de severdi. Ama başka çareleri yoktu. Buna bir alternatif bulsalar, en ufak bir umut bile bulsalar, inanın ona başvururlardı.

Bilhassa "Boran Fırtınası"ndan sonraki albümlerde bir içe dönüş yaşadınız sanki. Yorum eskiden daha geniş bir kitleyi kucaklarken bu albümle belli bir mücadelenin sözcüsü oldu gibi. Katılıyor musunuz?

Gökçek: Tam tersine, dışa açılım var. Son albümde en çok üzerinde düşündüğümüz şey buydu. Bizi takip eden insanlar var ama, bilmeyen milyonlarca insan daha var. Onlara nasıl ulaşırız diye düşündük ve yeni arayışlara girdik.

Rock, hiphop gibi müzik türleriyle yakınlaşma da bu çabanın ürünü mü?

Gökçek: Elbette. Yaptığımız müziğin dışında türler bunlar, ama onların iyi yanlarını alıp kullanmakta bir sakınca yok. Kendimizi geliştirmek istiyoruz, farklı müzikleri dinliyoruz, çıkan albümleri takip ederiz. Sevdiğimiz şeyleri albümlerimize katmak için çaba sarfediyoruz. System Of A Down, Cake, Bob Dylan gibi isimleri dinliyoruz. Müzik dinamik bir şey, yerinde durmuyor. Yorum 25 yıl önceki müziği yapsaydı, kimse dinlemezdi. Bugünün dinamiklerini yakalamak gerekiyor. 25 yıldır grubun her albümünde bir yenilik vardır. Bir albümde etnik okumalar vardır, diğerinde farklı enstrümanlar vardır, son albümde rock sound'u var. Ama bunları popüler oldukları için kullanmıyoruz. Bakıyoruz, rock coşkulu, biz de coşkuluyuz. O

İbrahim Gökçek (bas) ve Caner Bozkurt (bağlama), Grup Yorum'un son dönem üyeleri

Fotoğraf: Şahan Nuhoğlu

İnönü Stadı'nın gördüğü en kalabalık konserde sahnede büyük bir orkestra, çok sayıda misafir vardı

zaman biz bunu kullanırız. Hiphop'ta söz yoğunluğu var. Bizim de sözümüz yoğun, o zaman hiphop denemesi de yaparız. Hiphop ya da rock kötü yapılıyor, biz iyisini yaparız gibi bir iddiamız yok.

Bozkurt: Hiphop gettonun müziği, agresif bir müzik. Gençlerin düşkünlüğünü böyle açıklamak mümkün. Türkiye'de de yaygın, ama içeriği yok.

Son albümlerinizde bir vatan vurgusu var, "Tankınızı topunuzu, soyunuzu sopunuzu atacağız yurdumuzdan" ya da "kirli donlarınızı çektirmem burçlarına, bu vatan bizim, bizim oğlu bizim" gibi sözler yazıyorsunuz. Ulusalcılıkla paralel bir okuma yapılabilir mi?

Bozkurt: Bunlar bağımsız Türkiye isteğinin ifade bulduğu sözler. Bizim inandığımız bir Türkiye tespiti var: Bu ülke bağımsız değil, Amerika tarafından yönetiliyor. Amerika'nın üsleriyle, askeriyle, kültürüyle, insanıyla, her şeyiyle ülkemizden gitmesini istiyoruz. O sözler böyle çıktı.

Demin Bob Dylan'ı andınız. "Soy sop" denerek yapılan total bir anti-Amerikancılık onu, onun gibileri de kapsamaz mı?

Gökçek: Soy sop dediğimiz onlar değil ki ama. Amerikan emperyalizminden söz ediyoruz. Irak'a giren, Afganistan'da savaşan, halkları katleden Amerika bizim gitmesini istediğimiz...

Bozkurt: Türkiye gerçeğinde bu cümlelerin hedefi bellidir. Türkiye'de Amerika için "soyunu sopunu" demek Amerikalı halk demek değildir. İşgalcilerden, emperyalistlerden söz ettiğimiz açıkça belli. Yıllar önce Aşık Mahsuni de "Katil Amerika" dediğinde, kimse "bu Amerikan halkına yönelik bir şeydir" diye iddia etmedi. Yıllardır o şarkı, bu halkın emperyalizme olan tepkisinin açık, sembol ifadelerinden biri.

Grup Yorum'un dünyada kendini kardeş hissettiği gruplar var mı?

Gökçek: Quilapayun, Inti Illimani gibi gruplar daha önce bizim mücadelemize de denk düşen bir çizgideydi. Fakat sonraları, buralarda da dejenerasyon yaşandı. Şimdi, her ne kadar çok popüler olmasalar da, dünyanın çeşitli ülkelerinden, Filistin'den, Almanya'dan diyalog içinde olduğumuz sanatçı arkadaşlarımız, müzik grupları var.

Bozkurt: Bu yelpaze biraz geniş aslında. Sadece Latin Amerika'da değil, Ortadoğu'da ve hatta kimi zaman Amerika'da Grup Yorum'un kendine örnek aldığı, müzikal yolculuğunda paralellik olan çok grup var. Ama Grup Yorum en çok Quilapayun'a benziyor. Yoksa Victor Jara'dan Joan Baez'e çok isim var.

Ortadoğu'da kimleri örnek alıyorsunuz?

Bozkurt: En önemlisi Marsel Halife ve Fairuz, ama orası daha büyük bir kaynak aslında. Orada çok grup var, hem şarkılarını alıyoruz, hem de beraber konserler veriyoruz ve projeler üretiyoruz. Biz enternasyonalist dünya görüşüne sahip bir müzik grubuyuz, kulağımız dışarıdan gelen seslere asla kapalı değil.

Rock ve hiphop'u popüler oldukları için kullanmıyoruz. Bakıyoruz, rock coşkulu, biz de coşkuluyuz. O zaman biz bunu kullanırız. Hiphop'ta söz yoğunluğu var. Bizim de sözümüz yoğun, o zaman hiphop denemesi de yaparız.

Sol Filistin davasını savunurken muhafazakârlar "bunlar terörist, anarşist" derdi. Şimdi ibre tersine döndü. Grup Yorum'un tarihi boyunca Filistin davasına destek verdiğini biliyoruz...

Bozkurt: Bu bizim davamız. Biz zamanında bunu savunurken Kanlı Pazar'larda, bizi bıçaklıyorlardı, sonradan bizi yandaş görmeye başladılar.

Gökçek: Bu davayı ortaya çıkartan Türkiye'deki sosyalist harekettir. Gazze'de insanlar öldürülüyor, bunu görmezden gelemezsin ki. Karşıda vahşi, gaddar bir düşman var, o topraklardan çıkmış ama, geçmişini, tarihini unutmuş, her şeyi yok ediyor. Biz o düşmanı insanların tanımasını istiyoruz. Tanısınlar ki, karşı çıksınlar. Bu iş sadece yardım gemileriyle olmuyor. Önemli olan, oradaki direnişi her yönüyle, her anlamda güçlendirmek ve tüm dünyada etkin hale getirmek.

Bozkurt: Türkiye solcularının yaptığı bir hata var. İslâmcı kesim bu eylemi savunmaya başladığı andan itibaren solcular onların yedeği gibi davranmaya başladı, davayı onlara terk etti. Oysa bu bizim davamız, sahiplenmek gerek.

Gökçek: Her şeyden önce İsrail'le ikili anlaşmalara imza atanların yargılanması gerekiyor. Bu adamlar Filistin'i savunuyor görünüyorlar. Bu, ikiyüzlülüğün ta kendisi. Kimse bize Filistin davasında akıl veremez, bu bizim davamız. Bunu şarkılarımızla dile getirdik, hep onların yanında yer aldık, direnişi güçlendirmeye çalıştık. Filistin ve başta Irak olmak üzere Arap halklarının onurlu direnişi Yorum müziğine ilham veren şeylerin başında gelir. Darbuka, yaylı enstrümanlar ve Arap ezgileri bizim müziğimizde olan şeyler ve bunun başlıca nedeni Filistin.

1970'lerin devrimci müziklerinde, istisnalar dışında, ud, tanbur, keman gibi sanat müziğine ve arabeske ait olduğu düşünülen enstrümanlardan uzak durulur, bunlar bir tür yozluğun sembolü olarak düşünülürdü...

Gökçek: Bağlama nasıl bizim enstrümanımızsa, oralarda da ud ve darbuka var. Acılarını, umutlarını bunlarla dile getiriyorlar. Enstrüman üzerinden müziği yargılamak olmaz ki. Oradaki duruma bakacaksın, coğrafyaya bakacaksın. Kendi hayatları, özlemleri, umutları, bunlar bizimle aynı olabilir ama, bunu dile getirme şekli farklıdır. Karadeniz türkülerinde de o yörenin hırçınlığı vardır, bunu bize uzak diye kabul etmemek olur mu?

Gençliğinizde Grup Yorum dinleyicisiydiniz, şimdi grubun birer üyesi olarak 25. yıl konserinde sahneye siz çıktınız. Bu durum size ne hissettiriyor? Gençliğinizde bunu hayal etmiş miydiniz?

Gökçek: Böyle bir şey elbette aklımıza gelmezdi. Yorum hep devam edecek, biz hep dinleyeceğiz, bunu biliyorduk ama, bir üyesi olacağımızı düşünmemiştik. Grup Yorum 25 yılda isimsiz ve resimsiz olmayı başarmıştır, bu sürede yarattığı en büyük değer budur. Sadece biz değil, stadda bulunan herkes sosyalizme olan inancını dile getirdi. 25 yılın insanlara en büyük hediyesi bu. Yorum, sanatı, estetiği hiç ihmal etmeden hep bu gerçeği ayakta tuttu, bugüne taşıdı. Bir nehrin yatağını bulması gibi, o gün orada o emekler karşılığını buldu. Bu konserden sonra görev ve sorumluluklarımız arttı. Artık Grup Yorum çıtayı yükseltti.

Bozkurt: Bu emek sadece sahne ekibinin emeği değil elbette. Oraya gelen herkesin, organizasyonu yapanların, bu konser için özveriyle çalışan binlerce insanın emeği bu. Orada bunlar birleşti, tek oldu ve bir halaya dönüştü. Ben kendi adıma sahnede çok heyecanlandım. Eminim ki orada bulunan herkes en az benim kadar heyecanlanmıştır. O gün orada olduğumuz için çok şanslıyız, çünkü tarihî bir güne tanıklık ettik. Ortak bir şey yaptık ve hepimiz aynı heyecanı yaşadık. Sahnede olanla olmayan arasında bir fark yoktu. Tek fark, sahnedeki ekip konseri izleyemedi. Tarihî olayı kaçırdık! *(gülüyor)* ✚

TEFRİKA:
CEMAL KAFADAR'LA
ŞARKILI TARİH (3)

Mazi denen o yaban ülke

Tefrikamızın üçüncü bölümündeyiz. Cazdan girip Mozart'tan, mehterden, Katar Şövalyeleri'nden, Nâzım'dan, Tuncel Kurtiz'den ve Bedreddin'den dolanıp Nasreddin Hoca'dan çıkıyoruz.

Söyleşi: Yücel Göktürk

BLUE RONDO A LA TURK (Dave Brubeck Quartet, "Time Out")

Cemal Kafadar: Bildiğim bir parça. "Take Five" değil...

"Take Five" değil , ama Dave Brubeck, "Blue Rondo à la Turk". Aranız nasıl cazla?

Çok severim. Montreal'de öğrenciyken sık sık gittiğim bir caz barı vardı. Boston'da da devam ettim caz dinlemeye. Maalesef koptum sonra. Boston'da müzik meraklısı bir dostum vardı –Gil (Levine), Institute of Contemporary Arts'ın kurucularından. O kadar hastasıydı ki cazın, kayıttan dinleyemezdi. Fotokopiye benzetiyordu kayıt olayını. Çok takdir ettiğim bir müzik bilgesiydi, biz oralara eremedik.

Cogito'daki (sayı 19) söyleşinizde şöyle diyorsunuz: "Zamane insanı kendini çokdilli, çokkültürlü olmakla Ortaçağlılardan çok daha ileri sayarken aceleci davranıyor galiba. O yüzyılların 'kamuoyu önderleri' , unutmayalım, 'dört kitabı ve 72 dili' öğreniyorlar büyürken. Ihlara vadisinde bir duvar resmi vardır, gözümün önünden gitmez: Külâh giymiş, def çalan keşişler. İşte o keşişlerle düşüp kalkan, onlarla İsa'yı, Musa'yı tartışan, birlikte 'caz yapan' insanlar..."

İstanbul tarihiyle ilgili bir seminer vermiştim, çok da güzel, eğlenceli bir seminer oldu. O seminerde sık sık şunu düşünmüştüm: Nasıl ki 20. yüzyılda New York'un ya da Chicago'nun hikâyesini yazacak olsan, cazı çok ciddiye alman lâzımsa, o kitabı okuyan caz sesi duymalıysa, 16-17. yüzyıllarda da İstanbul'un bir müziği var, aşık kahvelerinin müziğini duyabilmek lâzım, İstanbul tarihini yazmak için. Öyle bir İstanbul tarihi hâlâ yazmadık. Birbiriyle yüzlerce sene ilintisiz bir şekilde oluşmuş müzik kültürlerinin şu veya bu şekilde bir araya gelmesinden oluşan ilginç bir olay var Anadolu'da da. Oralardan benzettim herhalde caza. İçinde çok doğaçlama var, hele ilk yaratıldığı yıllarda. 12., 13.,14. yüzyıllarda ortaya çıkan sentezi anlamak istiyorum, müziğini anlayabilsem müthiş bir şey olur da, müzik bilgim yetersiz. Ama benzeri bir şeyi şiir veya düşünce dünyasında izleyebilmek istemişimdir. Anadolu'da, hele hele yazılı kültürün Türkçe konuşan Anadolulular arasında pek yayılmamış olduğu zamanlarda ortaya çıkan acayip bir şey var. Anadolu Türkçesinde Yunus Emre'den başka yazıya geçmiş pek bir şey yok. Sonra 13. yüzyılın sonlarında, 14. yüzyılın başlarında bir şeyler patlıyor ve gürül gürül akıyor. Yeni bir ifade, yeni bir ses var. Orta Asya'daki ifade biçimlerinden çok farklı bir şey ortaya çıkıyor.

Çaldığımız parça Mozart'ın "Türk Marşı"ndan ("Rondo à la Turca") mülhem olduğu izlenimini veriyor, ama Brubeck öyle olmadığını, "İstanbul'daki sokak müzisyenlerinden esinlendiğini" söylüyor. Mozart'ın ise mehterden esinlediği biliniyor. Yani, Yeniçerilerden Mozart'ın piyano sonatına, İstanbul'un sokak müzisyenlerinden caza uzanan bir ritm...

Viyana kuşatması 1683. Mozart o yıllardan biraz sonra yaşıyor. Viyana ve Salzburg'da 1700'lerin başında Türk modası çıkıyor –Mozart'tan biraz önce yani. Macar müzik tarihçileri, şarkılarının bazı mısralarını Macarca, bazı mısralarını Türkçe okuyan trubadurlardan söz ediyor. 1990'ların ortasında, Macaristan'da, 17. yüzyıl metinlerine ya da 17. yüzyılda yazılmış, hatta kimi durumlarda notasyona geçilmiş müziklere bağlı kalarak yapılan bir albüm yayınlandı. Mozart Yeniçeri tarzı müzik yapan o trubadurları muhakkak duymuştur. Bizzat mehter dinlemiştir diyemeyeceğim, sanmıyorum, ama o tınılarla haşır neşir olmuş belli ki.

Mehterin kökeni ne?

"Çadır" demek, "çadır kurmak" anlamına da geliyor. Belli ritüellerde mehter vurulduğunu okuyoruz; bir yer fethedildiğinde, sultanla ilgili bir tören olduğunda... Askerî ve siyasî bir ritüel müziği.

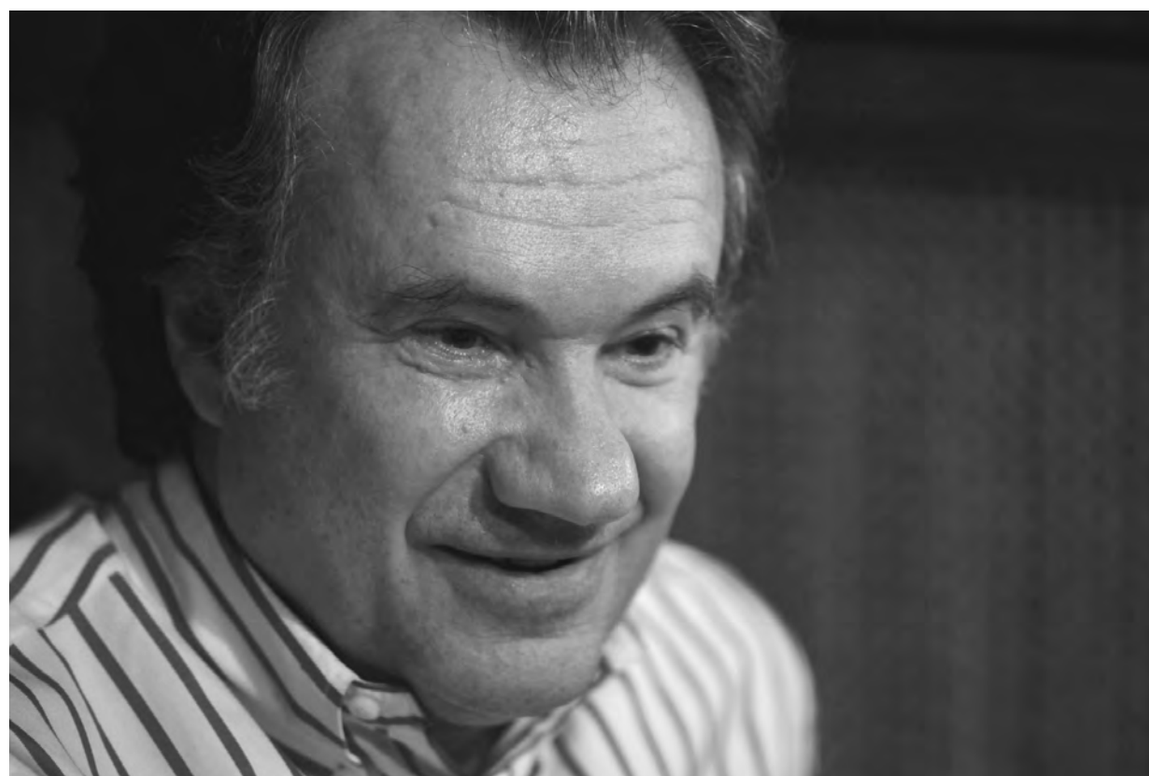
Başından beri mi öyleydi, zaman içinde mi o hali aldı?

Yeniçeriliğin Bektâşilikle bağlantısı olduğu gibi, mehter müziğinde de daha sivil temalar belki çok eskiden de vardı. Askerî bir müzik olarak başlamışsa bile, daha sivil temaların da işlendiği ve Bektâşi ya da aşık müziğine benzer bir tını taşıdığı söyleniyor. Mehter müziğindeki değişim, Yeniçeri Ocağı'ndaki değişimin kültürel bir yansıması gibi. Mehmet Ali Savrukoğlu adında bir müzikolog var, yeni bir mehter besteledi. Mehter müziği üzerine çalışıyor. 17., 18. yüzyıllarda II. Mahmut'un reformlarından önce mehter müziğinin ve Bektâşi müziğinin sesi nasıl bir şeydi, bunu düşünüyor.

Yani bugün bilinenin dışında mehter tarzları var.

Evet, pek çok mehter tarzı var. II. Mahmut'tan sonra Donizetti Paşa'nın Osmanlı askerî müziğinde yaptığı reformlardan sonra ortaya çıkan şeyi tanıyoruz mehter müziği olarak.

Donizetti Paşa'dan önceki halini bilmiyor muyuz?

Fotoğraf: Şahan Nuhoğlu

Pek bilmiyoruz. Hem repertuarı, hem tınısı açısından büyük bilgisizliklerimiz var. Bugün mehter marşı diye bildiğimiz, Yeniçeriliğin kaldırılmasından sonra Donizetti Paşa'nın reforme ettiği bir müzik. Modern Avrupa müziği etkisi altında elbette, Donizetti Paşa başka türlü yapabilecek değil, onun etkisi altında armonize edilmiş, biçimlenmiş.

Donizetti Paşa "modern mehter"i yazarken Mozart'tan etkilenmiş olabilir mi?

(gülüyor) Olabilir tabii, dinlemiştir herhalde. Başka Türk temalı Avrupa müziklerini de biliyordur.

Dolayısıyla, Mozart'ın "Türk Marşı" Yeniçeri mehterine şimdiki mehterden daha yakın olabilir mi?

Olabilir, evet. Mozart'ın kullandığı kadarıyla zilli kısımları için deniyor bu daha çok. Bu arada tabii Zilciyan (Ziljian) ailesini de analım. 17. yüzyılda, Osmanlı İstanbulunda bir Ermeni esnafın keşfettiği bir alaşım sonucu, bugün rock ve caz dünyasında el üstünde tutulan bir alet ortaya çıkıyor. Osmanlı dünyasında da acayip tuttuğunu, ailenin devamlılığı ve ticarî başarısı sayesinde de bu işin bugüne kadar geldiğini biliyoruz. Yeniçeri müziğini Macar kayıtları daha iyi mi yansıtır acaba? Öyle diyenler var... Yeniçeriler aynı zamanda aşık müziğine ve edebiyatına, kahvelerine de çok yakın insanlar. Şehirli aşık edebiyatında yeniçerilerin çok önemli bir rolü var; yaratılması, biçimlendirilmesi ve devamlılığı açısından. Yeniçeri kökenli çok şair, çok aşık var; Kul Birlik, Kul Himmet, Kul şu, Kul bu... Birçok örneğini bildiğimiz şiirleri kimi Cezayir'de icra ediyor, kimi Mısır'da, kimi Budapeşte'de, kimi Balkanlar'ın şurasında burasında. Bu sadece İstanbul veya Anadolu coğrafyasıyla sınırlı bir konu değil. 120 bin Yeniçeri var 1600'lerde. Dolayısıyla Cezayir'de, Mısır'da, Balkanlar'da kahveleri var, bu kahvelerde şiir var, edebiyat var, müzik var. Bununla mesela mehter müziği –"eski mehter" diyelim– arasında bir ilişki var mı? Bence en azından repertuar açısından var gibi gözüküyor. Birtakım temalar, birtakım sesler benziyor. Mesela, "Estergon Kalesi", militan bir şiir değil, "hadi gidelim, savaş edelim" şiiri değil. Oldukça duygulu bir şiir, bir tür blues... Blues'u evrensel bir kavram olarak alırsak, aşık edebiyatında da benim en çok duyduğum ses blues. Hayatın acılarından, kaderin sillesini yemekten dem vuran, düzenin bozukluğundan dolayı insanların uğradığı haksızlıkları anlatan, kimi zaman etik, kimi zaman da doğrudan sosyo-iktisadî diyebileceğimiz temalardan dem vuran bir ses. İşin bir de felsefî tarafı var. Bu dem vurduğumuz acıları bizim karşımıza çıkaran şey kader ya da düzen, ama çok soyut bir şekilde. Bir yandan "dünya hali", "kör talih" var, bir yandan da acısını çektiğimiz şeyleri başımıza bela eden paşalar, para babaları, esir tüccarları var. Aynı ikilemeyi aşık edebiyatına da, belki halk edebiyatına da yerleştirebiliriz. İstanbul'da ve diğer Osmanlı şehirlerindeki kahvehanelerde terennüm edilen bir çeşit Osmanlı blues'u, ki buna Ermeni ve Rum aşıkların da katıldığını okuyoruz. Etnik bir olay değil, yüzde 99'u Türkçe söyleniyor, ama çok kökenli. Yahudi gazelhanlar var 19. yüzyıl sonunda, 20. yüzyıl başında. Aralarında çok meşhur olanlar var. Rebetiko kültürü de kahvehane ve aşık kültürüyle yakından ilişkili. Köken olarak oradan geldiği üç aşağı beş yukarı belli. Meşhur rebetiko şarkıcıları arasında bir Eskinazi'ye rastgeliyoruz, Roza Eskinazi'ye. Rumca söylüyordu; İzmir'de ya da Selânik'te, o dil üzerinden okunan şarkıları kendi duygu dünyasını da anlattığı için paylaşıyor. Sesi de, fiziği de güzel, onun için büyük bir şarkıcı oluveriyor. Aşık edebiyatı, coğrafya ve nüfus olarak bütün Osmanlı toprakları sathında yüzbinlerce insanı çok derinden etkilemiş bir şiir ve müzik birikimi.

"Estergon Kalesi", militan bir şiir değil, "hadi gidelim, savaş edelim" şiiri değil. Oldukça duygulu bir şiir, bir tür blues. Blues'u evrensel bir kavram olarak alırsak, aşık edebiyatında da benim en çok duyduğum ses blues.

LES CHEVALIERS CATHARES (Francis Cabrel, "Quelqu'un de l'interieur")

Çıkaramıyorum.

Francis Cabrel. Şarkının adı "Chevaliers Cathares", Katar Şövalyeleri...

Cabrel'i isim olarak biliyorum, ama çıkaramazdım.

Katar şövalyeleriyle Bedrettin hareketi arasında bir paralellik, kültürel-siyasal bir akrabalık var gibi.

Batı İran'dan Batı Avrupa'ya kadar, kimi zaman Hıristiyanlık içinde, kimi zaman Müslümanlık içinde ortaya çıkmış, hem metafizik hem siyasî düzlemde bir muhalefeti, farklı bir toplum tasavvurunu temsil etmiş, otoriteler tarafından çizgi dışı addedilmiş çeşitli hareketler var. "Bunların arasında bir organik bağ ya da devamlılık var mı?" şeklinde özetleyebileceğimiz soru çok zor. Ama bazıları arasında kısmen olabilir, bilhassa Katarcılığı düşünürsek. Katarcılığı Paulisyen (Pavlikan) harekete bağlayanlar var. Kilisenin ve Bizans devletinin Paulisyen hareketi çok zalimane bir şekilde defettiği, Anadolu'dan göçen Paulisyenlerin Avrupa'da Katarcılığı yarattığı söylenir. Bu Hıristiyan düşüncesi içinde anlatılan bir öykü ama, Divriği dediğimiz anda işin içine İslâm da giriyor.

Sivas'ın Divriği'nden bahsediyoruz, değil mi?

Evet Sivas - Divriği. Dersim ve Divriği, Anadolu'da çeşitli "muzır" hareketlerin, coğrafî koşulların da sağladığı bir otonomi sayesinde tekrar tekrar yeşerdiği ve uzun süre yaşadığı yerler. Coğrafyayı tarihe kattığımızda, ki katmak lâzım, Divriği ve Dersim'de birbirine benzeyen vasıflar var. Çok önemli yollar geçmiyor buralardan, bir sürü kervansarayın yapıldığı Anadolu'da, geniş Dersim bölgesinde, geniş Divriği bölgesinde pek kervansaray yok. Ama birtakım "çizgi dışı" hareketler oralarda çok daha uzun yaşayabiliyor. Paulisyen hareketin Divriği'de çıkıp uzun süre orada yaşamış olması bana çok çarpıcı geliyor. Çünkü sonradan Babaî hareketinin de merkezi orası olacak. Alevîliğin yüzyıllar boyu çok kuvvetle yaşadığı yöreler olacak, hem Dersim, hem Divriği.

Yani Katarların kökü Sivas - Divriği'ye uzanıyor...

Evet. En azından böyle iddialar var, buna karşı çıkanlar da var, ama bunlar ciddi iddialar, öyle uçuk kaçık değil, Hıristiyanlık tarihi içinde bayağı köklü ampirik birikimi olan iddialar.

Bizans Paulisyenleri nereye sürüyor?

Balkanlar'a sürüyor; kaçmayla sürme karışımı bir olay. Romantize etmesi çok kolay olduğu için, "bütün devrimciler, bütün muhalifler birbirine benzer" gibi bir sığlığa düşmekten kaçınmak için, bu konuda çok tereddütlü davranılıyor. Ama eğer bir romantizm meselesi değilse, temelde bunun nasıl olup bittiğini soruyorsak, bu devamlılıkları ciddiye almak gerekir. Romantizm de olabilir, başka bir şey de olabilir...

"The Forgotten Kingdom –The Cathar Tragedy" adlı albümün bukletinden

Daha dün (18 Haziran) Katar direniş şarkılarıyla Alevî-Bektâşi deyişlerinin buluştuğu, "Trubadur ve Aşıkların İzinde" başlıklı bir konsere (Sam Karpienia, Ulaş Özdemir, Bijan Chemirani) gittik. Nâzım Hikmet Kültür Derneği'ndeki bu buluşma pekâla romantize edilebilir. Hele bir "özcü"lük değil de, yeni bir siyasallık vaat ediyorsa... Örneğin, Katar direniş şarkılarını söyleyen Sam Karpienia, José Bové'nin kampanyalarında aktif rol alıyor.

Bunlar birbirine konuştuğunda duygulandıran şeyler; romantizm deyince duygu girecek işin içine. İlle kötü bir şey değil ki, o yüzden o parantezi açtım. Benzerliklerin de birçok önemli boyutu var. Bir kere şu var başlı başına bir benzerlik olarak: Kilise yapısının ya da belli bir şekilde dini örgütleyen bir devlet yapısının, onun yarattığı düzenin bir zulüm olduğu iddiasıyla karşılaşıyoruz. Bu çok önemli bir ortaklık. Aralarında organik bağ olup olmadığından daha önemlisi, insanların zulüm addettiği, zalimane bulduğu bir düzene karşı çıkmaları ve zulüm içermeyen bir toplum tasavvuruyla hareket etmeleri. O toplum tasavvurları benziyor mu, çok yakından bakmadım, ama haklarında iddia edilen şeyler, yapılan

suçlamalar birbirine benziyor: İştirakçılık ve bununla birlikte gelen bir çeşit ahlâksızlık suçlaması. Ahlâksızlıktan genellikle kastedilen, erkeklerin ve kadınların hem ritüelde hem de gündelik hayatta çeşitli birliktelikleri yaşayabilmeleri. Her toplumda erkekle kadın ayrı şeyler yapıyor, hiçbir zaman her şey birlikte olmuyor. Kadınla erkek birbirinin aynı yaşasın diye bir iddia hiçbir ütopyada duymadım. Mesele o değil, birlikte yaşamak, birçok şeyi birlikte yapmak, paylaşmak...

Ortak suçlama "komünistlik" yani.

Evet, suçlama "komünistlik"... O anlamda komünizmin çok derin bir tarihi var. Mesela, 19. yüzyılın Osmanlı muhalifi Mizancı Murat'ın Bedrettin hareketini bir çeşit Luther'ciliğe benzetmesi boşuna değil. "Dini, köklerindeki sosyal adalet anlayışına geri götürmek istiyor" gibi bir yorumu var Mizancı Murat'ın. İslâmiyette ya da Hıristiyanlıkta ya da başka dinlerde, kök itibariyle eşitlikçi bir tavır olduğunu, sosyal adalet arayışı olduğunu söyleyen hafifseyemeyeceğim yorumlar var. Bu iddialarla ortaya çıkan hareketler, tarih dışı bir konumdan, ortodoks veya heterodoks diye tanımlanıyor. O yüzden ben "heterodoks" demiyorum, kullanırsam da tırnak içinde kullanıyorum. Belli bir bağlamda birilerinin heterodoks dediği şeyler, Katarlar ve Alevîler için örneğin, öz itibariyle Hıristiyanlığın ve Müslümanlığın en temel yaklaşımlarını temsil ediyor. "O işin doğrusu, özü, aslı budur, geri kalan her şey heterodoksidir" demek için bir sebep yok. Bu düzen dışı hareketlerin hepsini okumamış olduğum için çok kesin bir şey söyleyemiyorum, ama aralarında bağlantı kuranlar var. İslâmî diskurda, "aracıyı ortadan kaldırmak" diye ifade ettiğimiz bir tavır var. Bunu modern bireyciliğe de benzetebiliriz: Bireyi, aşkın varlık olarak ne görüyorsa onunla başbaşa bırakmak, ondan ötesine kilise ya da bir dinî örgütlenme yoluyla karışmamak. Bu tür muhalif yapılar kendi içlerinde de karşı çıktıkları türden bir örgütlenmeyi üretiyorlar belki, ama en azından hâkim dinî yapıya karşı oldukları ve aracıyı ortadan kaldırmak gibi bir iddiaları olduğu kesin. Tabii "aracı"yı kaldırdığın anda ve bu kavrayışı radikal noktasına kadar götürdüğünde, yerleşik düzenler için tehlike arzediyor. Çünkü, aracıyla birlikte, o aracının varolduğu düzenin birçok unsuru da reddedilmiş oluyor. Mesela, Kanunî Süleyman döneminin başlarında, 16. yüzyılın ilk yarısında asılarak öldürülen bir şeyh var. Osmanlılarda engizisyonvarî bir kurum, engizisyonvarî kayıtlar, "bu adam heretiktir, söyledikleri şudur" diye bir mahkeme önünde zabıt tutmak yok. Ama nadiren bu tür insanların neler söylediğine dair bazı belgeler çıkıyor karşımıza. Bu şeyhle ilgili de bir zabıt tutulmuş. O zabıtta şeyhin şu ifadesi var: "Adam kadının üstüne yatıyor, dokuz ay sonra çocuk doğuyor, buna da 'Allah verdi' diyorlar." Şimdi bu laf yenilir yutulur değil yerleşik düzen açısından. Aracı dediğimizde, onun etrafında bir sürü mesele var: Evlilik, miras, mülkiyet... Bunlar hep bu çerçevede örülmüş, birbirini tamamlayan, kimi metafizik, kimi siyasî, kimi iktisadî ve sosyal yapılaşmalar. Bir dinî hareket –bunların hepsi dinî hareket sonuç olarak– dediğimiz çizgiye gittiğinde sadece aracıyı reddetmekle kalmıyor, onunla tanımlanan yapıları da reddetmeye geçiyor.

Kanunî döneminde idam edilmiş bir şeyhle ilgili zabıt tutulmuş. O zabıtta şeyhin şu ifadesi var: "Adam kadının üstüne yatıyor, dokuz ay sonra çocuk doğuyor, buna da 'Allah verdi' diyorlar." Bu laf yenilir yutulur değil yerleşik düzen açısından.

"Hepsi dinî hareket" dediniz. Engels'i analım; bütün o dinî hareketlerin sınıf çatışmasının tezahürü olduğu ve çağlarının gereği, kendilerini dinî formlar içinde ifade ettiğini söylüyor. Katarlar için de geçerli mi bu?

Şu kadarını söyleyebilirim: Katar hareketinin beşiği Güney Fransa ve anladığım kadarıyla daha çok yoksul köylüler ve zanaatkârlar arasında yayılan bir hareket. Daha geç ortaçağlarda, Katarlar'dan ilham alarak devam eden bir takım "heresi"ler –tırnak içinde kullanıyorum tabii–, "zendeka" hareketleri, "zındık" oluşumlar var. Bunlar da yoksul köylüler ve zanaatkârlar arasında yaygın. Örneğin, Fraticelli hareketi –Umberto Eco'nun "Gülün Adı"nda konu ettiği hareket– onlardan biri. 12. yüzyılda onlara karşı gönderilen bir haçlı seferi var. Malûm, haçlı seferleri, zaman zaman Hıristiyan âleminin kendi içinde düzenleniyor.

Bir de Bogomiller var, onlar kim?

Bogomiller Balkanlar'da, yoğun bir öbek olarak Bosna'da sözü geçen bir oluşum. Ona da şimdilerde karşı çıkan tarihçiler var. "Bosna Kilisesi Katoliklerden ve Ortodokslardan farklı olduğu için, onların yakıştırmasıdır Bogomillik" diyorlar. Bogomillik zaman içinde bir çeşit küfre, tahkir kelimesine dönüşünce, o kadar kolay kullanılıyor ki. Bizans kaynakları 14. yüzyılda Bulgaristan'daki, Trakya'daki çeşitli hareketlere "bunlar Bogomildir" diyor, ama içeriklerine bakıldığında Bogomilizmle alâkası yok. Kiliseye aykırı düşen bir şey, o yüzden Bogomilizm deniyor. Az önce değindiğimiz sebeplerden kiliseye ve sosyal-siyasal düzene karşı çıkışlarıyla birbirine çok benzeyen hareketler var, 1000-1500 yılları arasında. Birbirine benzer hareketlerin değişik coğrafyalarda, değişik zamanlarda ortaya çıkması çok önemli. Hatta, belki daha önemlisi, birbirinden tamamen bağımsız koşullarda ortaya çıkmaları. İran'daki Mazdak ve Babek hareketinde de bir hak arayışı ve hak arayışıyla birlikte zulüm karşıtlığı, aracısız bir din yaşama talebi var. Tamamen materyalist bir çizgide oldukları söyleniyor. Mazdekiliğe bazı Müslüman heresiyografları Deprilik yakıştırıyor. Depri materyalist tamamiyle; her şeyin kozmostan evrilerek geliştiği anlayışı var, "maddeden çıkıp madde içinde evrilir" filan. Hiç beklenmedik yerden öyle bir entelektüel ya da kültürel miras örneği çıkıyor ki, insan şaşırıyor; devamlılıkları ciddiye almak istiyor. "Şahname"de, meşhur İran epiğinde, çok zalim bir hükümdar var, Dahhak; müthiş bir zulüm yapıyor halka. Sonunda Kawe diye bir demirci isyan bayrağını açıyor ve etrafına topladığı insanlarla zulmü yok ediyor. 10. yüzyılın sonlarında anlatılan bu hikâye orada bir yerde duruyor. Derken geliyoruz 1650'lerin İstanbul'una. Evliya Çelebi çok ilginç bir şey anlatıyor; İstanbul esnafının Kawe'yi şad ederek, yad ederek, Kawe'yi

arayuz-galeri.com

sembolize eden bir sancak çekerek –sancak çekmek büyük bir sembol, kamusal alanda kendini ilan etmek, teşhir etmek demek– ortalığa çıktıklarını ve isyan ettiklerini yazıyor.

İsyan eden o kesime "esnaf"tan ziyade "zanaatkâr" demek daha doğru olmaz mı?

Biz Osmanlı tarihçisi dilinde daha çok esnaf diyoruz ama, zanaatkâr tabii. Esnaf bugün başka çağrışımlar yapıyor. Esnaf, burada küçük üretici, dükkân sahibi. Osmanlılarda esnaf deyince bunları kastediyoruz. Esnaf zümresinin en radikal kesimi debba ustaları; nedenini tam açıklayabilmiş değiliz ama, deri sektöründe çalışanlar arasında birtakım radikal hareketler ve ahî evren kültürü çok daha uzun ve güçlü yaşıyor. Hatta ahîlik, esnafın birçoğu için unutulan bir şey oluyor, ama debbalar arasında, tabakçılar yani, bayağı güçlü. Bilindiği gibi, ahî evren kültüründe belli bir paylaşma anlayışı var. Burada tabii vergi meselesini de vurgulamak gerekiyor. Devlet, şu veya bu şekilde vergi toplayarak ve elde ettiği geliri belli bir şekilde dağıtarak üretim yapısına müdahale ediyor. Geçen oturumda anlattığım Abdal Musa hikâyesini, Anadolu menkıbeleri arasında en derine nüfuz eden menkıbelerden biri sayıyorum. Abdal Musa'dan keramet istiyorlar, Kaygusuz Abdal'ın bey olan babasını ağırlayabilmek için. O da, "üç gün boyunca pınarların birinden yağ, birinden bal akacak, gidin toplayın" diyor. "Bunu devamlı yapsan, üç günde bitmese" diyorlar. "Bunu yapacak olsak devlet gelir" diyor. Orada çok bilgece bir şey var: Doğanın nimetlerini, doğal kaynakları çıplak haliyle bulup değerlendirmek diye bir şey yok kahrolası dünyada. Bu her zaman için insana beli bir güç ve üretim ilişkileri ve üretim tarzı ve yapısı içinde geliyor. O geldiği anda doğanın nimetlerinden faydalanacağın veya faydalanamayacağın veya faydalanırsan nasıl bir zulüm ve zarar faturasıyla karşılaşacağın o dünyanın şartlarına göre biçimlendiriliyor.

O şartlar aynı zamanda başka türlü bir üretim tarzı arayışını, özlemini beraberinde getiriyor; bahsettiğimiz hareketlerin temel vasfı ve aralarındaki ortak payda o arayış değil mi?

Doğru, fakat bu da bizi şu meseleye getiriyor: "Başka türlü olsun" tahayyülünden yola çıkan iktidarlar da başka türlü olduramayabiliyor. Ya da başka türlü bakarsak, "Viva Zapata" ya da "Queimeda" ("Kanlı Ada") gibi filmlerin ele almaya çalıştığı çelişki: Başarılı bir isyan hareketi var, ama o noktadan sonra karşımıza çıkan şey çok trajik olabiliyor. Zapata'nın trajedisi bu değil mi? Tarihe trajik bakış da zaman zaman gerekli olabiliyor.

Bir yandan da Zapata'nın temsil ettiği mücadele bugün Zapatistalarla sürüyor. Ama o konuya şimdi girmeyelim, başka bir parçaya geçelim.

"Mazi yabancı bir ülkedir"; günümüz tarihçiliğinin temel duyarlılığı olmalı o. Tarihi, geçmişi bizimsemek çok tehlikeli bir yaklaşım, o dönemin kendine has kokusunun, tadının farkına varmak lâzım.

SEDİRDE (Tuncel Kurtiz - Sema - Dimo-Martin, "Günümüz İçin Bir Ayin: Şeyh Bedreddin Destanı")

Nâzım Hikmet... Söyleyen kadının adını hatırlayamadım, sesi de aşina gelmedi.

Sema... Parça, "Günümüz İçin Bir Ayin: Şeyh Bedreddin Destanı"nın açılışı, "Sedirde". Erkeğin sesini tanıdınız tabii...

Evet, dinlerken Tuncel Kurtiz'le ilgili aklıma bir şey geldi. "Yol" ve "Umut" karşılaştırması yapmıştık geçen oturumda, sonra da düşündüm. Benim "Umut"ta karar kılmamın bir sebebi de şu: Genel olarak Türkiye'nin siyasî diskurunda, özel olarak da sosyalist kültürde epik boyutlarda ele alınan şeylerin hâkim olması, belki de mütehakkim olması. O yüzden "Umut"un siyah-beyaz ve nispeten küçük harf sesi bana çok hitap ediyor. Aslında bu "Yol"a biraz haksızlık belki, ama o çok büyük bir kanvasta, çok daha epik bir hikâye. "Umut"taki çok daha ufak, çok daha mütevazı, çok daha gariban... "Yol" için ne övgü duysam, okusam, hak edilmiş buluyorum, ama "Umut" daha çarpıcı geliyor bana. Genel olarak da siyah-beyaz filmlere daha bir meftunum. Yılmaz Güney'le Tuncel Kurtiz'in yan yana bir oturuşları vardır ya "Umut"ta, o oturuşu taklit etmek için neler yapmıştık. Kolay değil, çok ciddi tecrübe gerektiriyor. *(gülüyor)* Bir gece geç vakit Tuncel Kurtiz'le televizyonda yapılan bir söyleşiye denk geldim. Şaman müziği ve ritüellerinden nasıl etkilendiğini anlatıyordu. Birkaç örnek verdi, ama şaman taklidi yaparak değil, "ben şamanları böyle duyuyorum" gibi. Bayılmıştım, çok ilginç ve yaratıcı gelmişti bana, hâlâ öyle geliyor... Geçmiş uzak ve çok yabancı bir şey olarak da algılanmalı, o yanını hiç unutmamalıyız. Bugünkü sohbetin başında, kayda geçmeden önce "The past is a foreign country" diye Joseph Losey'in "The Go Between"inden bahsediyorduk ya, "mazi yabancı bir ülkedir"; günümüz tarihçiliğinin temel duyarlılığı olmalı o. Tarihi, geçmişi bizimsemek çok tehlikeli bir yaklaşım, o dönemin kendine has kokusunun, tadının farkına varmak lâzım. Sarsılmak, şaşırmak, heyecanlanmak, o şekilde heyecanlanmak lâzım. O bağlamda Nâzım'ın "Bedreddin Destanı"na gelirsek, 15. yüzyılın şiirini okumuyoruz, bir 20. yüzyıl şairi olan Nâzım'ın 15. yüzyılı anlatan şiirini okurken çok farklı teknikler denemeliyiz. Tuncel Kurtiz bunu çok etkileyici şekilde yapmış, hüner orada herhalde. Yoksa farklı olsun deriz, bir şey sallarız, ama Tuncel Kurtiz, çok etkileyici bir şey yakalamış. 20. yüzyıl sonlarında, ben büyürken hâkim olan güzel şiir okuma şekli destanî bir edaydı, o okuma tarzını bırakmamız lâzım gibime gelmiştir. Tuncel Kurtiz'i o açıdan da tecrübe edişiyle, deneyselliğiyle sevdim. "Yaşamın Kıyısında" (Fatih Akın, 2009) ile otuz küsur yıl öncesinden "Bereketli Topraklar Üzerinde"yi (Erden Kıral, 1979) görme fırsatım oldu bu yakın zamanlarda. İkisinde de döktürüyor. Çok farklı dünyaları, çok farklı insanları oynuyor. Birisi malûm işçi, öteki Almanya'ya işçi gitmiş, ama kendini tamamen soyutlamış, toplumsal hayattan kaymış bir adam. O da bir deneysellik istiyor, Tuncel oyunculukta da kendini devamlı serhatlerde gezdiriyor.

Danışmanlığını yaptığınız "Simavnalı Bedreddin" belgeselinde (Nurdan Arca, 2006) Genco Erkal'ın seslendirmesi tercih edilmiş. Belki de "Günümüz İçin Bir Ayin"in etkisinden ama, ne yalan söyleyelim, Tuncel Kurtiz'in sesini aradık...

Ben de Tuncel Kurtiz okuyuşunun etkileyici, ama aynı zamanda yabancılaştırıcı boyutunu seviyorum; o yabancılığını, o yabansılığını diyeyim. Yabansı bir şey var okuyuşunda, artık evcilleşmiş tiyatroya mâl olmayan. Bu şekilde söyleyince Genco Erkal'a büyük bir haksızlık; onun evcilleştiğini kastetmiyorum, ama duyulduğunda tiyatro sesi olarak tanınan bir okuma. Ama Tuncel Kurtiz'in o yaban sesi çok hoşuma gidiyor. Çünkü Bedreddin'i düz, çıplak bir mantıkla okuyup anlayamayız. O zaman çelişkilerin içinden çıkmak çok daha zor. Yani bu adam, düz bir mantıkla konuşalım, Musa Çelebi'nin kazaskerliğini yapmış, Osmanlı yönetici sınıfının zirvesine çıkmış, kazaskerlik yaparken de hiç uçuk kaçık bir şey yapmamış. "Bunda nasıl olur da aykırı, tehlikeli fikirler bulursunuz" falan diyen bir eleştiri var. Bunu kendi içinde tutarlı, ama yanlış buluyorum. Çünkü "Varidat"taki metinler çapraz, satır arası, çeşitli okumalara açık;

"Yılmaz Güney'le Tuncel Kurtiz'in yan yana bir oturuşları vardır ya 'Umut'ta, taklit etmek için neler yapmıştık..."

"Varidat" Bedreddin'e aittir değildir diye de tartışmalar var. Tabii ki öğrencisinin notları şeklinde ortaya çıkmış bir metin, ama o ses Bedreddin'in sesi bence. Hayatının başka yanlarıyla çok tutarlı bir şekilde örülmüş ve dönemin şartları içinde müsaade edilebilecek kadarıyla ifade edilmiş bir sosyal-siyasal vizyon var "Varidat"ta. Sonunda asıldı bu adam, bir kere cıvıtmamak lâzım. Yani "Bedreddin hiç böyle şeyler düşünmedi, yapmadı, şeker şeker Osmanlı elitinin yaptığının üç aşağı beş yukarı aynılarını yaptı, zaten Sünnî fıkıh içinde yetişmiş, Kahire'de en yüksek seviyede eğitim almış bir âlimdi, geldi kazasker oldu, ona böyle şeyler yakıştırmayın" demek abes. Bedreddin asılıyor, bir şey var ki asılıyor. İlginç olan, Bedreddin'i bu şekilde köşelerinden arındırıcı yorumun genellikle Osmanlıcı bir tavır içinden yapılması. Eğer Bedreddin cici çocuk idiyse, onu asan Osmanlı devletine ciddi bir şekilde muhalefet etmek lâzım o zaman. Yani hem Osmanlıcı olup hem Bedreddin'i cici çocuk göstermek, kendi içinde çok çelişkili. Çelebi Mehmet ve çevresinin ciddi bir yargılama yaptığını düşünüyorum. Osmanlı düzeni o kadar da keyfî bir şey değil, ciddi bir yargılama sonucunda Bedreddin'i suçlu buluyorlar. Bedreddin'i asmalarını ancak o şekilde kendilerine ve halka meşru kılmış olabilirler. O suçlu buluşa katılmam, o ayrı konu.

Bu arada tabii Nâzım'a bir kez daha şapka çıkarmak gerekiyor. Bütün eserleri bir yana, "Bedreddin Destanı" bir yana denebilir, çünkü sosyalist mücadele açısından geçmişle bugün arasında çok sağlam bir köprü kurmuş oldu.

Çok doğru. İşin içine bir efsaneleştirme girdiği için de itirazlar gelmeye başladı. Bunu sosyalist çevrelerden olanları kastederek söylüyorum şu anda, öteki türlüsü de var tabii. Nâzım Hikmet Bedreddin'i efsaneleştirmiş, anakronizmlerle dolu falan diyorlar. O kadar da dolu değil. Evet, bulunabilir bunlar da tabii, ama ne olacak yani, 20. yüzyıl şairi yazıyor sonuç olarak. Bedreddin üzerine bir bilimsel inceleme yazma iddiasında değil, ama bayağı da çalışılmış, ciddi çalışılmış bir kitap.

Hapishanede yazıyor, elinde hiçbir kaynak yok, buna rağmen tarihî gerçeklere bağlı kalıyor, öyle değil mi?

Kalıyor temel hatlarıyla. Tarihçiler bunu tartışıyor ve tartışacak, çünkü çok net bir şekilde işin içinden çıkmaya, hele şu anda imkân yok. Börklüce Mustafa hakikaten Şeyh Bedreddin adına mı hareket ediyordu, Bedreddin'de bir iştirakçi fikir var mıydı? "Her şeyde ortak olmak" bahsi bir tek Dukas'ta geçiyor; Dukas Bizans kaynağı, Bedreddin ve müridlerine bunu yakıştırıyor olabilir, insanlar heretik addettikleri zümrelere bu tür fikirler yakıştırırlar. Dukas da yakıştırmış, onları kötü göstermek için anlatmış olabilir. "Bedreddin bunları kendisi savunmuş muydu, yoksa Börklüce mi uydurdu" deniyor. Ben çeşitli gelgitlerden, arayışlardan ve okumalardan sonra Bedreddin'in çok önemli bir sosyal, siyasal vizyonu olduğunu düşünüyorum. Belgeselde ("Simavnalı Bedreddin") bunu daha derinlemesine işlemek isterdim, ama vakit yetmedi. 2006 eylülüydü, çeşitli çekimler yapmışız, montajın çeşitli aşamalarından geçmişiz, onları aramızda tartışmışız falan, yönetmene, "Bedrettin üzerine bir film çekmeye yeni yeni hazır hissediyorum kendimizi, oturalım bir senaryo yazalım, bütün bunları bir ön araştırma olarak kabul edelim" demiştim. "Yok" dedi, "çok geç oldu". Haklı o da tabii, film işlerinde maalesef para, ekip, bir sürü bireysel olarak aşılamayacak sorun var. Yalnız şimdi iyi haber, yeniden montaja girelim diye bir fikrimiz var. Yeniden çekim yapamasak bile, elimizde 90 küsur saatlik film var. Oradan değişik bir kurgu yapabiliriz, belki biraz daha –masraf çıkarmayacağı için– stüdyo çekimi yapabiliriz diye umuyorum. Bir Bedreddin belgeseli tartışılabilir, ama Nâzım Hikmet'in eseri için böyle bir şey söz konusu olamaz. "Bir kaynak böyle diyor, ama öbür kaynak böyle diyor" denecek bir şey değil ki Nâzım'ın destanı. Ama, anlattığı hikâye, fantezist bir 20. yüzyıl sosyalistinin hapiste yattığı yerden istediği gibi uydurduğu bir şey değil kesinlikle. Kendi içinde tutarlı, ikna edici ve kaynaklarla çelişmeyen bir hikâye. Bu açıdan çok takdir edilesi olduğunu en başa koymalı. Hapishanede değil, serbest hayatta yazsaymış yine müthiş takdir edilesi bir iş olacakmış. Doğru dürüst bir araştırma da yok o devirde, birkaç yayının dışında. Onları o şekilde örmek, düşünmek, tutarlı ve ikna edici bir şey çıkarmak ve bunu kendine kök ve tarih arayan, hatta belki arama ihtiyacı hissetmemiş, ama araması gereken bir sol harekete kazandırmış. Muazzam bir başarı.

Demin Börklüce Mustafa'yı andınız; Bedreddin dendiğinde Börklüce'yle birlikte Torlak Kemal geliyor akla. Torlaklar nasıl bir topluluk?

Torlaklar, Abdallar gibi, sonradan Bektâşilik içinde eriyor. 14., 15. yüzyıllarda, o beylikler döneminin karmaşası içinde –kargaşa değil, beylikler dönemini bir kargaşa dönemi olarak görmüyorum, ama bir karmaşa, kompleks anlamında– çeşitli uç sufî tavırlarını temsil eden insanlar, toplulukları var: Carlaklar, Torlaklar, Abdallar, Efdenîler, Kalenderîler... Giderek Simavnîler çıkıyor ortaya. Devlet onları temizlemek için tedbirler alıyor. O zümreler, 16. yüzyıl sürecinde Bektâşilik içinde eriyor. Torlakların özelliği, yüzlerindeki kıllar dahil, her türlü kıldan vazgeçmeleri. Kaygusuz Abdal'ın "bu sakalı kırkarım" şiiri de oraya gönderme yapıyor. Kaş, bıyık, sakal, kendini her türlü estetikten soyutlamak, estetik addedilebilecek her türlü kaygıdan uzaklaştırmak, başkalarının saçma, tuhaf, yaban, hatta çirkin bulacağı bir hale girmek, o şekilde nefsini iyice köreltmek. Nefsini öyle köreltecek sin ki, güzel olmakla, insanlara güzel görünmekle de ilgilenmeyeceksin –biraz kısaltarak söylüyorum. Nasreddin hocanın bayıldığım bir fıkrası var, en erken fıkra koleksiyonundan. Bir gün uzak bir yere gidecek, tek günde gidebileceği bir yer değil, o gece bir handa kalıyor. Hancıya diyor ki, "yarın çok uzun yolum var, beni gün doğmadan uyandır". Çok da yorgun, vuruyor kafayı yatıyor. Yan tarafında bir Torlak var. O yattıktan sonra etrafındaki birkaç dalgacı tip, hocanın saçını, sakalını, her yerini tıraş ediyor. Sabah kalkıyor, kendine gelecek vakti yok, giyinip düşüyor yola. Biraz vakit geçtikten sonra güneş yükseliyor, bizimki terliyor, bir su kenarında duruyor. Suda aksini görünce "aa, şu hancının yaptığına bak" diyor, "beni uyandıracağına Torlak'ı uyandırmış." ✚

Okuma Gözlüğü

Böyle özel günlerin şanındandır, bir küçük okuma listesi de biz yapalım Dünya Kupası hakkında: Bir defa, bu işin usta kalemlerinden Simon Kupper'in Stefan Szymanski'yle beraber hazırladığı "Futbolun Şifreleri" İthaki'den yayınlandı (Kupper'in "Futbol Asla Sadece Futbol Değildir"i ve Jimmy Burns'ün Maradona biyografisi "Tanrının Eli" de aynı yayınevinden). Maradona'nın Goa'dan çıkan otobiyografisi tam bu kupanın işi. İletişim'in Futbol Kitapları özel ilgiyi hak ediyor (hele iller bazında hazırlananlar), ayrıca elbette İslâm Çupi, Halit Kıvanç, Tanıl Bora seçkileri de. Eduardo Galeano'nun "Gölgede ve Güneşte Futbol"u (Can), Metin Kurt'un hikâyesi "Gladyatör" (Everest), Pascal Boniface'tan "Futbol ve Küreselleşme" (NTV) diğer kaçmazlar.

Can Yayınları yeni bir diziye başladı. "Kırkmerak"ın ilk iki kitabı, şu yaz rehavetine hayli uygun: "Acı Çikolata"dan hatırlayacağınız Laura Esquivel, "Saklı Lezzetler"de yetişkin yaşlarında yeniden keşfettiği çocukluğunun geleneksel aile mutfağını kadınlığa ve insanlığa dair bir felsefî perspektifle kutsuyor. Thierry Paquot'nun "Bir Sanattır Öğle Uykusu" ise, sanat tarihinin izini sürerek açılıyor, belki bir tatil köyü hasreti uyandırıyor insanın içinde, ama asıl, işyerlerinde maruz kaldığımız maksimum verim işkencesinde küçük bir özgürlük gediği açmaya çalışıyor.

İran asıllı, Fransa'da yaşamış Serge Rezvani'nin elinden '68 baharının orta yerine düşmüş bir roman "Amerikanomanyaklar". Ama, sunuşunda Ömer Türkeş'in belirttiği gibi, bugünü öncelemeyen bir "kara ütopya" her şeyden önce. Birbirine aşık iki evsiz ihtiyar, Cypriuche ve Loupiote, çöp tenekeleri, parçabohçaları... Ama amerikanomanyaklıkları var, özellikle ABD denizcilerini gördüklerinde kesifleşen. O zaman işte, işe girişmek gerekiyor... Rezvani'nin romanı, yıllar sonra yeniden, Adalet Ağaoğlu'nun rahat ve oyuncaklı çevirisiyle...

Bir toplumda ortaklık duygusu yaratmak, o topluma dair bir hakikat duygusu keşfetmek her sanatçının harcı değil. Ertem Eğilmez, yönettiği, özellikle de prodüksiyonunu üstlendiği birçok filmle bunu başarabilmiş, bir ortak dil, bir durum yakalayabilmiş, etkisi bugüne kadar süren bir ekol yaratmıştı. Cem Pekman'ın derlediği "Filim Bir Adam", çeşitli makaleler ve farklı merceklerden yaklaşımlarla, Ertem Eğilmez formülünü çözümlemeye girişiyor. Eğilmez'in bulduğu o sır ki, bize dair çok şeyler söylüyor...

Billy'yi kaybettik. "Blue Velvet"ten, "Apocalypse Now"dan filan da çıkaranlar var ama, her şeyden önce Billy'ydi. "Easy Rider"ın Billy'si. Sinema serüveni, Billy'nin Amerika yollarında aradığı özgürlüğün ta kendisiyle kaimdi. James Dean'le beraber oynadığı temiz yüzlü çocuk rollerinden "Easy Rider"a, endüstriyle kapışarak, bir yaratıcılık koşulu arayarak, sinemayı bir sanat addederek gelmişti. Büyük bütçelere postayı koydu, bağımsız sinemanın kapısını açtı. Dokuz sene önce Roll Kitapları'ndan yayınladığımız "Easy Rider" senaryosunun yapraklarını çeviriyoruz tekrar...

Joan Jara'nın eşi Victor Jara'nın ölümünden yıllar sonra yazdığı "Yarım Kalan Şarkı", Şilili devrimci şarkıcının birinci elden otobiyografisi değil sadece. Dokunaklı, ama hayat dolu bir dille Victor'la ilk karşılaşmalarını, gündelik hayatlarını, fabrika konserlerini, Victor'un acı sonunu anlatırken aynı zamanda Allende öncesi ve sonrasında Şili'nin ayrıntılı bir portresini sunuyor ve nihayet, son sayfada, iyi bir roman tadı bırakıyor...

Geçen senenin sonlarında Pan Yayıncılık tarafından yayınlanan "Dile Kolay", Nadine Gordimer öncülüğünde, dünyanın büyük kalemlerinden öyküler içeren bir derlemeydi. Çevbir üyesi çevirmenlerin katkısıyla hazırlanan kitabın Türkiye'deki geliri de AIDS Savaşım Derneği'ne bağışlanacaktı. Serinin devamı, "Hayatın Seyri"yle geldi. Yine AIDS'le mücadele amacıyla Beril Eyüboğlu eliyle hazırlanan kitapta, Türkiyeli 21 yazardan son elli yılda yayınlanmış hikâyeler var. Yaşar Kemal'den Latife Tekin'e, Füruzan'dan Barış Bıçakçı'ya, hem şahane okuma, hem en güzel hediye "Hayatın Seyri"...

Ardea Skywalker Evrim Bilimi ve Yaratılış Efsanesi (Yordam)
Birhan Keskin Soğuk Kazı (Metis)
Colin Baker Devrim Provaları (Yordam)
Ertuğrul Mavioğlu - Ahmet Şık Kontrgerilla ve Ergenekon'u Anlama Kılavuzu (İthaki)
Fatih Özgüven Hep Yazmak İsteyenlerin Hikâyeleri (Metis)
Fred Halliday Ortadoğu Hakkında 100 Mit (Bilgi Ün.)
Gore Vidal Kent ve Tuz (Helikopter)
Hakan Güldağ – İbrahim Ekinci *(haz.)* Korkut Boratav –Aydınlık Bir Adam (İmge)
Henri Michaux Çin'de İdeogramlar (Norgunk)
Henry James Aspern'in Mektupları (İletişim)
Jack Goody Çiçeklerin Kültürü (Ayrıntı)
Julia Kristeva Samuraylar (Sel)
Michel Chossudovsky Amerika'nın Terörizme Karşı Savaşı (İmge)
Mario Levi Bir Yalnız Adam: Jacques Brel (Doğan)
Milan Kundera Bir Buluşma (Can)
Murathan Mungan 227 Sayfa (Metis)
Naomi Klein Şok Doktrini (Agora)
Paul Mason Çalışarak Yaşamak ya da Savaşarak Ölmek (Yordam)
Tim O'Brien Taşıdıkları Şeyler (Siren)
Thierry Paquot Bir Sanattır Öğle Uykusu (Can)

Kadıköy'den Albüm Fırlatma Konseri

DDR Agitprop

8 Temmuz 2010 Perşembe S. 22:00

ECE AYHAN

dizeleriyle bir zombi filmi!

"Blind Cat Black / Bakışsız Bir Kedi Kara"

Türkiye Gösterimi

12 Temmuz 2010 Pazartesi S.21:00

Ücretsiz gösterim

Hazırlayanlar: Futuristika! Enteresan Mevzular Dergisi (TR),
Chris King [Poetry Scores] (ABD) ve Zafer Yalçınpınar [EVVEL] (TR)

www.kargart.org
Kadife Sokak No:16 Kadıköy / İstanbul
+90 0216 330 31 51

kargart

KARA TREN: JOSE SARAMAGO
(16 Kasım 1922 - 18 Haziran 2010)

Hormonal komünist

Bir dev göçtü. Hayata, 1922'de yoksul bir köylü çocuğu olarak başladı, işçilik, gazetecilik derken edebiyata demir attı. Onlarca kitap yazdı, 1998 Nobel'i de dahil, birçok ödül aldı. Ergenliğinden beri komünistti, çizgisini hiç bozmadı. Çeşitli söyleşilerinden yaptığımız derlemeyle uğurluyoruz.

Çeviren: Siren İdemen - Betül Kadıoğlu

Geçtiğimiz yıl, bir blogda tuttuğunuz "günlükler" kitap olarak yayınlandı ("Not Defterimden"). Sizin aslında uzun süredir kullandığınız bir yazı türüne, günlüğe, internetin biçimsel açıdan nasıl bir etkisi oldu?

Jose Saramago: Blog tutmak karım Pilar'ın fikriydi. Önce epey ayak diredim, ama sonuçta onun yürüttüğü mantık beni ikna etti. Başkanlığını onun yaptığı bir vakıf kurmuştuk, ve artık günümüzde kaçınılmaz olduğu üzere, internette bir site açtık. Bir yıl boyunca, hemen hemen her gün oraya yazdım. Artık o kadar düzenli yazmıyorum, eski sıklığa döneceğimi de sanmıyorum. Ama belli olmaz, geleceğe dair konuşmak pek akıllıca bir şey değil.

Nobel ödül törenindeki konuşmanıza "Tanıdığım en bilge insan ne okuma ne de yazma biliyordu" diye başlamıştınız, dedenizi anarak. Bazı bilgi biçimlerinin, hatta bilimlerin yazıdan ayrıştığını mı düşünüyorsunuz?

Her şeyden önce, insanlığın, bütün insanlığın, okuma-yazma bilmeden başladığını unutmamak lâzım. Bu anlamda, bugün doğan bir çocuk tarih öncesinde doğuyor. Bir kere diller icat edilince, bu dillerde yazarak icat etmeye devam etmek icap etti. Bu süreç devam ediyor. Yeter ki internet frenlemesin! Bilmek için öğrenmenin gerekmediği bir devirde yaşıyoruz. İnternet, tam mânâsıyla mutlak bir cehaletin, peşinden gidilmesi gereken bir örnek olarak sunulduğu bir mecra. Bir internet yüceltmesi yaşıyoruz.

Nobel töreninde "üzerinize ek bir sorumluluk yüklendiğini hissettiğinizi" de söylemiştiniz. Hayatınızda bir Nobel öncesi - Nobel sonrası durumu oldu mu?

Bütün yazarlar, inkâr etseler dahi, Nobel ödülünün hayalini kurar. Ben de bir istisna değildim. "Önce" ve "sonra" diye bir şey olması kaçınılmaz; zira size çok daha fazla söz veriliyor, daha çok dile tercüme ediliyorsunuz, seyahatler, mülâkatlar... Daha büyük bir mesuliyetten söz ederken, esas olarak ödülün ilk defa Portekiz dilinden bir yazara verilmiş olmasını kastediyordum. Hiç sahte tevazuya girmeden, bütün samimiyetimle, 11 yıldır bu mesuliyeti hakkıyla yerine getirdiğimi düşünüyorum.

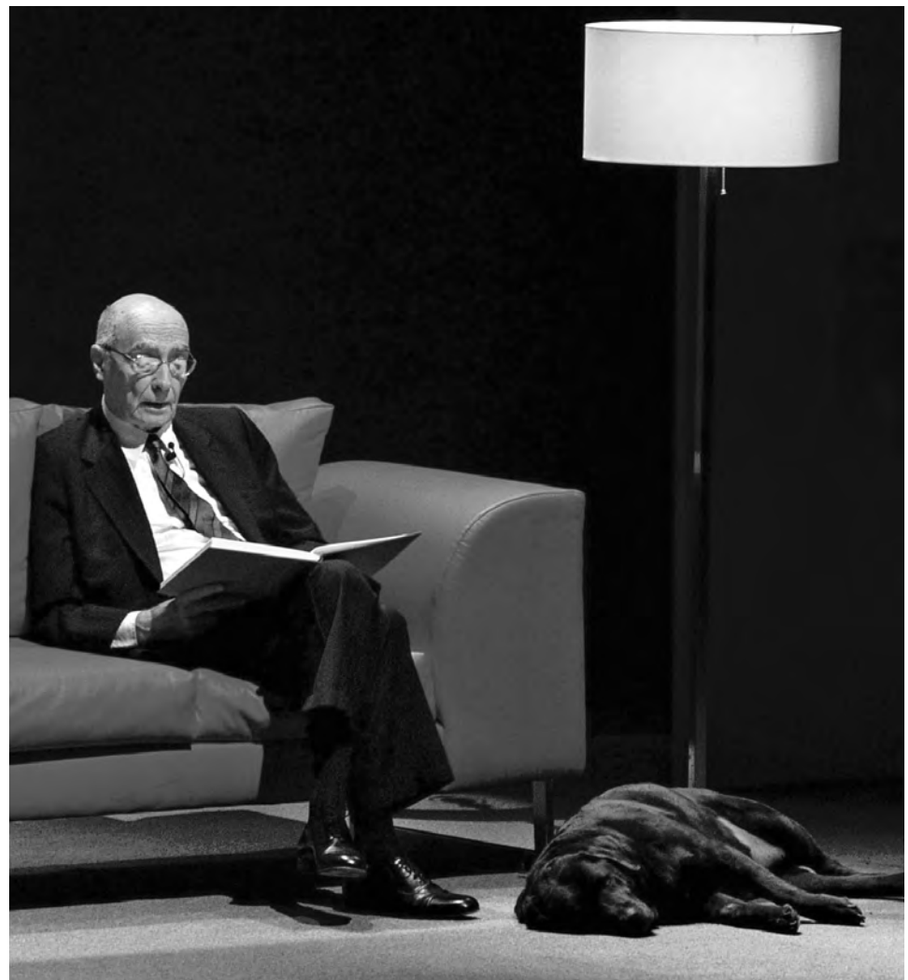
Her tür adaletsizliğe, eşitsizliğe, haksızlığa, baskıya karşı yükselttiğiniz "hayır" sesiyle bu sorumluluğu aslında yazmaya ilk başladığınız yıllardan itibaren gayet etkili bir şekilde yerine getiriyorsunuz. Angaje yazar denen anlayışı sürdürdüğünüz söylenebilir mi?

Pek çok yazar yegâne angajmanlarının eserleri olduğunu söylüyor. Yazar olarak sahip oldukları önem bu tür sözlerini mazur göstermez. Böyle konuşmak şuna benziyor: "Dünyada yaşıyorum ama, ona ait değilim." Angajmanı sistematik bir şekilde ortadan kaldıran ideolojik stratejiyi incelemek ilginç olur. Eğer sihirli yeteneklerim olsaydı, başta Camus ve Sartre olmak üzere, bazı Fransız yazarları yeniden hayata döndürürdüm. Sıradan yurttaşlardan toplumsal meselelere angaje olmalarını talep etmek çok yaygın. Yazarlara da, yazarlık ile yurttaşlığı ayıramayacağımızı hatırlatmak gerekiyor. Yazar olmamız yurttaşlığı bıraktığımız anlamına gelmiyor ki.

Salazar diktatörlüğüne karşı yürütülen mücadele, sömürgecilik ve 1974 devrimi yazılarınızı ve düşüncelerinizi nasıl etkiledi?

Ergenliğimden itibaren, siyasî formasyonum Marksizm yönündeydi. Düşüncelerim aktif bir direniş ortamından etkilendiğinden bu çok doğaldı. Diktatörlük döneminde, 1974 devrimine kadar durum buydu. Kamusal özgürlüklerin, hakların kazanılmasıyla ve demokratik sistemin doğasında varolan yükümlülükleriyle, yazarlar diktatörlük sırasında bahsedemedikleri konuları doğrudan ele alabilmeye başladı. Benim edebiyatımda en önemli dönem devrimle başladı ve devrimin sonucu olarak gelişti. Ama aynı zamanda 1975 kasımındaki karşı devrimci darbenin de bir sonucudur. Gazeteci olarak devam edemeyeceğimi anlayınca kendimi tamamen edebiyata adadım.

Son romanınız hariç eserlerinizin açıktan siyasî olmadığını söylemiştiniz. 11 Eylül sonrası dünyada sanatla siyasetin ilişkisini nasıl görüyorsunuz?

Bütün kitaplarımda siyasî ve toplumsal çağrışımlar bulunabilir; bunlar bazen açık, bazen ima yoluyladır. Sanat ve siyaset ilişkisine gelince, 11 Eylül öncesi ve sonrası arasında bir ayrım yapmıyorum, öyle bir ayrım olsa Hiroşima'nın öncesinden ve sonrasından da bahsedilebilir. Yazarlar, genel olarak sanatçılar, sonuçta birer yurttaş –en azından öyle olmalarını umarım– ve siyasî eylemleri de yurttaş eylemleri. Kant "sanatın başka söylemlerden, örneğin bilimden ya da tarihten farklı olarak, asıl işlevi, imkânlarımızın farkına varmamızı sağlamaktır" derken haklıydı. Aceleci okurların düşünebilecek-

lerinin aksine, burada metafizik bir durum yok.

Dünyanın gidişatını etkileme arzunuz kitaplarınızda, okurları görünenlerin ötesini görmeye yönelten metaforlarda da görülüyor. İnsanların tavırlarını, tutumlarını değiştirebilme, geleceği düzeltme umuduyla mı yapıyorsunuz bunu?

Evet, ama bu hedefe ulaşabilmek için yazarların yeterli olmadığının açık seçik bilincinde olarak. Kitaplarımın bir kısmının okuyucuların zihninde olumlu bir etki yarattığını düşünmeyi isterim tabii, ama bu etkinin sathî olmanın ötesine geçmeyeceğini de bilecek kadar sağduyu sahibiyim. Bu konudaki düşüncelerimi bir cümlede özetlersem, "hayat değiştirmezsek, hayatı değiştiremeyiz". Naif görülme pahasına, insanlar arasındaki ilişkilere iyiliğin geri getirilmesinin elzem ve acil olduğunu söylemekten çekinmiyorum. Ama bunun olabilmesi için, bu dönüşümü engelleyen ekonomik, siyasal, dinsel, kültürel etkenlere de radikal bir şekilde karşı çıkmak acil ve elzemdir. Benim gibi karamsar biri için fazla iyimser konuştuğumu söyleyenler çıkacaktır. Hatta bazı sinikler yüzlerinde bir gülümsemeyle tepeden bakacaktır. Onların işi bu. Bunun için para alanların sayısı hiç de az değil!

Dünya Sosyal Forumu'nda yaptığınız bir konuşmada solu ve sendikaları dünyanın başındaki birtakım sorunlara karşı körlükle ve bu sorunlara çözüm üretmemekle suçladınız. Solun göz yumduğu sorunlar neler?

Hepimiz solun rotasını, sendikaların da gücünü kaybettiğinin farkındayız. Sağın hükmetmek için fikre ihtiyacı yok, ama sol fikirsiz yapamaz. Marksist solun yıllardır yaptığı hata, geçmişin silahlarıyla bugünün savaşlarını kazanabileceğine inanmak oldu. Teori kendisini yenilemeyince pratik de yolunu kaybetti. Geri kalanını pragmatizm halletti, oportünizm de işi bitirdi. Komünist partilerin çoğu "estetik ameliyat" geçirdi ve tanınmaz hale geldi.

Ama siz hâlâ komünistsiniz, parti üyesisiniz.

Ben hormonal komünistim. Nasıl ki her gün sakalımı çıkaran bir hormonum varsa, öyle. Komünist rejimlerin yaptıklarına mazeret uydurmuyorum. Kilise de birçok yanlış yaptı, insanları diri diri yaktı. Fikirlerimi koruma hakkım var. Komünizmden daha iyi bir fikir bulamadım.

Kitaplarınızda yarattığınız durumlar çok geniş bir kapsayıcılıkta: "Yitik Adanın Öyküsü"nde, bütün İber yarımadası Avrupa kıtasından ayrılıp güneye doğru sürükleniyor; "Körleşme"de, bütün insanlık körlükten mustarip; "Ölüm Bir Varmış Bir Yokmuş"ta, insanlar ölmez oluyor; "Görmek"te, seçmenlerin yüzde 83'ü boş oy kullanıyor. Kolektif durumlar ilginizi çekiyor gibi. Bireyciliği, sorumluluk ilkesine karşı bir yanlış olarak sorguluyorsunuz sanki...

Romanlarımda aşk yok değil, ama hiçbir zaman bir aşk hikâyesi yazmaya niyet etmedim. Antonio Maria'yla karşılaşır, ona vurulur, Maria da ona gönlünü kaptırır, aşkları çeşitli iniş ve çıkışlardan geçer, mutlu ya da bedbaht olurlar... Bunda olağanüstü bir şey yok ve yazar olarak benim ilgimi çekmiyor. Benim ilgimi çeken, bütün maddî ve moral şartları içindeki karakterler; sıradan, sade, tekdüze bir hayat umarken, birdenbire beklenmedik bir hadise sonucu yönlerini ve davranışlarını değiştirmek durumunda kalan insanlar. "Bütün İsimler"deki Don Jose, "Lizbon Kuşatmasının Tarihi"ndeki Raimundo Silva bu tür karakterler. Benim ilgimi çeken bireyler, ama insanlığın acısını çektiği bütün sıkıntıların kaynağı olan bireycilik ise midemi bulandırıyor.

Deneme ve roman ayrımı sizin için çok silik gibi; "Körleşme"nin Portekizce adı "Körleşme Hakkında bir Deneme".

"Görmek"in Portekizcesi de öyle. Sık sık söylemişimdir: Ben deneme yazmayı bilmediğim için roman yazıyorum. Hiçbir zaman tam mânâsıyla karşılanmamış olsa da, pedagojik bir temayülün taşıyıcısıyım. Zaman zaman herhalde iyi bir öğretmen olurdum diye düşünmüşümdür. Öğretmen olamayınca, kötü bir yazar olmamakla yetinmek zorunda kaldım.

Her kitabınızda, anlattığınız hikâyeyle birlikte üslûbunuz da tamamen değişiyor. Bunu nasıl yapıyorsunuz?

Bir makale, hele bir blog yazısı gündelik dilde yazılır; roman ise şiir gibi, ilerledikçe yaratılan, kendi kendini yaratan bir dilde kurulur. Her zaman en çok zamanımı alan, en çok emek verdiğim sayfa, birinci sayfadır. Anlatıya uyan tonu bulmam gerekir; bu hiç kolay değildir. Evi inşa etmeye çatıdan başlıyorum diyebilirim. Esas olan, yazmakta olduğum kelimeleri duyabilmemdir. Bu anlamda, sesimi duyurmak için, işitilmek için yazıyorum.

Hayat değiştirmezsek, hayatı değiştiremeyiz. Naif görülme pahasına, insanlar arasındaki ilişkilere iyiliğin geri getirilmesinin elzem olduğunu söylemekten çekinmiyorum.

"Çolak Tanrı"da, baş karakter bir kadın; insanların içini görme yetisine sahip Blimunda. "Körleşme"de gözleri gören tek kişi yine bir kadın. Kadınların daha güçlü , genel körleşmeye daha dirençli olduklarını düşünüyorsunuz gibi. "Not Defterimden"de "Kadınlara kalsa, dünyaya kaos yerleşmezdi" diyorsunuz. Buna karşılık, "Filin Yolculuğu"nda, kraliçe filin gidişine hayıflanmaktan ve ölümüne ağlamaktan başka bir şey yapmıyor...

Siyasal iktidar olsun, ekonomik iktidar olsun, iktidardaki kadın erkektir. Orada ve daha birçok yerde kadınlara övgüde bulunurken, bir cinsiyetin, erkek cinsiyetinin yerinden edilmesi ve onun yerini diğer cinsiyetin, kadın cinsiyetinin almasını düşünerek söylemedim. Kesinlikle çok istisnaî bazı durumlar haricinde, cinsiyetleri ne olursa olsun, bir insanı alıp yerine bir başkasını getirmek hiçbir şeyi çözmez. Çokuluslu şirketlerin, büyük holdinglerin yönetim kurullarında sadece erkekler vardır.

Karakterlerinizin çoğu yalnız ve yaşadıkları ortamı kontrol edemiyorlar, gerçeklikle bağları kopuk, bütün irrasyonellikleri içinde rasyonel seçimler yapıyorlar. Eğer insanlık hali buysa, bunu değiştirebilir miyiz?

Edebiyatta "pozitif kahramanlar"dan hiçbir zaman hoşlanmadım. Bunların neredeyse hepsi, istisnasız klişe, kopyanın kopyası. Karmaşıklığı, şüpheyi, belirsizliği sadece daha "üretken" bir edebî malzeme ortaya koyduğu için değil, insanoğlu gerçekten böyle olduğu için tercih ederim. İnsan her daim inşa halinde bir varlık. Tabii buna paralel olarak, sürekli bir yıkım da var. Marx ve Engels'in "Kutsal Aile"de yazdıklarını hatırlatmak istiyorum: "İnsanı yaratan koşullarsa, o koşullar insan tarafından yaratılmalı." Bu sözler siyasî düşüncenin en alicenap ve hümanist tavrını özetliyor.

Son romanınız "Cain" kilisenin şiddetli tepkisiyle karşılaştı. Bunu öngörmüş müydünüz?

Katolik kilisesinin yazdıklarıma öfkelenmesine alışkınım, ancak "Cain"in "Eski Ahit"le bir alâkası olmadığı için, usûlen bir tepki bekliyordum sadece. Ama öyle olmadı. Zil sesine tepki veren Pavlov'un köpeği gibi, papazlar ve din adamları derhal kitabın üstüne atladı. Söyleşilerde "İncil"in "kötü adetler el kitabı" olduğunu ve çocuklara verilmemesi gerektiğini söyleyerek onları kışkırttığımı kabul ediyorum. "İncil"i düz anlamıyla okumakla suçladılar beni; ben de onlara sembolik okuma yapabilmek için her inançlı ya da meraklı okurun başına bir dinbilimci oturtmaları gerektiği karşılığını verdim.

"Tanrı kâinatın suskunluğu, insan ise bu suskunluğa anlam veren çığlıktır" diye yazmıştınız. "Cain"de, Tanrıyla şeytanı eş görüyorsunuz, Tanrı'yı yeryüzündeki kötülüklerden de sorumlu tutuyorsunuz. Katışıksız bir ateist misiniz?

Evet, su katılmamış bir ateistim ve bunun bin tane sebebi var. Sadece bir tanesini hatırlatayım size. Kâinat yaratılana kadar, ebediyette, Tanrı hiçbir şey yapmadı. Sonra, nedendir bilinmez, onu yaratmaya karar verdi. Altı günde yaptı bunu, yedinci gün istirahate çekildi. O günden beri istirahatte. Ebediyyen de istirahate devam edecek. Ona nasıl inanılabilir ki?

Sizin için mükemmel okur kimdir?

Okuduğu şeyden etkilendiğinde, devam etmeden önce sayfadan başını kaldırıp bir an duran okur.

Şu aralar neler okuyorsunuz?

James Wood'un "How Fiction Works" kitabının yanında "Büyülü Dağ"ı yeniden okuyorum. Thomas Mann inanılmaz bir yazar!

Günlük yazma rutininiz nasıldır?

İki sayfa yazarım. Sonra da durmadan okurum.

Size en çok benzeyen edebiyat karakteri hangisidir?

"Bütün İsimler" romanımdaki Señor José.

Edebiyatınızı kimler etkiledi?

Okuduğum her şeyden öyle ya da böyle etkilendim. Ancak Kafka, Borges, Gogol, Montaigne ve Cervantes her daim yanımda oldu.

Yemekte kimin yanına oturmak isterdiniz?

Beni çok fazla konuşmak zorunda bırakmayacak birinin.

İstediğiniz herhangi bir resme sahip olabilseydiniz neyi seçerdiniz?

Rembrandt'ın herhangi bir geç dönem otoportresini.

Hayatınızı anlatan bir filmde sizi kimin canlandırmasını isterdiniz?

İyi bir siyah aktörün; Morgan Freeman mesela.

Geri dönebilseniz neyi değiştirmek isterdiniz?

Sanırım hiçbir şeyi, hatalarım da dahil.

Hangi kitabı yazmış olmak isterdiniz?

Gonzalo Torrente Ballester'in "La saga/fuga de JB" romanını. Az bilinen bir başyapıttır. ✚

MICHEL MARIAN'LA "ERMENİ TABUSU ÜZERİNE DİYALOG"A DAİR

Millî gurur neyin gururu?

Erzurum kökenli Fransız Ermenisi felsefeci ve siyaset bilimci Michel Marian'ı, Ahmet İnsel'le beraber katıldığı, Ariane Bonzon'un hazırladığı, İletişim'den yayınlanan "Ermeni Tabusu Üzerine Diyalog" adlı kitap vesilesiyle geçen sayımızda konuk etmiştik. Uzun soluklu söyleşimizin ikinci bölümünü huzurlarınıza getiriyoruz.

Söyleşi: Alican Tayla

Fotoğraf: Alican Tayla

Geçtiğimiz günlerde, "Ermeni Tabusu Üzerine Diyalog"un Türkiye'de yayınlanmasının ardından bir dizi toplantı için İstanbul'daydınız. Nasıl geçti bu karşılaşma, izlenimleriniz neler?

Michel Marian: İstanbul'da kaldığım beş günde halka açık tartışmalara, bazı gazete ve radyolarla söyleşilere ve toplantılara katıldım. Agos tarafından Bilgi Üniversitesi'nde düzenlenen halka açık konferansta kendimi ifade edebildim; bu benim için son derece olumlu bir olaydı. Hürriyet'in İngilizce versiyonu ve Milliyet de dahil olmak üzere bazı büyük gazeteler kitaptan bahsettiler ve Ahmet (İnsel) ve benimle söyleşiler yaptılar. Bu da olumluydu. Daha az olumlu diyebileceğimiz şeylere gelince... Bir kere, bütün bunlar sadece İstanbul'da oldu; Anadolu'da bu tür tartışmaları hangi şehirlerde düzenleyebiliriz diye düşünüyoruz, ama henüz durum çok belirsiz. İkincisi, 1915 olayları konusunda yakın gelecekte bir somut gelişme olacakmış gibi gözükmüyor. Yaklaşan seçimlerin yarattığı siyasî ortam da belki bu alanda bir blokaj yaratıyor olabilir. Ama daha temel olarak, Türkiye'nin Ermenistan'la diplomatik ilişkilerini düzeltme girişimi önemli olsa da, iç politikada entelektüel arkadaşlarımızın düzenlediği imza kampanyasından bu yana içeriden herhangi bir baskının oluşamadığını görüyoruz. Bu düşündürücü bir durum. 2015 sembolik tarihinin yaklaştığı da düşünülürse, Türkiye hükümeti bir tavır değişikliğine gidecekmiş gibi gözükmüyor. Diğer bir olumsuz noktaysa, kişisel sohbetlerde kökenlerimin nereden geldiği sorusuna Bayezit dediğimde genelde sempatik bir tepki veriliyordu, fakat Erzurum dediğim anda tepki farklı oluyordu ve Erzurum'da Ermeniler tarafından katledilen Türk ailelerden bahsediliyordu. Erzurum'la ilgili neredeyse otomatikleşmiş bir fikir birliği var. Bu konuda mesafe kaydedebilmek için çok daha fazla konuşmaya ve fikir alışverişine ihtiyaç var.

Kitabın tanıtımı için Fransa'da da çeşitli toplantılar düzenlendi. Paris'te bizim de katıldığımız Türkiyelilerden oluşan bir tartışmada ortam çok daha olumlu ve yumuşaktı, fakat çoğunluğu Ermenilerin oluşturduğu toplantılarda ortam çok gergindi ve özellikle de size yönelik eleştiriler vardı. Paris'teki Ermeni toplumunun kitaba ve size yaklaşımını nasıl değerlendiriyorsunuz?

Kitabın çıkışı Türkiye ve Ermenistan'ın protokolleri imzaladığı döneme denk geldi. Ermeni cemaati bu konuyla ilgili ikiye bölünmüş durumdaydı ve protokollere endişeyle yaklaşıyordu. Bir diyalog girişimi olan bu kitap da sanki protokollerin uzantısıymış gibi algılandı. Ermeniler bu diyaloğun somut bir ilerleme getirmesi beklentisi içinde. Diyaloğun sonucunun bir tür aklanma, unutma olması ihtimalinden tedirgin oluyorlar. Türklerse en ufak bir diyalog başlangıcını, aslında Ermenilerle Türklerin iyi anlaşabileceğinin bir kanıtı olarak görüyor. Tabii burada milliyetçi olmayan Türkleri kastediyorum.

Ariane Bonzon size bu kitap önerisini getirdiğinde tereddüt ettiniz mi?

Ahmet ve benimle ayrı ayrı bağlantıya geçti, sanırım o da, ben de çok tereddüt etmedik. Türkiye'de imza kampanyası yeni yapılmış ve bizim de onlara resmen teşekkür ettiğimiz dönemdi. Uygun bir ortam vardı.

Çevrenizden bu projeye katılmanız ya da katılmamanız yönünde tavsiyeler geldi mi? "Yapma" diyenler oldu mu?

"Yapma"ya varacak kadar değil ama, biraz merak ve endişeyle karışık tepkiler vardı.

Neye karşı bir endişe?

1915 olaylarını soykırım olarak kabul etmeyen biriyle yürütülen bir diyaloğun bir tür vazgeçiş, taviz olarak algılanmasından duyulan endişe.

Kitabın ismi de toplantılarda çok tartışıldı. Özellikle "Ermeni tabusu" kavramı...

Başlık seçmek epey zordu. Sonunda bu başlıkta karar kıldık. Evet, tabu muhtemelen daha ziyade Türk yakasında; Türkiye'de bir Ermeni tabusu var. Ermeniler açısından ta-

bu olan şeyse diyaloğun kendisi. Böyle baktığımız zaman bir simetri olduğunu söyleyebiliriz. Türkiye'deki Ermeni tabusu ortadan kalktı. Tabii ki devlet inkâra dayalı resmî tezini savunmaya devam ediyor, dolayısıyla tabu ortadan kalkmış olsa da yaklaşımlar açısından çok derin bir asimetri var. Ermenilerin diyalog tabusu da kısmen ortadan kalkıyor. Soykırımı tanımayan bir Türk entelektüelle konuşmamak gerektiğini savunan Ermeniler tabii ki var, ama çoğunluk Türklerle konuşmanın vaktinin geldiğini düşünüyor.

Hem Türkler hem de Ermeniler açısından esas tabu soykırım değil mi? Türkiye'de soykırımın kabul edilme ihtimali, Ermeniler içinse soykırımın Türkiye tarafından inkârının devam etmesi... O nedenle bu diyaloğun belki de en büyük önemi, tam da Türkiye'nin soykırımı kabul etmesi gerektiğini savunan bir Ermeniyle, soykırım kavramını kullanmayan bir Türkü buluşturmuş olması değil mi?

Bence iki faktör var. Birincisi, diyaloğun yalnızca bunun üzerine olduğunu, hatta temel olarak bunun üzerine olduğunu düşünmüyorum. Öyle olsa zaten diyalog değil, bir tür polemik olurdu. Ahmet İnsel'in soykırım kavramını kullanmaması tartışmayı bir polemik haline getirmiyor. Ermenilerin çok büyük çoğunluğunun umudu ve arzusu, böyle bir diyaloğun Türklerin ille de soykırımı kabul etmelerine olmasa da, Ermeniler için bu kelimenin kabulünün önemini kavramalarına yardımcı olması. Ama ben bunu tartışmanın ne koşulu ne de hedefi olarak görüyorum. Esas arzum, o imza kampanyasını başlatma cesaretini gösteren –ki bu yalnızca siyasî değil, aynı zamanda ahlâkî bir cesaret göstergesi– aydınlardan birinin yaklaşımını, olaya bakış açısını yakından görmek ve anlamaktı. Ayrıca, onlardan talep ettiğimiz tanımanın içeriğini yalnızca Türklerle konuşabileceğimize inanıyorum. Bunu Ermeniler arasında veya süpergüç ülkelerle konuşmanın bir anlamı yok.

Soykırımın tanınması tabii öncelikle siyasî bir tartışma konusu. Ama sorunun çok önemli bir de hukukî boyutu var. Halihazırda soykırım üzerine en temel hukukî kaynağı 1948 tarihli Birleşmiş Milletler'in Soykırım Suçunun Önlenmesine ve Cezalandırılmasına Dair Sözleşmesi oluşturuyor. Bu metnin soykırım tanımını hukukî açıdan tatmin edici buluyor musunuz?

Aşağı yukarı tatmin edici buluyorum diyelim. Raphaël Lemkin'in son derece somut ve net tanımından, genel olarak zihniyetlerin gelişmesi ve kitlesel suçların kabul edilemez hale gelmesiyle daha geniş bir soykırım tanımına geçildi. Özellikle de başta Yugoslavya üzerine olmak üzere bu tür suçların yargılanması için kurulan özel mahkemelerde hep soykırım kavramı üzerinde duruldu; dolayısıyla, kavramın fazla genişletildiğini düşünüyorum. Öte yandan, 1945-48 yıllarında kurulan dengenin kendisi de çok tatmin edici değildi; zira, Sovyetler siyasî görüşlerinden ötürü kıyıma uğramış toplulukların da bu kavrama dahil edilmesinden endişe duyuyordu ve bu gruplar tanımın dışında tutuldu. Bence bu çok önemli bir eksiklik. Çünkü 1945'te kabul edilen Lemkin'in anafikrine göre esas olan, bir yıkım planının hedefi olmuş bir halk. Bunun arkasında yatan sebebin ne olduğu belirleyici değil. Önemli olan üç unsur: Niyet, uygulama biçimi ve üzeri örtük de olsa bir nicelik kriteri. Bu esasa göre baktığımızda etnik, dinî vb. faktörlerin yanında siyasî kimliğin de bulunması gerekirdi.

Anahtar konumda olanın "niyet" olması bu hukukî temelin zayıf noktası değil mi? Çoğu kez kanıtlanması neredeyse imkânsız gözüküyor, hele de İttihat ve Terakki Cemiyeti dönemi kadar geriye dönüldüğünde... Türkiye Cumhuriyeti'nin resmî söylemi de esas olarak Ermenileri ortadan kaldırmak gibi bir niyetin olmadığı üzerine kurulu.

Bunun Türk hükümetleri tarafından uzun süredir, hatta 1915'ten beri kullanılan argüman olduğu doğru. Fakat, çok çeşitli olay ve ipuçları, tanıklıklar bir araya getirildiğinde bir delliller bağlamı oluşturmak o kadar da zor değil. Olayların, tehcir emrini veren kişilerin, başta Talat ve Enver'in iradesine karşı gelişmiş olmadığını görüyoruz. Bu bağlamda, müttefik devletlerden ya da tarafsız ülkelereden kişilerin, diplomatların tanıklıkları, telgraflar var. Bunlar açıkça gösteriyor ki, bu tanıklar 1915'in nisan-mayıs'la ağustos-eylül arasındaki döneminde ne olup bittiğini, Ermenilerin yok edilmekte olduğunu anlıyorlar. Bu tanıklıklar çok önemli. Bütün hikâyeleri dinlediğimizde görüyoruz ki, Nazilerin yaptığı gibi, gaz odalarına varan sistematiklikte işlemiyor olaylar tabii. Ama o zamanki hükümetin de umduğu gibi bir halkı ortadan kaldırmanın birden çok yöntemi var: Tehcirin yürütülüş şekli, yollandıkları bölgeler... Bütün bunlar, baştaki niyetin, Ermenileri olabilecek en zor koşullara mahkûm ederek büyük kısmının ölmesi, kalanların da Müslümanlaştırılması olduğunu gösteriyor. Yürütülen politikanın Rusya sınırındaki koruma bölgelerinden ibaret olmadığı, Bulgaristan sınırındaki ve batıdakiler de dahil olmak üzere bütün Ermenileri kapsadığı çok açık. Hükümetin tepesinden gelen bu mesaj en ufak memura kadar iletiliyor. Bunlar bir bütün oluşturuyor ve hükümetin niyetine dair herhangi bir belirsizlik yok ortada. Bu aralar Yervant Odian'ın Fransızcaya yeni çevrilen "Journal de déportation" (Tehcir Günlüğü) kitabını okuyorum. Son derece etkileyici bir kitap. Bir kere, soykırımın genellikle belleklerde yer etmiş, bütün Ermenilerin bir kereden öldürülmek üzere çöle sürüldüğü imgesinden çok farklı bir tanıklık sunuyor. Olayların böyle gelişmediğini hatırlatması adına önemli. Çok farklı hikâyeler var. Birçok Ermeni ilk başta saklanmak için vakit bulabiliyor, sonra bir kısmı bulunup tehcir ediliyor, kimisi önce bir şehre yollanıyor, bazen birkaç ay orada kalıyor, kimisi bu arada kurtuluyor, diğerleri tekrar sürülüyor... Farklı dinamikler var, ama temel olarak hedef, mümkün olan en fazla can kaybı.

Millî gurur ne anlama gelmeli? Belli bir dönemde kendi görüşlerine göre tanımladıkları millî çıkarlar uğruna en insanlık dışı suçları işlemek dahil her şeyi mübah görmüş kişileri bağrına basmak mı?

Nazilerin soykırımıyla farklılıklardan bahsettiniz. Ahmet İnsel de neden soykırım kelimesini kullanmaktan kaçındığı sorulduğunda, öncelikle soykırım kavramının holokostla özdeşleşmiş olduğunu ve bu iki felaketi bir tutmanın çok zor olduğunu söylüyor. Fakat basit bir hukuk mantığıyla bakarsak, mesela iki farklı cinayetin bambaşka şekillerde işlenmiş olması ikisinin de cinayet kavramı içinde görülemeyeceği anlamına gelmiyor... Siz bu yorum hakkında ne düşünüyorsunuz?

Haklısınız. Bilgi Üniversitesi'ndeki konferansta aynı şeyi anlatmaya çalıştım. Niyet ne olursa olsun, önceden planlayarak birini öldürdüğünüzde bu cinayettir. Bence de holokostla arada birçok fark var, bu kesin. Nazi ideolojisinde neredeyse dinî inanışa varan bir tür misyon duygusu var. Dünyayı Yahudilerden temizleyerek yalnızca Aryen ırkına değil, insanlığa hizmet ettiğini düşünen bir zihniyet bu. Jön Türk'lerde böyle bir durum olmadığı açık. Bu bakış açısında beni rahatsız eden iki şey var. Birincisi, sizin de dediğiniz gibi, farklılıklar olması böyle bir kararın alınmış olduğu gerçeğini ortadan kaldırmıyor. İkincisiyse bu yorum, milliyetçiliğin ırkçılığa göre daha kabul edilebilir olduğunu söylemeye geliyor. Bugün hâlâ Türkiye hükümeti, Türk halkının kendini bu mantığa dayanarak tayin ettiğine inanıyor. Bu yüzden sorumluların kabul edilmesine bu derece ihtiyatlı yaklaşıyorlar. Kendi ulusunu ve topraklarını bütün can kayıplarını pahasına korumayı mübah ve anlaşılır sayan bir mantık bu. Bu mantığın son derece tehlikeli olduğunu düşünüyorum, çünkü olayı sahiplenmeye ve şartlar gerektirirse yine yapılabilir olduğunu söylemeye geliyor. Son olarak da, bence aslında rasyonelleştirilmesi mümkün olmayan bir şeyi nesnel ve rasyonel bir hale getirme çabası var. Bu mantığa göre, Arapların ve Kürtlerin de katledilmesi gerekirdi; bu yapılmadı, onun yerine, entegre edildiler. Dolayısıyla, din gibi başka etkenler de var işin içinde. Fakat, Ahmet'in bir argümanı daha var. Kitapta, kendisi de olayların Nüremberg kriterlerine göre soykırım olduğunu kabul ediyor. Buna rağmen "soykırım" yerine "insanlığa karşı suç" demesinin bir nedeni de, Türk halkına yönelik pedagojik bir kaygı. Türklerin sanki durduk yerde dışarıdan gelen bir kavramla yargılanıyor olduğu hissinin önüne geçmek istiyor. O yüzden 1919'da İstanbul'daki mahkemeden ve orada kullanılan terimlerden yola çıkmayı tercih ediyor. Bunu anlayabilirim. Buradaki asıl amaç soykırım kavramını bir kenara atmak değil. Ben Ahmet İnsel'in arzusunun sorundan kurtulmak için herhangi bir formül kullanmak değil, tam tersine, ilerleme kaydetmek olduğunu görüyorum. Bu da bana tamamen meşru ve doğru bir davranış gibi geliyor.

Türkiye'nin soykırımı tanımasının Ermeniler için önemi nedir? Bu yönde çalışmış biri olarak sizin Türkiye devletinden beklentileriniz neler?

Ermeniler için Türkiye'nin soykırımı tanımasının en büyük önemi şu: Bir anda her şeylerini kaybettiler. Nüfuslarının büyük çoğunluğunu kaybetmiş olmanın ötesinde, medeniyetlerinin o zamana kadar üzerinde yaşamış olduğu toprakları, anayurtlarını da kaybettiler. Ve buna karşılık uzun yıllar boyunca en ufak bir kınama, özür veya yaptırım olmadı. Önce biraz 1945'te, ama özellikle de 1960'lı yıllarda, Eichmann davası ve zaman aşımına uğramayan suçlar kavramıyla beraber dünyanın temel değerlerinin değişmekte olduğunu anladıklarında, aradan geçen zamana ve zayıflıklarına rağmen, Ermeniler başlarına gelen felaketin tanınması ve onarılması gerektiğini anladılar. Bence Türk hükümetlerinin ilk olarak bunu kavrayabilmesi lâzım. Bazı Türkiyeli aydınların yaptığı gibi özür dileyen bir tavır alınması çok önemli. Öte yandan, inkâr politikası o kadar uzun sürdü ve o kadar etkili oldu ki, bu saatten sonra kelimelerle oynayan bir özür, tam tersine, çok tatsız ve aşağılayıcı olur. Bence bu kelimenin telaffuz edilmesi şart, çünkü sorunun hakikaten yatışmasının tek yolu bu. Şunu da eklemek lâzım: Türkiye'nin soykırım kelimesini kullanması, beraberinde, bazı Ermenilerin dilediği gibi otomatik olarak bir ceza getirmeyecek. Böyle bir kabulden sonra, neler yapılabileceğini Ermeniler ve Türkiye belirleyebilir ancak.

Türkiye'de birçok kişi beraberinde getireceğini düşündükleri yaptırımlar nedeniyle soykırımın kesinlikle kabul edilmemesini savunuyor...

Geriye dönüp baktığımızda, Sovyetler Birliği döneminde böyle bir ihtimalin aslında o kadar da imkân dışı olmadığını söyleyebiliriz, çünkü Ermenistan'ı da kapsayan devasa ve emperyal bir Sovyetler Birliği vardı. Hatta 1945'te Sovyetler, soykırımla hiç alâkası olmayan bir sebeple, Türkiye'den Kars ve Ardahan'ı talep etmişti. Bugünse tamamen farklı bir denklemdeyiz. Türkiye 70 milyon nüfuslu bir G20 ülkesi; yeni ortaya çıkan, benim de ilk kez duyduğum bir kavram olan "next thirteen", yani Brezilya, Rusya, Çin ve Hindistan'ı içeren BRIC'in ardından gelen gelişen ekonomiler grubunun üyesi. Ermenistan ise üç milyonluk nüfusuyla zor ayakta duruyor. Ermenistan'ın veya Ermenilerin Türkiye'den toprak talebinde bulunabileceği bir düzende olmadığımız çok açık. Ayrıca, ortada böyle bir arzu da yok, zira Ermenistan cumhurbaşkanı Sarkisyan mevcut sınırı tanıdığını açıkladı. O yüzden bu korkuların bir anlamı yok; hatta "bizden toprak isteyecekler" diyen Türkler de bunu biliyor. Bence durum artık salt bir millî gurur meselesine dönüşmüş durumda.

Millî gurur, en insanlık dışı suçları işlemiş kişileri Tükiye tarihinin şerefli figürlerinin arasından çıkarmak ve bunu kabul ederek büyüklüğünü kanıtlamak olmamalı mı?

Türkiye'deki bu tür korkular sadece Ermenilere yönelik değil, "dış mihraklar" dediğimiz, neredeyse bütün diğer ülkelere yönelik bir tür paranoya hali var. Kamuoyunun ciddi bir kısmının AB ve ABD'ye bakış açısı da bu yönde evriliyor. Bu durum biraz da Türkiye'nin hâlâ kuvayı milliye dönemi zihniyeti ve söyleminde olmasından kaynaklanıyor denebilir belki...

Kitapta Ahmet de benzer şeyler söylüyor. Kitabın sonlarında, bugün hâlâ Türklerin çoğunda dünyanın geri kalanının Anadolu'nun Türklere ait olmadığını düşündüğüne dair bir inanç dile getiriliyor. Bu benim tam olarak kavrayamadığım bir şizofreni hali. İmparatorluktan ulusdevlete geçmiş bütün ülkelerde belki benzer durumlara rastlanır. Rusya da kısmen aynı durumdaydı. Esas mesele Ermeni sorunundan çok daha büyük aslında. Ermeni sorunu bunun bir uzantısı ya da özeti gibi.

Sizinle bu söyleşiyi yaptığımız sırada İstanbul'da şehrin fethinin yıldönümü kutlamaları yapılıyor. Bir fethin bu şekilde kutlanması dünyada eşi görülmemiş bir olay. O imparatorluğun üzerinden bir asır, fethin ardından da beş yüzyıl geçmesine rağmen bu gururlanma hali paranoyanın bir göstergesi değil mi?

Evet, böyle bir millî gurur var, ama bence şu soruya cevap aramak lâzım: Bu millî gurur ne anlama geliyor, ya da ne anlama gelmeli? Belli bir dönemde kendi görüşlerine göre tanımladıkları millî çıkarlar uğruna en insanlık dışı suçları işlemek dahil her şeyi mübah görmüş kişileri affetmek ve bağrına basmak mı? Millî gurur, tam tersine, bu kişileri Tükiye tarihinin şerefli figürlerinin arasından çıkarmak ve bunu kabul ederek büyüklüğünü kanıtlamak olmamalı mı? Onun dışında, Türklerin İstanbul'u fethetmekten gurur duymaları anlaşılabilir, Konstantinopolis onlarca kez kuşatılıp kimsenin almayı başaramadığı, dünyanın en güzel şehriydi...

Peki, soykırımın tanınması her ne pahasına olursa olsun istenebilecek bir şey mi? Türkiye, soykırımı, herhangi bir toplumsal evrilme olmadan, salt diğer ülkelerin baskısıyla tanısa dahi bu sizin için anlamlı, tatmin edici olur mu?

Bu çok önemli bir soru. Tabii ki tatmin edici olmaz; öncelikle, fazlasıyla hassas olacağı ve en ufak bir kalıcılığı olmayacağı için. Tarihin belli bir dönemindeki koşulların ve güç dengelerinin sonucu olarak yapılmış olur. Arkadan gelecek olan hükümet de muhtemelen bu kabulün geri alınması vaadiyle seçilir. İkincisiyse, daha önce de söylediğim gibi, Türk hükümeti soykırımı mesela ABD'nin baskısıyla tanırsa bu bir yargı içermeyecek. Dolayısıyla, bunun ardından gelecek olak manevî tazminat sorunu da bir tür pazarlık konusu haline gelir. Daha doğru olan, Türkiye sivil toplumu içinde bu konunun güç kazanmasını beklemek, ki hükümet de kamuoyuna dayanabilsin. Kısacası, bütün Türkiye'nin yapması gereken bir kendini ve kimliğini sorgulama meselesi bu.

Başta ABD olmak üzere bazı ülkeler parlamentolarında soykırımı resmî olarak tanıdıklarını ilan etti. Hatta Fransa Millet Meclisi, Ermeni soykırımının inkârını yasaklayan, henüz yürürlüğe girmemiş bir yasa çıkardı. Bu girişimleri nasıl değerlendiriyorsunuz?

Ortada iki farklı tip yasa var. Soykırımı tanıyan ve dolaylı olarak da Türkiye'den aynı şeyi yapmasını isteyen parlamento kararlarını olumlu buluyorum. Bence bu zorunlu ve Türkiye'nin içinden gelen baskı yeterli olmadığı sürece dışarıdan böyle bir baskı geleceğini göstermek adına işlevini koruyan bir girişim. Buna karşılık, soykırımın inkârını cezalandırmayı öngören yasalara kesinlikle karşıyım. Ermenilerin bütün zayıflıklarına rağmen başardıkları şey, başlarına gelen felaketi evrensel tarihe dahil edebilmeleri oldu. Bunu acılarını haykırarak başardılar. Bu, aynı zamanda, bu çağrının üzerine tarihçilerin konuyla ilgilenmesiyle oldu. Dolayısıyla, karşı çıkmanın yasaklanması tamamen demokratik ve özgürce elde edilen bu başarının meşruiyetini de zedeler. Buna başta siyasî ve felsefî sebeplerle karşıyım.

Aynı şekilde prensip olarak Fransa'da Yahudi soykırımının inkârını yasaklayan Gayssot Yasası'na da karşı mısınız?

Evet.

Ermeni soykırımının konuşulur hale gelmesi adına, özellikle 1970'li yıllarda belli bir rol oynayan faktörlerden biri de ASALA örgütüydü. Sizin de gençliğiniz sırasında aktif olan ASALA yakınlarınız ve sizin için ne ifade ediyordu?

Karışık hisler vardı. ASALA, Ermenilerin, bugün olduğu gibi soykırımın tanınması taleplerini ifade ettiği, ama diplomatik olarak bir sonuç elde etmekte güçlük çektiği bir dönemde ortaya çıktı. Birleşmiş Milletler'in konuyla ilgili bir raporu olmuş, ama BM İnsan Hakları Komisyonu rapordan Ermeni soykırımını kaldırmıştı. O yüzden korkunç bir çaresizlik hissi hâkimdi. ASALA saldırıları bu çaresizliğe karşı bir çözüm gibi karşılandı. Bu açıdan belli bir memnuniyet vardı. Ayrıca, medyanın tabiatı gereği, bir şiddet eylemi olduğu anda, o zamana kadar hiç ilgi göstermemiş oldukları Ermeni soykırımıyla ilgilenmeye başladılar. Fakat aynı zamanda birçok Ermenide ağır basan, "yaptıkları şey etkili, ama ben yapmazdım" hissiydi. Çoğumuz kendimizi ASALA'yla özdeşleştirmiyorduk. Uygulanan şiddet, Batılı diasporadan çok, Doğu geleneğine aitti. Bu açıdan arada bir mesafe vardı. ASALA'nın hedeflerinin yalnızca diplomatları değil, sivilleri de kapsadığı ortaya çıktığında bu mesafe reddedişe dönüştü. İlk başta "Ermenilerin sesi" olarak ortaya çıkan ASALA, Suriye gibi Türkiye'den çok Fransa'ya düşman bazı hükümetlerin kuklası haline gelmişti.

Kitapta gençliğinize ayrılan bölümde Ahmet İnsel, devrimci mücadele içinde belli koşullarda şiddete başvurunun haklı olabileceğini düşünen bir ideolojiyi paylaşmış olduğunuzu anlatıyor. Bu görüşe hâlâ katılıyor musunuz?

Özellikle 1970'li yılların ilk yarısında devrimci bir ortamda büyüdüğümüz ve dolayısıyla belli şiddet biçimlerine hoşgörüyle yaklaşmış olduğumuz doğru. İkinci Dünya Savaşı'nın anısı hâlâ sıcaktı. Ama aynı zamanda, yine 1970'li yıllarda, özellikle de Aldo Moro cinayetiyle silahlı örgütlerin nasıl bir tehlike oluşturduğunu da gördük. Kızıl Tugaylar sadece en gerici siyasetçileri hedef almak yerine, uzlaşmacılara da saldırıyordu. Bunun üzerine, şiddet eylemlerinden uzaklaşmak gerektiğini anladık. Bugün de aynı şekilde düşünüyorum. Askerî işgal gibi bazı son derece uç örnekler dışında, sınıf mücade-

Fotoğraf: Şahan Nuhoğlu

Ekim 2009'da Dünya Kupası elemeleri son maçında Bursa'da oynanan Türkiye - Ermenistan maçında devre arasında Ahmet İnsel, Michel Marian ve Ariane Bonzon ilk devreyi değerlendiriyor.

lesi de dahil, hiçbir fikrin şiddete başvuruyu haklı çıkarmayacağını düşünüyorum.

Bugün Ermeni cemiyetinin belli bir kesiminde bir ASALA nostaljisi var mı?

Sanmıyorum. Geriye yönelik olarak ASALA'yı kınamaya yanaşmayanlar olabilir, ama bu tür eylemlerin yeniden başlamasına yönelik bir arzu ve beklenti olduğunu görmüyorum, çünkü Ermeniler yasadışı silahlı örgütlerin ne kadar kolay manipüle edilebileceğini ve Ermeni çıkarlarına ters düşebileceğini gördü.

Sizin gibi Erzurum'da doğmuş olan, 1921'de Berlin'de Talât Paşa'yı öldüren ve Alman mahkemesi önünde cinayeti itiraf etmesine rağmen beraat eden Sogomon Tehliryan'ın hikâyesi sizin için ne ifade ediyor?

Tehliryan'ın anısı hafızalarımızda. Jön Türkler'in İstanbul'da yargılanmalarının başarısızlıkla sonuçlanması ve çoğunun kaçması üzerine, soykırımın sorumlularının öldürülmesi için harekete geçilmişti. Tehliryan'ın öne çıkmasının bir sebebi, soykırımın bir numaralı azmettiricisi olan Talât'ı öldürmüş olması. Tehliryan'ın bir diğer bir önemiyse, Lemkin'in onun mahkemesini gördükten sonra toplu katliam suçu konusuyla ilgilenmesi. Cinayeti işlemiş olduğu açık olmasına rağmen neden beraat ettiği sorusundan yola çıktı. Bunlar tarihin bir parçası. Bir yandan da çok üzücü, zira doğru olan Talât'ı mahkemenin cezalandırması olurdu.

İstanbul mahkemesi Talât'ı suçlu bulmuş, fakat o arada Talât ülkeden kaçmıştı.

Evet, ama aynı şey değil. Tarihin cilvesi şu ki, Tehliryan'ın tek yaptığı Talât'ı öldürerek bir sayfayı trajik bir şekilde kapamak olmadı; aynı zamanda, Lemkin'i etkileyerek yeni bir sayfanın açılmasına da önayak olmuş oldu.

Hrant Dink cinayeti, Türkiye'de konuyla ilgili çok derinden bir değişiklik yaratmış olmasa da, bir hareketlenmeye sebep oldu. Hrant Dink Fransa'daki Ermeni diyasporası tarafından sevilen bir kişilik değildi. Diyasporanın Dink'e çekinceyle, hatta horgörüyle yaklaşmasının sebepleri nelerdi?

Diyaspora, oldum olası, kısmen doğru da olsa, Türkiye'deki Ermenilerin özgür bir söz hakkına sahip olmadığını düşünmüştür. Özellikle de terörün sürdüğü yıllarda. O yüzden, diyaspora bu konudaki gelişmeleri, Hrant Dink'in yapmakta olduğu devrimi kavrayamadı. Bunu zorlaştıran bir etken de, Hrant Dink'in soykırım sözünü kullanmakta ihtiyatlı davranmış olmasıydı. Kullanmayı reddetmiyordu, ama bunu çok ölçülü bir şekilde yapıyordu. Diyaspora için en ana mesele bu olduğundan Hrant Dink'e çok sıcak bakılmıyordu. Bu yüzden mesela 2005'te Marsilya'ya geldiğinde çok kötü karşılanmıştı. 2006'da Paris'e geldiğinde ortam daha iyiydi. Ben de ona soru sormak için seçilen kişilerden biriydim. Aradan geçen bir yıllık sürede kişiliğinin etkisi hissedilmeye başlamıştı. En azından diyasporanın bir kısmı, Türkiye kamuoyunda ilk kez bir Ermeninin sesinin duyulduğunu görmüştü. Bu da diyasporanın ilgisini çekmeye başlamıştı. Ayrıca, Türkiye'deki toplumun da bir evrim içinde olduğunun göstergesiydi; birçok Ermeni çözümün Türkiye'nin kendisinden gelmesi gerektiğini anlamaya bu şekilde başladı.

İnkâr politikası o kadar uzun sürdü ve o kadar etkili oldu ki, bu saatten sonra kelimelerle oynayan bir özür aşağılayıcı olur. Bence soykırım kelimesinin telaffuzu şart, çünkü sorunun yatışmasının tek yolu bu.

Öldürülmesi diyasporayı nasıl etkiledi?

O zamana kadar ona çekinceyle yaklaşanların çoğu, böyle üzücü bir şekilde olsa da, ciddi bir mücadele verdiğini görmüş oldu. Türklere duymak istedikleri şeyleri söyleyen biri olmadığını farkettiler. Ama onu gerçekten dinlemiş olanlar bunun zaten farkındaydı. Hrant'ın mücadelesi, maalesef cinayetin ardından oluşan öfke ve özellikle de cenazesinde onun adına yürüyen 100 bin Türkün görülmesiyle büyük etki yaratmış oldu. Bu, bir bakıma, Türkiye'de her şeyin de kötü olmadığının simgesiydi; Türkiye'de de konuşabileceğimiz ve beraber çalışabileceğimiz kişiler olduğunun işaretiydi.

O dönemde başlayan sürece baktığınızda, özür kampanyası, Hrant Dink cinayetinin her duruşmasında mahkemeye giden gruplar, soykırım kelimesinin eskisine göre daha rahat kullanılabilir hale gelmesini göz önünde tutarsak, ileriye yönelik iyimser misiniz?

Çok şeyin değiştiğini görüyorum. Ama aynı zamanda, bu gelişmelerin uzun süre aynı hızla ilerleyebileceğinden emin değilim. Bugün 50-60 yaşlarında, askerî darbeleri ve milliyetçiliği çok ağır bir şekilde yaşamış ve bunun sonucu olarak Türk kimliğinin oluşturuluş biçimini sorgulamış, bunun üzerine derin bir şekilde düşünmüş olan kuşakla çok önemli bir mesafe katedildi. Ama arkadan gelen, bugün 25-30 yaşlarında olan ve nispeten daha kolay bir ortamda yetişmiş olan kuşağın, ki bu yalnızca Türkiye'de değil, bütün dünyada böyle, ülkelerinin belli sorunlarda değişmesi gerektiği konusunda çok daha az ilgili ve çok daha az sorumluluk duyduğunu görmek beni endişelendiriyor. Benim kafamdaki en büyük soru işareti bu, bir kuşaktan diğerine sorumlulukların aktarımı çok da kolay görünmüyor. +

ŞEFİN TAVSİYESİ

Graham Greene usûlü Vietnam tavuğu

1/2 çay kaşığı rendelenmiş limon kabuğu
3 diş sarmısak
2 yemek kaşığı balık sosu
1 yemek kaşığı soya sosu
1 çay kaşığı ince öğütülmüş karabiber
1/8 çay kaşığı kırmızı acı biber
2 adet kemiksiz tavuk göğsü
2 yemek kaşığı sek şeri
2 yemek kaşığı limon suyu
2 yemek kaşığı fıstık yağı
1 çay kaşığı pekmez...
Ve karşınızda, Graham Greene usûlü Vietnam tavuğu.

Mark Crick
Çeviren: Zeynep Nuhoğlu

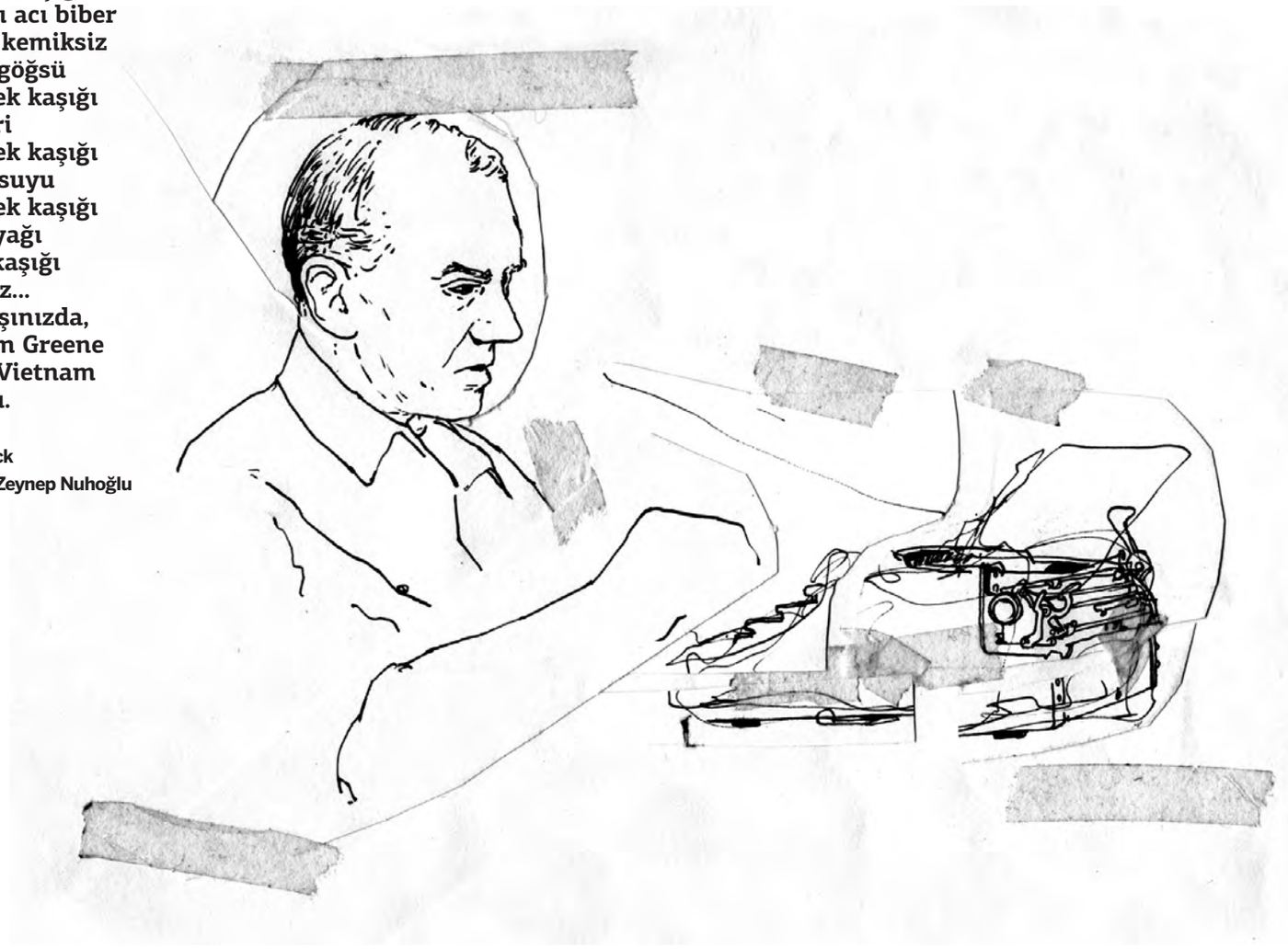
Bir yemek tarifinin başı sonu yoktur; pişirme izahatlarının hangi aşamada gerekli olacağına kişi keyfine göre karar verir, kasabın işini bitirmesiyle konukların yemeğe arzu ettikleri gibi tuz-biber ilave etmesi arasındaki bir anda. Benim tercihim, buzdolabına baktığımda tavuğun çıplak beyaz etini farkettiğim an oldu. Göğüslere gözümü diktiğimde, başıma bir ağrı saplandı. Kilise çanlarının sesi karanlığa gömülen meydandan akşam duasını duyurdu ve cin tonikten bir yudum aldım. Toniğin gazı kaçmıştı, ağzımda acı bir tat bıraktı. Ne var ki, tazesini edinmek için vakit çok geçti. Yağmur damlaları pencere camına vuruyor ve yağmur suyu pervazda birikiyordu.

Limon kabuğu, balık, soya sosu, karabiber ve kırmızı biberler ile harmanladığım doğranmış sarmısağın kokusu elime sindi. Tavuk göğüsleri tezgâhta öylece serilmişti ve ellerim, görünmez bir gücün etkisindeymiş gibi onlara yöneldi. Geri dönmek için çok geçti, misafirim her an gelebilirdi. Adeta bir merasim yapar gibi, göğüsleri ince şeritler halinde kestim.

Beyaz et tabakta yırtılıp lime lime edilmiş bir sözleşme gibi yatıyordu, apar topar marinenin içine attım. Soya ve balık sosu, ıslanınca dağılan mürekkep misali etin üstüne yayıldı. Karışımın üstünü örtüp buzdolabına geri koydum. İki saat daha vaktim olsaydı, mükemmel olurdu, ama tavuğun yarım saat terbiye edilmesi yeterliydi. İleride daha iyisini yapmam gerektiğini düşündüm. Et serin karanlıkta marine olurken, şeri, pekmez ve limon suyunu karıştırdım. Bir cin daha koydum, bu defa toniksiz. Transistörlü radyoyu açtım. Koronun sesi 51. İlâhi'nin sözleriyle kesildi. Aleti kapattım, ama metni bildiğim için, yağı tavada dumanı çıkana kadar ısıtırken kelimeler zihnimde sessizce akmaya devam etti.

Marine edilmiş göğüsleri buzdolabından çıkardım ve kızgın yağa saldım, çatalla ters yüz ettim. Tavuğun pişmesine doğru, şerili sosu ekledim. Sosun zengin sıvı kıvamı, birlikte servis edeceğim buharda pişmiş pirincin beyazlığıyla keskin bir kontrast oluşturdu.

Önlük giymeyi ihmal etmiştim, tavada aceleyle çevirirken o zengin karışım beyaz gömleğime sıçradı. Bir bezle silmeye kalktım, ama leke daha beter büyüdü. O hüsranla, "lanet olsun" diye haykırdığım anda kapı çaldı. +

AHMET ÜMİT

İstanbul Hatırası

Byzantion'dan İstanbul'a uzanan heyecan yüklü, tarihsel bir serüven... Yedi hükümdar, yedi kadim mekân, yedi gizemli olay ve yalın bir gerçek!

Talan edilmiş bir tarih...
Yağmalanmış bir şehir...
Umutları çalınmış insanlar...
Ve buruk bir aşk hikâyesi!

ROMAN

Birinci Baskı
100.000
Adet

Ticarethane Sk. No: 53 34110 Cağaloğlu/İSTANBUL Tel: 0(212) 513 34 20-21 Faks: 0(212) 512 33 76 e-posta: info@everestyayinlari.com www.everestyayinlari.com
twitter.com/everestkitap
EVEREST

İç bâde, sev güzel

Hoşuma gitmeyen olay, musikinin bir nevi "rakı mezesi" telakki edilmesidir. Bütün müzik toplantılarında bir rakı masası kurulur, okkalık ekmekler lokma lokma kesilir, fasulya piyazı, sardalya balığı sofraya konulur, Baküs, Dimitrokopolo gibi meşhur rakılardan birisi meydana gelir ve bir-iki kadeh içildikten sonra, "Efendim, bir-iki şarkı lütfetseniz de kulağımızın pası silinse" gibi beylik ve mânâsı hiç düşünülmemiş yâveler sıralanırdı. Aradan kırk yıl geçmesine rağmen, bugün de olay bundan başka bir şey değildir. Rakı masalarının şekli biraz değişmiş ve "İç bâde, sev güzel, var ise akl-ü şuurun" beyti yerine "Prozit"ler kaim olmuştur. Halbuki alkol almış bir müzikçi hiçbir zaman ne ritmi ne de ses emniyetini lüzumu kadar sağlıyamaz. Belki biraz daha fazla ses çıkarır, daha cüretli çalar ve söyler amma, musikinin ilahî gerçekliğine hiçbir zaman nüfuz edemez. Buna karşılık rakı meclislerinde saz çalmayı itiyad eden sanatkâr, zamanla akşamcı, daha sonra alkolik olarak, genç yaşta sakat ve hasta bir insan olarak karşımıza çıkar.

Desen: **Ceren Oykut**

(Burhanettin Ökte, Akşam, 2 Mart 1959)

Hazırlayan: **Derya Bengi**

dil tarih coğrafya

ROCK'N ROLL SEN ÇOK YAŞA

Bir sara nöbeti

İlk Rock'n Roll filmi "Rock Around The Clock" Amerika sinemalarında gösterildikçe genç seyirciler yerlerinde duramaz oldular. Filmden sonra sokağa çıkıp tepinmeğe, kaldırımlarda çırpınmağa, cadde ortasında dövünmeğe başladılar. Trafiği durdurdukları için kendilerine mani olmağa çalışan polislere saldırıp karakolluk oldular. Birçok şehirde filmin gösterilmesi yasak edildi. Psikologlar Rock'n Roll'ü iptidai hislere dönüş diye tasvir ediyorlar; münekkitler ise bir "Rezalet", "Şehevî ve tehlikeli bir hal" diye tahlil ediyorlar. Bu acayip şey bir sara nöbeti gibi Amerika'dan sonra bütün dünyayı sarmağa başladı.
(Hayat, 4 Ocak 1957)

Kapak: **Ayhan Erer**

Sallan ve yuvarlan

Bu bir filmdi. Belki alelâde bir film. Fakat İsveç'te onu seyreden gençler sinemadan çıkınca otomobilleri ters çevirdiler. İngiltere'de aynı film sırasında koltuklar parçalandı ve açılan yer dans pistine döndürüldü. Amerika'da filmin sonunda coşan kızlar erkeklerin, erkekler de kızların elbiselerini yırttılar. Fransa'da dansa filmden sonra sokaklarda devam olundu. Ve işte bu film dün gece ilk defa İstanbul'da gösterildi. Filmin hususiyeti ne artistlerinde ne de mevzuundaydı. Sadece ve sadece "Rock'n Roll - Sallan ve Yuvarlan" dansını takdim etmesindeydi. Saat 21.30'daki program on dakika geç başladıysa bunun en büyük sebebi sinema kapısındaki izdihamdı. Bileti olan içeri girmeğe çalışırken, biletsiz gençler de kapıda "Rock'n Roll'cular acıyın! Fazla biletinizi verin" diye yalvarıyorlardı... Nihayet elektrikler söndü. Alkış... Islık... Feryat... Beş dakika aradan sonra... Galiba sigara teneffüsünde herkes birbirini coşturmuştu. Sinemanın ön sıralarında ceketlerin havaya uçtuğunu görüyorduk. Çok geçmeden koltuklardan fırlayanlar soluğu aralıklarda aldılar. Amma bizdeki Rock'n Roll fırtınası elektriklerin yanmasiyle bitti. Sokağa çıktıktan sonra dolmuş veya taksi bulmak derdine düşen halk, Rock'n Roll çılgınlığını hemen unutuverdi.
(Halit Kıvanç, Milliyet, 15 Ocak 1957)

Dick ile Nermin'in raksı

Gayet garip bir hava çalınmağa başladı. Herkes birbirine bakıyor, fakat kimse meydana gelip oynamağa cesaret edemiyordu. Bu yepyeni bir dans müziği idi. Adamın kafasına, sırtına, beklemediği yerine bir darbe vuruyor, bütün varlığını gıdıklıyor gibi...
Dick, Nermin'in önünde eğildi, elini uzattı. Genç kadının elinden yakalayarak ortadaki boş meydana çekti, götürdü. Şimdi meydanda bir tek çift dans ediyor, fakat bütün kahve halkını ayağa kaldırıyor. Bahçedekiler, pencerenin dışından burunlarını cama yapıştırmış, gözleri fırlamış, ya da kapıya yığılmış seyrediyorlar. Bu hava ve bu oyun öyle ölçüsüz bir şekilde sinirleri oynatıyor ki... Ancak Bakırköy Akıl Hastanesinde bulunan hastalar böyle garip hareketleri tahayyül edebilirler. Bütün Emirgân sallanıp yuvarlanıyor gibi.
Dick, Nermin'i yakalamış sallıyor, iki tarafın kalçaları vezinli ve durmamacasına bir sara titremesi içinde sağa, sola, gidip geliyor. Göbek çalkalamak bu sallantının yanında haltetsin. Bu iki genç, bazen karşı karşıya duruyorlar, fakat kalçalar makine ile kurulmuş gibi durmadan artan bir tempo ile hareket halinde. Birbirinin çevresinde, birbirine meydan okuyan iki güreşçi gibi bakışıyor ve dönüyorlar. Beklenmedik bir anda kadın tepe aşağı oluyor, erkek onu belinden yakalıyor, omzuna atıyor, etek aşağıya iniyor, iki kadın bacağı havada...
(Halide Edip Adıvar, "Âkile Hanım Sokağı - Çaresaz" romanından, 1958)

GELECEK HAFTA
25 Kasım Çarşamba'dan itibaren

EMEK 1958 SİNEMA LTD. ŞTİ.

Büyük mali külfet ve teknik zorluklara rağmen
SÜPER PANAVİZYON 70
Sistemiyle çekilmiş bir şaheseri
YALNIZ **EMEK** SİNEMASINDA
Yine aynı sistemle takdim etmekte şeref duyar.

NATALİE WOOD
Russ TAMBLYN - Rita MORENO
George CHAKIRIS - Richard BEYMER
10 OSCAR MÜKÂFATI KAZANAN
MÜZİKAL - RENKLİ - İNGİLİZCE
SUPER PANAVİZYON 70

Bu film memleketimizde ilk defa yalnız EMEK Sinemasında Mevcut Superteknirama 70 lik ÖZEL MAKİNALARLA:
1- New-York'da, Londra'da iki ve halen Paris'te "Georges V" Sinemasında üç senedir devam etmekte olduğu sistemle oynatılacaktır.
2- Normal-panaromik-sinemaskop filmlere nazaran daha canlı ve daha geniş ekranda gösterilecektir.
3- Tekmil müziklerle konuşmalar hoparlörlerle Stereo Manyetik ses tertibatiyle verilecektir.
NOT: Biletlerin on beş günlüğü (iki haftalığı) birden pazartesi günü saat 13.00 den itibaren satılacaktır.
Seanslar: 12.00 – 15.00 – 18.00. Suare: 21.15
(1964)

ELLER DUYAR SÖZ OLUR

Şunu unutmamalı ki, musikide bağırmak yoktur. Bizim musikimiz daha ziyade his musikisidir, marifet ve yüksek sanat musikisi değildir. İnsanı düşündüren, hülyalara salan, sürükleyen, hüzünlendiren veya neş'elendiren, velhasıl dinleyenle kendi ruhu arasında görünmez his telleri kurmasını bilen, insana Allah! dedirten icrakâr, davayı kazanmış sayılır. Görülüyor ki hanende olmak pek kolay iş değildir.
– EKREM KONGAR, 1958

Bilmem farkında mısınız, "yutkunmak" kelimesini söylerken dil öyle bir hareketle dudaklara ve dişlere vurur, bu hareket boğaz, gırtlak ve tükürük bezleri üzerinde bir tepki yapar ki, elimizde olmayarak adeta yarı yutkunma geçiririz. Bu itibarla "yutkunmak" sözü, yutkunma fiilinin ağızda hasıl ettiği tesirin tam bir tasviri, armonize edilmiş ifadesi, mekanik hareketin sese çevrilmiş dürüst bir nağmesidir.
– REFİK HALİD KARAY, 1943

RICOCHET

THE BURNING ONE

SAKARELLER

BEŞ DAKİKA DAHA

DDR

AGITPROP

MÜZİK MARKETLERDE

Peyote Müzik

www.peyote.com.tr

Ölümünün 40. yıldönümünde Orhan Kemal'e saygı duruşu

Orhan Kemal'i özlüyorum. Onunla kırk yıl önce Yerebatan'da Stop Otel'in önünde ayrılmıştık. Her zamanki gibi "kıl pranga kızıl çengi" şıktı. Fötrü başında, ceketi kolunda, ayakkabıları pırıl pırıl boyalı, gömleği ütülü. Giydiklerinin eskiliklerini, eksiklerini bir kendi bilirdi.
Orhan Kemal'in giyimi kuşamı dendiğinde aklıma hiç aslını okumayı istemediğim bir mektubu geliyor. Ayakkabılarının, çoraplarının görünmez bölümlerinin eskiliğini alayla anlattığı bir mektup. Ne zaman bu satırları anımsasam, nedense, aklıma, Hrant'ın vurulduğundaki görüntüsü düşüyor. Altı yırtık bir pabuç. Ve onun romanını ancak Orhan Kemal'in yazabileceğini düşünüyorum. Orhan Kemal'i özlüyorum. Onun anlattığı yarı çocuk yarı ergin delikanlıların özlediği genç, adil dünyayı özlemek bu.

Sennur Sezer, 4 Haziran 2010, Radikal Kitap

Nargilenin şartı kaçtır? Dörttür...
Meşe, köşe, maşa, Ayşe...

Ehlikeyfin keyfini kim tazeler?
Taze elden, taze pişmiş, taze kahve tazeler...

Laf lafı, laf tütün tabakasını açar.
Tütün tabakası açıldığında,
çok uzun konuşmak lâzımdır...

Felsefe yapıyor. Ne demek o? Ne olacak? Sigara dumanlarını ipe dizmek!..

Fotoğraf: Ara Güler

Orhan Kemal
15.09.1914 - 02.06.1970